



عُلُومُ الْقُرْآنِ

پُیْنْتُو

عَلَامَةُ شَمْسِ الْحَقِّ افغانی رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ

مُتْرَجِم

مَوْلَانَا سَيْفُ الْحَنَانِ حَقَّانِي

تاج کتب خانہ پبلیشنگ کمپنی پبلیشور
قصبہ خوانی فون ۲۱۳۳۵۴

Ketabton.com

علوم القرآن (پُنتو)

علامہ شمس الحق افغانی رَحِمَهُ اللهُ



مُترجم

مولانا سیف الحنان

ناشر

تاج کتب خانہ ۰ محلہ جنکی قصہ خوانی پینپور

فون نمبر :- ۲۱۴۲۵۴

صفحه	عنوان	شماره
۲۹	اوله شبیه	۲۰
۳۱	دوئمه شبیه	۲۱
۳۲	درئیه شبیه	۲۲
۳۲	خلورمه شبیه	۲۳
۳۳	پنجه شبیه	۲۴
۳۳	شپر مه شبیه	۲۵
۳۲	اومه شبیه	۲۶
۳۸	اتمه شبیه	۲۷
۳۹	نهمه شبیه	۲۸
۴۰	دهمه شبیه	۲۹
۳۳	یولسمه شبیه	۳۰
۳۲	د فیضی تفسیر بی نقطه	۳۱
۳۲	د مسیلمه توکره	۳۲
۳۵	ابن الراوندی ز ندیق یهودی	۳۳
۳۶	د متنبی توکره	۳۴
۳۶	د اعجاز القرآن پوهه	۳۵
۳۷	مشاهدات او معنویات	۳۶
۳۹	قانونی اعجاز	۳۷
۵۱	تأثیری اعجاز	۳۸
۵۲	دیوپ په نظر کین دقرآن تاثیر	۳۹
۵۵	انجذابی تاثیر	۴۰
۵۶	دقرآن اعجازی تاثیر په شخصیت رسول الله صلعم	۴۱

صفحه	عنوان	شماره
۱	پیش لفظ	۱
۲	دوحی او قرآن ضرورت	۲
۵	دقرآن د ضرورت دلیل بقای	۳
۸	دلیل قانونی	۴
۱۱	دلیل غذائی	۵
۱۲	دلیل دوائی	۶
۱۴	دلیل نوری	۷
۱۷	دلیل حقیقی	۸
۱۸	دلیل اتباعی	۹
۲۰	دلیل نفسیاتی	۱۰
۲۱	دلیل تخلیقی	۱۱
۲۲	دلیل ترکیبی	۱۲
۲۳	دقرآن صداقت او اعجاز	۱۳
۲۵	د معجزه او اعجاز تشریح	۱۴
۲۵	عادیات	۱۵
۲۶	عجائبات	۱۶
۲۶	مشترکین خاصیت	۱۷
۲۷	معجزات	۱۸
۲۷	قرآنی معجزه، بلاغی دلیل	۱۹

شماره	عنوان	صفحه
۶۳	در بیع فصل د تفسیر او د تاویل او د دے د وارد و متعلقا تو بیان	۹۰
۶۵	د تفسیر او د مطالبو د قرآن د پوهه آداب او شرائط .	۹۲
۶۶	علم اللغه یا علم اللسان	۹۲
۶۷	علم السنه	۹۳
۶۸	علم الآثار	۹۵
۶۹	علم قواعد الالهیات	۹۷
۷۰	علم الموهبت	۹۸
۷۱	د تفسیر بالرائی تحقیق	۱۰۰
۷۲	د شیع ازاله او صرفیه او باطنیه او د تفسیر په منځ کس فرق .	۱۰۱
۷۳	د تفسیر بالرائی قسمونه	۱۰۲
۷۴	اقسام تفسیر	۱۰۵
۷۵	د شیع ازاله	۱۱۳
۷۶	د وحی لغوی درء قسمه: فطری او ایجابی	۱۱۳
۷۷	عرفانی	۱۱۵
۷۸	شرعی وحی	۱۱۵
۷۹	وحی د نبوت	۱۱۶
۸۰	د قرآن نزول	۱۱۷
۸۱	نزول اولی	۱۱۹
۸۲	دویم نزول	۱۱۹
۸۳	در بیع نزول	۱۲۰
۸۴	جهاد نبیل علیه السلام قرآنی الفاظ څنگه حاصل کړل	۱۲۱
۸۵	د قرآن نازل شوی الفاظ	۱۲۲

شماره	عنوان	صفحه
۲۲	په یخنی کب خوله	۵۶
۲۳	د روند و له او پیته	۵۷
۲۴	د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر	۵۸
۲۵	تاثیر قرآنی	۵۸
۲۶	د قرآن سیاسی اعجاز	۵۹
۲۷	غذائی اعجاز	۶۲
۲۸	د روح آسمانی غذا	۶۳
۲۹	د روحانی ژوند معیار	۶۵
۳۰	د غذائیت معیار	۶۵
۳۱	د روح مرک او ژوند	۶۵
۳۲	قرآن روحانی غذا ده	۶۷
۳۳	د لیل نظامی	۶۷
۳۴	دویم اصول د انسان نور و انسانا نوسره تعلق .	۷۰
۳۵	در بیع اصول د انسان دکائنات عالم سره تعلق	۷۱
۳۶	خلویم اصول د انسان د ژوند مقصد	۷۳
۳۷	پنجم اصول د انسانی ژوند آخری منزل	۷۴
۳۸	شمولی اعجاز	۷۸
۳۹	غیبی اعجاز	۸۲
۴۰	اعجازی اعجاز	۸۶
۴۱	تالیفی اعجاز	۸۷
۴۲	اعتدالی اعجاز	۸۸
۴۳	مکلی اعجاز	۸۹

صفحه	عنوان	شماره
۱۵۳	د آواز و احرف و حکمت	۱۰۸
۱۵۸	د تحریف پد یاره کڼ دا بن عباس روایتونه	۱۰۹
۱۶۰	شعر او د قرآن تحریف	۱۱۰
۱۶۱	د بایبیل تحریف	۱۱۱
۱۶۲	انجیل متی، مرقس، لوقا	۱۱۲
۱۶۳	انجیل یوحنا، تثلیث، ختنه او د جنابت غسل	۱۱۳
۱۶۳	د بلوهیت تصور او بایبیل	۱۱۴
۱۶۶	بایبیل او د نبوت تصور	۱۱۵
۱۶۷	بایبیل او د عملونو بیدل	۱۱۶
۱۶۸	د مکی او مدنی سورتونو متعلق اصطلاحات	۱۱۷
۱۶۹	د قرآن د سورتونو شمیر	۱۱۸
۱۷۰	د قرآن د آیتونو، کلمو، نقطو او حرفونو شمیر	۱۱۹
۱۷۰	د مختلفو سورتونو مختلف نومونه	۱۲۰
۱۷۲	د قرآن مهمات	۱۲۱
۱۷۳	د نوي فکر په رنځ کڼ د باری تعالی ثبوت	۱۲۲
۱۷۷	د باری تعالی د اثبات دلائل	۱۲۳
۱۷۹	د باری تعالی ثبوت په سلفی دلائلو	۱۲۴
۱۸۱	د باری تعالی د ثبوت کلامي او فلسفي دلیلونه	۱۲۵
۱۸۸	وجود د باری تعالی او قرآن مجید	۱۲۶
۱۹۱	د باری تعالی توحید	۱۲۷
۱۹۳	د شرک مذمت	۱۲۸

صفحه	عنوان	شماره
۱۲۳	د قرآن سنت او حدیث قدسی بیلتون	۸۶
۱۲۴	د وحی د نازلیدو قسمونه	۸۷
۱۲۵	د قرآن جمع کول او د هغه متدوین	۸۸
۱۲۷	د ویم، دریم او چلورم محرک	۸۹
۱۲۸	پنځم او شپږم محرک	۹۰
۱۲۹	د قرآن یا د وک او صحابه کرام	۹۱
۱۳۲	د قرآن کریم تشریحی حفاظت	۹۲
۱۳۳	صدیقی جمع	۹۳
۱۳۵	د صدیقی جمع دستور	۹۴
۱۳۶	عثمانی جمع	۹۵
۱۳۷	د عثمانی جمع دستور	۹۶
۱۳۸	د قرآن آیتونه او سورتونه	۹۷
۱۴۰	مصحف مدنی / مکی	۹۸
۱۴۱	شافی، بصری، یبسی او بحرینی مصحف	۹۹
۱۴۲	کوفی مصحف	۱۰۰
۱۴۳	د سورة اَعْلَى آیت	۱۰۱
۱۴۵	د حضرت عائشې حدیث	۱۰۲
۱۴۶	یو عامه ضابطه دا بن مسعود نه روایت	۱۰۳
۱۴۸	د قرآن اختلاف او اوده اهداف	۱۰۴
۱۴۹	اوه قرأتونه - صحابه قاریان	۱۰۵
۱۵۰	اوه قرأتونه	۱۰۶
۱۵۲	احرف سبعه	۱۰۷

صفحه	شماره	عنوان
۲۵۱	۲۵۱	په تناسخی ججازات کښ د جرم علم ندوی
۲۵۳	۲۵۲	د جستانی معاد رومی د دلیل
۲۵۴	۲۵۳	د وئید دلیل
۲۵۵	۲۵۴	د رییم دلیل
۲۵۶	۲۵۵	د خورم او پنجم دلیل
۲۵۷	۲۵۶	د شپږم دلیل
۲۵۸	۲۵۷	د اوم دلیل
۲۵۹	۲۵۸	د اتم او نهم دلیل
۲۶۰	۲۵۹	د یولسم او دولسم دلیل
۲۶۱	۲۶۰	د قیامت کیفیت
۲۶۲	۲۶۱	د عالی مرض موت یا د قیامت نخبه
۲۶۳	۲۶۲	د شپیلنی د قیامت پوکل
۲۶۴	۲۶۳	د ډیوکلوحکمت
۲۶۵	۲۶۴	د محشر ز مکه
۲۶۶	۲۶۵	د مومن خوراک څښاک
۲۶۷	۲۶۶	د بیان دحوض کوثر
۲۶۸	۲۶۷	د عمل نامه
۲۶۹	۲۶۸	د قیامت دورخه کواهی
۲۷۰	۲۶۹	د عملو نو تول
۲۷۱	۲۷۰	د اعمالو د تول - میزان او د موزون لیسر بیان
۲۷۲	۲۷۱	د عملو نو تولو ټکه به شوک وی؟
۲۷۳	۲۷۲	د عملو نو تولو حکمت

صفحه	شماره	عنوان
۱۹۳	۱۲۹	د نبوت
۱۹۵	۱۳۰	د نبوت خصوصیتونه
۱۹۸	۱۳۱	د چه معجزه، کرامت او سحر کښ بیلتون
۱۹۹	۱۳۲	د نبوت حقیقت
۲۰۰	۱۳۳	د ختم نبوت
۲۱۰	۱۳۴	د قرآن او ختم نبوت
۲۱۳	۱۳۵	د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت
۲۱۴	۱۳۶	د خاتم النبیین لفظ او مفسرین کلام
۲۲۳	۱۳۷	د میتا قی دلیل
۲۲۵	۱۳۸	د بحث عمومی دلیل، قبلی دلیل
۲۲۶	۱۳۹	د وعدی دلیل
۲۲۷	۱۴۰	د حدیث او ختم نبوت
۲۲۹	۱۴۱	د ختم نبوت او اجتماع امت
۲۳۰	۱۴۲	د ختم نبوت او درایت
۲۳۱	۱۴۳	د مرزائی و سوسو جواب
۲۳۸	۱۴۴	د ختم نبوت د علامه اقبال په نظر کښ
۲۳۱	۱۴۵	د قیامت، معاد او مجازات د اعمالو او د قیامت نومونه
۲۳۳	۱۴۶	د معاد او قیامت نقلی ثبوت
۲۳۷	۱۴۷	د معاد په باره کښ مذهبونو
۲۳۸	۱۴۸	د مجازات دره شکره
۲۵۰	۱۴۹	د تناسخی رد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیش لفظ

الْحَمْدُ لِلَّهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مِنْ لَدُنِّي بَعْدَ مَا
احقر د خلونینتو کالونه هم زیاتہ مودہ د قرآن کریم پہ خدمت کن
مصروف پاتے شوعے دے، ما دخیل توفیق مطابق د زروا و نو تفاسیر و
اونور و ہغہ کتا بونو مطالعہ کولہ د کومونہ چہ د قرآن فہمی پہ باز
کینے مدد اُغستے شو، او کوم معارف چہ د الله د جانبہ پہ سرراہ مروا و
کیدل ہغہ بتولیم پہ خپل خپل وخت د دریں قرآن شریف پہ شکل
کینے پیش کول۔

الْحَمْدُ لِلَّهِ - دہ احقر د دے درسونونہ قدیم او جدید دوا
طبقتہ دا میدانہ زیاتہ فائدہ اُسر سیدہ، د دوستانوا صراہ
دو، چہ حہ تفسیر اُلیکمر، لیکن ما دامناسب اُگنر لہ، چہ د تفسیر
پہ حائے د قرآنی علومو پہ مختلفو شعبو کتا بونوا نیکم چہ پہ
مختصر وخت کن ناظرین ہغہ اُلوستے شی، او د لجزاسمت پہ وجہ
مالی توفیقہ حضرات ہم د ہغے نہ مستفید شی، لیکن تالیف کینے د دے
خیال اُساتے شو۔

۱) چہ د مطالب قرآن پہ تعین کینے د سلفو طریقہ نہ وی
پریںود لے شوے، او د بیان شو و معارفوا و حقائقو بہ شان دوی
چہ د سلفو تائید کوی نہ چہ د ہغے مخریف۔

۲) دوئمہ دا چہ د ادور د عقلیت او فلسفیت دے، د دے وجے نہ
مقاصد شرعیہ نقلیہ و د عقل او فلسفے پہ رنگ کینے بیان شی، چہ د
مغرب زدہ طبقے د ہدایت سامان ہم اُشی۔

۳) دریمہ - دا چہ د مقاصدو پہ تعبیرا تو کینے د اصطلاحی

صفحہ	عنوان	شہیر
۲۸۵	د غوریزا و ناغوریزو پیژندل	۱۴۳
۲۸۶	د تول مقام، د پل صراط تیریدل او نور	۱۴۳
۲۸۸	د صراط حقیقت	۱۴۵
۲۸۹	د صراط ادنوی حکمت	۱۴۶
۲۹۱	د نور اسباب	۱۴۷
۲۹۱	پہ کومہ وجہ د صراط پورے وتل اسانیری	۱۴۸
۲۹۲	جنت او دوزخ	۱۴۹
۲۹۳	د جنت او دوزخ د وجود دلائل	۱۵۰
۲۹۵	د آدم علیہ السلام د کبیر، دوحائے	۱۵۱
۲۹۷	د آدم علیہ السلام پہ را کوزو لو کین حکمتونہ	۱۵۲
۳۰۲	د جنت د ژوند حقیقت	۱۵۳
۳۰۳	د آخرت د ژوند اجمالی نقشہ	۱۵۳
۳۰۳	د عیسیٰ علیہ السلام را کوزیدل	۱۵۵
۳۰۶	د مسیح علیہ السلام ژوند	۱۵۶
۳۲۶	ختم نبوت او د عیسیٰ نزول	۱۵۷
۳۳۲	د ذوالقرنین دیند متعلق د کفارو د عذاب ہمیشوالے	۱۵۸
۳۳۶	تتمہ	۱۵۹

تعبیرات کروی، اور بیات تَرْدِ هغه تعبیرات استعمال شی چه
د جدید مذاق مطابق وی، احقر دیرزیات مصروف دے، د دے
وجے د بے ضرورتہ بسط او تفصیل نہ مِر دہہ اُکڑا، او پہ مطلب
خیز اختصار مِر اکتفا اُکڑا، کہ چرے د موجودہ دور د مصنفینو پیا
طرز مِر کتاب لیکل نو د دے نہ خو چندا نریات غت کتاب جو پریا دے
شو د کتاب ترتیب پیا دے دے دے دے۔

① ضرورۃ القرآن :- یعنی دنوع انسانی د پارا دوحی الہی او د قرآن
پہ ضرورت عقلی او فلسفی دلائل :-

② صداقۃ القرآن، یعنی پہ دے خبرہ عقلی دلائل او د مستشرقین
یورپ تر دیدا چه قرآن د اللہ د جانبہ دے، او معجزا دے :-

③ تنزیلِ قرآن او د هغه تدوین :- د نزولِ قرآن او جمعِ قرآن
تحقیق :-

④ محفوظیۃ القرآن :- د قرآن د محفوظیت دلائل او د مستشرقینو د
شُبہا تو تر دیدا :-

⑤ مہنات القرآن :- یعنی د قرآن دا ہبو مقاما تو حل د هغه حکمتونہ
اور ازونہ او د شُبہا تو انزال :-

⑥ احکام القرآن :- یعنی د قرآن فقہی احکام او د هغه حکمت او د موجودہ
دور د شُبہا تو جو ابونہ :-

⑦ تعبیرات القرآن :- یعنی د قرآنی تعبیراتو حقیقی حل پیا دے
عرض چه صحیح مطالب قرآنی معلومہ شی او د جدید خیالوا اہل
قلمو خا میا نے واضحہ شی :-

رومی پنخہ بابونہ پہ کتابی شکل کینے شائع کومہ چه د هغه نومرہ
علوم القرآن وی، د عاکوم چه اللہ تعالیٰ د دے خدمت د

تکمیل توفیق مانتہ را کری، پہ خپل درکا کینے د قبول او منظور
کری، او دا خرت د نجات ذریعہ د کری، او محترم الحاج سید،
عبدالرشید شاہ مہتمم مدارسہ فاروقیہ بہاولپور د پارا د
اللہ جل جلالہ، دا کتاب د سعادت باعث جو پریا کری، او د هغه دینی
محبت او مجاہدانہ کوششونہ، د اللہ تعالیٰ د دے کتاب د اشاعت
سبب جو پریا :-

احقر :- شمس الحق افغانی عفا اللہ عنہ :-



دوحی او دقرآن ضرورت

دانسان د سعادت او شقاوت حاصلولو خوښولو پاره انسان عقل ته خوږ دے و چې کافی نه دے، چه د عقلی معلوماً نو بیا د هغه مخ پرې او مشاهدات دی په کومو چه د سانسې اصولو مطابق بوره عنت او ژور غوراو فکر شوے وی، او د سعادت او شقاوت د اصولو بیا د عقائدو، اخلاقو او اعمالو د خصوصیاتو پیژندل دی، او د مشاهداتو او د محسوساتو د اثر نه دارنگ بهر دی چه په هغه باندے د غر بے او مشاهدے په ذریعہ هیڅ قسم غور نشی کیدے او نه د هغه د پامه، چه تجربه کا ه شته دے.

۲) دویم د دے و چې چه عقلی فیصلو کینے د و هم د خل وی، او د دے کبله دغه فیصله اکثر غلط اُشی.

۳) دریم د دے و چې چه عقلونه مختلف دی، د صحیح عقل صورتونه گم او د فاسد عقل صورتونه په دے امور و کینے زیات دی.

۴) څلورم د دے و چې چه د عقل فیصله عموماً په جدا با تو بنا وی، نو ځکه دا اکثر غلط وی هر دغه وجه ده چه دا قوام عالم د عقلونو فیصله د معرفتِ الهی، د نبوت د حقیقت معلومولو، د عملونو د جزاگانو، د امورِ آخرت او د صحیح او غلطو عملونو په باره کینے یو بل سره متضاد دی یو قوم شرک صحیح گنری، او بل تثلیث، بل خدا پرستی، او بل مخلوق پرستی، یو قوم د غوا غوښنه خوړل گناه گنری، او څوک ئے نه خوړل، څوک خنزیر خوړل ښه گنری څوک ئے نه خوړل، د چا د عبادت کولو او د رضائے الهی موندلو یوه طریقه ده، او د چابله، د چا د نبوت تصور یو ځه، او د چابل، څوک دا اعمالو جزا او سزا د جنت او دوزخ په

شکل کینے مینی، څوک ئے د روحانی درد او راحت په شکل کینے او څوک ئے د تناسخ په شکل کینے مینی، دا حال په ټولو روحانی امور و کینے دے، دے نه، واضح شوه چه په مذکور امور و کینے عقل کافی نه دے، اُس موښن! هغه دلائل عقلی پلش کو و کومونه به چه د معلوم پیری چه د دے امور و د پیژندلو د پاره د خالق کائنات وحی، د هغه کلام یا په نورو ټکو کینے د قرآن ضرورت دے، او د دے د پاره چه د انسانی سعادت او شقاوت د اصولو دا بے یقینې فیصله مقرر اُشی، چه په هغه کینے د شک ښه هیڅ گنجائش پاتے نشی، هغه دلائل په دے ډول دی.

د قرآن د ضرورت دلیل بقائی

۱) رُوم د دلیل بقائی دے، د هرا انسان فطری خواهش دے چه هغه ته د دائمی بقا او ژوند حاصل وی، ځکه چه د انسان د ټولو نعمتونو تړون ژوند سره دے که چرے ژوندانه وی، نو ټول نعمتونه مثلاً، مال، او جا، اقتدار، خوړل، اغوستل، او ښه د اټول بیکاره دی، د دے فطری جاذبے دلیل دادے چه د هرا انسان د ژوند په بقا باندے څوک دُشمن که چرے حله اُگری، نو هغه به د ذات او د بقا سره د محبت په وجه د مُدا فعت کوشش کوی او د ژوند او بقا محفوظ ساتلو د پاره به زور کوی، دارنگ کچرے په انسان د رنج بیماری حمله وی چه د هغه حیات او بقا ته تر خطر اُپینه شی نو هغه په دارو د ملوغت مال لکوی، او د ژوند د بقا کوشش کوی دے نه معلوم پیری چه بقا سره د محبت جاذب فطری دلا، اُس دے ختمیدونکی د نیا اوفانی جهان کینے هیڅ یو انسان ته دا فطری مقصد حاصل نه دے نو کچرے د ژوند په یو

دور کینے ہر انسان تہہ دوام حیات اور استمرار بقا کا مقصد حاصل نہ وی نودلتہ بہ دا ا و بیے شی چہ انسان دیونا ممکن خیر فطری خواہش ا کرو، چہ د علم نفسیا نو د مخ، صحیح نہ دے، خکہ چہ نامکنتا فطری خواہش نہ شی کیدے، او نہ پہ یونا ممکن مقصد بانندی بتول انسانان متفق کیدے شی دا خبرہ نامکنہ دہ چہ دؤہ پہ دؤر کینے پنچہ شی پیدہ توله نری کینے دا سے یوروخ کس بہ ہم پین نہ شی چہ دہغہ خواہش وی چہ دؤہ پہ دوو کینے پنچہ وی، دا خوشونا ممکن عقلی داسر نلک نامکن عادی ہم فطرہ د بتولوا انسانانو مطلوب نشی کیدے، دیوانسانان پہ فطرت کینے ہر دانہ دی پراتہ چہ ہغہ، و بتول عمر د خوراک خکاک او د ساہ اغستونہ بے نیازہ شی ددے نہ دامعلومہ شوہ، چہ نامکن عقلی او فطری دواپہ د بتولوا انسانانو فطری مطلوب نشی جو پیدے، نودوام حیات چہ د بتولوا انسانانو فطری د بتولوا انسانانو فطری مطلوب دے، ہچرے نامکن نہ دے بلکہ ممکن الحصول دے، اس دواہر بقا د پارہ پہ دے نری د عالم تغیرات کینے دا سے اشیاء موجود دی چہ کچرے د زرخزرا بید و نکی او سخا کید و نکی بل خیر سرہ ا لگولے شی نوخہ زمانے پورے ہغے تہ بقا حاصلہ شی مثلاً یوتا ذہ مہی رقب، بانندے، چہ مالگہ امبزے شی او اوج کرے شی نوخہ مودے پورے خوباقی ساتلے شی، پہ چین کن دیومر سہری کالبوت د شہدو پہ د ک بکس کینے پہ ایسودوخہ مودے د پارہ باقی ساتلے شی، د مصر یہ آثار قدیمہ کنس دا سے منرہ بیاموندے شوہ دہ چہ پہ ہغے بانندے د لیکلے سوری تاریخ نہ دامعلومہ شوہ چہ دا د پچو زو کالونہ دیو مسالے (مھی) پہ ذریعہ محفوظ دہ، ہرکله چہ پہ دے عالم تغیر کینے د بقا زیا تولو دا سے سامان موجود دے

نوابدی اولاً فانی اشیاء کینے دا سے مسالہ بہ نہ وی چہ د ہغے ترون دانسان روح سرہ اوشی اوپہ دے وجہ ہغہ تہ دوام بقا او استمرار حیات حاصل شی، ابندی اولازوال خیزونہ د اللہ تعالیٰ ذات او د ہغہ صفات دی، چہ انسان سرگلا د ہغے پہ لکید و انسان تہ دوام حیات اور استمرار بقا صلیدے شی او دا جول صفت الہی صرف دا اللہ کلام او دہغہ وحی کیدے شی، پہ دے وجہ اللہ تعالیٰ خیل کلام پہ پیغمبرا نو علیہم السلام نازل کہر وجہ انسان تہ ہغہ دائمی حیات اور بقا حاصل شی کوم چہ د انسان فطری مطلوب دے، کلام الہی پہ دنیا کینے نازل شوے دے، نودلتہ دہ ولے انسان تہ ہمیشہ ژوند ا نہ بخینلو؟ دا اعتراض یو خوبہ دے وجہ ناممقول دے چہ د دنیا پچلہ دار فناء دہ اوپہ دے کینے بتول مؤثرات د فنا ہم موجود دی، او ہمیشہ ژوند او بقا د پارہ د دا سے محفوظ جہان ضرورت دے چہ پہ ہغے کینے مؤثرات د فنا ہم موجود نہ وی، (۲) دویم پہ دے وجہ ددے دنیا د تنگی د کبلہ د بتولوا انسانانو استوکنہ دلتہ نامکنہ وہ، د دینہ معلومہ داشوہ چہ د ہمیشہ بقا غوندے د فطری جذبے د تکمیل د پارہ د کلام الہی او دوحی ربانی ضرورت دے، یوا اعتراض دا کولے شی چہ پہ آخرت کینے بہ د کلام الہی عالمینوتہ کہ ہوے د جنت پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی، نو د کلام الہی مکرینو نکتہ ہم ددو زخ پہ صورت کینے ہمیشہ ژوند حاصل وی تو پوجواب دا چہ د دوزخیا نو ژوند د مرکز نہ ہم پزردے، دویم جواب دا دے، چہ کلام الہی ابندی دے نو خکہ د دے اثر ہم دانی ابندی دے چہ دا انسان ژوند ابندی جو رہ وی خواہ ہغہ مسالہ جنت دی او کہ کفایت د دوزخ دی مگرد ابندی ژوند اوہ تہ دی

یوسرہ دارام او بل سرہ دکلیف نو دوام خو پہ دو اوہو کئے دے فرق صرف
 د استعداد او دک عمل دے، جنتیا نو کلام الہی سرہ د ایمان او منلو
 جد بے لاندے تپون لرو او دوزخیا نو سرہ دکفرا او نکار دکندے لاندے
 نو فرق صرف د نوعیت شو لو اگر چہ دوام حیات دواہرہ دی، ددے مثال
 دا بے دے چہ نمرشے سپینوی دوی او جاموسوہ دک نر تعلق یوشان دے
 مگر دوی خرمن پیر توہ بیزی او دکامورنگ پیر سپینیزی نو د فرق صرف
 د استعداد دے، ہم دغہ حال دکفرا او ایمان دے لکہ څنگہ چہ قرآن
 واضح کہے دے :-

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَاءً مَّشَاءً وَ لَوْ كَفَرْنَا لَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ حُمْلًا مَّكْرًا
 رَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا : سورة بنی اسرائیل آیت ۱۰۸ : پیدا کولو دک پارہ نازل کپے دے ایکن
 دکفرا دک معاند، نو ظلم پہ وجہ قرآن دک معنی دک پارہ دک نقصان سامان
 جوہر شی :-

دلیل قانونی

- ۲) دویم دلیل قانونی دے، دانسان پہ فطرت کئے دوا قوتونہ موجودی
- ۱) یوقوت شہویہ دنزوعیہ، چہ هغه دتدات داسے عطا دک چہ پہ
 هغه انسان دک خپلو مفاد دک پارہ جدا و جہد کوی :
- ۲) دویم قوت غضبیہ دے چہ پہ هغه انسان دداسے قوتونو مقابلہ مدافعت
 کوی چہ کوم دمذکور فوائدو پہ حصول کئے دک سرہ مزاحمت کوی
 دانسانی فوائد و کلیات، خو بل - څښل، اغوستل، استوگنه او دک بلوغ نه
 پس منکو حه دک دانیول دانسان محبوب جسمانی مقاصد دی، دوا نورس
 معنوی او روحانی مقاصد دی، دین او رتبہ دانیول او دانسان داسے

مقاصد دی چہ پہ دے کئے ورتہ څه هم مانع، حائل یا مزاحم راجی نو دے
 ئے مقابلہ کوی دتولو انسانی جنک جگرو بنیا دهم دا څیزونه دی ،
 فطرت دا غواپی چہ ددے او مقاصد و دک حفاظت دک پارہ دک عا دلانہ
 داسے قانون ضرورت دے، چہ پیر انصاف قائم شی، او جگرے
 ختمه شی، اس دا قانون دک چاوی دک خداوند تعالی، کہ دانسان دک ظا هره
 دک چہ دے قسمه قانون جوہرہ دکی دک پارہ دک خلود و صفا تو ضرورت
 دک علم محیط (۲) رحمت کامله (۳) قدرت تامه (۴) غیر جانبداری :-
 علم محیط خو حکم ضروری دے، چہ دانسانی حقوقو دهر ابرخ علم دک لری
 او دانسانی فوائدو او حقوقو سرہ تپری دانسان نو دکوند پہ بتولو دوارو
 دکنیا، قبر، آخرت) باندے دک دده نظروی چہ دغه عادلانه فیصله دانسان
 دکوند پہ دے بتولو منزلونو کئے دکرستہ وی، او داهم ضروری ده چہ دغه
 فیصله دک انسان دک پارہ دننا څو پہ لحاظ هم دکرستہ وی خوا هغه
 ننا څچ انفرادی وی، او که اجتماعی ظا هری وی، او که باطنی (دورے) مثلاً
 کچرے انسان دک سود دک جواز او دک زنا یا لواطت یا الترضاد جواز قانون جوہر کپی
 نو دے کئے خو دک څو شما شخصی آزادی لحاظ ساتلے شو دے، لیکن دے بتولو
 کئے دکورا معاشرے دک اجتماعی ضرور لحاظ نه، دے ساتلے شو دے دک سود
 نتیجہ پہ حرص کئے اضافہ او دانسانی همدردی فقدان دے، او زنا او
 لواطت سرہ دصحت جسمانی او دک عملی قوتونو دک کمزوری غوندے، ضرور
 نظر انداز کپی یشوی دی، او پہ دے کئے همدارنگ پہ، قبر او آخرت کئے دک
 عذاب خیال هم نه، دے ساتلے شو دے :-

درحمت کامله پتہ وجہ ضرورت دے، چہ دک عادلانه قانون جوہر
 پہ موقعه څو قسم غفلت انشی، او پہ قانون کئے عمدا داسے اجزا شامل
 نکری چہ هغه دانصاف خلاف دی :-

قدرت کا ماہ پیدائے وجہ ضروری دے کہ وہ دجا زور دلا تھا ہے انصاف انگری یا مجرم نہ
 یہ سزا و کر کوئی کمزوری ظاہر نہ کری غیر جانبداری پیدائے وجہ ضروری دے :
 چہ دھم قوم، ہم وطن ہر رنگ اور دھم زبان خہ طرف داری انگری
 اور رنگ پہ قانون سازی کہنے دے کہ قسمہ خلق و خیال ساتھ پہ غرض
 بل قسم خلقتہ نقصان ورنہ کری، لکہ خنگہ چہ یورین خلق واسے کوی
 داخلور صفتونہ چہ عادلانہ قانون جوہر و لوہہ پارہ ضروری وی
 صرف د خداوند تعالیٰ پہ ذات کہے موجود دی نہ کہ ہفہ پہ رنگ د چا
 علم محیط شتہ اونہ د چا رحمت :

اللہ ارحم بعبادہ من الہم یولیدہا، ترجمہ :- د اللہ پاک رحمت پہ
 خیلر بندگانو دوسرہ زیات دے، چہ د مور بہ پہ خیل اولاد دوسرہ نہ وی
 نہ د ہفہ پہ رنگ د چا قدرت شتہ چہ د چا زور پر اچلیزی، او پہ
 قانون جوہر و لو کہنے د ہفہ رعایت انگری یا مجرم نہ پہ سزا و کر لو کہنے د
 چاند او کیریزی، صرف د خداوند تعالیٰ ذات غیر جانبدار کھکے کیدے شی
 چہ ہفہ پہ قوم او وطن کہنے چا سرہ شریک نہ دے چہ د ہفوی لحاظ انگری
 نہ چا سرہ پہ رنگ او ڈبہ کہنے شریک دے، بلکہ ہفہ خود اسے ذات
 دے چہ کم یلید و کم یولید، اولیس کئلہ شی دے، ترجمہ :- نہ ہفہ نہ
 خوک پیدادی اونہ ہفہ د چا پیدا دے، اونہ د ہفہ پہ شان خوک
 کیدے شی

لہ دے وجہ د انسان فطری حق، یعنی عادلانہ قانون صرف د اللہ تعالیٰ
 ذات سرہ خاص دے : ع
 سروری زبیا فقط اسنات ہے ہنما کو ہے، حکمران ہے اک وہی باقی بتان آری
 برداری (حکمرانی) صرف دے دے پے مثلہ ذات حق دے، ہم دے یوازہ حکمران دے :
 نوریزولہ آذر بتان دی :

إِن الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ :- سورة يوسف : قانون جوہر و لو صرف د اللہ تعالیٰ
 آية ۲۹ : جل جلالہ حق دے :-

دے دے قسمہ قانون خداوندی، وحی الہی او حکام ربانی نوم قرآن دے
 پیدائے وجہ د قرآن ضرورت د انسان د پارہ ثابت شو، بھر کیف انسانی
 حقوق سرہ تولی قانون خداوندی نہ بغیر دیوانسانی قانون حکمرانی بہ
 د جاہلیت حکمرانی پلے شی :

أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ط وَمَنْ :- ترجمہ، ولے خلق د انسان جاہلانہ
 أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا الْقَوْمِ الَّذِينَ هُمْ :- قانون غواری، ہمہ حقیقت بانہ
 سورة مائدہ آية ۴۹ : یقین لرونکی قوم د پارہ د اللہ تعالیٰ نہ
 سوا د بل چا قانون دیرینہ دے ؟

غیر حق چون ناسی و آمر شور زور بتان قاہر شور
 زیر گردون قاہری از آمری است آمری از ماسوی اللہ کافری است
 د اللہ نہ بغیر چہ خوک قانون سازی، پہ زور ظلم سرہ پہ عاجزانو غالب شی، د انسان
 لاندے خوغلبہ صرف دیو حکمران (اللہ) دے، د اللہ تعالیٰ نہ بغیر بل حکمران
 کافر دے :-

د ضرورت قرآن دلیل غذائی

۳) دلیل غذائی - انسان د جسم او روح نہ مرگب رجوبی دے او بیابہ دے
 دواہر و کہنے روح اعلا او اشرف دے او کدان د ہفہ پہ نسبت ادتے
 او خسیس دے ہم دواوجہ دہ چہ د جسم نہ روح ارحی نو بدن بیکارہ
 تی، د روح دا قسمہ برتری دوسرہ واضحہ او بدیہی دہ چہ حیوانات او
 جمادات ہم دے نہ خبر داری مثلاً یوزونندے سرے چہ روح بگینے
 وی او خوردے پہ یوحائے کہنے اودہ پرورت وی نو ہیغ خیز پر حملہ نہ کوی

نہ پکین چنبی کیری نہ کارغان او تپوسان ددہ غوبنہ شوکوی نہ زمکہ
دکدہ بدن خوری او نہ هوا او نبردے بدبو بہ کولے شی۔ لیکن ہم ددے
انسان بدن نہ چہ خہ وخت روح او مٹی، نوجہادات او حیوانات بتول
پہ دہ حملہ کوی باوجود دے چہ دمرگ نہ وہا اندے دے پہ کا بنا تو کینے
حاکم وونہ چہ محکوم۔

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ۖ تَرَجِمَهُ ۖ اَوَالله تَعَالَى ذِكْرُهُ اَوْ د
سورۃ الحجاثیہ، آیة ۳۱

آسمانوں بتول خیزونہ ستا سوسینی کیری
بیانے زمکہ ہمدغہ جسم خوری، نمرے بدبو بہ کیری چنبی ہم ورتہ
پہ پوزہ او خولہ کینے ننو مٹی او کارغان او تپوسان ہم ترے غوبنہ شوکوی
دانول خیزونہ چہ روہے دانسان نہ مغلوب ووددہ دمرگ نہ
پس پہ دہ حکم غالب شول چہ دوی ءالہام الہی پہ ذریعہ ددے خبرے
نہ واقف وی چہ پہ انسان کینے د قوت او غلبے باعث د ہغہ روح دے
داد روح د برتری دلیل دے، ہرکھ چہ بدن کمنہ او روح بربر دے
انگتر د غذا د پارہ قدرت انتظام کرے دے، دانسان د خوراک د پارہ
دغنا ددانہ ہلہ جو پیری، چہ ددے بتول جہان وسیع کارخانہ پہ
دے محنت اگری، مزکہ او بہ بوتے د مزکہ نہ را ا ہتو کوی۔ ہوا شروتازا
اساقی، ستوری د ہغہ د نشوونما خدمت اگری، نمرے دانے پنے کوی
تردے حدہ پورے چہ دانسانی بدن د پرورش د پارہ نبرد سمندار نہ
بجارات او چت کیری د ہغہ نہ ورع جو رہا شی، او د بالان پہ صورت کینے د
اوبو انتظاما شی، دانول انتظام د کمر انسانی جز (جسم) د غذا د تکبیل د
پارہ دے د حکمت خداوندی تقاضا دے، چہ د برتر جز (روح) د پرورش
د پارہ قدرت ضرور انتظا کرے دے دا حوکیدے نہ شی چہ د کمر جز
بدن د پرورش د پارہ خود دومرہ لوکے انتظام وی اور د برتر جز

(روح) د پارہ د ہیج انتظام نہ وی د ہغہ مثال پہ بیاد انصوی چہ پہ اس
سور یورئیس د چامیلہ شی، نوکور بہ داس د گیا وغیرہ مکمل انتظا م
اگری، او درئیس د خوراک خیناک وغیرہ ہیج انتظا م اگری، نو حکیم
مطلق د بدن (سور لئی) نہ نیات د روح (سائیس) د غذا انتظام کریدے
حکہ چہ دوارہ بہ خیلو فرا نضواد اکولو کین د غذا محتاج دی بدن او روح
دوارہ پہ دے عالم تغیر کینے استوکنہ کوی او پہ چیل فرض پورہ کولو
کینے د غذا محتاج دی، کہہ دینے نہ وی توتو خو بہ اس د توتو نہ دے پہ
گرزیدے شی او نہ بہ ہغہ سور د لورے تندے پہ وجہ داس د ایسے قابو کولے شی بلکہ کیدیشی چہ
درخ خور لوسر دوارہ ہم بدن زمینی دے ددے غذا ہم زمینی دہ گوروم اپنی دے اور د ترون
د عالم بالا سرہ دے لہذا دکدہ غذا اصم لطیفہ او د عالم بالا ہرکھ کار دہ
او دا غذا و جی ربانی۔ کلام الہی یا قرآن دے۔ پہ دے کینے د غذا ایت د
(میلان طبعی، اولشونما) خصوصیات موجود دی، لکہ د بدنی غذا دا
خصوصیات پہ دود مٹی او غوبنہ کینے نہ دے دول موبودی چہ ددے
خوراک نہ دانسان شوق کیری کانری او ا پیٹے خوراک نہ فی شوق نہ
کیری، چہ دادوارہ او را کیری او وے خوری د غہ رنک پیما دود مٹی،
غوبنہ کن د نشوونما صلاحیت شتہ پہ کانری او اسپنہ کینے نشتہ
بلکہ د ہلاکت خطرہ دہ۔ قرآن د روح غنائے روحانی حکم دے چہ
پہ دے کینے دادوارہ خصوصیات موجود دی۔ میلان پہ دے دول دے
چہ قرآن دیر لولے کتاب دے او بیایہ اجنبی ژ بہ (عربی) کینے ہم دے
لیکن سر ددے خلق د دے تلاوت دیر کوی دایادوی د حفظ کوی) او ددے
یا د ساتلورہ پارہ ورونہ او تکرار و نتر مرگہ پورے کوی، د وخت او محنت
د اقربانی ددے خبرے دلیل دے چہ پہ قرآنی غذا ایت کینے روحانی
کشش موجود دے حکم چہ داد روح غذا دہ، کچرے غذا د

جسمانی نہ وی نو ذہن جس مرکب لائمی دے . ہمدارنگ روحانی
 غذا چہ نہ وی نو ذہن روح اصلی (حقیقی) مرکب یقینی دے ،
 غذائے قرآنی نہ حیاتی حقیقی پیدا کیدل پہ دے آیت کینے ذکر دی
 يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ تَرْجِمَهُ : اے مومنو تاسو د اللہ
 وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ . اور رسول خیرہ منیٰ حکمہ چہ تاسو
 سورہ انفال ، رکوع آیت ۲۴ : ہفہ قرآن طرف نہ بنی کوم کینے
 چہ ستاسو حقیقی ژوند دے .

وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ تَرْجِمَهُ . اعلان اکری چہ د قرآنی
 سورہ فاطر آیت ۲۱ : غذا نہ محروم مہ خلق مہی
 خلقو سر ، برابر نہ دی چاہہ د قرآن غذا بروحانی نہ حقیقی شو وند بیاموندہ
 دے :

۴ : دلیل دوائی

پہ دے عالم تغیر کینے انسان پہ بدن اور روح دوائی و تغیرات راجی
 د بدن د پارہ د تغیر سبب مخالفہ آب و هوا ، فاسدہ غذا ، یا نا
 مناسب فعل او حرکت کول یا خشہ بلہ حادثہ وی ہمدارنگ د
 روح د پارہ د مرضونو او تغیرات اسباب گندہ ، فاسقانہ ، ملیحدانہ
 مٹھکانہ ماحول ، خراب تعلیم ، خراب تربیت ، خراب قانون او
 خراب افعال او حرکات دی ، د دے دوارہ قسمہ بیمار و د پارہ مناسب
 م اکثر یا حکیمتہ رجوع کیدے شی بدن او د ہفہ دار و درمل
 دوارہ مادی خیزو نہ دی پہ دے وجہ انسان پہ خپلو تجربو غور
 او فکر سرہ د بدن مرضونہ معلومہ وی او د ہفہ د صحت د پارہ

د دے دار و درملو او علاج تجویز ہما کری کوم چہ قدادت دلہ
 پیدا کری دی ، او یہ دے سلسلہ کینے پہ خپلو تجربو او کوشش سرہ
 دے د پارہ قانون ہم جوہر لے شی ، لیکن روح انسانی ، د ہفہ
 صفات او امراض بتول دانسانی تجزیہ د اثرے نہ بھردی نہ نے
 د مرضونو خشہ تشخیص کولے شی او نہ دے د پارہ خشہ دار و درمل
 تجویز کولے شی ، روح پخپلہ امیر مہی دے ، او صرف عالم بالاسرہ
 تہ لے یو حقیقت دے لہذا د دے ، علاج بہ ہم د عالم بالانہ کیدے
 شی ، چہ ہفہ د مرضونو ازالہ کیدی زمینی علاج (دار و درمل)
 پرے اثر نہ غور کوی حکمہ چہ روح زمینی نہ دے ، د روحانی مرضونو
 علاج د بدن مرضونو د علاج نہ حکمہ دیرا ہم دے چہ د بدن مرض
 پہ وجہ انسان وقتی طور مہی ، مگر د روحانی مرض پہ وجہ انسان
 دائمی مرکب او ہلاکت واقع کیدی ، ہم دا وجہ دہ چہ خالق کائنات
 د بدن د علاج انتظام انسانی تجربوتہ سپارے دے لیکن روحانی
 علاج د پارہ د انبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ نے پخپلہ انتظام اکری
 چہ ہفہ وحی الہی او کلام ربانی بلے شی او د روحانی علاج د پارہ تجزیہ
 او بے خط نسخہ دے .

وَنَزَّلْنَا مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ تَرْجِمَهُ . موبذ قرآن نازل کر وجہ پہ
 وَرَحْمَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ مَبْنِي اسرئیل ایہ . ہفہ کینے د روح علاج او د ہفہ د قوت
 بخششی سامان موجود دے او یقین لوونکو د پارہ د اللہ رحمت دے ،
 پہ دے وخت کینے د روحانی امراض کوزالے او د دے د فیضان صحت
 د پارہ بل خشہ علاج یا نسخہ پہ کائنات کینے موجود نہ دہ حکمہ چہ
 ذمہ مینا علیہ . پہ رنرا کینے د قرآن نسخہ د تہو لوانبیاء علیہم السلام پہ تہو
 روحانی نسخو بانڈے مشتملہ دہ ، او پہ دے کس د ابدی روحانی صحتا بدی

اصول موجودی ہم داو جردہ چہ یوپ خود علمونوا بنا روت
 اوستل اوڈ هغه په وجه دترقی آسمان ته اختل لیکن ددے روحانی
 شفا نه د محرومیت په وجه انسان شرافت نه محروم دی نه په دوی
 کینه خه نیکی شته نه خدا فی ویره نه انصاف، نه اطمینان قلب او نه امن
 بلکه ددوی دگندہ او بیمار و روحونو په وجه دنیا هره ورح جمنو جو پیزی
 او پدے کینه د فواجشو، منکرانوا و دینونو کیولو دلسه یو سیلاب په چپو
 دے چه د هغه د خمید و هنج قسم امید نشته د بولے دنیا د تباہی خطرہ
 دہ حکمہ چه خرابی ورح په نیا تیدردی۔

ه دلیل نوری

په دنیا کینه دوه قسمه خیزونه دی، یو هغه چه په سترگو لیدلے کتله شی،
 لکه د زکے نه نر آسمان نه بول خیزونه، دویم هغه چه په سترگو لیدلے نه
 شی، صرف په عقل معلومیری لکه ایمان، کفر، طاعت، معصیت د
 انسانی اعمالو حسن او قبح د رومی قسمه خیزونو دپاره قدرت دوه نورہ
 پیدا کیری دی، یو داخلی نور او بل خارجی نور داخلی نور خود سترگو نور دے،
 چه انسان کینه دننه موجود دے، که دچا سترگه رنده وی او داخلی نور
 محروم وی، نو هغه په مار او پری کتله فرق بلشی کولے
 دویم خارجی نور چه د انسان نه بهر دے، مثلاً، نمر، بجلی، لالین، دیوه
 وغیره کچرے دا خارجی نور نه وی، اگر چه د سترگو بینائی د رسته وی
 بیا هم هغه په نوره تیاره کتله د مار او پری فرق نشی کولے دواړه نورونه
 داخلی او خارجی چه جمع وی نو هله به علم او بیلتون حاصل وی۔
 دارنگ د دویم قسم خیزو نور دپاره هم د اندرونی او بیرونی دواړه
 قسمه رنراگانو ضرورت وی، اندرونی رنرا عقل او بیرونی رنرا آسمان ده

د دے دواړو ضرورت حکمہ دے چه دایمان او کفر، د نیک او بد، د خیر
 او د شر بیلتون اشی، هغه بیرونی رنرا د روحانی امورو دپاره کلام الہی
 دے چه لکه د آسمانی رنرا نمر په شان یو بله آسمانی رنرا ده،
 وَأَتَّبِعُوا النَّوَارَ الَّذِي أَنْزَلَ مَعَهُ : اودوی د هغه رنرا تا بعداری کوبده
 سورة اعراف آیت ۱۵۰ : کومه چه حضور سره نازل شویده۔

۴ : دلیل حبی

انسان د بدن او روح مجموعہ ده د بدن په وجه هغه د جسمانی محبوبانو
 مثلاً د خوراک، خبثات، او د مکان خواهشمند دے یا د دے محبوبانو حاصلو
 د ذریعے (مال دولت) خواهشمند دے، دے خیزو نوسره هم د انسان
 محبت فطری دے، او خالق کائنات سره محبت هم فطری دے هم دا وجه ده چه
 انسان په خپل قول تاریخ کتله د محبت الہی د تقاضا نه خالی نه دے پاتے شوے
 دا بیله خبره ده چه کله د دے فطری تقاضے صحیح او درتقت اظهار شویده
 لکه د مؤمنینو او مؤجیدینو په شان یا غلط اظهار شوے دے، لکه د بت پرستو
 او مشرکینو په شان چه هغوی غیر الله د الله تعالی مظهر اگنر لو او د هغه
 عبادت لے اکرو، د دے دواړو صحیح او غلط طریقو اصلی محرک هر د فطری
 جذبہ (محبت الہی) وی تر دے حده چه د روس او چین خلق چه د خدا لے
 نه منکر دی د دے جذبے نه مجبور شول حکمہ چه دا ختمولے نشی چنانچه هغوی
 د دے فطری جذبے د تسکین دپاره د لین او ماؤزے تک مجسمه انصوری نه
 خائے په خائے نصب کول چه د هغوی تعظیم د عبادت په صورت کتله
 جاری آسانلے شی، ما په خپل بل یو کتاب، کیونرم او اسلام کتله د کیونستو
 دا خبره نقل کړے ده چه د خدا لے په خائے بل یو مصنوعی خدائے د خلقو
 دپاره تجویز کول ضروری دی دپاره چه د دے فطری جذبے تسکین پری

اشی، بودوی دامقام خپلو ممتناز و مشرانوته و رگرو. بھر صورت مُحبت الہی و فطری جذبہ دے دے دیارہ زیومظہر ضرورت دے چہ دے خدائی دخو بنے اونا خو بنے تابعداری اکر تھے شی کوم تے چہ خو بنیوی ہنہ اکر او کوم تے چہ نا خو بنیوی ہنہ اکر و. لکہ ٹنگہ چہ دھر محبوب د محبت عامہ تقاضا دے، اُس د خدائے د خو بنے اونا خو بنے معلومول تر ہنہ نامکنہ دے چہ خدائے پچیلہ د خپل کلام پہ ذریعہ نہ وی خود دی حکمہ چہ دیوانسان خو بنیوی اونا خو بنیوی تر ہنہ نشئی معلومیدے تر خو چہ ہنہ پچیلہ د ہنہ اظہار نہ وی کرے لکہ ٹنگہ چہ یوکور بہ د میلہ دخو بنے دخوراک انتظام تر ہنہ نشئی کولے تر خو چہ میلہ ہنہ نہ وی نیکارہ کوی، د اللہ ذات خود دے نہ ہُم دیر بلدا و بالادے، خو حکمہ د ہنہ د محبت تکیل دیارہ د ضروری دے چہ ہنہ مو بنہ نہ اُبنائے چہ فلا نئی عقیدے، اخلاق اعمال او اقوال د ہنہ خو بنیوی او فلا نی تے نا خو بنیوی او د اتم خود دل بغیر د کلام الہی نہ نامکن دی دے دیارہ د وحی او کلام الہی ضرورت دے چہ د ہنہ دخو بنے اونا خو بنے علم حاصل شی ہنہ کلام قرآن دے چہ د ہنہ ضرورت د قرآن ثابت شوی۔

۴: دلیل اتباعی

یہ دنیا کینے اتباع او تابعداری موجود دے، اولاد د والدین، شاگردان د اُستادانو، رعیت د حکومت ما تحت عملہ د خپلوا نسا اونا احسان مند د احسان کور نکرتا بعدار او فرما نبرداری، د صورتونہ او دے نہ علاوہ نور نزل د تابعداری صورتونہ فطری او معقول دی او دے پہ وجہ نظام تمدن قائم دے کچرے اولاد د والدین تو تابعدار نہ وی نو خاندانی زندگی تباہ شی، شاگرد د اُستاد نا فرما نہ وی نو نظام تعلیم بہ گہ و وحی، رعیت

د حکومت او ما تحت عملہ د افسرانو تابعدار نہ وی نو د حکومت انتظام بہ نس نس شی، کہ زیر احسان د خپل محبتن تابعدار نہ وی نو دریا نہ بہ د احسان وجود ہم ختم شی، پہ دے د نیا کینے دھرخیز دیارہ علت او سبب موجود دی دغہ رنگ دے مذکور تابعدار او فرما نبرداری دے دیارہ ہم د عدت او سبب ضرورت دے، چہ ہنہ د احسان او اقتدار دے، پہ اولاد د والدین، پہ شاگرد د اُستاد اناو پہ زیر احسان د محبتن احسان د فرمانبرداری او اطاعت فطری سبب دے، او پہ رعیت د سکریت پہ ما تحت عملہ د افسرانو اقتدار د فرمانبرداری فطری سبب دے دے دے پنچو صورتونہ علاوہ نور د صورتونہ د فرمانبرداری ہم شتہ مثلا، عاشق د معشوق اطاعت کوی او عوام د اہل علمو مثلاً د امام ابوحنیفہ امام بخاری رحمہما اللہ او یا اہل معرفت مثلاً د شیخ عبد القادر جیلانی یا دنور و بزرگان نور رحمہم اللہ تعالی تابعداری ہم کوی دے دے دواہ و صورتونو سبب حُسن دے ہنہ حُسن ظاہری دی لکہ د معشوق حُسن د عاشق دیارہ یا حق باطنی او معنوی وی، لکہ د علمائے دین او بزرگان دین حُسن د عوام دیارہ لہذا د دے تلووا طاعتونو اسباب او علتونہ صرف دے دے دے

۱) قدرت ۲) احسان ۳) حُسن

پہ انسان کینے چہ دے دے و نہ یو ہم علت موجود وی نو د ہنہ اطاعت کولے شی حالانکہ داد انسانی ذاتی خو بنیوی نہ دی بلکہ د اللہ عطا او بخششی دے ہر کلمہ چہ خدائے دے دے دے و نہ وس چشمہ او جامع دے، او د اتول صفتونہ د ہنہ ذاتی او قوی تریوی نو د ہنہ دے دے اطاعت اکر پچیلے فطرت غوازی چہ دے دے ذات اطاعت د خا مخاوی طریقہ د دے غہ وی، ہنہ دے دے وی چہ د ہنہ وحی او کلام دے پیغمبران علیہم السلام پہ ذریعہ انسانانوتہ را اُرسی چہ دے لاس صحیح طور متعین شی، دے دے وحی نوم

قرآن دے چہ ہمیشہ دپارہ محفوظ دے، لہذا انواع انسانی د پارہ
د قرآن ضرورت ثابت شو

۸: دلیل نفسیاتی

انسان کہ چرے د خپل نفس اور روح پہ آئینے نظر و اچری نوڈ کلام الہی
یا د قرآن ضرورت پچھلہ ددہ ذرہ دماغ و د ضمیر خاموش آواز دے
یوسلیم الفطرت انسان کہ ہنہ پہ صحرائے افریقہ کہنے وی یا آواز د
قبائلو پہ غرونو کہنے ہر گلہ چہ ہنہ یوبد کار مثلاً زنا یا قتل ناحق
کوی نو د ہنہ دماغ او ضمیر د دے جرم کولو نہ ضرورت متا شرکیزی او
ہنہ پہ خپل ضمیر کہنے د دے، جرم دا اثر یونسمردو نڈوالے تکدسا
او انقباض محسوسوی سر د دے چہ ہلتہ پہ دے فعل د دہ کوفت کوئی
ہیچوٹ نہ وی نہ خوشہ حکومت موٹوی نہ خرعدالت یا پولیس اونہ پہ
دغہ خلتہ کہنے خہ ضابطہ او قانون نافذ العمل وی بلکہ دا علاقہ
د ہر قانون نہ آنا دہ وی، اس سوال دا پیدا کیزی چہ پہ دے حالت
کہنے د دے دروندانی، تکدسا، انقباض سبب خہ دے،

کچرے دا او ٹیلے شی، چہ دہ جرم کپیدے قانون مات کپیدے نو داسزا
حک غلط دی چہ ہلتہ نہ قانون شتہ اونہ د سزا دیرہ شتہ بیاد
دے تاثر و چہ خہ دہ ظاہرہ دہ چہ دادہ د ضمیر ہنہ خاموش آواز
دے کوم نہ چہ دے دا محسوسوی چہ ضرور دہ خہ قانون مات کپیدے
کچرے ہلتہ انسانی قانون نشتہ نو بر حقیقی او الہی ضابطہ د انسانی اعمالو
د پارہ ضرور موجود دہ چہ پہ دے جرم د غنا ضابطہ ماتہ شوے دہ
او ہنہ حقیقی او الہی قانون چہ د کوم نہ پہ خلاف کولو دے مجرم
پہ ضمیر کہنے دا تاثر پیدا شوے دے ہمدہ کلام الہی یا پبلو تکر کہنے

قرآن دے، چہ د ہنہ نہ د قرآن ضرورت پہ نفسیاتی تاثر ہر ثابت شو

۹: دلیل تخلیقی

عالم د یعنی اللہ نہ بغیر نور بتول مخلوق صرف د دو خیزونو نوم دے
انسان او خادم انسان، عالم تخلیق الہی او فعل خداوندی دے نو پہ دے
کہنے بہ ضرور خہ حکمت وی، خکہ چہ حقیر انسان بلا فائدے یا بلا حکمت
ہنچ یوکار نہ کوی، نو د ہنہ خالق بہ خنگہ بے فائدے او بے حکمت یوکار کوی
مشہورہ دہ چہ فعل الحکیم لا یخلو عن الحکیم اس عقل دا ضروری گنہری
چہ د انسان یا د خادم انسان پہ پیدا کولو کہنے حکمت شتہ، د خادم انسان
حکمت خود ایسے ظاہر دے چہ د عرش نہ ترفرشہ پورے بتول خیزونو
دانسان د فائدے، پرورش او خدمت د پارہ دی، زمکہ معدنیات
نباتات، حیوانات، اور، ابرہ، ہوا، نمرود د ہنچ گرمی او سرنپا، ستوری و
غیرہ بتول د انسان پہ خدمت کین مصر و نہ دی، لکہ خنگہ چہ د قرآن
کریم ارشاد دے،

وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ طسورة الجاثية آیت ۱۰
ہنہ خیزونو کوم چہ بہ آسانو نواد
پہ زمکہ کہنے دی،

خالق کائنات زمکہ او آسمان ستا سو پہ خدمت او پہ فائدہ کہنے پہ دا ایسے زبرد
جبری ذمہ داری لگولی دی، چہ پہ ہنچ د نگران مقررولو خہ ضرورت نشتہ
اونہ د انسان پہ خدمت کہنے د سستی یا د غفلت خہ ویرہ شتہ لہذا
دا واضحہ شوے چہ، د انسان نہ سوا بتول مخلوقات دانسان د خدمت او تربیت
د پارہ پیدا شوی دی، کچرے پہ دے کہنے یو خیز ہم موجود نہ وی لو انسان

ژوند دے نه شو پاتے کيدے دا هم ثابت شوه چه ددے اشياؤ دتخليق مقصد او حکمت دانسان ژوند قائم ساتل دی اُس ددے ورگوتی انسان دتخليق حکمت خه ددے هرکله چه کارخانه عالم دانسان دپارده پيدا دوه نوډا ضروری خبره ده چه انسان د عالم دپاره نه ددے پيدا د هغه دليل دادے چه دا ټول عالم که نه وه نو انسان ژوند دے نه شو پاتے کيدے کچرې انسان نه وه نو عالم باقی پاتے کيدے شو، خبره داده چه انسان اشرف المخلوقات دے د هغه دتخليق مقصد به هم اشرف وی لکه څنگه چه اُس دخرنه اشرف په ددے وجه ددے چه دهغه مقصد هم دخرنه اعلى ددے. خلاصه کلام داچه جهان انسان دپاره ددے او انسان خالق جهان دپاره، هغه به دنايب خدا او د خليفه خدا په حيثيت هغه کارکوی چه دهغه دآقائے حقيقي کومه منشاوی، په دغه منشا الهی به پخپله عاجل وی او بل به پور. عامل کوی اوردے ته وپیل شي عبدیت او بندگی:

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ، سورة التباريت آيت ۲۸ : کائنات د عبدیت او بندگي دپاره ددے په ددے بندگي کينے د خداوند تعالی هېڅ فائده نشته او دانسان فائده کينے ددے ددے چه هغه د خپل مقصد تخليق تکميل اکرې نو د حيات ابدی د خوشحالونډ به يفضيلا ب شي، اُس مقصد تخليق يا منشا الهی معلوم وکود نو دپاره ضروری ده چه پخپله خالق د هغه وضاحت اکرې او هغه بغيره کلام الله او وحی الهی نه ناممکن ده نو ځکه د کلام الهی ضرورت ثابت شوچه هغه قرآن

۱. دليل ترحمی

رحمت او شفقت خوري دده او کمال صفات دی رحمت نه خالی کيدل نشي

دده چه دهغه نه دالله ذات پاک ددے ددے وچه قرآن کينے خاله پاتې د رحمت الهی ذکر موجود دپه نورو آسمانی کتابونو کينے هم او د عقل نقاضا هم دغه ده چه په خالق کائنات کينے درحم ضروری، د عالم کائنات يواکين دده په ددے کينے رحمت الهی صاف بیکاسری، کائنات کينے صرف دوه خبرونه دي

- ① مرحوم، او منعم، په چاچه رحمت او انعام وی هغه انسان ددے
- ② رحمت او نعمت، د آسانو نواو ددې که هغه ټول مخلوق چه د خداوند تعالی دارخه دانسان دپاره نعمت او رحمت سامان ددے،

وَإِنْ نَعُدْ وَإِنَّمَا اللَّهُ لِأَلْحُصُولِهَا : کچرې تاسود الله تعالی نعمتونه شميرل اِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّالٌ (طه) سورة : غواړی نوډه شئ شميرې بيشکه انسان ابراهيم آيت ۳۳ : به انصافه او ناشکره ددے.

دالله تعلق د رحمت خودا حال ددے انسان فی اعمال نه ټول خراب دی او نه ټول بڼه دی، بلکه څه مضراو تباه کن دی او څه مفيد او نفع مند دی، د د نيا ټول قومونه په ددے متفق دی چه انصاف بڼه ددے او ظلم بد، لیکن اعمال ددے لطيف اشيا دی چه په انسان غور فکر يا لیبار تبری (تجربه گاه) کينے د هغه فائده نقصان نه شي معلوميد ددے دغه اعمال عام دی عقائد وی که اخلاق که عبادات که معاملات، کچرې په ددے اعمالو کينے دالله تعالی هديت هر نه وی او انسان په تباه کن او زهرالود عقائد و او اعمالو کينے مبتلا شي، او خالق کائنات صرف قماشه کولې نو دا به دده دشان رحمت د خلاف وه لکه څنگه چه یو انسان ته دا علم وی چه په طعام کينے زهر کم دی بل به خبره انسان ئ خوری او ددے پیر غلے پاتے شي، نو دا به بے رحمی وی، دارنگ کچرې یو ژوند په گنده یا کوهی کينے خپه اگده او ورپر یو وځی، خوبیا انسان کوری او پیر چپ پلته شو نو دا بے رحمی ده، نو دد آ حکم الحاکمین او ارحم الراحمین شان خوبه اتها اچت دد هغه کله دا بے کولې

کسی چیز انسان خود پہ مہلک اور تباہ کن اعمال کو کہنے میں تامل ہی اور دے دیا ہے
 چپ وی، حالانکہ انسانان بے خبری دی اور وہ ذات پہ ہر شے خبردار دے
 نودہ در حمت تقاضا دے کہ ہفتہ کی جانبہ دے دے ہدایت نامہ مہجور وی
 چہ پہ ہفتہ کی جانب دے دے اور مہلک عقائد اور اعمال کو تشریح اور بیلتوں
 مہجور وی، ہمدغہ ہدایت نامہ کلام الہی یا قرآن دے چہ دے انسان
 تہ ضرورت دے۔

قرآن صدقت اور اعجاز

قرآن کے اعجاز زیادہ سے زیادہ کیوں کہ مطلب داد نے چہ قرآن کلام الہی
 دے آسانی اور تانی ہدایت دے، دے علوم اور معارف کے لئے تعالیٰ ذات
 علیہ و عرفان کے لئے دوسرے چشمے ابدی قوانین دی دیوان انسان کے لئے
 اور ناقص فکر اور دماغ غیبی، نہ دے اور نہ انسان کی انکار اور نظر یا تو یہ شان
 دو کہ خیال، جذبات اور خواہش نفسانی نہ اثر اور تبدیلی قبلہ تو تصور تو
 مجموعہ دے، دافطرت اور حقیقت دے چہ کلمہ نہ بدلیزی اور نہ یہ ہفتہ کی د
 غلطی شہ گنجائش شہ نہ دے یہ قوانین کی ترمیم اور تبدیلی ضرورت
 شہ اور نہ کہ ہولو پٹری قوموں کو حق و سوسرہ تری دعدا اور انصاف
 دلوتے لارے نہ دآورید و احتمال ممکن دے، چہ دہفتہ متعلق قرآن
 کریم پہنچلہ ترتیب وار دعوے دار رنگ دے :-

لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ ط تَنْزِيلٍ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ دہفتہ باطل کے نئے تو ہفتہ گنجائش شہ
 سورۃ حم السجدة آیت ۴۱ :- دہفتہ ذات نازل کردہ کتاب دے
 چہ د حکمت اور دانائی سرچشمہ دے اور یہ ہولو صفات کاملہ دے موصوف دے
 لَمْ يَكُنْ لَكَ كَلِمَةٌ مِنْ سُوْرَةِ الْاَنْعَامِ آیت ۱۱ :- یہ قرآن کہنے دہفتہ ترمیم اور تبدیلی گنجائش

وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَ: قرآن ہدایات پہ ہفتہ کی اور
 عدل لاط سورۃ انعام آیت ۱۱ :- انسان عدل کہنے پورے اور مکمل دی
 اس یواغے دا خبرہ پاتے شوہ چہ ایاد رشتیا ذلہ تعالیٰ کتاب دے دے انسان
 ذہن د خوار می نتیجہ دے، کچرے اولہ خبرہ صحیح وی نو بیابہ ہر وی غیر
 الہی طاقت دے دے، ویراندے عاجز وی اور دے کہنے بہ ہفتہ شک پاتے نہ شہ
 ... چہ د کلام الہی ... دے اور کچرے دویمہ خبرہ صحیح شی نو بیابہ پہ
 دے کہنے ضرورت شک وی چہ د کلام الہی دے اور کہ نہ، موبز بہ ویراندے
 دا ثابتور چہ قرآن معجزہ دے اور تول انسانی طاقتوںہ دے بتول شہ
 چہ دیور وروک جزر حصے جزر و لونہ ہم پلتے دی، ہم دا وجہ دہ چہ
 د کلام الہی اور معجزہ دے اور انکہ دنور و پیغمبران علیہم السلام د معجزو
 پہ شان دیور وخت دیارہ معجزہ نہ دے بلکہ تل دے پارادہ چہ
 دے جواب دے منکرین ترقیامتہ ہم نشی و رکولے اور یورپی عیسائی
 جارج سبیل دے خبرے نہ پورے رشتینی کیدے شی لکہ چہ ہفتہ لیک
 چہ دیوانسان قلم د قرآن پہ شان معجز کتاب ہفتہ نشی لیک بلکہ د معجز
 د مرور دندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دے دے تاریخ اسلام جلد ۳۲۴
 از عبد القیوم ندوی) د بتولونہ اول موبز د قرآن د اعجاز اور معجزے کیدو
 تشریح کوو چہ پہ دے خبرہ پومیدال آسان شی :-

معجزے اور اعجاز تشریح

پہ دنیائے خومرہ خیزونہ چہ ظاہریزی دہفتہ بتول درے قسمہ دی
 ① عادیات ② عجائبات ③ معجزات
 عادیات ہفتہ خیزونہ دی د کومرہ چہ ترون ہفتہ مادی اسباب بوسرہ
 دی چہ عام خلق نے پیڑنی لکہ د غنمو کولونہ غنم را لیکو کیدل اور دھلہ لک

کولونه د جُورے اونه را تو کیدل، د داروپه استعمال مرض لورے کیدل، دودئی خوراک سره لوبزه او اوبو خبثلو سره تنده ماتیدل د تجارت نه کته موندل او په سامان جنک سره برے موندل دا امور عادیه دی او د عام رواج مطابق دے نه ذکر شوی نتیجے حاصلیږي

عجائبات

عجائبات هغه یزونه دی چه د مادی اسبابو په نتیجه کینه پیدا کیږي، مگر د مخصوصو او ماهرینو نه بغیر عامو مخلوقو ته د دغه اسبابو او د هغه د پیدا نشو و نتیجو هېڅ علم نه وی، مثلاً ساکنسی نوی مصنوعات د مشین په زور او رکاو دے زفلول الوتکه او خوول، سمندری جهاز چکول، ریډیو سټیشنونه آوازونه او تقریرونه خوړول، میزائل، آتم بم او هائیډروجن بم جوړول دا ټول په عجایباً توکینه داخل دی، دارنگې سمجری عملیات د مادی اسبابو او د مهارت پیدا واری، لیکن د دے مخصوصو مخلوقو نه بغیر عام خلقونه دا اسباب او په دے اسبابو او د انړه نتیجے معلومه نه وی نوڅکه ورتا دا څیزونه عجیبه علومیږي، بیا په عادیاتو او عجایباً توکینه یو خاصیت مشترک دے :-

مشترک خاصیت

د دے دواړو قسمو په ډول نور خلق هم جوړولے شی فرق صرف دوسره دے چه په عادیاتو کینه د مهارت فن ضرورت نه وی، څوک هم چه غمړ اگری، نو غمړی پیلے شی، لیکن عجایباً توکینه د مهارت فن ضرورت وی صرف یو ماهر انسان د هغه ایجاد اگری او نور په زړه کوونو ماهران ئے بیا جوړوی، لکه څنگه چه امریکه ایتم بم او هائیډروجن بم جوړ کړو بیا چین د دے په ډول لیکړو، دینه ثابتہ شوه چه عجایبات هم دا ځیزونه نه دی چه بل یو ماهر انسان ئے نه شی کولے نوڅکه دے

عجایباً توته معجزه نشی ویلے :-

معجزات

معجزات هغه دی چه یو خوپه هېڅ قسمه عامو عادیاتو خاصو عجایباً تو (مادی اسبابو باندے) د انړه نړی بلکه د هغو وجود خالق کائنات یه مخفی قوت او مشیت او انړه وی او دا بغیر د نبی علیه السلام نه بل هېڅوک نشی حاصل کولے مثلاً الوتکه هم الوحی، او د سلیمان علیه السلام تحت هم الوتولیکن اوله معجزه نه ده او دویمه معجزه ده الوتکه هر انسان جوړولے او الوتخولے شی لیکن د سلیمان علیه السلام تحت صرف په مشیت الهی الوتلو چه دا ټول نه خوچا وړاندے اکرے شونه اوس څوک کولے شی او نه به آندک څوک اکرے شی :-

قرآنی معجزه، بلاغی دلیل

په دنیا کینه دوه قسمه مصنوعات دی یو الهی مصنوعات لکه نیر، سلېو، مئی وغیره او بل انسانی مصنوعات مثلاً موټر، سائیکل وغیره اوس مونږ چه غور اگریو نو بنکاره غټ فرق دا دے چه الهی مصنوعات د انسانی طاقت نه بهر دی، او انسانی مصنوعات دا ځیزه دی بلکه بل یو ماهر انسان ئے هم جوړولے شی، مصنوعات الهی نه خو بل انسان جوړولے شی نه دے د پاره په دنیا کینه کارخانه شته او نه خو په بازار کینه خرڅیږي هم دغه حال دکتا بونو هم دے د انسان جوړ شوی کتابونه دا ځیزه دی چه د هغه په شان یاد هغه نه بسنه بل څوک نشی جوړولے مگر د قرآن متعلق دادعوئده چه دا د خالق کائنات د علم او قدرت نتیجه ده د دنیا ټول انسانان په جمع د دے پشان څه چه د دے دیو وړوکی سورت الکوثر چه یو کرینے نږه نیات نه دے، پشان هم نشی جوړه کولے دلته هېڅ شک پاتے نه نشو چه دادالله تعالی کلام دے، لکه څنگه چه هر په دے معیار قرآن

کریم پچھلہ د خپل اجماعاً و دکلام الہی کید و پہ با سہ کئے د عربو فصحاء
او بلغاوتہ د مقابلہ دعوت و رکړے دے، فرمائی،

وَأِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَيَّ : کچرے ستا سو پہ قرآن کئے داشب
عَبْدِنَا فَإِنَّا نُنزِّلُ آيَاتٍ مِّن مِّثْلِهِ : وی چه دا کلام الہی گوندی نه دے نو
وَأَدْعُوا شُرَكَاءَ أَعْلَمُ مِنْ دُونِ : تا سرتوک یو خائے شی خپل بتول
اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ○ سورة : امدادیان هم را ا بلئی او د دے دیو
البقره آیه ۲۲ : و وړوکی سورت غوندے یو بل سورت

جوړ کړی ، کچرے تا سو پچھلہ دعویٰ کئے، شتی بی،
اودائے هم ورسه افرمائی :

وَكُنْ تَفَعَّلُوا ، سورة البقره ، آیه ۲۲ ریض تا سودا سے هچرے نشی کولے
په دویم آیت کئے د دے نه هم زیات مضبوط تکیو کن فرمائی :-

قُلْ لَئِنْ اجْتَمَعَتِ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَيَّ : کچرے بتول انسان او جئات دے
أَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هَذَا الْقُرْآنِ لَآيَاتُونَ : د پاره جمع شی چه د قرآن مثل
بِمِثْلِهِ وَكُلُوا كَانْ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ : جوړ کړی او را وړی ، نو نشی را وړ په
ظَهِيْرًا ط) سورة بنی اسرائیل آیه ۱۰۸ : د کچر د اتول په دے کئے د تیریل
ملا تیرا کړی :-

په دے آیت کئے داسے یو قوم ته خطاب د دے د کوم چه پخپل ادبی قابلیت او
په فصاحت او بلاغت باندے ناز ووهغوی د قرآن د شنان و و او اول
مقصود دهغوی قرآنی دعوی غلطول او ما تکل و و او دا اعلان د حضور
علیه السلام په خو له مبارکه ا کړے شو کوم چه ا می و و نه شعرو شاعری
نر د و او نه دے فصاحت بلاغت کئے خه تجر به او مشق لولو بلکه د دوی
دا خلوی نبت کاله عمر داسے تیر شوه و و چه د دغه زبان په ما هرینو کئے :
دده هینج شہرت نه و و په داسے حالت کئے د دے اعلان د هغوی تا وړ و

هم زیات کړ و کچرے کیدے شوه نو هغوی به په دیره آسانه قرآن او
صاحب قرآن ته په دے سخت ماته ورکړے و ه چه کم با کم یو
کر بنه عبارت خوبه دے د قرآن پشان جوړ کړے و ه ، حکم چه د قرآن
پچھلہ هم دا اقرار دے کچرے داسے ا شونو قرآن بیا کلام الہی نه
دے او صاحب قرآن به د خدائے رسول نه وے لیکن هغوی په خپل ادبی
ذوق او د فطرت سلیمه په بنیاد د قرآن مثل جوړول ناممکن ا کنړل او د دے
آسانے لارے په خائے د قرآن د مقابلے د پاره د جنکو نو د پیره کړانه او طول
تیر مینه طریقه اختیار کړه چه په هغه کئے دے مالونه او خائونه تبا کړل
او هه خو : پکئے د خپل ملک او وطن نه هم لاس ا ونخلو سره د دے
چه په دے کئے هم ور ته کامیابی نصیب نه شوه ، د تورے او خونریزی د
مالی جانی قربانی وړ کول او د ژبے او د قلم خوزولو آسانه طریقه
پرینودل د دے دلیل دے چه دوی سره د قرآن د دے چیلنج هینج
جواب نه و و حالانکه د هغه خلق و و چه د دوی د فصاحت او بلاغت جواب
به ترقیامته ا کړے شی دا خوند قرآن د اجماع بلاغی دلیل دے
چه د یو آسان دے لیکن د یورپ و وغیره مستشرقینو د اسلام د
مقابلے د پاره صرف د غنچو نغو ا کا نوا و معاوضو هضمولو په فرض بیا هم
خو گه و د بے بنیاد اعتراضات کړی دی هغه به موبن په وار وار
نقل کوو او جواب به کړ و کړو :-

اوله شبهه اوله شبهه اهل استسحاق دا کړیده چه کیدے
شی د عرب فصحاء و په دے وجه بل قرآن نه جوړه
چه د ائی ضروری نه کنړله نه دا چه د بل قرآن جوړولو نه عاجز و و لکه چه
یو انسان نیو یارک ته خو تلے شی لیکن د غلته د نللو ضرورت نه گنړی د دے
جواب د دے چه بیشک د نیو یارک سفر د پاره یو ا کئے قدرت کافی به

دے بلکہ دتلو باعث ہم ضروری دے، نو کچرے دقرآن پہ مثل زورلو
باندے د عربو بلفاء قادر دے، نو دے نہ بلہ نریا ته کومہ موقه
کیدے شوہ حکمہ چہ قرآن ته شکست و رکولود پارہ ددوی اود قرآن منزکر
پہ مینج کینے مقابلہ پہ دے وجہ جاری وہ چہ قرآن ددوی دپلا مگنی دین
باطل کولو، نو دے متا بلے ضرورت دے د پارہ ووجہ خیل پلا دگنھ دین بہے
ہم بچ کرے وے اود قرآن مثال پیش کولو سرہ بہے پہ دے مذہبی
مقابلہ کینے خیل حریف بتولی مسلمانانوا صاحب قرآن ته ماتے و رکریے
وہ، د قرآن پہ مقابلہ کینے دوی ته خیلہ بریانی دومرہ عزیزہ اوضروری
۱۰ چہ د هغه د پارہ دوی بے کچہ مالی او جانی قربانی و رکولے چہ پہ هغه
جنگ بدر، احد، خندق او حنین واقعات او پہ قرآن متونکو باندے پہ
مکہ معظمہ کینے ددوی هغه ظالمانہ کارنامے کوا هانے دی، هغوی پہ دے
سہ ہوہ ووجہ قرآن ته پہ ماتے و رکولوبہ د هغوی دین بریالی شے او د
هغوی د فصاحت بلاغت بے مثلی بہ ہم اھنٹے شے او د دے مذہبی جنگ
یوفریق (مسلمانان) بہ ہم خوار اوزار شے اُس دلتہ داشبہ داسے
عبث دہ لکہ خنگہ چہ پہ صحرا کین دتندے نہ مرسری پہ بارہ کینے او پیلے
شے چہ دے خوبزے ووپہ اوبو خیلوئے قدرت ہم وولیکن دا اوبو خیلو
ضرورت دژنہ وور آنری بہ نکر غلام جان) ددے نہ علاوہ حضرت مولانا محمد
قاسم نانوتوی رحمہ اللہ تعالیٰ دآریہ ساج بانی پنہات دیانندہ دمنظر
چیلنچ و رکولونہ پس هرکله چہ هغه ته ورغلو، نو هغه ته د حضرت مولانا
علی مقام پہ رُو مبومنا ظرو کینے بیکارہ شوے وونو جو پ انکارے او کپرو
اودے ویل چہ مال را دہ دمنظرے نہ دہ کرے نو حضرت مولانا افرماییل
چہ ارادہ غم دا ختیار شے دے کہ اول د نہ دہ کرے اُسے اکہ بہ دے
خبرہ هغه خاموش شو داحال ددے شے ہم دے، مو بزوایو کچرے

مشرکین مکہ دنظیر قرآن پیش کولو ارادہ نہ دہ کرے، نو د عراق مصر
شام لبنان او د بیروت هغه گنہ شمیرہ عیسایان د اُس د قرآن دنظیر پیش
کولو ارادہ اکرے، حکمہ چہ د هغوی مورثی شریہ عربی دہ او پہ دے ژبہ
کینے دوی گنہ شمیرہ کتابونہ لیکلی دی او پہ دیرو جلد و نر کینے دے عربی
لغتونہ جو رکری دی، د عربی ژبے لوئے لوئے شاعران ہمدی عیسائی،
غبت غبت حکومتونہ او قومونہ کدورونہ رو پی هرکال دقرآن او
داسلام پہ خلاف خرخ کوی، کہ دقرآن نظیر پیش کول آسان وے نو د
دے دومرہ کرانے مقابلو او منصوبہ پھائے بہ ئی داکری وولیکن ممکنہ
دہ چہ عیسائی قومونہ خوشبود مئی ته اُرسی مکر د اھچرے نشی
کیدے چہ دوی دقرآن ماتونے پیش کرے:

دویمہ شبہ

اہل استسراق دادویمہ شبہ کرے دہ چہ
کیدے شے د عربو فصحاء و سہا ہغه اسباب
موجود نہ وکومر چہ دقرآن جو پ ولود پارہ ضروری و، داشبہ ہم حکمہ
بے خایہ دہ چہ دیو خیز جو پ ولود پارہ ضروری اسباب صرف خلو رخیو پری
(۱) قدرت یا مہارت (۲) مادہ یعنی هغه مسالہ کومے نہ چہ دا جو پری
باعث او محرک، یعنی داسے مقصد چہ ددے پہ جو پ ولو مادہ کوی (۳) نمونہ د
هغه خیز چہ کوم جو پ ول غواہی مثلا دمیز جو پ ولود پارہ اول دا ضروری
دہ چہ جو پ ونکے دترکانر اولو ہاروی ددے قدرت او مہارت د لری، یو
عام سرے لے نشی جو پ ولے،
دویم۔۔۔ دا چہ لورکے دے موجود دی، حکمہ چہ پغیر لورک میز نشی جو پ پے
(۳) درم۔۔۔ خیز هغه باعث دے چہ پ کوم دمیز جو پ ولو مقصد حاصلیرے
مثلا دمیز قیمت حاصلول یا پخبلہ د هغه د استعمالولو ضرورت۔۔۔
(۳) خلو ر،۔۔۔ خیز دمیز نمونہ دہ:

داخلہ ہر دہ چہ د عرب فصحاؤ سرہ داخلہ واپہ اسباب موجودوں
 ان اول قدرت او مہارت د دوی خود و سرہ و وچہ د نظم اونثر دواہ و صورتوں
 کینے د دوی جواب نہ و وک دوی ہم دغہ مشغلہ وکہ مادہ د قرآن ہغہ
 آنہ و نیشٹ حرفونہ دی، چہ ہغہ ہم موجود و او د دوی بتول کلام د دے نہ
 جوہ و و، د بل قرآن جوہ و لو باعث او محرک ہم دوی سرہ موجود و و حکم
 د قرآن مقابلے د پارہ ہغوی سر و نہ پہ تل کینے اینی و و، چہ د دوی زوہ دین
 محفوظ شی۔

رم، خلوص د چہ نمونہ د قرآن ہم موجود و ہ نبی علیہ السلام ورتہ بار بار
 قرآن آؤر لو، بلکہ د اسے قرآن جوہ و لو د پارہ لے ورتہ چیلنج و سر کرے و و،
 نو حکم دا شبہ ہم بے حایہ دہ۔

دریہ شبہ

دریہ شبہ دادہ چہ کیدے شی، فصحاؤ د عز
 د قرآن ماٹون جوہ کرے وی خصوصیت نہ دی
 دار سید لے، ذام صرف دما شو ما نو خبرے دی، حکم چہ دغہ وخت
 کینے سیوا د خو کسا نو نورہ تولہ د نیا د قرآن خلاف وکہ او اس ہم د قرآن
 منو کو پہ نسبت د قرآن د مخالفینو شیر پہ د نیا کین دیر زیات دے
 ہر کلمہ چہ ددغہ وخت ہغہ لب و مؤمنانو قرآن تر موجودہ د مؤمنانو
 آرسو لو نو دیر و مخالفینو ددغہ وخت د موجودہ وخت دے دیر و مخالفینو
 تہ وے راؤ نہ رسول؛ د آد دے خبرے دلیل دے چہ د اسے ہیغ نہ ووشوی
 حکم خوبنکارہ قدرے ہم نہ شو،

خلوص شبہ

خلوص شبہ د اسے دہ چہ یوسائس دان
 یونوے خیر ایجا د کپی بل سا نئس دان د اسے
 نشو کولے د آد دے خبر د لیل نشی کیدے چہ د قرآن پہ مثل بل نہ جوہ بدل
 ددے معجزہ دہ، ددے جواب دادے چہ نو مصنوعات کینو خیر و نہ دی چہ

چہ یوماہرے جوہ کپی بل لے خواہ مخواہ جوہ و لے شی اقرآن کینو نہ
 دے حکم خون تراوسہ چا جوہ نکرے شو۔

پنجمہ شبہ

پنجمہ شبہ دادہ چہ د قرآن او سحر یومثال
 دے سحر ہم بغیر د سا حرنہ بل شوک نشی
 کولے نو حکم داد خالق کائنات فعل او معجزہ نشی گنرے، ددے جزا
 دادے چہ سحر او معجزہ کینے د غرکے آسمان فرق دے سحر کسبی او د
 اسباب بولاندے دے اگرچہ د اسباب بنکارہ نہ دی کہ بل شوک ہم د غصے
 اسباب استعمال کپی نو ہغہ، ہم د سحر عمل کولے شی لکہ چہ پہ ہرہ
 زمانہ کینے دیر سا حران موجود دی د موسی علیہ السلام د ہمساکار کسبی نہ
 دے نو سدستی ددے اقراریان شول چہ دا معجزہ دہ۔

شپڑمہ شبہ

شپڑمہ شبہ دادہ چہ اہل استشراف وائی چہ
 د پیغبر علیہ السلام فصاحت او بلاغت بے مثلہ
 و و حکم بل چا دے مقابلہ نشوہ کپے کونوی ہے خو قرآن د محمد صلی اللہ
 علیہ وسلم کلام دے ددے جواب دادے چہ عربو پچلہ و لے دا شبہ پیش
 نکرے چہ ہغوی د قرآن اولنی بدترین د شمنان و و د ہغوی ہ اہل استشراف
 زیات خبر داری، بلکہ دا تیر شوی بتول شہادت ہر کلمہ چہ پچلہ فصیحاً نو د
 عرب پیش نکرے نو معلومہ شوہ چہ تولے غلط او بے حایہ دی۔
 دویمہ وجہ دادہ کچرے قرآن د رسول اللہ صلی علیہ وسلم کلام کونو د ہغہ
 پہ احادیث مبارک و قرآن کینے بہ بیا ہیغ فرق نہ و و، حکم چہ ہغہ رنگ
 اوشان پہ احادیثو کین قطعاً نشتہ کومچہ پہ قرآن کینے موجود دے دلتہ
 مستشرقین بل مذہم پیش کوی چہ د نبی علیہ السلام کلام د وے قسم و و یونوری
 بے تیاری چہ معکونی بہ و و بل د تیاری او غور و فکر والا چہ ہغہ بہ بے
 مثلہ و و، نو دا عذر ہم حکم غلط دے چہ دیر کرتہ یوسائل تپوس کپی

ظاہری و نہ ہم کار کیدے شی، او مججزہ غیر اغلبہ نہ، دہ، "اکتوارو"
 "سسم ان لاجک" کینے لیکے چہ دیبا بان پہ ترو کو تو کینے کچرے ت پنخہ
 ویشو کنجیا نے ملاؤشی نو دا ضروری نہ دہ چہ دنہو سو پنچہ او یا وُو
 کنجیا نے دہم دغسوی، مطلب دادے چہ علتو نہ او اسباب چا بیانے دی
 چہ انسانی عقل معلومہ کپی دی او کوم اسباب چہ نامعلوم دی ہغہ،
 نسبتاً دیرزیات وی، لہذا دہرے واقعہ حل ددغے معلومہ علتو نو پہ
 کنجیا نو پرانستل صحیح نہ وی، پروفیسر ہکسلے لیکے، چہ مونزہ د فطرت
 حد بندی نہ شو کوئے، ددے مطلب دادے چہ مونزہ پہ فطرت دا پابندی
 نہ شو کوئے چہ کوم قانون دلاندا ہغہ ذات کار کرے دے نو دہغے
 نہ بغیرے نہ شو کوئے، "دانگلستان ولیم جیونس لیکے چہ" پہ کارخانہ
 فطرت کینے خداوندی مداخلت نہ مونزہ باطل نہ شووٹیلے دکاتنا تو خالق
 کبول او زیاتول ہم کوئے شی، دادے رائے دمغرب دیو فلسفیا نو دہ
 اوخا پہ نزدہم دارائے حکمہ صحیح کیدے شی، چہ قانون تعلیل بنا پہ ناقص
 لتون دہ چہ ہغے نہ یقینی علم نشی حاصلیدے، او دنولو سائنسدانانو مننے
 شوے قانون دے چہ تجربہ اولتون چہ پورہ محیط نہ وی نو ہغے نہ یقینی
 علم نہ شی حاصلے دے، مثلاً خونز پہ تجربہ کس چہ خومرہ اور نہ
 ماخلی دی نو ہغہ سوزول کوی خوبیا ہم آیا مونزہ دیتو لو اور نو تجربت
 کریدہ او دہغے اور ہم مونزہ تجربہ کریدہ کہ خہ چہ کوم کن حضرت ابراہیم علیہ
 السلام غور زولے شوے و، کچرے نہ مودہ کرے نو دا ناقص لتون شو چہ دہغے
 نہ د آتش ابراہیمی، فیصلہ نشی کیدے ددینہ علاوہ ہر علت چہ کوم یومعلول
 پیدا کوی نو دخپل ہومرہ طاقت پہ ذریعہ ئے پیدا کوی چہ۔

کوم ددکینے موجودوی خودا قوت دخالق کائنات بخشیش او ورکیرہ دہ
 چہ ہغے اغستے ہم شی چہ ئے داخل نو ددہ ہغہ صلاحیت ختم شوا و
 پہ داسے علت باندا ہے بیا معلول ہچرے نہ شی مرتب کیدے، ہم دغہ
 رنگ کچرے یومعلول بغیر د علت نہ موجود شو مثلاً پہ عصائے موسیٰ
 علیہ السلام سرہ دسمندر بیلیدل دا ہم دخالق فطرت کار دے چہ
 پہ ہمساکین ئے کربیلو لو طاقت کیشود و کوم ذات چہ بہ دے کینے ورا ندا ہے
 د طاقت نہ وُو ایینودے نو دے وخت دا معلول با علت شو نہ چہ معلول
 ہے علت، داخو مونزہ د فلسفے مطابق لیکل اکیرہ، ورنہ اصل جواب خودا
 چہ د علت معلول خبرہ بالکل غلط دہ خالق فطرت چہ خنکہ اغواری ہر
 ہم ہغے کوئے شی، کلمہ د علت معلول مطابق کارا شی نو تا ثیر او طاقت
 ایینود و ئے ہر دغہ ذات دے، او کلمہ بغیر دے نہ چہ اشی ہغہ صرف
 پہ ارادہ الہی کیزی اصل خیز ارادہ الہی دہ، معجزات ہم ارادہ الہی
 سرہ حکمہ تعلق لری چہ دا صرف افعال الہیہ دی او دغہ دخدا ئے او د
 انسان منبج کینے فرق دے، چہ انسان یوا ئے د عمل الادہ نہ کوی بلکہ ادا دے سرہ
 ہغہ اسباب ہم استعلما لوی مثلاً یوانسان پہ او بویا و و دئی مریدل
 غواری نو دا بہ یوا ئے پہ ارادہ نہ بلکہ دے سرہ بہ ہغہ دودئی خواری او
 اوبہ بہ خبندی نہ ہلہ پہ مریری خو خالق فطرت داسے نہ دہ ہغہ اسباب
 نہ ضرورت نشتہ بلکہ دہغہ بتول کار و نہ صرف د ہغہ دارا دے تابع دی۔
 إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ. سورہ یس رکوع ۸۱
 کینے ہم دے مضمون تہ اشارہ دہ، آیا آسمانونز او زمکہ جو کہ ولو کین صرف
 ارادہ الہی کافی نہ وہ کمزور انو خہ ضرورت ہم پینش شوے و و ؟
 ہچرے نہ دغہ معاملہ د معجزانودہ چہ ہغہ دعادی اسبابو نہ بغیر صرف
 پہ ارادہ الہی سرہ وجود تہ را غے دی،

آتمہ شبہ

اہل استشرق وائی چہ کہ چرے قرآن معجزہ وی، نو دابہ وحی الہی وی دا پچھلہ او ددے
 پہ ذریعہ دَعُو موالقاء د عقل نہ بھر دے، ددے رُو جے جواب خودا کے
 چہ پچھلہ پہ بائبل کئے دانبیاء علیہم السلام و وحی ذکر موجود دے
 نو وحی او نبوت دا دوارہ دا سے اُموردی چہ اہل کتاب ر یہودا و نصاری
 دوارہ کے، منی صرف د پیغمبر اسلام د پارہ د منلی شوی حقیقت نہ انکار
 محض صدا او عناد دے :-
 دویم جواب دادے، چہ ڈ اللہ تعالیٰ د جانبہ د پیغمبر پہ زرہ بانڈے
 ڈ الفاظویا د معانی القاء بالکل معقولہ خبرہ دہ چہ ددے، تاہد ک
 سمیزم د عمل نہ کیری گوم چہ یورو حانی عمل دے، صاحب د مناہل
 العرفان پہ علوم القرآن کئے لیکلی دی، چہ عیسائی مبلغین ر کوموتہ چہ
 مبشرین ہم وییلے شی، مصرتہ تلغدا او پہ یوحنا بانڈے د تنویم
 مقناطیسی عمل اُکرو، دھغ نہ ئی اول د خیل نُوم تپوس اُکرو ہغہ ورتتہ
 خیل اصلی نُوم اُبنود و بیا دغہ عامل ہغہ معمول حوان تہ توجہ اُکرو
 او وے وییل چہ دا نُوم ستا نہ دے بلکہ ستابل خوم دے پہ دے عملے
 گھغہ د ذہن نہ اصلی خیل نُوم لورے کرو او بل فرضی نُوم ئی د ہغہ
 پہ ذہن ورا تپلوا و ددے عمل پہ ذریعہ نورے خبرے ہم ددہ پہ ذہن
 کئے و اچرے نتیجہ دا شولا چہ ڈغہ حوان پہ ذہن کئے دغہ الفاظ او علوم
 دا سے کلک پر یو تل چہ عمل اثر د ختید و نہ پس ہم پہ کئی پاتے شول
 دینہ معلومہ شولہ انسان پہ یو مخفی طریقہ د بل انسان ذہن تہ الفاظ
 را اُروے شی نو آ یا خدا کے پاک دیو منتخب رسول ذہن تہ دوحی الفاظ
 او قرآن نہ شی را اُروے؛
 دریم جواب دادے چہ تیب ریکار دودا حقیقت نور ہم دیو سان دا سے

کرو چہ انسانی الفاظ یو بے رُوحہ تیب ریکار دودے تہ دا سے اُروے او
 پکئے ئے محفوظ کولے شی نو آ یا خدا کے پاک دانسان نہ ہم عاجز دے چہ
 یو بے رُوحہ آ لے تہ ہم نہ بلکہ دیو منتخب نبی روح تہ وائی وی او پہا ہٹ کئے
 محفوظ کیری؛

سَقِرْتُكَ فَلَا تَكْفُرْ : سورة : مونز بہ ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ
 اعلى آية ع : واچو دچہ ہغہ بہ تہ نہ ہیر دے :-
 ان علينا جمعة وقرآنك : ستا پہ ذہن کئے دوحی الفاظ جمع کول بیا
 سورة قیامة آية ع : پہ تا بانڈی لو کول حونز دیمہ واری دہ

نہم شبہ

اہل استشرق وائی چہ د قرآن مضامین
 پہ ترتیب نہ دی، نو حکہ دا اعجاز نہ شی
 کیدے، ددے رُو جے جواب دادے، لکہ خنک چہ شاہ ولی اللہ رحمہ
 اللہ بیان کرے دے، چہ قرآن د نور و مصنفینو پہ طرز نہ دے بلکہ د
 قدیم عربو د دستور پہ طریقہ دے لکہ چہ د سبغہ معلقات پہ یو
 قصیدہ کئے گنر مضامین بیانیری گلہ پکین ک محبت اظہار، کلہ د باران
 تعریف او گلہ د آس د تیز نگ بیان ہو گیا لکہ، قرآن یو شاہی مکتوب دے
 پہ کوم کئے چہ یو گور نہ تہ کد میر و خیر و نودا انتظام حکم و رکوی چہ پہ
 ہغہ کئے ترتیب لتول خہ عقلمندی نہ دہ :-

دویم جواب دادے چہ د مصنفینو پہ نوکہ لتول مضامین پہ سبیل بیل باب کین نہ موت کول
 خہ نقص نہ دے بلکہ د یو بیل قسم اعجاز دے چہ ہر کلمہ کتاب دینجہ د خدا ئی شہ کتاب شد انسان
 جو کر کے نہ دے نو ددے شان پہ ترتیب کین ہم د نور و مصنفینو نہ بیل دے کجورے دا
 انسانی کتاب دے، نو پہ دے کئے بہ خا خدا انسانی ترتیب پینے شولے کئے
 دریم جواب دادے لکہ خنک چہ امام رازی رح پہ تفسیر کین لیکلی وی
 چہ قرآن پچھلہ معجزہ دہ چہ ک ہغہ نور ترتیب ہم یو پورہ معجزہ دہ

اود ترتیبیہ قسم اجمازے کہ قول قرآن لائے ما بیان کریدے، نور و مفسرینور ہمد غے کرے دی لکہ بیان القرآن سبق الغایات فی نسق الایات، کئے د ترتیب قرآن چہ بیان شوے دے او اہل استشرافو پہ ستریزو پستی لکولی دی اودانہ کوری، احقر پہ دے دول دقرآن داخری منزل تفسیر پہ عربی کئے جمع کرے دے چہ دتولونہ کوان دے اوتر اوسہ چاپ شوے نہ دے،

۴۳) خلورم جواب دادے، چہ پہ قرآن کئے بے ترتیبی چہ چاہہ بشکار کا دادہغہ د نظر قصور دے، حکم چہ دقرآن مقصدیوانکے تعلیم نہ دے، بلکہ تعمیل (عمل کول) ہم دی چہ انسانی ضمیر د عمل کولونہ پارہ تیار شی چہ دہغہ دپارہ قرآن کلام امر اونہی نہ پس د جنت اودوزخ اودہغہ دنعوتونو او تکلیفونو ذکر دے دپارہ کوی چہ د تعمیل حکم نتیجہ بہ جنت اودہغہ راحتونہ اودعدم تعمیل نتیجہ بہ دوزخ تکلیفات دی کلام الہی اوصاف دے دپارہ ذکر کیری چہ د اللہ تعالیٰ لوئی پہ زرہ کئے یککھ شی، اوددے بہ زور انسان د حکم تعمیل نہ تیار شی، کلام پہ انسان دخیلونہونو ذکر کوی کئے دپارہ چہ دے شرمندہ شی اوددے دہغہ عمل نہ آحادہ شی، کلام ہنہقصے اواقعات ذکر کوی پہ کومو کئے چہ بہ تا بعداؤ

مؤمنانزباندا انعام شوے وکے، اوپہ ناقرمانو عذاب نازل شوئے وی دادے دپارہ چہ انسان میلان اورغبت د فرمانبرداری تہ وی اود ناقرمانی نہ دے نفرت اوکو کہ وی داخلورا اصول معلومہ وی، نوپہ قرآنی مضامینو کئے بہ دے ترتیبی شک ہیچرے ہم پیدا نشی،

لسبہ شبہ

اہل استشراف وائی چہ دقرآن پہ بعض ایونو کئے د عربی ڈبے دعامو قاعدو نہ خلاف شوے دے چہ ہغہ تہ لحن وکیل نشی، اودا مجاز نہ خلاف دے لکہ چہ غرورہ

دحضرت عائشہ رضی اللہ عنہا نہ روایت کوی، چہ مادہ ہغہ نہ د لحن قرآنی پہ بارہ کئے تپوس اکر و مثلاً راء ان ہذین لیسجریں ط سوردہ طہ آیہ ۷۱، ۷۲) وَالْمُؤْمِنُونَ بَيَّا أَنْزَلَ إِلَيْكَ وَمَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلَاةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ سوردہ النساء آیہ ۷۱، ۷۲) رَأَتْ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِقُونَ سوردہ المائدہ ۷۱، ۷۲) نو ہغوی افرمایل:

يَا ابْنَ أُخْتِي هَذَا عَمَلُ الْكِتَابِ أَخْطَأُوا فِي الْكِتَابِ رَوَاهُ أَبُو عُبَيْدٍ فِي فَصَائِلِ الْقُرْآنِ وَأَخْرَجَ ابْنُ الْأَثَرِيِّ فِي كِتَابِ الرَّدِّ عَلَى مَنْ خَالَفَ مَصْحَفَ عُثْمَانَ عَنْ عِكْرَمَةَ لَمَّا كَتَبَتْ الْمَصَاحِفَ عُرِضَتْ عَلَى عُثْمَانَ فَوَجَدَ فِيهَا حُرُوفًا مِنَ اللَّحْنِ فَقَالَ لَا تُعَيِّرُوا هَذَا فَإِنَّ الْعَرَبَ تَسْتَقِيمُهَا بِأَلْسِنَتِهِمْ

گویا کئے ر دے ذکر شوی ایتونو کئے بظاہر چہ لحن ر بے قاعدگی بشکاری دحضرت صدیقے رضی اللہ عنہ نے چہ تپوس اکر و زہغوی افرمایل چہ دادا کتابو غلطی دہ، ددویم روایت نہ معلومیزی چہ دقرآن لیکھے شوے نشی چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ تہ پیش شوے نو ہغوی افرمایل چہ دے کئے ہغہ لکھ شتہ، لیکن عرب بہ ہغہ پہ خیلوڑ بوسرہ صحیح کوی،

د دے شبہ روئے جراب دادے چہ دادوارہ روایتونہ، ضعیف الاسناد منقطع اومضطرب دی، علامہ آلوسی رح فرمائی چہ در روایت دحضرت عثمان رضی اللہ عنہ نہ حکم صحیح نہ دے چہ دے دوار و تردید ہنہلہ دے روایتونو کئے موجود دے، چہ حضرت عثمان رضی اللہ عنہ ہر کلام چہ دے نشی دقرآن الیڈے نوے فرمایل، يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا وَآجِلُوا، مطلب دا چہ لیکونکو صحابہ کرام ورض دیر پہ خائستہ طریقہ دامرتب کرکے دی، نو دے نہ پس بیبا داخنگہ وییلے شی چہ پہ دے کئے غلطی دی؟

د صحابی رم پہ یورواپت کئے دینہ اوبدا و جمع کیدال ددے جوگہ دی
چہ داروایت د منلو قابل نہ دے، البتہ حضرت عثمان سم پہ دغہ نسخو کئی
صرف در یونو خایونو تصحیح کرے۔

۱) لَمْ يَتَسَنَّ عَ لَمْ يَتَسَنَّ كَرُو سوره البقرة آية ۲۵۹

۲) اَمْ هَلِ الْكُفْرِيْنَ عَ مَهْلِ الْكُفْرِيْنَ كَرُو، سوره المطارق آية ۷
۳) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ عَ لَا تَبْدِيلَ لِحُكْمِ اللَّهِ كَرُو سوره الروم آية ۳۰
ہر گلہ چہ ہغوی د قرآن د تصحیح دومرہ فکر کولو چہ یوم معمولی غلطی
عہ ہم در سنہ کولہ نو پہ مذکور روایت خنکہ اعتباراً را کرے، شی چہ د
لحن او غلطی اقرار کولو سرہ بیا ہم ہغہ پخپل حال پر لبینودہ چہ د عقل نہ
خلاف دہ لہذا داسروایت د عقل او نقل دواہونہ خلاف دے چہ د قبلو لو
جوگہ نہ دے۔

۴) دویم جواب دادے، چہ د لحن نہ مطلب ہغہ رسم الخط دہندہ عام
رسم الخط نہ خلاف وی ابو عبیدہ پہ فضائل القرآن کیتے لیکلی دی، چہ
د لحن معنی د مشہور رسم الخط نہ خلاف کول دی، لکہ لا اذ بحتاً او لا
او ضعوا خلائکم۔

۳) دریم جواب دادے، چہ لحن نہ مطلب طرز تلفظ دے، نہ غلطی،
لکہ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ، سوره محمد آية ۲۴۔
آئے تہج التلفظ مثلاً الصراط بالصاد المبدلة من السين لکہ

کوہے دہرے غلطی یا بے قاعدگی چہ ذکر شوی دی د ہغہ دویمے جواب دادے
کچرے پہ قرآن کیتے د عربو د قاعدونہ خلاف خہ لفظ وے نو د قرآن مخالفینو پہ
پہ دغہ ومانہ کیتے د غلطی یا خفا پہ گو تہ کرے وے، ماو د قرآن ا ہجاز پہ
سات کرے ورو فتح بہ کئے حاصلہ کرے وے، چہ ہغوی دا بے ا نہ کرے۔
نہ مناہل العرفان جلد ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۳۸، ۳۹، ۴۰، ۴۱، ۴۲، ۴۳، ۴۴، ۴۵، ۴۶، ۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۰، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۵، ۵۶، ۵۷، ۵۸، ۵۹، ۶۰، ۶۱، ۶۲، ۶۳، ۶۴، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۶۹، ۷۰، ۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۴، ۷۵، ۷۶، ۷۷، ۷۸، ۷۹، ۸۰، ۸۱، ۸۲، ۸۳، ۸۴، ۸۵، ۸۶، ۸۷، ۸۸، ۸۹، ۹۰، ۹۱، ۹۲، ۹۳، ۹۴، ۹۵، ۹۶، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۰۸، ۱۰۹، ۱۱۰، ۱۱۱، ۱۱۲، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۵، ۱۱۶، ۱۱۷، ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۰، ۱۲۱، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۲۴، ۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۲۸، ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۳۱، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۳۶، ۱۳۷، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۴۰، ۱۴۱، ۱۴۲، ۱۴۳، ۱۴۴، ۱۴۵، ۱۴۶، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۵۵، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۰، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۵، ۱۶۶، ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۷۷، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۰، ۱۸۱، ۱۸۲، ۱۸۳، ۱۸۴، ۱۸۵، ۱۸۶، ۱۸۷، ۱۸۸، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۳، ۱۹۴، ۱۹۵، ۱۹۶، ۱۹۷، ۱۹۸، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۰۱، ۲۰۲، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۰۵، ۲۰۶، ۲۰۷، ۲۰۸، ۲۰۹، ۲۱۰، ۲۱۱، ۲۱۲، ۲۱۳، ۲۱۴، ۲۱۵، ۲۱۶، ۲۱۷، ۲۱۸، ۲۱۹، ۲۲۰، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۳، ۲۲۴، ۲۲۵، ۲۲۶، ۲۲۷، ۲۲۸، ۲۲۹، ۲۳۰، ۲۳۱، ۲۳۲، ۲۳۳، ۲۳۴، ۲۳۵، ۲۳۶، ۲۳۷، ۲۳۸، ۲۳۹، ۲۴۰، ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۴، ۲۴۵، ۲۴۶، ۲۴۷، ۲۴۸، ۲۴۹، ۲۵۰، ۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۵۴، ۲۵۵، ۲۵۶، ۲۵۷، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۶۱، ۲۶۲، ۲۶۳، ۲۶۴، ۲۶۵، ۲۶۶، ۲۶۷، ۲۶۸، ۲۶۹، ۲۷۰، ۲۷۱، ۲۷۲، ۲۷۳، ۲۷۴، ۲۷۵، ۲۷۶، ۲۷۷، ۲۷۸، ۲۷۹، ۲۸۰، ۲۸۱، ۲۸۲، ۲۸۳، ۲۸۴، ۲۸۵، ۲۸۶، ۲۸۷، ۲۸۸، ۲۸۹، ۲۹۰، ۲۹۱، ۲۹۲، ۲۹۳، ۲۹۴، ۲۹۵، ۲۹۶، ۲۹۷، ۲۹۸، ۲۹۹، ۳۰۰، ۳۰۱، ۳۰۲، ۳۰۳، ۳۰۴، ۳۰۵، ۳۰۶، ۳۰۷، ۳۰۸، ۳۰۹، ۳۱۰، ۳۱۱، ۳۱۲، ۳۱۳، ۳۱۴، ۳۱۵، ۳۱۶، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۵، ۳۲۶، ۳۲۷، ۳۲۸، ۳۲۹، ۳۳۰، ۳۳۱، ۳۳۲، ۳۳۳، ۳۳۴، ۳۳۵، ۳۳۶، ۳۳۷، ۳۳۸، ۳۳۹، ۳۴۰، ۳۴۱، ۳۴۲، ۳۴۳، ۳۴۴، ۳۴۵، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۴۸، ۳۴۹، ۳۵۰، ۳۵۱، ۳۵۲، ۳۵۳، ۳۵۴، ۳۵۵، ۳۵۶، ۳۵۷، ۳۵۸، ۳۵۹، ۳۶۰، ۳۶۱، ۳۶۲، ۳۶۳، ۳۶۴، ۳۶۵، ۳۶۶، ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۰، ۳۷۱، ۳۷۲، ۳۷۳، ۳۷۴، ۳۷۵، ۳۷۶، ۳۷۷، ۳۷۸، ۳۷۹، ۳۸۰، ۳۸۱، ۳۸۲، ۳۸۳، ۳۸۴، ۳۸۵، ۳۸۶، ۳۸۷، ۳۸۸، ۳۸۹، ۳۹۰، ۳۹۱، ۳۹۲، ۳۹۳، ۳۹۴، ۳۹۵، ۳۹۶، ۳۹۷، ۳۹۸، ۳۹۹، ۴۰۰، ۴۰۱، ۴۰۲، ۴۰۳، ۴۰۴، ۴۰۵، ۴۰۶، ۴۰۷، ۴۰۸، ۴۰۹، ۴۱۰، ۴۱۱، ۴۱۲، ۴۱۳، ۴۱۴، ۴۱۵، ۴۱۶، ۴۱۷، ۴۱۸، ۴۱۹، ۴۲۰، ۴۲۱، ۴۲۲، ۴۲۳، ۴۲۴، ۴۲۵، ۴۲۶، ۴۲۷، ۴۲۸، ۴۲۹، ۴۳۰، ۴۳۱، ۴۳۲، ۴۳۳، ۴۳۴، ۴۳۵، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰، ۴۴۱، ۴۴۲، ۴۴۳، ۴۴۴، ۴۴۵، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸، ۴۴۹، ۴۵۰، ۴۵۱، ۴۵۲، ۴۵۳، ۴۵۴، ۴۵۵، ۴۵۶، ۴۵۷، ۴۵۸، ۴۵۹، ۴۶۰، ۴۶۱، ۴۶۲، ۴۶۳، ۴۶۴، ۴۶۵، ۴۶۶، ۴۶۷، ۴۶۸، ۴۶۹، ۴۷۰، ۴۷۱، ۴۷۲، ۴۷۳، ۴۷۴، ۴۷۵، ۴۷۶، ۴۷۷، ۴۷۸، ۴۷۹، ۴۸۰، ۴۸۱، ۴۸۲، ۴۸۳، ۴۸۴، ۴۸۵، ۴۸۶، ۴۸۷، ۴۸۸، ۴۸۹، ۴۹۰، ۴۹۱، ۴۹۲، ۴۹۳، ۴۹۴، ۴۹۵، ۴۹۶، ۴۹۷، ۴۹۸، ۴۹۹، ۵۰۰، ۵۰۱، ۵۰۲، ۵۰۳، ۵۰۴، ۵۰۵، ۵۰۶، ۵۰۷، ۵۰۸، ۵۰۹، ۵۱۰، ۵۱۱، ۵۱۲، ۵۱۳، ۵۱۴، ۵۱۵، ۵۱۶، ۵۱۷، ۵۱۸، ۵۱۹، ۵۲۰، ۵۲۱، ۵۲۲، ۵۲۳، ۵۲۴، ۵۲۵، ۵۲۶، ۵۲۷، ۵۲۸، ۵۲۹، ۵۳۰، ۵۳۱، ۵۳۲، ۵۳۳، ۵۳۴، ۵۳۵، ۵۳۶، ۵۳۷، ۵۳۸، ۵۳۹، ۵۴۰، ۵۴۱، ۵۴۲، ۵۴۳، ۵۴۴، ۵۴۵، ۵۴۶، ۵۴۷، ۵۴۸، ۵۴۹، ۵۵۰، ۵۵۱، ۵۵۲، ۵۵۳، ۵۵۴، ۵۵۵، ۵۵۶، ۵۵۷، ۵۵۸، ۵۵۹، ۵۶۰، ۵۶۱، ۵۶۲، ۵۶۳، ۵۶۴، ۵۶۵، ۵۶۶، ۵۶۷، ۵۶۸، ۵۶۹، ۵۷۰، ۵۷۱، ۵۷۲، ۵۷۳، ۵۷۴، ۵۷۵، ۵۷۶، ۵۷۷، ۵۷۸، ۵۷۹، ۵۸۰، ۵۸۱، ۵۸۲، ۵۸۳، ۵۸۴، ۵۸۵، ۵۸۶، ۵۸۷، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹۰، ۵۹۱، ۵۹۲، ۵۹۳، ۵۹۴، ۵۹۵، ۵۹۶، ۵۹۷، ۵۹۸، ۵۹۹، ۶۰۰، ۶۰۱، ۶۰۲، ۶۰۳، ۶۰۴، ۶۰۵، ۶۰۶، ۶۰۷، ۶۰۸، ۶۰۹، ۶۱۰، ۶۱۱، ۶۱۲، ۶۱۳، ۶۱۴، ۶۱۵، ۶۱۶، ۶۱۷، ۶۱۸، ۶۱۹، ۶۲۰، ۶۲۱، ۶۲۲، ۶۲۳، ۶۲۴، ۶۲۵، ۶۲۶، ۶۲۷، ۶۲۸، ۶۲۹، ۶۳۰، ۶۳۱، ۶۳۲، ۶۳۳، ۶۳۴، ۶۳۵، ۶۳۶، ۶۳۷، ۶۳۸، ۶۳۹، ۶۴۰، ۶۴۱، ۶۴۲، ۶۴۳، ۶۴۴، ۶۴۵، ۶۴۶، ۶۴۷، ۶۴۸، ۶۴۹، ۶۵۰، ۶۵۱، ۶۵۲، ۶۵۳، ۶۵۴، ۶۵۵، ۶۵۶، ۶۵۷، ۶۵۸، ۶۵۹، ۶۶۰، ۶۶۱، ۶۶۲، ۶۶۳، ۶۶۴، ۶۶۵، ۶۶۶، ۶۶۷، ۶۶۸، ۶۶۹، ۶۷۰، ۶۷۱، ۶۷۲، ۶۷۳، ۶۷۴، ۶۷۵، ۶۷۶، ۶۷۷، ۶۷۸، ۶۷۹، ۶۸۰، ۶۸۱، ۶۸۲، ۶۸۳، ۶۸۴، ۶۸۵، ۶۸۶، ۶۸۷، ۶۸۸، ۶۸۹، ۶۹۰، ۶۹۱، ۶۹۲، ۶۹۳، ۶۹۴، ۶۹۵، ۶۹۶، ۶۹۷، ۶۹۸، ۶۹۹، ۷۰۰، ۷۰۱، ۷۰۲، ۷۰۳، ۷۰۴، ۷۰۵، ۷۰۶، ۷۰۷، ۷۰۸، ۷۰۹، ۷۱۰، ۷۱۱، ۷۱۲، ۷۱۳، ۷۱۴، ۷۱۵، ۷۱۶، ۷۱۷، ۷۱۸، ۷۱۹، ۷۲۰، ۷۲۱، ۷۲۲، ۷۲۳، ۷۲۴، ۷۲۵، ۷۲۶، ۷۲۷، ۷۲۸، ۷۲۹، ۷۳۰، ۷۳۱، ۷۳۲، ۷۳۳، ۷۳۴، ۷۳۵، ۷۳۶، ۷۳۷، ۷۳۸، ۷۳۹، ۷۴۰، ۷۴۱، ۷۴۲، ۷۴۳، ۷۴۴، ۷۴۵، ۷۴۶، ۷۴۷، ۷۴۸، ۷۴۹، ۷۵۰، ۷۵۱، ۷۵۲، ۷۵۳، ۷۵۴، ۷۵۵، ۷۵۶، ۷۵۷، ۷۵۸، ۷۵۹، ۷۶۰، ۷۶۱، ۷۶۲، ۷۶۳، ۷۶۴، ۷۶۵، ۷۶۶، ۷۶۷، ۷۶۸، ۷۶۹، ۷۷۰، ۷۷۱، ۷۷۲، ۷۷۳، ۷۷۴، ۷۷۵، ۷۷۶، ۷۷۷، ۷۷۸، ۷۷۹، ۷۸۰، ۷۸۱، ۷۸۲، ۷۸۳، ۷۸۴، ۷۸۵، ۷۸۶، ۷۸۷، ۷۸۸، ۷۸۹، ۷۹۰، ۷۹۱، ۷۹۲، ۷۹۳، ۷۹۴، ۷۹۵، ۷۹۶، ۷۹۷، ۷۹۸، ۷۹۹، ۸۰۰، ۸۰۱، ۸۰۲، ۸۰۳، ۸۰۴، ۸۰۵، ۸۰۶، ۸۰۷، ۸۰۸، ۸۰۹، ۸۱۰، ۸۱۱، ۸۱۲، ۸۱۳، ۸۱۴، ۸۱۵، ۸۱۶، ۸۱۷، ۸۱۸، ۸۱۹، ۸۲۰، ۸۲۱، ۸۲۲، ۸۲۳، ۸۲۴، ۸۲۵، ۸۲۶، ۸۲۷، ۸۲۸، ۸۲۹، ۸۳۰، ۸۳۱، ۸۳۲، ۸۳۳، ۸۳۴، ۸۳۵، ۸۳۶، ۸۳۷، ۸۳۸، ۸۳۹، ۸۴۰، ۸۴۱، ۸۴۲، ۸۴۳، ۸۴۴، ۸۴۵، ۸۴۶، ۸۴۷، ۸۴۸، ۸۴۹، ۸۵۰، ۸۵۱، ۸۵۲، ۸۵۳، ۸۵۴، ۸۵۵، ۸۵۶، ۸۵۷، ۸۵۸، ۸۵۹، ۸۶۰، ۸۶۱، ۸۶۲، ۸۶۳، ۸۶۴، ۸۶۵، ۸۶۶، ۸۶۷، ۸۶۸، ۸۶۹، ۸۷۰، ۸۷۱، ۸۷۲، ۸۷۳، ۸۷۴، ۸۷۵، ۸۷۶، ۸۷۷، ۸۷۸، ۸۷۹، ۸۸۰، ۸۸۱، ۸۸۲، ۸۸۳، ۸۸۴، ۸۸۵، ۸۸۶، ۸۸۷، ۸۸۸، ۸۸۹، ۸۹۰، ۸۹۱، ۸۹۲، ۸۹۳، ۸۹۴، ۸۹۵، ۸۹۶، ۸۹۷، ۸۹۸، ۸۹۹، ۹۰۰، ۹۰۱، ۹۰۲، ۹۰۳، ۹۰۴، ۹۰۵، ۹۰۶، ۹۰۷، ۹۰۸، ۹۰۹، ۹۱۰، ۹۱۱، ۹۱۲، ۹۱۳، ۹۱۴، ۹۱۵، ۹۱۶، ۹۱۷، ۹۱۸، ۹۱۹، ۹۲۰، ۹۲۱، ۹۲۲، ۹۲۳، ۹۲۴، ۹۲۵، ۹۲۶، ۹۲۷، ۹۲۸، ۹۲۹، ۹۳۰، ۹۳۱، ۹۳۲، ۹۳۳، ۹۳۴، ۹۳۵، ۹۳۶، ۹۳۷، ۹۳۸، ۹۳۹، ۹۴۰، ۹۴۱، ۹۴۲، ۹۴۳، ۹۴۴، ۹۴۵، ۹۴۶، ۹۴۷، ۹۴۸، ۹۴۹، ۹۵۰، ۹۵۱، ۹۵۲، ۹۵۳، ۹۵۴، ۹۵۵، ۹۵۶، ۹۵۷، ۹۵۸، ۹۵۹، ۹۶۰، ۹۶۱، ۹۶۲، ۹۶۳، ۹۶۴، ۹۶۵، ۹۶۶، ۹۶۷، ۹۶۸، ۹۶۹، ۹۷۰، ۹۷۱، ۹۷۲، ۹۷۳، ۹۷۴، ۹۷۵، ۹۷۶، ۹۷۷، ۹۷۸، ۹۷۹، ۹۸۰، ۹۸۱، ۹۸۲، ۹۸۳، ۹۸۴، ۹۸۵، ۹۸۶، ۹۸۷، ۹۸۸، ۹۸۹، ۹۹۰، ۹۹۱، ۹۹۲، ۹۹۳، ۹۹۴، ۹۹۵، ۹۹۶، ۹۹۷، ۹۹۸، ۹۹۹، ۱۰۰۰، ۱۰۰۱، ۱۰۰۲، ۱۰۰۳، ۱۰۰۴، ۱۰۰۵، ۱۰۰۶، ۱۰۰۷، ۱۰۰۸، ۱۰۰۹، ۱۰۱۰، ۱۰۱۱، ۱۰۱۲، ۱۰۱۳، ۱۰۱۴، ۱۰۱۵، ۱۰۱۶، ۱۰۱۷، ۱۰۱۸، ۱۰۱۹، ۱۰۲۰، ۱۰۲۱، ۱۰۲۲، ۱۰۲۳، ۱۰۲۴، ۱۰۲۵، ۱۰۲۶، ۱۰۲۷، ۱۰۲۸، ۱۰۲۹، ۱۰۳۰، ۱۰۳۱، ۱۰۳۲، ۱۰۳۳، ۱۰۳۴، ۱۰۳۵، ۱۰۳۶، ۱۰۳۷، ۱۰۳۸، ۱۰۳۹، ۱۰۴۰، ۱۰۴۱، ۱۰۴۲، ۱۰۴۳، ۱۰۴۴، ۱۰۴۵، ۱۰۴۶، ۱۰۴۷، ۱۰۴۸، ۱۰۴۹، ۱۰۵۰، ۱۰۵۱، ۱۰۵۲، ۱۰۵۳، ۱۰۵۴، ۱۰۵۵، ۱۰۵۶، ۱۰۵۷، ۱۰۵۸، ۱۰۵۹، ۱۰۶۰، ۱۰۶۱، ۱۰۶۲، ۱۰۶۳، ۱۰۶۴، ۱۰۶۵، ۱۰۶۶، ۱۰۶۷، ۱۰۶۸، ۱۰۶۹، ۱۰۷۰، ۱۰۷۱، ۱۰۷۲، ۱۰۷۳، ۱۰۷۴، ۱۰۷۵، ۱۰۷۶، ۱۰۷۷، ۱۰۷۸، ۱۰۷۹، ۱۰۸۰، ۱۰۸۱، ۱۰۸۲، ۱۰۸۳، ۱۰۸۴، ۱۰۸۵، ۱۰۸۶، ۱۰۸۷، ۱۰۸۸، ۱۰۸۹، ۱۰۹۰، ۱۰۹۱، ۱۰۹۲، ۱۰۹۳، ۱۰۹۴، ۱۰۹۵، ۱۰۹۶، ۱۰۹۷، ۱۰۹۸، ۱۰۹۹، ۱۱۰۰، ۱۱۰۱، ۱۱۰۲، ۱۱۰۳، ۱۱۰۴، ۱۱۰۵، ۱۱۰۶، ۱۱۰۷، ۱۱۰۸، ۱۱۰۹، ۱۱۱۰، ۱۱۱۱، ۱۱۱۲، ۱۱۱۳، ۱۱۱۴، ۱۱۱۵، ۱۱۱۶، ۱۱۱۷، ۱۱۱۸، ۱۱۱۹، ۱۱۲۰، ۱۱۲۱، ۱۱۲۲، ۱۱۲۳، ۱۱۲۴، ۱۱۲۵، ۱۱۲۶، ۱۱۲۷، ۱۱۲۸، ۱۱۲۹، ۱۱۳۰، ۱۱۳۱، ۱۱۳۲، ۱۱۳۳، ۱۱۳۴، ۱۱۳۵، ۱۱۳۶، ۱۱۳۷، ۱۱۳۸، ۱۱۳۹، ۱۱۴۰، ۱۱۴۱، ۱۱۴۲، ۱۱۴۳، ۱۱۴۴، ۱۱۴۵، ۱۱۴۶، ۱۱۴۷، ۱۱۴۸، ۱۱۴۹، ۱۱۵۰، ۱۱۵۱، ۱۱۵۲، ۱۱۵۳، ۱۱۵۴، ۱۱۵۵، ۱۱۵۶، ۱۱۵۷، ۱۱۵۸، ۱۱۵۹، ۱۱۶۰، ۱۱۶۱، ۱۱۶۲، ۱۱۶۳، ۱۱۶۴، ۱۱۶۵، ۱۱۶۶، ۱۱۶۷، ۱۱۶۸، ۱۱۶۹، ۱۱۷۰، ۱۱۷۱، ۱۱۷۲، ۱۱۷۳، ۱۱۷۴، ۱۱۷۵، ۱۱۷۶، ۱۱۷۷، ۱۱۷۸، ۱۱۷۹، ۱۱۸۰، ۱۱۸۱، ۱۱۸۲، ۱۱۸۳، ۱۱۸۴، ۱۱۸۵، ۱۱۸۶، ۱۱۸۷، ۱۱۸۸، ۱۱۸۹، ۱۱۹۰، ۱۱۹۱، ۱۱۹۲، ۱۱۹۳، ۱۱۹۴، ۱۱۹۵، ۱۱۹۶، ۱۱۹۷، ۱۱۹۸، ۱۱۹۹، ۱۲۰۰، ۱۲۰۱، ۱۲۰۲، ۱۲۰۳، ۱۲۰۴، ۱۲۰۵، ۱۲۰۶، ۱۲۰۷، ۱۲۰۸، ۱۲۰۹، ۱۲۱۰، ۱۲۱۱، ۱۲۱۲، ۱۲۱۳، ۱۲۱۴، ۱۲۱۵، ۱۲۱۶، ۱۲۱۷، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۲۰، ۱۲۲۱، ۱۲۲۲، ۱۲۲۳، ۱۲۲۴، ۱۲۲۵، ۱۲۲۶، ۱۲۲۷، ۱۲۲۸، ۱۲۲۹، ۱۲۳۰، ۱۲۳۱، ۱۲۳۲، ۱۲۳۳، ۱۲۳۴، ۱۲۳۵، ۱۲۳۶، ۱۲۳۷، ۱۲۳۸، ۱۲۳۹، ۱۲۴۰، ۱۲۴۱، ۱۲۴۲، ۱۲۴۳، ۱۲۴۴، ۱۲۴۵، ۱۲۴۶، ۱۲۴۷، ۱۲۴۸، ۱۲۴۹، ۱۲۵۰، ۱۲۵۱، ۱۲۵۲، ۱۲۵۳، ۱۲۵۴، ۱۲۵۵، ۱۲۵۶، ۱۲۵۷، ۱۲۵۸، ۱۲۵۹، ۱۲۶۰، ۱۲۶۱، ۱۲۶۲، ۱۲۶۳، ۱۲۶۴، ۱۲۶۵، ۱۲۶۶، ۱۲۶۷، ۱۲۶۸، ۱۲۶۹، ۱۲۷۰، ۱۲۷۱، ۱۲۷۲، ۱۲۷۳، ۱۲۷۴، ۱۲۷۵، ۱۲۷۶، ۱۲۷۷، ۱۲۷۸، ۱۲۷۹، ۱۲۸۰، ۱۲۸۱، ۱۲۸۲، ۱۲۸۳، ۱۲۸۴، ۱۲۸۵، ۱۲۸۶، ۱۲۸۷، ۱۲۸۸، ۱۲۸۹، ۱۲۹۰، ۱۲۹۱، ۱۲۹۲، ۱۲۹۳، ۱۲۹۴، ۱۲۹۵، ۱۲۹۶، ۱۲۹۷، ۱۲۹۸، ۱۲۹۹، ۱۳۰۰، ۱۳۰۱، ۱۳۰۲، ۱۳۰۳، ۱۳۰۴، ۱۳۰۵، ۱۳۰۶، ۱۳۰۷، ۱۳۰۸، ۱۳۰۹، ۱۳۱۰، ۱۳۱۱، ۱۳۱۲، ۱۳۱۳، ۱۳۱۴، ۱۳۱۵، ۱۳۱۶، ۱۳۱۷، ۱۳۱۸، ۱۳۱۹، ۱۳۲۰، ۱۳۲۱، ۱۳۲۲، ۱۳۲۳، ۱۳۲۴، ۱۳۲۵، ۱۳۲۶، ۱۳۲۷، ۱۳۲۸، ۱۳۲۹، ۱۳۳۰، ۱۳۳۱، ۱۳۳۲، ۱۳۳۳، ۱۳۳۴، ۱۳۳۵، ۱۳۳۶، ۱۳۳۷، ۱۳۳۸، ۱۳۳۹، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۲، ۱۳۴۳، ۱۳۴۴، ۱۳۴۵، ۱۳۴۶، ۱۳۴۷، ۱۳۴۸، ۱۳۴۹، ۱۳۵۰، ۱۳۵۱، ۱۳۵۲، ۱۳۵۳، ۱۳۵۴، ۱۳۵۵، ۱۳۵۶، ۱۳۵۷، ۱۳۵۸، ۱۳۵۹، ۱۳۶۰، ۱۳۶۱، ۱۳۶۲، ۱۳۶۳، ۱۳۶۴، ۱۳۶۵، ۱۳۶۶، ۱۳۶۷، ۱۳

ذیفی تفسیرے نقط

ذیفی داتفسیر پھلہ کذیفی پہ نظر کئے
معجزہ نہ دہ او دتولوبلیغاً نوپہ نظر کئے

ہم داسے کارڈ منبئی نہ شپہ سوہ کالہ ورا نداسے پہ عدو کئے یو معمول او عام
شیوہ ذیفی نہ دیرورا نداسے پہ مقامات حریری کئے داسے عبار تونہ
موجود دی چہ بعضے خالص پہ حروری مہملہ کئے او بعضے پہ حروری معیہ
کئے او بعضے عبار تونو کئے یو لفظ ذحروری مہملہ رے نقطوم او دویم لفظ ذ
حروری معیہ ر نقطہ دارم دے، ددے نہ علاوہ چہ ذیفی خیل دا کار
دقرآن ماتون نہ دے کئے او نہ دے دادعوئے کرے دہ، بلکہ ہغہ تراخر
عشرہ دقرآن داجازا قائل پاتے شوے دے اوپہ خیل ہم دغہ تفسیر کئے
دقرآن اجازا تعریف پہ زور داروالفاظ کئے پیش کریدے لکہ لیکے۔
کَلَامُ اللَّهِ لَا حَدَّ لِحَامِدِهِ وَلَا عَدَاةً ۖ وَاللَّهُ كَلَامٌ داسے دے چہ دہ دتغریفون
لِکَلَامِهِ وَهُوَ مَا لَا سَاحِلَ لَهُ ۖ هِدَاوَتُهُ حِدَانَةٌ اود ہغہ دفضا نلو شپہ
ہم نشتہ داداسے سمندار دے چہ غارہ دے نشتہ، ذیفی دداسے اقرار با
دجوہ ہغہ تفسیر سوا طع الالہام اجازا کتزل مدعی سست اذکواہ چت
جو بیدل دی،

د مسیلہ توکرے

ذیفی نہ علاوہ د مسیلہ ہغہ توکرے
چہ پہ ہغہ کئے دانسانی ہدایت بونئی تدر

ہر نشتہ نہ خوہنہ پھلہ دغہ دقرآن پشان معجزہ کئے دہ او نہ بل چا کئے دہ، بلکہ
ہغہ یولین ماہرزبان ہغہ دذکر کولو دہم ا نہ کنول موین دناظرینو د
ضیافت طبع پہ خاطر ہغہ خہ لک نقل کووہ۔

وَالْمَبْدَاتِ رَزَقًا وَالْحَصِدَاتِ حَصْدًا ۖ خاد دسروی پہ ہغہ بنحو چہ تخونہ کوی
وَالذَّرِيَّتِ مَحَافِرًا لِحِمَاتِ طِحْنًا ۖ اوپہ ہغہ بنحو چہ لوو نہ کوی اوپہ ہغہ
وَالْحِنْتِ مَحْنًا وَالْحَابِرَاتِ حَبْرًا ۖ بنحو چہ غم صفا کوی اوپہ ہغہ بنحو چہ

الْشَّرَاةِ تَرْدًا وَاللَّقَمَاتِ لُقْمًا ۖ چہ اوریہ دمچن کوی اوپہ ہغہ بنحو
إِهَالَةً وَسِمْنَا ۖ ۖ چہ اوہ اغزی اوپہ ہغہ بنحو چہ دودی

پنوی اوپہ ہغہ بنحو چہ بنوہوا کئے دودی ماتہ وی او دواز دے او کچو پہ
نوری اغستونکو باندا دے / دلفظ خامیا نونہ علاوہ ہغہ پہ ہر کائے کئے
واوہ استعمال کرے دے حالانکہ بعضے خایونہ دنا او دتم استعمال
دی بیادا چہ کوم کارونہ دسروویا د بنحو او دسروپہ کماہ ووهغہ دے ہم
صیرف بنحو نہ منسوب کرل دامضمون پھلہ دیر لغواو بے فائدے دے
چہ دیوانے درجے سری دبارہ شرم خبروہ دامرنگ دانو کئے
هُمُ الْفَيْلُ مَا الْفَيْلُ وَمَا أَذْرَبُكَ مَا الْفَيْلُ لَهُ ذَنْبٌ وَبَيْلٌ وَخَرْطُومٌ
طَوِيلٌ، جاحظ دہغہ دل سے توکرے ہر نقل کوی دی
بَا ضِفْدًا حُ بِنْتٌ ضِفْدٌ عَيْنٌ نَقِيٌّ مَا تُشَقِّينَ بِنْفُكَ فِي الْمَاءِ وَبِنْفُكَ
فِي الطَّيْرِ لَا الْمَاءُ تُكْفِّرُ بَيْنَ وَلَا الشَّارِبُ تَمْتَعِينَ
دادوارہ توکرے دآئی رہا نفی اود چھیند خے پہ بارہ کئے دی

ابن الراوندی ز ندیق یہودی

ابن الراوندی یہودی النسل
المتوفى سنة ۳۲۰ هـ دہ بہ د

یہود او نصاریٰ ونہ غتے پیسے اغتے اود قرآن او اسلام پہ تردید کئے بہ
کتابونہ لیکل دہغہ دکتابونو نمونہ دادی، التاج والفريد، والزمر دہ،
وقضيب الذئب، دکتابو لیکونہ پس بہ دے یہود او نصاریٰ ونہ نورے
پیسے غوبنے چہ نہ بہ دے وکولے نورہ دے دکتابونو تردید بہ کئے بیاکولو
ابوالعلاء المعری ددہ دکتاب تاج پہ بارہ کئے لیکل دی،

لَا يَصُحُّ تَاجٌ أَنْ يَكُونَ تَغْلًا رَدَّ تَاجٍ دودرہ حیثیت ہم نشتہ چہ ہارہ ترورہ
شہ داد ہغہ ابوالعلاء المعری قول دے، چہ ذابن الراوندی پہ شان پھلہ
ہم صلحدو ابن الراوندی د بغداد پہ بول یو معتزلی ابوعلی جیائی سرہ

ملاقات اُکرو اور تھے اُوئیل چہ حُما قرآن اُوڑے ، جُبائی اُوئیل
چہ حُہ ستا د شرمناک علوم نہ خبر کیم ، بیا هغه اُوئیل چہ اے ابن
الراوندی ته پچپله منصف شه چہ ستا په دے کلام کتے د قرآن پشان
فصاحت ، بلاغت ، خوب و لے او هیت در هبه ، د اب ، نشتہ ۴

هغه اُوئیل چہ نشتہ ۱

د صنبی توکرے

متنبی د پیغمبری د دعویٰ کو لوبه دخت اُوئیلی وو
اُو قسم بحالِق اللیل وَالرَّیْحِ الْهَابِئَةِ بِاللَّیْلِ
اِنَّ الْکَافِرَ لَطَوِیْلٌ اُوئیل و اِنَّ الْکَافِرَ لَکَفُوْفٌ الدَّیْلِ . بیا اے توبه
کرة او مخلص مسلمان شو ، د دے تولو ما خد د مصطفیٰ صادق الرافعی
اعجاز القرآن نومی کتاب من تر ص ۳۰ دے ، د دے خیزونو د نقل
کو لوبو مطلب د قرآن اعجاز صفا بنکاره کول دی ، دویم داچه صنبی و
غیره د مسیلمه او ابن الراوندی وغیره نه دیر زیات لور ادبی مقام لولو
لیکن هغه هر کله چہ په دے میدان کتے قدم کینو دو نو د هغه
کلام داچه بنکاریدا و چه د هغه معتقدینو پچپله هغه پورے خندا کوله
اود دده ضمیر هم په دے دلره ملامت کولو .

دویمه خبره داچه د قرآن په جواب کین چه چا خد اُوئیل مسلمانانو
بے له تعصب هغه نقل کول ، دریمه خبره داچه د قرآن دامقابله
په بغداد کتے په هغه وخت شویده چه پچپله مقابله کوونکی درعیت
په حیثیت دیو مخ پر ترقی اسلامی حکومت کتے استوگن وواد آزادی
کتے دومره وه چه حکومت تپوس هم اُنکړ و چه غالباً د هغه وجه
داکیده شی ، چه اعجاز قرآن یو نمر دے په دے توکړ و دے ته هیڅ
نقصان نشی رسیده ،

د اعجاز القرآن پوه

مشاهدات او معنویات

د قرآنی اعجاز اگر چه بلاغی
حیثیت سره ذوقی خیز د دے

لکه د ترخو او خوب و او بوبو پیژندل او د فصاحت و بلاغت ذوق لورونکو
د باره د ایوب د یهی خیز دے لیکن مو بز تُو خُو خیزونه په گونه کو د چه
د هغه په وجه به معمولی فهم لورونکو حضراتو ته هم د قرآن اعجاز واضح
شی ، خه مضامین خرد مشاهداتو سره تعلق لری چه هغه بنکاره
خیزونه دی لکه آسمان یا نور د لیس خیزونه او خه معنویات یعن د
لیدلو نه بهر خیزونه دی ، مثلاً . اخلاق اعمال قلبیه دا حکامو
عقائد او د غیبیا توقوانین ، د عرب او د عجم د شاعرانو د فصاحت
بلاغت میدان مشاهدات وونه چه معنویات ، د دوی کلام ټول
غورزگونه هر به مشاهداتو کین وی معنویاتو کین به هغه د دکی لیکن قرآن
مشاهدات هم بیانوی او غیبیات او معنویات هم اوسره د دے په زور بیان کتې فرق ندری
د دے عربو او د عجمو شاعران درشتیا دروغو پابندانه وی خو
خپل بیان او فصاحت و بلاغت کتے به اے خپل زور بنکاره کولو هم
دغه وجه ده چه د عربی شاعر می په باره کتے دامقوله مشهوره وه
چه اَحْسَنُهُ اَكْدَابُهُ ، یعن هغه شعر دیر بینه دے چه په هغه
کتے دروغ دیر وی مگر د قرآن مضامین ټول د درشتیا و پابندادی
چه په هغه کتے د واقعاتو خلاف هیڅ مضمون نشته په دے وجه
د قرآن دائره تنگه وه خو بیا هم د دے په فصاحت او بلاغت
کتے فرق را نغلو او که یو شاعر صرف د درشتیا و چا پابند کولو ته
هغه کلام به بے خونداه پلته شی ، او بلاغت به ئی هم ختم شی
دا یواځه قدران دے چه درشتیا و پابندادی سره د هغه خوند مزه
نوره هم زیاتیری او بلاغت کتے هروخت چا نوز کین وی .

۲۷ انسان اودھے تو تونہ محمد ودی پہ دے وجہ بلیغ شاعریہ
 یو خاص میدان کتے دخیل فصاحت زور بنودے شی لکہ دامرو القیس
 دشاعری زور دے بنخوا واسونو پہ تعریفونو کتے محمد ودے، دنا بخت
 دیبان جوش دے ویرے دمضامینو سہ مخصوص دی، داعشی، د
 شرابوسہ، دغہ رنگ فیردوسی اونظائی دجنگ پہ مضامینو کتے لا
 جواب دی، شیخ سعدی پہ اخلاق کتے بمثالہ دے خوبہ قرآن کتے د
 ہر قسم مضامینو باوجود دغہ پہ فصاحت بلاغت کتے ہیج فرقانہ راجی
 رم، دقرآنی بلاغت خصوصیت دادے چہ پہ لزو تلو کتے داسے اعلیٰ
 مضمون بیان کدی چہ دغہ بہ کتا بونہ جو ریدے شی، خوبیا ہمد
 قرآن پہ خوب والی کتے ہم فرق نہ راجی اونہ پہ مضمون بانڈے دلالت
 کولو کتے کزلیج اوکر کچینی راجی مثلاً، وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
 رسورۃ الذریت، آیت علی

(۵) سل کالہ پس ہرہ ژ بہ بد لیزی، حکمہ دھر کتاب سئل کالہ پس ہغہ
 مزہ وی، بلکہ دغہ دمضامینو نہ پہ مطلب اغستو کتے گوانی راولا ریزی
 دحضرت شاہ عبدالقادر رحمہ اللہ، ترجمہ قرآن بے مثالہ دہ لیکن دزملنے
 پہ تیریدو سرہ دغہ دبعضے اردو الفاظو استعمال پاتے شو نو ددے
 وجہ دغہ افادیت کمزورے شویا حضرت شیخ الہند رحمہ اللہ دغہ ترجمہ
 دنووالفاظو پہ قالب کتے دغہ دافادیت قائم ساتود ہارہ واچولہ، لیکن
 دقرآنی الفاظو پہ افادیت خوارلس سوہ کالہ پس ہم ہیج فرق رانغلو د
 دے نہ معلومیری چہ دقرآن دالفاظو انتخاب خالق کائنات دے
 دپارہ کدی دے چہ داہہ ترقیامتہ دیرے مو دے دپارہ برقرار دی،
 ددے غلوروا مردوملاحظہ کولونہ پس دے کتے ہیج شک نہ ہلتے کیری
 چہ دادول کلام دبلافت داسے حد نہ رسیدے دے چہ ہفتہ د انسان

رسائی ہجرے نہ شی کیدے ہم دغہ وجہ دہ چہ قرآن خہ وخت
 نازل شو نو خانہ کعبہ کتے ہغہ آویزان اودہ بمثالہ اومشہ ہورے قصیدے
 دشاعر انو خپلوانورا کوٹھے کرے یواٹھے دامرو القیس یو قصیدے
 ہر ہغہ آویزان حکمہ پاتے شوہ چہ دغہ خور دغہ دراکو خولونہ
 انکار کرے وو، لیکن ہر کلمہ چہ ہغہ دطوفان نوح علیہ السلام متنتز
 دقرآن دآیت واوریدو،
 وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكِ وَ : اے مزکے خیلے اہا حیرے کبرہ،
 يَسْمَأُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ : او اے آسانہ ادریزہ او اہہ کے شوہ
 سورۃ ہود آیت ۵۳
 نو دامرو القیس خور سمدستی دغہ قصیدے ہم ہراکو حکمہ کرہ،
 (راجاز القرآن اللانی):

جارج سیل لیکی چہ دیوانسان قلم ہم داسے معجزانہ کتاب نشی لیکی
 اودا دمرو زوندی کولونہ ہم لویہ معجزہ دہ: ارمیکسوئل کنگ لیکی
 کچرنے وحی خہ شی وی، نو بیشک قرآن یوالہا ہی کتاب دے تاریخ
 اسلام عبد القیوم دوی جلد ۷ ص ۳۳۳

قانونی اعجاز دقرآن بلاغی اعجاز خوبیان شو اس ددے خبرے
 چہ قرآن داللہ تعالیٰ کلام دے دویم دلیل
 قانونی اعجاز دے، انسانی قانون کہ یوتن جو پکڑے ری کہ کتے ورتنا نو
 (پارلیمنٹ) اودوی دیر ماہران ہمدوی خوبیا ہمدغہ قانون پہ
 مختلف قومونو، وملکونو کتے دیرہ مودہ نشی چلیدے او خاٹناہ دے
 کتے داسے یوکزوری بنکارہ شی چہ پہ ہغہ کتے دترمیم او تغیر ضرورت
 راولی، ہم دغہ وجہ وہ چہ دیو حکومت اوبا دشائھی پہ قوانینو کتے
 دغہ قانون سازے اسمبلی او پارلیمنٹونہ دیمار بد لئی راولی او

اوسم غہ د انسانى قانون د خامئى او کمزورى دليل دے ليکن د قرآن قانون چہ ہنہ د انسانى ژوند د بنو لو آرخو نو سترتون لری او دهن بنکاره کوونکے ہم صرف د پیغمبر علیہ السلام ہنہ یو ذات دے چہ لیکل لوصل لے نہ وکری او اقی رنا خواندہن بللے شو، دهن وطن بتون خلق نایکلی او نالو ستلی وو پیکوم کینے چہ دورى بنکاره شوی وو پ دغه وطن کینے نہ د تعلیم زور شور وروا ونه دغه قانون نه خلق خبر و خوسره د دے د ایشیا، یورپ او افریقہ پہ درے وارو براعظمو نو کینے د زرق کالونه زیانہ مودہ پہ دے فیصلے کیدے نہ پ، دے کینے چا نقص بنکاره کرو او نہ پ کینے دتر میرا و تبدیلی ضرورت پیش شو پہ موجوده زمانه کینے چہ تعلیم عام دے او دتولے تبری خلق د یو تبر په لوگه یو بل سره تری دی خو صرف مسلمانان نه بلکه د یورپ مخالفین هم د قرآن قانون بے مثالہ معقول او جامع بولی حالانکه په دے خوارلس سوہ کاله تبر شوی دی،

۱۶) داکتر سموئیل لیکلی، چہ د قرآن کریم مطالب دا سے همه گیر او د هرے زملنه په مناسب دی چہ بتول آواز ونه لے خامخا قبلوی او محالو - شگلنو، بنارونو او بادشا هو کینے کر نکیزی ۶

۱۷) مسٹر ولف لیکلی، د رنشد وهدا ینا وسیع جمهوریت، انصاف او عدالت نوحی تنظیم، مالیات، د غنرباؤ د حمایت او د ترقی اعلا آیین په قرآن کینے موجود دے،

۱۸) د فرانس داکتر موئیس لیکلی، د قدرت مهربانو چا کوم کتابونه انسان ته ورکری دی قرآن دهن بزلونه بهتر دے د تاریخ اسلام عبد القیوم ندوی جلد ۱، ص ۳۱ تا ۳۲ نقل شوی صرف په درے حوالو مونږه اکتفا کوو، د دے نه تا سواندازه ا لگوئی چہ دا دول ۶

کتاب د انسانى فکر پیداوار کیدے شی ۶ هچرے نه بلکه د دے کتاب ماخذ د الله تعالی هغه بے اندازه علمى سرچشمه ده چہ هغه نه د تولو قومونو او د تولو زمانو نه د ضروریا تو علم وواو په دے کتاب کینے لے بتول را خائے کره، آیات اقبال مرحوم

<p>حکمت اولایزال است و قدیم معنی اش شرمندہ تاویل نے بے ثبات از قوتش گیر ثبات عصر با پیچیدہ رآفات او حایل اور حمت للعلین !!</p>	<p>آن کتاب زندہ قرآن حکیم حرف اور اریب نے تبدیل نے سخی نکوین اسرار حیات صد جهان تازه در آیات او نوع انسان را پیام آخرین</p>
--	---

۱۹) د دینہ علاوہ سردامند برلیکی، د قرآن قوانین د تا جدار نه تر کتر فرد پورے، بانده حاوی دی اودا دومره معقول دی چہ مثالئی نشته، د حواله بالا تاریخ عبد القیوم ندوی
۲۰) آرئل لیکلی چہ قرآن هغه اصول پیش کره چہ د سائنس هغه مخ په وړاندے ترقی هم دے ته ماته نشی وړکولے،

د تاریخ عبد القیوم ندوی هم دغه حواله

تأثيری اعجاز (۳)

دول تاثیر نشته کوم چہ قرآن خور کړو، او بتوله تبری پر وړهنا کړه
د اثر اچولو و لنه ترون د انسان روح سره دے، حکم چہ دا بدل شی نو
انسانى تصورات - گفتار او کردار کینے پخپله تبدیلی راخی، د دے دره وارو
مرکز روح یا زره دے، لکه شنگه چہ حدیث دا حقیقت بنکاره کړیدے چہ

پہ بدن کینے یو تو پتہ دے چہ ہنہ درستہ وی نو بقول بدن درست
 وی د بخاری شریف، اصلاح مرکز روح دے خوروج امر ربی او آسمانی
 خیز دے، زمینی نہ دے لہذا اکوم کتاب چہ آسمانی وی نو کلام ربی بہ
 وی پہ ہنہ بہ ذروح اصلاح کیزی کوم چہ امر ربی دے، قرآن حکیم
 کوم قوم او ملک (عرب) کینے چہ بنکارہ شو ہنہ دے نوے نری د خرابو
 مرکز وو، اعتقادی خرابی دومرہ وے چہ د خدا پرستی، پیکنے خہ
 تلبہ ہم نہ وے بلکہ ہر خائے بت پرستی وے انصاف ورک و بقول
 ظلم ظلم وو، ہرزور آور پہ کمزوری بوخت وو او بنیرد لوٹ مار نہ د
 ہغوی بلہ ذریعہ معاش نہ وے ددوی دظلمو نو نہ ددوی اولاد ہم
 خلاص نہ وو، تر دے چہ خیلے ژوندائی لونرہ بہ ئی پہ خاور و ور
 مندے او ویاہ بہ ئے پر ہکو لوٹنے بہ ئی دومرہ کولے چہ د ہغوی ہیخ
 مجلس بہ دشرا بوخبلو نہ خالی نہ وو، داتفاق بونی ہم پہ دوی
 کینے نہ وو، او د ہرے قبیلے او قوم خلیق بہ دہر بل سرہ پہ جنگ کینے بیت
 وواو دائے پہ تو لو کینے زیاتہ خوبنہ مشغلہ وے، د اصلاح تولے در پیے
 (تعلیم، تربیت، قانون) دوی کینے نہ وے، جمالت لاقانونیت او خود سری
 عامہ وے، داحالان انسانی ذرائع او وسائلوسرہ پہ زرکو نو کالہ کینے ہم
 نہ شو بنہ کیدے دچا پہ خوب خاطر کینے ہم نہ راتلہ چہ دصد و جری
 نیوونکی خرابی بہ چرتہ ختم شی، حکم چہ د اصلاح دذرا لبعو نوم و نشان
 ہم دغلته نہ وو، اس چہ داہر خہ شتہ تعلیم عام دے، د نشر و
 اشاعت تولے ذریعہ شتہ، قانون موجود، د اصلاح معاشرہ انجمنو
 قائم، اصلاحی فلمونہ ہم شتہ خوبیا ہم پہ خرابو او شر و فساد کینے
 اضافہ کیزی او دجرمو تو نوی نوی صورتونہ راجی، اس ددے
 منظر او د قرآنی اصلاح د منظر نسبت آکرہ۔۔

چہ ہنہ پہ دودہ دودہ نیم کالہ کینے د امشکل ترین کار پہ دیر آسانی حل
 کرو او ہنہ اصلاحی انقلاب ئے پہ عربو کینے را و ستوکوم چہ تولے نری
 نہ معلوم دے، د تاریخ پہ صفحہ کینے بنکارہ دے او دوست دشمن د
 دے اقرار کوی، پہ عربو کینے بت پرستی، د بیخہ ختم شوہ او کور پہ
 کور د خدا پرستی او توحید دا سے شور بیت ا شوچہ دغہ بت پرست
 بت شکن شول، سرے صرف وحداء لا شریکاتہ تبت شو، پہ ژبوے
 ہروخت د اللہ توحید جاری شو، پہ زرو نو کینے د اللہ خوف خائے شو
 دغیر اللہ خوف ئے ذرہ نہ او تو۔ دغہ قوم چہ د خپلو سکہ رو نو و دشمنان
 وو د اسلامی او قرآنی پیرون پہ دجہ ئے بلال حبشی، صہیب رومی، او
 سلمان فارسی غوندے پردی خلق د خپلو سکہ رو نو نہ ہم زیات
 آکرل، خانہ جنگی ختمہ شوہ، او بقول عرب قوم دینے اور و دلئی
 پہ مزی کینے پیلی قولادی دیوال جو رہ شول، جوار کی او سود خورل شول
 خیل۔ غلا۔ داکہ۔ قتل، او ظلم نہ بولے، د عربو نہ ورک شول، بلکہ دوی
 قدم چہ کوم خائے نہ، ارسید و دغہ خائے نہ داتولے خرابی ختہ
 شوے، دیورپ یواہل قلم لیکي چہ د قرآن نازل کیدو نہ پس عرب
 دانسانانو پہ شکل کینے فر بنیتے جو بہ شوے، دایو تاریخی حقیقت دے
 چہ دا سے اصلاحی کارنامہ چہ سرتر یا یہ معجزہ دے صرف د قرآن
 پہ وجہ ا شوہ چہ دتولوا انسانی کتاب نو زو پہ جمع او د نری دتولو۔
 حکومتونو د طاقت (پہ جمع) نہ بھر وہ نو داد دے خبرے دلیل نہ دے
 چہ قرآن کلام الہی دے او د خداوندی تاثیر پہ وجہ دا ہتہ اصلاحی
 کارنامہ ئے آکرہ؟ وے نہ دا خود دے خبرے تاثیر دلیل دے، چہ
 قرآن کلام الہی دے، داکوم چہ ما ا لیکل د موجودہ دور اسلام دشمنان
 عیسایانو ہم د ہنہ اقرار کرے دے د ہنہ تفصیل بیا تولو نہ ویا ندے

دا وضاحت کول غرارم چہ ما دودہ دودہ نیمہ کالہ ولے اُلیکن حالانکہ
قرآن خود بیرویشٹ کالہ نازلیدو، دھنے وجہ دا دلچہ دکھنے
دیارگس کالہ خوگفارو پہ خپل ظالمانہ طاقت دقرآن آواز بند کپیو
اوددے دتبلیغ تیلے لارے لے ہم بندے کرے وے دہجرت بجہ
پس اتہ کالہ کفارو دغہ کار دجنگ پہ زور دفتح مکے پورے جاری اُسانلو
دایویشٹ کالہ خوقرآن نازلیدو لیکن کفارو دسے تبلیغ اوآواز نہ
مذکور طریقو بند اُسانلو اوباقی پائے زمانہ ریعنی پہ دیرویشٹو
کالو کینے، صرف دودہ دودہ نیمو کالو کینے دا کار اُشو، ددے وضاحت نہ
پس بیا خپل مقصد تہ را کپو:

دیورپ پہ نظر کینے دقرآن تاثیر

ڈاکٹر مارین لیکی، چہ قرآن
پہ دنیا ہنہ اثر اُخو رتولو
چہ دھنے نہ بہتر مسکن نہ وو، دفرانس یسبان لیکی چہ قرآن دایسے ڈونڈا
اوپر زور ایمانی جوش پیدا کوی چہ بیا پکس دسنگ گنجائش نہ پیدا کیدی
سرولیم میورلیکی۔ چہ قرآن دکائناتو دظورت پہ دلائل سرہ خداکے
پاک دتولونہ اعلیٰ ہستی ثابتہ کرکے او انسان لے دھنہ پہ اطاعت
را نیست کولو۔

مستر جی۔ ٹی لیکی چہ قرآن پہ بیشمیرہ انسانانو اثر اوجولو و دسائنس
دنیا دقرآن ضرورت نورہم واضح کپو۔

مستر عمانوئل ڈی انش لیکی، چہ دقرآن رنرا پہ یورپ کینے ہنہ وخت
دابشکارہ شوہ چہ تیرہ خورہ اوآو پہ دے دیونان سرعلم او عقل تہ
ژوند حاصل شوہ

مستر ایچ۔ ایس لینور لیکی چہ دقرآن دتعلیم تہ دحکمت او فلسفہ
ظہور اُشو او دا سے ترقی لے اُکے، چہ د خپل وخت دتولونڈو

لوئے یورپی حکومت نہ زیات اُچت شو
انجذابی تاثیر

دقرآن کوم اصلاحی تاثیر چہ موبن بیان
کپو ہنہ ہم دا سے یومعجزہ دہ چہ بوانسان
کتاب نہ ظاہریدے نشی، لیکن داصلاحی اعجاز نہ علاوہ دقرآن انجذابی
تائیر ہم یومعجزہ اوددے خبرے پختے دے چہ قرآن کلام الہی دے،
دہ حکمہ چہ قرآن دیر غب کتاب دے دھنے یادول دیرگران دہ،
دویم داچہ دغیر عرب مسلمانانو دپارہ دکہ ڈبہ پردئی دہ چہ دھنے
پہ یادولو کینے دویم بنداش دے خپلہ ڈبہ کس کتاب یادول آسان او پورڈی
ڈبہ کینے یادول دیرگران دی،

دہمیدہ خبرہ دادہ چہ پہ دے کینے یورنگ آیا تونہ دیردی چہ پہ
دھنے سپری پزل کیری، او غلطیری، داہم دھنے پہ یادولو کینے یوبنداش دہ
دہم غلوسرہ داچہ دقرآن حافظ دپارہ دقوم یاد حکومت نہ خہ تقضواہ
نہ دہ ترے شوے نہ لے پہ دوی کینے خہ خاص عزت شتہ،

دہم پنچمہ داچہ دقرآن یادولود پارہ دیر وخت پہ کار دے اویا دیا د
سانلو دپارہ لے بول عبرت مرگہ ددورا و تکرار ضرورت دے،
دوسرہ خواری کچرے ددنیاوی دگری حاصولو دپارہ کرے نو دیر

مال او عزت بہ ئی گتلا، دا بول دحفظ قرآن پہ لادگت غب
خندان دی، لیکن سرہ دے پہ مسلمان قوم کین لکھو نہ حافظان د

قرآن موجود دی اوددے دحفظ رواج پہ دے بے تپوسہ حال کینے ہم مخ پہ
ترقی دے چہ دا ددے دلیل دے چہ دقرآن پہ ذات کینے معجزانہ او انجذابان
دا سے کشش موجود دے چہ ددے بنداشو تہ سرہ ہم مسلمانان خپل
خان تہ را کبزی او ہیخ یوبندیز پہ دے اثر نہ غریجوی داکشش او انجذابان
تائیر دقرآن یومستقلہ معجزہ دہ اوددے دلیل دے چہ قرآن کلام

الہی دے حکم چہ بل بو کتاب دومرہ حفظ کوونکی پہ مخ دز مکے نشستہ
نہ دا سے کشش پہ بل کتاب کینے شستہ تردے حدہ چہ دتوریت او انجیل
بو حافظ ہم نشستہ :-

دقرآن اعجازی تاثیر پہ شخصیت در رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
دا صلاحی او انجذابی تاثیر نہ علاوہ دا شخصیتی تاثیر ہم دقرآن یومستقبلہ
مُعجزہ دہ، دقرآن پہ بارہ کینے صحیح او غلط دوارہ رائے دی، یوصیح
رائے دہ چہ دا کلام الہی دے اوبلہ غلطہ رائے دہ چہ دا کلام الہی نہ دے
دصحیح رائے ثابتلو او دغلط رائے دیکارہ کولو دپارہ مؤثر قرآن د شخصیتی
تاثیرا عجازی دے کوڑ :-

د شخصیتی تاثیر اعجازی دے صورتونہ دی :-

① نزولی اثر ② قلبی اثر ③ قالبی اثر

① شخصیتی نزولی اثر :-

مخالفین وائی، چہ قرآن دا اللہ تعالیٰ کلام حکم نہ دے چہ دا رسول اللہ
محمد صلی اللہ علیہ وسلم کلام دے، کہ دا غلطہ رائے اُمننے شی نو بیباچیل ہنہ
کلام چہ پہ ہنہ کینے پہ خدا کے تعالیٰ دروغ و پیلے شوی وی حکم بہ ژور
اثر پہ دغہ انسان اُغر حوی لکہ خنکہ چہ د عربو دہنہ مشہور اوتو
قصید و خاص اثر پہ ہنہ شاعرانہ نہ پر یوتو کو موچہ دا پیلہ جو رہے
کرہے وے کہ دا سے وے نو تاریخ کینے بہ گئے خہ قدرے ذکر شوے وے
لیکن دقرآن وحی :-

پہ یخنئی کینے خولہ

بہ چہ پہ حضور علیہ السلام شہ وخت پہ
یوعامہ جمع کین کیدہ نو د بیخ موسم

باوجود ہغوی د بیخ مبارک نہ بہ د خولو غنہ غت خا خکی پہ دیر زور
خشیدل د حضرت صدیقہ رض نہ پہ اول د بخاری کین منقول دی :-

لَقَدْ رَأَيْتَنَّهُ يَنْزِلُ عَلَيْهِ الْوَحْيُ فِي
الْيَوْمِ الشَّدِيدِ بِرَدِّ الْبُرْدِ فَيَقُصُّمُ عَنْهُ
وَإِنَّ جَبِينَهُ لَيَتَفُضُّ عَرَقًا
ما حضور علیہ السلام اُلید وچہ پہ
سخنہ یخنئی کینے بہ برومی نازلیدہ او
ختمہ بہ شواہ نو د ہغوی د تند و مبارک
نہ بہ دا سے خولہ را خنیدہ لکہ خنکہ چہ و ہلی رک نہ وینہ دارے وھی
پہ یخنئی کینے دا سے سخنہ خولہ دا تلل غیرا اختیار دی چل وول پہ د کینے
نشی کیدے اُس دا بناکارہ خبرہ چہ دا سے تاثیر پہ انسانی کلام کینے نشی
کیدے معلومہ شواہ چہ دا حضور علیہ السلام خیل کلام نہ ووبلکہ
الہی دے :-

دروند والے او پینے

کلام د الفاظونہ جو روی پہ ہنہ کینے دروند
والے او پینے لہ گمہ ا حکم چہ دا خوبہ اجسامو

کینے خاص وی او قرآن خوا الفاظوی جسم خرنہ وی بیباہر پہ حضور علیہ
السلام بہ چہ قرآن نازلید و نو د ہغوی پہ شخصیت کینے بہ د معجزے پہ
دول دروند والے او پینے پیدا کیدہ او لگ ہم بلکہ دیر زیات :-

بخاری شریف کینے زید بن ثابت رضہ نقل کوی :-

كَادَتْ فَخْدِي أَنْ تَرُصَّ، ترجمہ: قدریہ وہ چہ خما د پتون ہلوکے د پیتی
د زورہ چورہ چورہ شوے وے :-

د سورہ مزمل پہ تفسیر کینے مستدرک حاکم د صدیقہ رض نہ نقل کوی،
چہ حضور علیہ السلام پہ سفر کینے پہ اُربنہ سور روان و، چہ وحی قرآنی
نازلہ شواہ، ہنہ اُربنہ دوحی قرآنی د پیتی د زورہ کینا ستہ، د اشکارہ
خبرہ دہ چہ پہ زید بن ثابت رض او پہ اُربنہ دا دول اثر نہ دوحی را تلونہ
وراندے او نہ وُ ستو چرے شوے و، دا صرف د قرآنی نزول اثر و
چہ دا پہ قرآن کینے ہم نو کور دے :-

إِنَّا سَمِعْنَاكَ قَوْلًا ثَقِيلًا ○ اے پیغمبر علیہ السلام موہنہ تاباند

یو دروند قول دروا چوؤ :-

ہر کلمہ چہ دا خیر قرآن او حدیث کینے را غلو عام و مخلوق اکتلو کچرے دا
تاثیر دا قضا تو نہ خلاف وے نو د قرآن عا لافینو کفار و بہ خا عا دا اعترا ض
او انکار دا بہ کرے وے، ہر کلمہ چہ ہغوی دا سے نہ کرے، نو دا دلیل شو
و دے خبرے چہ دا تاثیر واقعی پہ نواتر سے، ثابت دے، داتا تیر صرف
قرآن سرہ سترے نہ دے بلکہ دھنے قرآن سرہ چہ د جبرائیل علیہ
السلام پہ واسطہ نازل دے نو دا سے شوے، لکہ چہ د وخت دنا زلیدا و د جبرائیل
علیہ السلام د فعل او عمل ہم پہ دے کینے داخل وی دا د قرآن د تاثیر
محرر، دہ چہ بل السانی کلام کینے نشتہ:

۲- د قرآن شخصیتی قلبی تاثیر

د صاحب قرآن حضور علیہ السلام پہ ذرہ مبارک باندا دے د قرآن دا
انرو چہ د حضور علیہ السلام پہ فرمائش حضرت عبد اللہ بن مسعود
دوی پہ ورا ندا دے قرآن شریف تلاوت کھو، نو خلقوا کتل چہ د
ہغوی دستر کو مبارکونہ بے اختیار اے و بکے جاری وے۔ وَعَيْنَاهُ تَذَرِّقَانِ
⑤ مطرب بن عبد اللہ بن شخیر رض نہ نقل دے، ہنہ وائی چہ د شیے
پہ تہجد و کینے حضور علیہ السلام یوا سے دھنوک ہم نہ وو، قرآن
لو سنلو خہ پہ لارہ تیریدم نو د حضور علیہ السلام د ڈرا پہ وجہ د
ہغوی سینے مبارکے دا سے جوش و ہلو لکہ پہ دیمکی کینے ویشیدے بہ
چہ جوش وھی، فَلَجَوْهُ اَزِيْرًا كَا زِيْرِ الْمَرْجِلِ، بنہ! چرے د چل دل د
خبرو بہ چلوئی سری پچیلہ د شیے پہ تیرے کینے پہ یوا سے، دا سے اثر
کیدے سی، داتا تیر خو د کلام الہی کیدے شی۔

۳- تاثیر قلبی

پہ وینا کینے دوسرہ تکلیف نہ وی خومرہ چہ بہ عمل کو لو کینے وی د

چل ول خبرے یوا سے د خلقو بنو د لو د پارہ وی چلوئی سرے پچیلہ
نل ترنلہ دہر د و کیکے عمل پر نشی کو لے تر خو چہ ہنہ کلام الہی ا نہ کنری
او د ہنہ مضامین حتی ا نہ کنری لیکن د حضور علیہ السلام پہ قالب اوبدا
مبارک باندا دے د قرآنی احکام موخہ اثر بہ کید و چکوم وخت چہ دا
آیت نازل شو :-

فَاِذَا كَرَعْتَ فَانصَبْ وَرَالِ رَبِّكَ اے پیغمبر علیہ السلام تہ چہ خہ
فَاَرْعَبْ: سورہ الانشراح ایت ۱۷ وخت د ضروری کار نہ فارغ شے نو
خپل خان د اللہ تعالیٰ پہ عبادت کینے سترے کرے، او اللہ طرف تہ پڑتیت شہ
د دے نہ پس حضرت صدیقہ رض فرمائی چہ ہغوی بہ بولہ شپہ عبادت
کو لو تر دے حد اے چہ (تَوَكَّرَمَتْ قَدَمَاهُ) د ہغوی قدامونہ مبارک بہ اُپرسید

② بخاری شریف کینے دی چہ د صدیقہ رض نہ د حضور علیہ السلام دا خلقو
پہ بارہ کینے تپوس ا نشو نو ہغوی اُخر مایک چہ پورہ قرآن د ہغوی اخلاق
وو لکہ ختنگہ چہ شوک خپل عادتونہ او اخلاق نشی پر بیود دے د غم
شان د حضور علیہ السلام اخلاق او عادات قرآنی احکام جو رہ شوی و وچ
خہ پہ قرآن کینے وو ہم ہنہ د ہغوی پہ عمل کینے موجود وو، بنہ! چرے
پہ یوا سان د خپل چل ول د کتاب پہ دے مہول نالی، جسمانی او عملی
تاثیر کیدے شی؟ کچرے نشی کیدے نو دا دلیل د دے خبرے دے
چہ قرآن کلام الہی دے او پچیلہ حضور علیہ السلام پہ دے د کلام الہی پہ
حیثیت دہو لو نہ زیات عمل کوونکے وو :-

د قرآن سیاسی اعجاز

قرآن عربو کینے نازل شو او دوی د ہولو قومونہ کمزوری بے علیہ او بے
ہنرہ وو، د سیاسی غلبے حاصلو لوھیخ ذرائع دوی سرہ نہ وو، خکک چہ
سیا بی غلبے او اقتدار حاصلو لو د پارہ اول دا فزا روزیا تولے ضروری وی

اودوی گنر نہ وو۔ عرب بہ پہ ہنہ وخت کینے صرف سعودی عرب
 اوین تہ ویلے شو، عراق، شام، فلسطین، اردن، لبنان، بیروت
 مصر او شمالی افریقہ دا عرب ملکو نہ نہ وو، خود اسلامی فتوحاتو
 نہ پس عرب ملکو نہ جو رہ شو، (۲) دویم خیز تعلیم دے او عرب دایا نو،
 یعنی دنالو ستو ملک وو، دریم خیز اتفاق او یووالے وو، لیکن دے عربو ہرہ
 قبیلہ دے پہلے دشمنہ وکے تر دے چہ دے مدینے منورے دانصارو دودہ مشہور
 قبیلہ اوس او خزرج پھلو دیوبل دے شیمان وو، (۳) خلورم خیز کار یگری
 دے او بہ عربو کینے نہ کارخانہ وکے او نہ کار یگری دے تورے او دے معمولی
 پوشاک دیارہ ہم ہنوی دھندوستان او دشام دے عیسائو محتاج وو،
 (۴) پنجم خیز زراعت او غذائی کفالت دے، او دے قبور پو نہ بغیر ہنوی
 دیور و قومونو محتاج وو، حکم چہ دے ہنوی وطن دے کورنہ دے جو کہ نہ دو
 چا پنچہ قرآن ہنہ تہ پھلہ "وَ اِدْعِیْ ذِیْ ذُرِّیَّتِیْ اٰ وکیلے۔

(۱) شپدم خیز معدنی دولت دے او پہ دے وخت پہ عربو کینے یومعدنی
 دولت تہ وو اُس چہ موبنزخہ کور و ہنہ دے سنی ذملے پیل او ار دے
 (۲) او مہ جسمانی قوت دے، او دا ہم پہ دوی کینے حکم نہ وو چہ دے
 ملک چہ پرگرم دے ضروری غذا اور تہ حاصل نہ وکے، دا او بوہم بکوت
 وو دیختی او گرمی نہ خان ساتلو دے پارہ دوی سرہ کور و نہ وو نہیا تو
 خلقو بہ پہ تنبوا نو کینے گزارہ کولہ او دے علاج خہ انتظام ہم ورسرہ
 وو، (۳) آتم خیز روحانی او اخلاقی قوت دے چہ دے توحید اعلیٰ او پاکیزہ
 تصور نہ پیدا کیری، لیکن دے عربو خلقو بہ دے کانہ ویا دے کانہ و نہ جو
 بتا نو عبادت کولو

پہ دے حالاً نو کینے قرآن پہ عربو کینے سبکارا او عربو پتو لو پہ جمع
 دے رہا دے زور کولو بنہ زور اگلو دودہ دودہ نیم کالونہ زیات وخت

قرآن دے آزادا شاعت (خوزولو) دیارہ وخت نہ وو مؤندلے شوے،
 لیکن دے لہزہ مود کاکینے قرآن عربو لہزہ دے کوم خائے نہ تزکوم خائے
 اُس سول دے اندازہ دے قرآن نہ ویرا ندے او دے قرآن نہ وو سٹودے پو
 دے نسبت کولو نہ معلومیدے شی عرب نبیل القرآن ہنہ وو چہ دے کومو
 مؤنہ ذکر او عرب بعد القرآن دا سے یو قوم جو رہ شو چہ پہ تنظیم
 اتحاد، اخلاق، بلند خیالی، اولوالعزمی، ایثار، قربانی، خدا پرستی،
 شجاعت، سخاوت، عفت، پاکدامنی، رحم او شفقت، عقل و تدبیر،
 جہان بینی، جہانگیری، دیانت، امانت، صدق اور استی، دوعہ دے پورے
 کولو او پہ عدل و انصاف کینے دے دوی یو قوم ہم سیال نہ وو، بلکہ دے بشریت
 پتو تاریخ دے وی دے مثال پیش کولو نہ تہ تو دے ہر دے وجہ دے چہ
 دے تیر شو و اتہ کمزور و سرہ ہم ہنوی دے مشرق او مغرب دودہ لو یو
 متمد نو او بے اندازے سامان نہ دے پک با دشا ہر قیصر دے کسے
 پہ یو وخت تکرہ او ہلہ او پہ دیر لہزہ وخت کینے ہنوی تار پہ تار کور
 دے ہنوی دے وے والو خولے او دے ہنوی لوئے او تخت و تاج تے کسے کسے
 کولے۔

اُس سوال دا دے چہ دے اسیا سی غلبہ عربو تہ پہ کومہ وجہ حاصلہ
 شو، چہ دے زور دے ہنہ طوفانی چہ پہ مشرق کینے کاشغرا و دیوار چین
 سہارا اُتھیدے او پہ مغرب کینے مراکش او فرانس پورے
 دے جواب دا دے چہ سیاسی اقتدار او غلبہ حاصلو دے پارہ دودہ
 قسمہ اسباب کیندے شی، (۱) یومادی رہ او دریم روحانی او فیزی
 اُس دے ذکر شو چہ ماڈی ہیچ اسباب عربو سرہ نہ وو، بلکہ دے عربو
 دشمنانو او حریفانو سرہ وو، کچرے پہ ماڈی اسبابو دے غلبہ فیصلہ
 کولو دے نو عرب بہ دے دے کہ نہ قطعاً اردک وو او نتیجہ بہ اے وے،

(پہ عکس) وہ، تو معلومہ شوہ چہ دا ہر خہ پہ ہفہ غیبی اور و خا
 طاقت چہ کوم عربوتہ د قرآن او صاحب قرآن علیہ الصلوٰۃ والسلام
 د برکتہ نصیب شوے وو، اُس بشکارہ خبرہ دہ چہ دا سے معجزانہ طاقت
 د کتاب الہی د طاقت نہ بغیر ممکن نہ دے ہم دے نہ معلومہ شوہ چہ
 قرآن کلام الہی دے او پہ کوم یا ک ذات چہ دا نازل شو ہفہ دے لولونہ
 زیات کامل او خاتم النبیین ذات وو د مسلما نانو او سنی زوال باعث
 ہم دا دے چہ دوی د اسلام او د قرآن پہ ہدایا تو عمل پرینے دے ورینہ
 د دے دوارو اُس ہفہ طاقت د چہ کوم وو۔ د قرآن دا نسخہ د زر و کالونہ
 ہر زیات وخت از مینیت شوے او تجربہ شویدا، او نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ
 مَا هُوَ شِفَاءٌ۔ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءٌ، لیکن پہ کاغذ
 لیکلے شوے او پہ خوے و پیلے شوے بہترینہ نسخہ تر ہفہ اثر نشی کوے
 تر خوجہ پہ ہفہ عمل اُنشی دیورپ مستشرقین دا راز بنہ پیڑنی چہ کہ
 چرے مسلما نانو اسلام او قرآن نہ رجوع اکرے نونوی کہورے،
 مسلما نان پہ یوحائے شی پہ یومرکز کینے بہ راشی د ہغری خوارہ و ارہ
 طاقتونہ او د ترقی ذرائع بہ یومرے شی او د دنیا ر و ہیم منبر طاقت
 بہ جو رہی او خچونز دلاس نہ بہ دغہ بنکار اُحی، نو خکہ خہ مودے
 را سے ہغوی مسلما نانو لورہ د قرآن او اسلام نہ د بیرتہ کولو کوششونہ
 شروع کری دی، او دا واتی چہ د مسلما نانو زوال د قرآن او د اسلام پہ
 وجہ دے او دا ہم واتی کچرے مسلما نانو د مغرب ہفہ گنداہ او خدائے
 ویزارہ تہذیب اختیار کرو نو دوی بہ ترقی اکرے او ہمدنا وجہ دہ چہ
 پہ اسلامی منکونو کینے زور او نوسہ جنگ جاری دے اوور ترورے پہ مسلما نانو
 کینے انتشار او مرکز نہ تہتید و نکی جذبات پائتم مومی۔ موبنر پہ خپلو
 لے سورہ بنی اسرائیل آیہ ۸۴ لے سورہ تم السجدة آیہ ۲۵

دوو کتابونو ترقی او اسلام اشتراکیت او اسلام کینے دامسللہ پورہ حل
 کرے دہ چہ د ہفے رُوح دوا خیزہ دی ہفہ دا چہ دیورپ کار یگری،
 ہزارو علم یو خیزدے او د ہفہ طرز ژوند، معاشرت او تہذیب بل
 سینے دے، اول شے دا سلام دے چہ یورپ پر قبضہ کریدا، یعنی یورہ
 ہغوی صنعتکاری چہ ہفہ واخلئی او د ہغوی کنہکاری دہ چہ
 پریندی پہ دے د زور تعلیم یافتہ ہغوی اعتراض نشنہ خکہ چہ ہفہ
 اسلام سر ہ پچلہ فتی دے دفت کولو ضرورت کے نشنہ دلائل خما پہ
 نور و کتابونو کین شتہ او دیورپ تہذیب کنہکاریانے پریندی چہ ہفہ
 د اسلام او ترقی دوارونہ خلاف او پچلہ یورپ د ہفہ پہ وجہ د تنزل
 بنکار دے او د خنکدن پہ حالت کینے دے، دا سے خچونز خانہ جنگی
 ختمیدے شی، دنوی او زور تعلیم دوارہ وزرے د ترقی د پرواز د پارہ ضروری
 دی دوارہ د لے یوحائے کری جگہوی لے مہ۔

۴- غذائی اعجاز

النسان د جسم او روح نہ جو رہے دا دوارہ پہ دے بدلید و نکی او
 خرابید و نکی جہان کینے آباد دی، خکہ پہ دوی کینے ہم بدلی او خرابے
 راخی، نو تر خوجہ دے دوارہ د پارہ د غذا انتظام نہ وی نو د دوی باقی
 پاتے کیدل نا ممکن دی پہ دے وجہ قدرت د جسم او بدن د بقا د پارہ
 د غذا انتظام کرے دے، چہ دے د ختمید و نہ بچ شی او د دے د پیدا کولو
 نہ چہ کوے فائدہ اخستل مطلب وو ہفہ ہم پورہ شی او دے کینے
 خہ نقصان را نشی او د روح د غذا د پارہ لے ہم پہ دے غرض انتظام
 کرے دے چہ دے ہم ژوندے پاتے شی او د دہ د پیدا ائش مقصد پورہ
 شی، قدرت دانسانی بدن د غذا دا سے لوتے انتظام کرے دے چہ د
 زکے نہ واخلہ تر آسمانہ او تر زمرا و سپر زمینی پورے ددہ د غذا پہ

پہ تیار کی گئی تھی مثلاً بدن غذا رو دیتی، دپارہ ذمکہ غنم را
 اُبتوکوی اوبہ اوہوا ہفہ شہہ اونازہ ساقی دستور و پہ کشش ہفہ دانہ
 نیسی اوغتییری، نمر د سمندار نہ براس اوجت کپی پورتہ ورچ شی
 اود ہفہ نہ تباران پہ شکل کینے د ا بوانتظام ا کپی او پینچے گرمی ہفہ د غنم
 دانے پغوی، بادونہ بوس او غنم جڈا کولو کینے مدد کوی شپہ ورچ یوبل
 پسے لکیدی دی نو دے کینے اعتدال پیدا کوی مطلب دا چہ بولہ کارخانہ
 د جہان پہ غنم جو رہہ لو کینے لکیا دہ چہ انسانی بدن لہ د خوراک تیار کپی
 حالانکہ د روح نہ بدن قیمت او قدر دیر لگ اولاندے دے چڑغہ
 لاندے او کمزوری جڈر دپارہ دومرہ لوئے او وسیع انتظام د قدرت د طرفہ
 موجود دے نو دا خو ہیچرے نشی کیدے چہ د روح د غذا دپارہ د شہ
 انتظام نہ وی دا خونہ عمل معنی او نہ لے حکمت خو بیلٹون صرف دومرہ
 دے چہ بدن ذمکہ شہ دے دے غذا سامان ہم ذمکہ نہ اُشو
 اوروح آسہانی او امر ربی دے لہ دے وجہ دے غذا اہم د غہ خائے نہ
 پکار دہ :-

د روح آسمانی غذا

د روح د ژوند د پارہ قدرت یو روحانی
 غذا بتجویز کپے دہ خو ہفہ دلے دہ
 چہ خوک د ہفہ کیفیت او مقدار نشی بنود لے حکم چہ د روح پہ دے
 کینے اللہ تعالیٰ سرہ مشابہت او مناسبت دے نو دے د پارہ بہ غذا ہم
 دا سے پکار وی چہ دا اللہ ذات سرہ تہذون لری، بلکہ د ہفہ صفت وی
 دا اللہ د غہ صفت صرف ہم د ہفہ کلام کیدہ پشی چہ روح انسانی تہ منتقل
 شی اودے ژوندے اُ ساتلے شی نو د کلام الہی او وحی ربانی تہ بغیر انسانی
 روح ژوند نا ممکن دے، لکہ خنگہ چہ د جسمانی غذا تہ بغیر د جسم
 ژوند نا ممکن دے :-

د روحانی ژوند معیار

د روح اصلی ژوند او مرگ ہم ہفہ
 معیار لری کو مرچہ یو انسانی اندام لری
 دا فیصلہ بہ د غذا پہ مقرر معیار موقوف وی چہ واقعی کلام الہی یا قرآن

د غذائیت معیار

د غذائیت معیار دوہ خیزونہ دی (۱) طبعی
 میلان (۲) ترقی او نشوونما، (۳) مثلاً دو دوی

او غوبنہ جسمانی غذا دہ او اُ سپنہ اولرکے جسمانی غذا نشی کیدے د دوار
 پہ مینج کینے بنکارہ بیلٹون دا سے دے چہ دو دوی او غوبنہ خورل د
 انسان طبیعت غواری او دانے طبیعت نہ غواری چہ د اُ پسے اولرگی یو
 جو رہہ کپی او وے خوری :-

(۲) دویم معیار دا سے چہ دو دوی او غوبنہ خوراک سرہ بد غتییری
 او ترقی کوی مگر اُ پسے اولرگی خوراک سرہ دا سے نہ بلکہ نقصان
 کیری، د غہ رنگ قرآن ہم طبیعت غواری، حکمہ خو پہ لکھونو حافظان
 د برعبر لکیا وی قرآن یاد کپی او بیا د ہفہ د ساتلو د پارہ تہ مرگہ بول عمر
 ہ ہفہ دورونہ او تکرارونہ کوی۔ د دے قرآن د علم او عمل سرہ پہ لوج
 دا سے اصلی رحیقی، ژوند پیدا کیری چہ بیا یوموتے خلق پہ زرگونو نور
 خلقو تہ کیدے شی لکہ موبزہ سیاسی اعجاز، کینے چہ بیان کپے کپے
 روح تہ قرآنی غذا اور تکرے شی نور روحانی ژوند دا سے ختمیری، لکہ چہ
 خنگہ بدانی ژوند د بدانی غذا نہ موند لو پہ وجہ ختمیری :-

د روح مرگ او ژوند

د روح مرگ او ژوند د ہفہ د پیدا کولو د
 مقصد نہ معلومی :-

دا د ستر پہ پیدا کولو مقصد لیدل، او د غوبنہ پیدا کولو مقصد اور بیدار
 ستر کہ چہ لیدل نشی کولے او غوبنہ چہ اورید لے نشی نو دا د دوی مرگ

دے دغہ شان درُوح پیدا کول د " معرفتِ الہی " دپارہ دی خو پورے
چہ دامقصد حاصلیری نوز روح ژوندے گوندی مردے :-

(۷) دالله پہ معرفت اودالله پہ تعلق سرہ روح کینے بولوئے دا سے
طاقت راشی، چہ د هغه مقابلہ ددغے قوت نہ خالی روحونہ نشی
کولے اس ددے طاقت نوم روحانی ژوند اوددے نیشتوالے روحانی مرک
دے، داسے ژوند قرآن حکیم پہ دے الفاظویا نوی:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ إِذْ دَعَاكُمْ لَعَلَّكُمْ تَحْيَوْنَ
وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ط: اُمنی هغوی تا سوداسے خیزتہ
سورۃ الانفال - آیة ۲۳ :- دابلی کومچہ تا سوتہ ژوند درکوی،

دے نہ معلومہ نشوہ چہ روحانی ژوند جسمانی ژوند نہ اعلیٰ اوزیات
اوجت دے ددے روحانی ژوند پہ برکت اوطاقت سرہ صحابہ کرامو
دخپل نہ خوچند لایات لبسکروتہ ماتے ورکریہ سرہ ددے چہ
هغوی سرہ بہ هیج سامان نہ ووا و تحیرانی دل سے کارنایے بہ فی اکریہ
چہ صرف جسمانی ژوند خاوند انوبہ نشوے کولے دا ژوند هغوی تہ
دقرآن او اسلام نہ حاصل دوا، دابن جریر طبری پہ تفسیر کینے:

وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ لَرَسُولُ اللَّهِ يَدْعُوكُمْ
دحضرت ابوقتا دہ وضاحت داسے بیان شوے (دائے ترجمہ) چہ "د
عربو خلق دیرذلیل خوار اودیتولونہ زیات کمرہ او هغوی سرہ نہ
خوراک اونہ پوتشاک وو هغوی درومر او فارس غوندے ددووزمرو
پہ مینج کینے تری وو دوی سرہ دپشخید و هیج خیزنہ وو، هغوی دخوراک
نہ محروم وو، نوردو گوانہای خلقوبہ هغوی خو پل تردے چہ اسلام راغے
اسلام ورنہ یو کتاب رقرآن (وکر وچہ هغه دوی لره د قومونو
سرداران او حاکمان جوہ کپول :-

قرآن روحانی غذا دہ

د غذا دپارہ موبزوراندے دودہ معیارہ
بیان کپری دی دا، د طبیعت میلان (۷) او

ترقی را، قرآن طرف تہ د ماتے خوداحال دے چہ دنرئی بل یو کتاب دومرہ
نشی لوستے خومرہ چہ دالو ستے کپیری نرئی کینے د هیج کتاب دومرہ خافظان
نشتہ خومرہ چہ د قرآن دی، حالانکہ دے غریبانو حافظانوتہ نہ د
مسلمانانولہ طرفہ خہ عیوضانہ ورکولے نشی نہ د قوم یا حکومت له طرفہ
اویا خود قرآن ژبہ همر غیر عربود پارہ اُپرادہ چہ د مجبوری نہ بغیر
هغه تہ طبیعت نہ ورعی، هم ددے نہ معلومیری چہ قرآن روحانی غذا دہ
حکله خوددے تہ لومشکلا تو با وجود دے تہ د طبیعت میلان نشتہ :-

(۷) دویہ خبرہ دادہ چہ غذا خو پورونکی تہ د غذا نہ ترقی اوطاقت
حاصلیری نو د قرآن تاریخ هم دا بنائی چہ د قرآن پہ برکت کمزوری انسانان
طاقتور شول، بے اخلاقہ با اخلاقہ شول، لاندے خلق بڑا اوناپاک خلق
پاک شول، ددے نہ پس د هیچا همر پہ دے کن شک نہ پاتے کپیری، چہ قرآن
آسمانی غذا دہ چہ درُوح دپارہ د آسمان نہ نازلہ شوے د او قرآن باندے
یقین لرونکو تہ همر دے قرآن هغه عظمت او شان ورا بخشیلو چہ د هغه
مثال پہ انسانی تاریخ کینے نشی موندے اوداشان یواحے دکلام الفی کیدیشی

(۶) دلیل نظامی

قرآن حکیم د انسانی ژوند دپارہ داسے نظام قائم کپری دے چہ دهغینہ
چخپلہ دا یقین پیدا کپیری چہ دا دخالق انسان له طرفہ دے دانسان
جوہ شوے نہ دے، محکله چہ د انسانی ژوند رازونہ اورمزونہ صرف
خالق حیات پیژنی نہ چہ بل خوک انسان چہ کلہ هم ددے لاسے نہ
داوریدو او پہ یوانسانی لاسے حیات باندے دنگ کو شش اکرونو
هغه تہ امن او آدام نصیب نشود قرآن نظام حیات دومرہ کامل اود

ژوند په ټولو اړخونو باندې خور دې چې کچرې د هغه تفصیل بیان
 شی نو د بیړغت کتاب به تر جوړ شی لهندا مو بزد قرآن د صداقت په
 غرض یو خو نیا دی اُصول پیش کوو،
 (۱) د انسان تعلق د خالق کائنات سره (۲) د انسان تعلق د خپلو هم جنسو
 انسانانو سره

(۳) د انسان تعلق د ټول عالم د کائناتو سره -

(۴) د انسان د ژوند مقصد -

(۵) د انسان د ژوند اخیری پورې -

(۶) روحیه اصول — د انسان تعلق خالق کائنات سره -

خالق کائنات د انسانی ژوند مرکز دے، د انسان ژوند، د هغه د ضروریاتو
 د ژوند د ظاهری او باطنی فائدا اخری فیصله د خالق کائنات مرضی
 سره تړلې ده د خپل مرکز حیات نه د انسان جدا کیدل د هغه
 مرگ دے او د هغه سره یوځای کیدل د ده حقیقی ژوند دے لهندا د
 انسان پوښتی ذمه واری داده چې هغه د خالق کائنات په وړاندې
 په دے حیثیت رشات، یقین اُلری - د انسان دے حیثیت بشکاره کولو
 د پاره قرآن پوښتی ارشاد فرمایلو:

حَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ رَسُوْرُهُ مَلِكٌ آيَةٌ عَدِيْعِي خَالِقِ كَائِنَاتٍ
 د انسان د مرگ او ژوند خالق دے، بیائے اعلان اُکړو -
 وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ رَسُوْرَةُ النَّخْلِ آيَةٌ عَدِيْعِي اِنْسَانٍ تَه تَوَلَّ حَصْل
 نعمتونه د خالق کائنات بخشش دے، بیائے ارشاد فرمایلو چې انسان
 خپل کوشش سره چې کوم څیزونه حاصلو د هغه آخری فیصله
 هم د قدرت په لاس کینے ده انسان له پخپل کوشش نیاز بدل نه دی پکار
 وَمَا تَشَاءُوْنَ اِلَّا اَنْ يُّشَاءَ اللّٰهُ رَسُوْرَةُ التَّكْوِيْرِ آيَةٌ عَدِيْعِي سَنَأ سُوْخُوْبِيْنَه

د الله د خوښې تابع ده

قرآن د سید الکائنات د خوښې مبارکې نه دا اعلان اُکړو -

قُلْ لَا اَمْلِكُ لِنَفْسِيْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِعْلَانِ اُكْرَهْ جِهْ خَهْ د خپل حان د
 اِلَّا مَا شَاءَ اللّٰهُ ط رَسُوْرُهُ اِعْرَافِيَّةٌ ۱۱۰ پاره هم د سُوْد اُوْرِيَانِ اَخْتِيَارِ نَه
 لر تر خوچه د الله خوښه د ا فیصله اُنکړی -

د دے خیالاتو لازمی نتیجه به داوی چې (۱) رب العلمین سره به د انسان
 د محبت یو مضبوطه ر شته پیدا شی، چې کله هُم نشلیزی،

وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ ط د ټولو نه زیات محبت د الله سره د ایمان

سُوْرَةُ الْبَقْرَةِ آيَةٌ ۱۶۳ ؛ اُوْیْقِيْنِ د خاوندانووی هم د دے محبت

د اثر وی چې د هغه فکری او عملی ژوند د الله سره اُتر لے شی او د هغه

ظاهرا و باطن د الله په محبت سر چینیته شی، د هغه ظاهرا و باطن د الله

به یاد و اباد شی او په کائناتو د هغه نظر د ا سیر وی چې هغه د ا د جمال

د محبوب صیرف یو آئینه کزوی، هغوی په ولاړے په ناسته او په ملاسته

يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَرُقُوْدًا و اللّٰهُ يَادُوْیْ اُوْپِد دے خیال او فکر په

عَلٰی جَنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ ؛ آسمانونو او زمکے نظر اُچوی چې له

السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ ؛ د عالم خالق نه تا د عالم بے مقصد نه

هَذَا بَا طِلَاطِ رَسُوْرَةُ اَلْاِعْرَافِ آيَةٌ دے پیدا کړے ؛

اُوْدِ اَيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ ه ؛ په تصور کینے دے د دین د نیاد کامیابو

چشمه رب العلمین کزوی او اعتقاد دی، قولى او عملی عبادت صرف د هغه

کوی، او د خپلو منبها و تر و نه پس د دین د نیاد خپلو مشکلا تو د حل د

پاره هم د هغه مدد خواری هغه خپله رضا د الله په رضا کینے ورکه کړی

او د الله تعالیٰ په اُصر، نهی باندے عمل کول یعنې د هغه د حکمونو تعویل

د خپل ژوند ضروری حصه جوړ کوی، قرآن نه چې چا فائدا رییض

حاصلہ کرے دہ قرآن پچھلہ ذہنوی حال پچھلو دے الفاظ کو کہے بیا نبوی
 وَ لَکِنَّ حَبَبَ الْيَکْمُ الْإِيْمَانُ وَ زَيِّنَا ۝ اللہ ستا سو پہ زہر و نو کینے دایمان مینہ
 فِي قُلُوْبِكُمْ وَ کَرَّهَ إِلَيْکُمْ الْکُفْرَ وَ الْفُسُوْقَ ۝ و اچولہ او ستا سو پہ زہر و نو کینے لے ور
 وَالْعِصْيَانُ ۝ اُولَئِکَ هُمُ الرُّشِدُوْنَ ۝ نَبُو ستا و ستا سو پہ زہر و نو کینے دکفر
 گناہ او نا فرمائی کر کہ و اچولہ ہم خلق پہ سمہ لاددی رسورہ حجات آیہ ع
 داہم ہفہ خیز دے چہ پہ دے دخالق کائنات او د مرکز حیات سرہ
 تہرون پیدا کیری او د اتہرون بیا ہفہ خیز دے چہ ہفہ سرہ دانسان زہرہ
 او د ماعوتہ نسل او آرام نصیب کیری او د تہولو د نبوی پریشا نو خاتمہ اش
 الْاَبْدِ کَرِ اللہ تَطْمِئِنُّ الْقُلُوْبُ ر الوعدا آیہ ع
 صرف دا اللہ پہ یاد زہر و نو تہ
 (اطمینان حاصل کیری)

دویم اصول، دانسان دنور و انسانا نو سرہ تعلق

دانسان ژوند پہ تمدن او اجتماعیت بنا دے یعنی پہ گناہ وخت تیرولے شی
 بواجے نہ خپل ژوند ضروریات دنور و انسانا نو پہ مدد حاصلوی
 حجامت دپارہ د نائی ضرورت مندوی، جامو د پارہ د جولاً د لو بنو د پارہ
 دکولال د مکان جو ر و لو د پارہ دکلاما او علاج د پارہ دکطیب او دکتر محتاج
 وی دارنگ بے شمیرہ نور و ضرور تو نو د پارہ دبیشمیرہ نور و انسانا نو
 محتاج وی، ترخوچہ ددہ دنور و انسانا نو سرہ تعلق نہ وی نو ہفہ ژوند
 نشی تیرولے نو ضروری شوہ، چہ دانسانا نو پہ مینج کینے تعلق د پارہ د
 دا سے بنا نسلہ اصول دی چہ انسان پہ ہفہ دا اجتماعی ژوند فائدے
 حاصلولے شی، قرآن حکیم د حقوق انسانی متعلق دا سے بنکارہ احکام او
 جامع ہدایات و رکری دی چہ پہ ہفہ عمل کولو سرہ دانسان دکہا
 ژوند د سچو شحالہ او پرامن جو ریدے شی د تفصیلاً تو گنجائش
 نگ کینے دانسان دکہا دے ڈژوند یو خو ل اصول قرآن

قائم کیری دی، لا ک بشریت کیو والی اعتقاد یعنی د رنگ نسل او وطن
 دا اختلاف باوجود تہول انسانی قومونہ دیو بہر مثال لری لہذا ایوانسان
 د تہولو انسانا نو سرہ ہم ہفہ سلوک کوی کوم چہ ہفہ دخپل بہر
 (خانندان) سرہ کوی، حکمہ چہ تہول انسان دیو مو د پلا مر یعنی د آدم علیہ
 السلام او د حوا آبی اولاد دی،

رنگ، نسل او د ملک اختلاف صرف د پیژندگلی د پارہ دے د جنگ
 جکرو یا دکوکے د پارہ نہ دے،

دریم اصول، دانسان دکائنات عالم سرہ تعلق

دانسان تعلق دکائناتو سرہ دخادم او د تختاومر پہ، حیث دے کل کائنات د
 انسان پہ خدمت کینے لگیادی انسان تہ معلومہ وی او کہ نہ خوشفلی
 عناصر تہول یعنی زمکہ، باد، اوبہ او اور، د زمکے آسان مینج کینے وریج
 او باران او بکری نمر، سپور، مٹی او ستوری دا تہول پہ خپل خپل خائے
 دانسان پہ خدمت کینے لگیادی او دوی ڈژوند ضروریات تو تہا زہر و نو کینے
 لگیادی ہمدہ حال دخناور و او نو تہو او دمعدنیانو دے چہ ڈھریو
 دکفائد و تحقیق یو مستقل علم دے ددے حقیقت قرآن حکیم پہ دے
 الفاظ کو کہے اعلان کرے دے :-

خَلَقَ لَکُمْ مَّا فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا ط اے انسانہ د زمکے او د آسمان تہول خیزونہ
 سورۃ البقرہ آیہ ع
 ستا دکفائدے د پارہ پیدا دی
 وَسَخَّرَ لَکُمْ مَّا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ ۝ او لگی کیری دی ستا سو دکفائدے
 سورۃ الحجاثیہ آیہ ع
 د پارہ د زمکے او آسانو تہول خیزونہ دکائناتو
 دے تعلق معلومیندوسرہ پہ انسان بانڈے شو حقیقتو نہ پرائے شی
 (د دے جہان تہول بکری اولاد بی خیز و نو کینے دانسان فائدے دی
 انسان لہ بکار دی چہ دا لیتوی ددے نہ دانسان پہ زہرہ کینے پہ

کائناتوں کی حاکمیت اور دھنے کا قبو کو لو جذبہ پیدا کیڑی، دانسان او
د کائناتوں پہ صیغہ کینے د فائدے و کولو او د فائدے ا غسٹو ترون .

قائمیڑی انسان دے نہ د فائدے او غسٹو کو ششونہ کوی، اور علوم کوینہ
پہ ذریعہ پہ دے فائدے و قابو موی او دے فائدے و تخلیق حکمت پورہ کوی

رب (دوبہہ نتیجہ د عالی تعلق بہ داوی، چہ انسان بہ خان حاکم او
مخدوم او قبول کائنات بہ محکوم او خادمان کنری لہذا ہنہ بہ داوی

د نبوی فائدے د انسانی شرف خادم، محکوم او تابع جو کوی او شرف انسانی
بہ ددوی خادم محکوم یا تابع نہ جو کوی او دے پہ دے نظریہ عمل کو کوی

(جہان ہے تیرے لئے، تو نہیں جہان کے لئے) جہان تا د پارہ دے تہا جہان د پائے
نہے بلکہ دخالق جہان د پارہ ہے پہ دے بنا بہ ہنہ د نیاد انسانی شرف د تکمیل

ذریعہ جو کوی انسانی شرف بہ پہ د نیاد تقریباً نوی ہنہ بتا زرواں
حاکم وی دھنے بندہ او غلام کہ نہ وی پہ دے اصولو بہ دھنہ خودی

نورہ ہر گورہ شی ہنہ بہ دخیل روحانی شخصیت د لویبی اقراری شی
او د نیاد د بیلو ضرورتو د پارہ بہ پہ انسانی شرف ہا تک داغ نہ لکوی .

رج) د کائنات عالم د قابو کولو او دھنے د خاد میت یو نتیجہ بہ د اہم
وی، چہ انسان بہ د شرف نہ ہی خپل خان بہ اشرف المخلوقات او

نور قبول مخلوقات بہ خپل خادمان کنری ہنہ بہ د عبادت لائق نہ
کنری حکم چہ محلا و مرکلہ ہم د خادم عبادت نکوی او نہ دھنہ نہ

مرا دونہ غواہی ہم دغہ وجہ د لاچہ قرآن د ہنہ انسانانو پہ بارہ
کینے فرمائی کو مو چہ آسمان یا زہکے خسیز نہ معبودان جو رکڑی :-

وَمَنْ يَشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّمٍ : چاچہ د مخلوق عبادت او کرو نو داسے
السماء : سورہ حج آیت ۳ :- شوہ چہ ہنہ انسانی شرف د آسمان
نہ خان را گذار کوی :-

او ہم دے تعلق اثر بہ وی چہ انسان بہ د مخلوق د عبادت نہ ویزارہ
مصرف د خالق کائنات عبادت گذار شی، او ہم دا د قرآنی تعلیم نتیجہ دہ

۴ - خلورما اصول، دانسان د ژوند مقصد

دانسانی زندگی خلورم بنیادی اصول دا چہ چہ انسان دخیل ژوند د
مقصد معین کولو غتہ پہا بیٹی د ہولو نہ ضروری علم دا دے چہ انسان

تہ د دخیل ژوند مقصد معلوم وی او دا د اعلیٰ وی، لکہ خنگہ چہ
انسان د ہولو مخلوقات نہ برتر او اشرف دے، نو د ہنہ مقصد حیات

دہم دا سے برتر او اشرف وی چہ پہ ہنہ کینے د سر بل یو مخلوق
ہم نہ وی برابر - د غوا، مینے او بڑے مقصد پئی دی پہ کومہ کین چہ

پئی د بیرونی او بنہ وی نو ہنہ بہ زیاتہ قیمتی وی بڑے نہ غواو
غوانہ مینہہ زیاتہ قیمتی دہ د خرنہ آس خکہ زیاتہ قیمتی دے چہ

دخرنہ د ہنہ مقصد او چت دے پہ دے خبرہ کچرے انسان فکر
اگر و نوثا بتہ بہ شی، چہ دانسان نہ بغیر قبول مخلوقات دانسان د پارہ

دی انسان بہ دے نہ خادمت او فائدہ آخلی اُس د غور جو کہ دا خبرہ
دہ چہ دانسان د ژوند خد مقصد دے، او دے سوال حل کول د
انسان د ہولو نہ رومی ذمہ واری دہ

دا خوکیدے نشی چہ معمولی خیزی نہ خود د مقصدیت نہ خالی نہ وی
دانسان غوندے د ہولو نہ دلوتے ہستی پیدا کول د بے مطلبہ وی؟

خکہ چہ د خالق کائنات پہ حکمتی بہ داغ ا لگی نوینا پہ دے دانسان د
پیدا کولو مقصد د پر غتہ دے لکہ خنگہ چہ انسان پھلہ یو غنہ ہستی

دہ، د مادہ پرستانو پہ خیال کینے خود دغہ مقصد صرف خون و نہ
اعتقل ری د خوراک خون و وی او کہ د غرتہ یا د حکومت، رومی خبر

(خوراک) خود انسان د ژوند مقصد خکہ نشی جو پہ دے چہ بعض

خناور لکھ مبینہ اور ہاکی دانسان نہ دیر نریات خوراک کوی اودہ لکھ
 ہم زیات ورکوی، حکم دیر خوراک کینے خوندا ہم دیر وی، لکھ خنگہ چہ
 یوکس دودہ آمونہ خوری اوبل کس شل آمونہ اُخوری نودے دویم
 کس لہ بہ خوندا ہم زیات ورکوی، داو نیل حکم غلط دی چہ دیبینہ
 اوہاتی نہ دانسان خوراک بنہ دسر ہاتی اومیبینہ وابنہ گیا خوری
 او انسان پولا داو چرکان اُحکے چہ دہاتی اومیبینہ دپارہ دغہ وابنہ
 گیا پولا داو چرکان دی دوی تہ داخیزونہ نریات خوندا ورکوی اُس
 دویم خیزر رُتبہ، عزت) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ دینا مطابق
 وہی خیزونہ دی حکم چہ عزت اور تبہ دمال دپارہ دہ اومال ہم د
 خوراک دپارہ خوفرق صرف دواسطے دے ورا ندے ہم مقصد خوراک
 ووبلا واسطہ او اُس ہم مقصد خوراک دے خوبلا واسطہ :-
 دغہ دپارہ دیر نیم خیزر حکومت) ہم یو مستقیل مقصد، حکم نہ دے
 چہ دمال اور تیبہ دپارہ اومال ور تبہ دخوراک دپارہ مطلوب دی
 لکھ خنگہ چہ ورا ندے ذکر شو، خوراک خنگہ مقصد نہ دے، بلہ دا
 چہ دانسان حکومت دگو نیش او د تکلیف دے، مال پر خرچ کیری
 منہ سے تیرے پکینے وھلشی شرو نسا د پکینے کیری، ووتونہ دھن
 دپارہ بکاروی حکومت آوری دل پکینے راحی، مطلب دا چہ دزر کونو
 خپرونہ انسانی حکومت دک وی پہ دے پکینے خوددہ پیا زمرے بنہ
 دے چہ دھنہ حکومت قدرق دے ہول خناور کے قدرتی زیر فرمان
 دی اودا سے ہیچ قسم خطرے ہم پکینے نشتہ ہم پہ دے دور انسان
 لذات او خوندا ہم دغونو او تکلیفونو نہ دک دے پہ دے خوندا و نو
 اغسٹو کینے کلہ سر و مال او ہول تیر ہم اُبیلی مگرد خناور ولذات
 ددے ہولو خطر و نہ خالی دے دھنہ رجہ دا دہ چہ دانسان بہ فطرت

کینے تیر شوے غم اود مستقبل فکر پروت دے ددہ پہ منگرویا
 خپلوانو کینے خوک چہ ورا ندے سر دی دہ تہ چہ ریا دشی خامخا
 غم جن کیری او آندہ خطرے فکر ہم دسرہ خا مخاوی ددے وچہ
 دانسان ہول لذتونہ دغونو او فکر و نو نہ دک دی اود خناور وھنچ
 یولذات کینے ہیچ قسم غم فکر نشتہ ددے ہول تقدیر خلاصہ داشہ
 چہ انسان دخپل ژوندا مقصد پچیلہ نشی مقرر رولے دامقصد
 بہ ددہ خالق مقرر دی، لکھ خنگہ چہ دہاتی جہاز جورہ ونکے د
 ہواتی جہاز مقصد متعین کوی نہ چہ پچیلہ ہواتی جہاز خپل مقصد
 متعین کوی ہر دامقصد پہ صفا و بلیغوالفاظ کون قرآن حکیم بیان
 کرے دے :-

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ○ دپیریا نوا مبنیاً مود تخلیق
 مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعَمُوا ○ مقصد عبادت الہی دے مود
 سورۃ التدریات آیہ ۱۷۵ :- ددوی نہ روزی گھنل دغوار

اونہ پہ بل خور دل :-
 دا سے لکھ خنگہ چہ انسان دا دودہ مقصدونہ پچیلو غلامانوا اپورہ
 کوی حکم چہ موبز تہ نہ ددروزی حاجت نشتہ اونہ دخوراک ات
 اللہ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ○ بلکہ خداوند تعالیٰ دوا ندے
 نہ دانسانی مشین قائم ساتلو دپارہ ددروزی انتظام کرے دے، حکم
 چہ ہنہ دیر کوی اوزور آور دے،
 کچرے یومشین تہ درنگ روغن ضرورت دے دپارہ وی چہ ہنہ
 خراب نشی نو دادمشین دوجود مقصد نہ دے، بلکہ ددے مقصد ہنہ
 کار دے چہ مشین ساز کوم کار دپارہ جور کرے دے ہم دغہ مال
 دانسان اودھنہ دبرق دے دانسان دپارہ روزی بقاء سامان دے

مقصد تخلیق نہ دے، مقصد تخلیق بہ ہم ہفتہ وی چہ کوم دپارہ
 انسان پیدا شوے دے، یعنی عبادت الہی۔ ذلیل اور و غن۔ ایشان رد
 مشین دپارہ) روزی ہم د انسان صحیح ساتلو دپارہ یوسامان دے د
 ہفتہ د ثروتا مقصد نہ دے، پہ دنیا کئے د ہر مشین قیمت د ہفتہ د
 مقصد مطابق متعین کولے شی مثلاً د چینو بہ ہفتہ مشین زیات قیمتی
 گنرے شی چہ لپر وخت کئے د پر چینی پیدا کوی ہم د غرنک دانسا
 مشین قیمت بہ د ہفتہ د تخلیقی مقصد بہ مطابق وی چہ ہفتہ عبادت
 الہی او تقوی دے فرمائی، اِنَّ اَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰىكُمْ، او ہم دا
 انسان دانلہ پہ نزد د پر قیمتی د شرافت او عزت خاوند او دیر
 مقبول کئے۔

پنجم اصول دانسانا ژوند آخری منزل

دانسانی ژوند آخری پورپی اللہ سرہ یوخلے کیدل دی، قرآن دا وظیفہ
 دانسان ژوند متحرک دے ساکن نہ دے۔
 يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدْحًا، تَهْ فِي مَرْحَلَةٍ مِّنْ تَكْلِيفُونَ
 فَمَلِّقِيهِ ط سوره الانشقاق آیت ۷: تَبْرَأُونَ لِلّٰهِ تَه و دروان لے او
 بیا بہ ورسفرہ یوخلے شے۔

- ① ددے آیت نہ معلومہ شوک، چہ انسانی ژوند متحرک دے۔
- ② پہ دے حرکت کئے ورتہ تکلیفونہ ہم خا مخا پینیری۔
- ③ ددے حرکت آخری پورپی خدا لے سرہ یوخلے والے دے۔

داخبرہ دیرہ ہکارہ دے چہ انسانی ژوند متحرک دے انسان اول
 شوم وی، بیا ہلک او خوان شی، تر دے د ترقی حرکت دے بیا مرگہ
 پورے د تنزل حرکت جاری وی، دمرگ نہ پس برزخی حرکت شروع
 شی، دا ہول قسمہ حرکتونہ ضروری دی دا ہیخوک نشی بند لے د

ترقی پہ حرکت کئے بہ ترقی کیری او د تنزل پہ حرکت کئے بہ
 خا مخا تنزل کیری خودا ہول حرکتونہ د غمونو او مصیبتونو د ک
 پاک دی۔

دا خود ہکارہ ژوند حرکتونہ وو، دپت حرکت، یعنی د قبر او د برزخ
 حرکت ہر خوک نشی بند لے دا ہکارہ او پتہ قسمہ ہول حرکتونہ
 پہ، ہلہ ختمیری چہ ددے حرکتونو آخری پورپی راشی او دا آخری
 پورپی کومہ دے، دا پورپی ہفتہ دے بہ کومہ کئے چہ دانسان ژوند
 نتیجے او غرے بیا موندلے شی،

پہ دنیا کئے ہر حرکت یو عمل نہ ویلے شی، چہ خد وخت د ہفتہ عمل نتیجہ
 را اُشی نو د ہفتے عمل حرکت ختم شی، یوزمیندا از مکہ چو کھوی
 تخم پکنے آجوی، د ہفتے اُبہ خورد کوی، سرہ پہ کئے آجوی۔ خیال لے
 ساتی، خچکیداری لے کوی، چہ فصل پوچ شی بیا گیبی، پہ مشین
 یا پہ غوا یا نو او خروکے غولوی، بوس او غلہ بیلہ کری چہ د غلے
 درمن واخلی نو دا حرکت ختم شی، حکم چہ ہفتہ د عمل نتیجے او حرکت
 آخری پورپی تہ اُرسی او ددے نہ پس د غلہ حرکت ختمیدل ضروری دے
 ہم د غلہ حال دانسان دے ہفتہ پچیل ژوند کنی تکلیفونہ تیرہ وی
 اوور سرہ حرکت کوی، خوک د خیر او نیکی دپارہ تکلیفونہ تیرہ
 او خوک د شر او بدی دپارہ خان خوری دا سلسلہ ترمرگہ
 جاری وی بیا و پاندا ہے پہ آخرت کئے چہ ہر گلہ دا دوارہ قسمہ
 خلق د خلو عملونو نتیجے او د خلو حرکتونو ثمرے د جنت او دوزخ
 پہ شکل کئے بیا مومی نو ژوند بہ خپل خلے او آخری پورپی بیا مومی آویہ
 تپہ بہ اُدریزی او دا ژوند د حرکت انتہا د لکہ خنگہ چہ پہ دے آیت
 کئے د عملونو د نتیجہ بیان دے۔

فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ۖ فَسَوْفَ
يَحْسَبُ حَسَابًا سِيرًا ۖ وَيَنْقَلِبُ إِلَىٰ أَهْلِهِ
مَسْرُورًا ۖ وَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ وَرَآءَ
ظَهْرِهِ ۖ فَسَوْفَ يَدْعُو نُبْرًا ۖ وَوَضَعُ
سَعِيرًا ۖ إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا ۖ

سورۃ الانشقاق آیۃ ۷ تا ۱۳

چاہتہ چہ عمل نامہ پہ بنی لاس
ورکپہ شہرہ، نوہفہ نہ بہ آسان
حساب آغٹے شی اوخپلو خلقوتہ
بہ خوشحالہ راشی اوچاہتہ چہ
عمل نامہ، دشاڈر سترورکپہ
شہرہ نوہفہ بہ مرگ غواہی او

یہ جہنم کینے بہ اغور خیری، حکمہ چہ ہفہ بہ کورکینے بیغمہ وو:
دانسان دا حالتونہ قرآن حکیم پہ دے آیتونو کینے بیان کری دی
وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ مِنْهُ
رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا ۗ نَسْتَعِينُكَ اللَّهُ دَهْفَهُ رُوْرِي
سورۃ ہود آیۃ ۶ : : : : دہ او دہفہ داستوکینے اوامانت
الینوخانے ورتہ ہم معلوم دے،

پہ دے آیت کینے دانسان ددرے وار و حالتو ذکر دے دُنُوْیِ ثَوْنِد
چہ خہ وخت پہ زمکہ گرجی او حرکت کوی دَاخِرْتِ مَازِلِ کَوْمِ نَحَا
چہ آستوگنہ کوی یعنی جنت یا دوزخ د قبراو برزخ حالت چہ کوم کینے
امانت وی تا اکتل چہ دانسانی ثوند پنچہ بنیادی اصولہ قرآن پہ
خہ بنہ طریقہ حل کریدی او دانسانی ثوند نظام ٹے پہ بنہ دول
پیش کریدے چہ داد ول بوغت فلسفی او حکیم ہر نہ دے حل کرے
نودا دلیل ددے خبرے دے چہ قرآن کلام الہی دے۔

۷۔ شمولی اعجاز

داعجاز شمولی مطلب پہ قرآن کینے دا سے خوشیزونہ دی کوم چہ
پہ انسانی کلام کینے نشی جمع کیدے ددے نہ معلومیزی چہ دانسانی
کلام دے نہ چہ انسانی ہفہ خیزونہ دادی :

۱۱) حِدَاتِ اسْلُوْب ۛ مطلب داچہ دقرآن حکیم طرز بیان دانسان
کلام نہ مختلف دے یہ دے بتول ماحول کین دے مثال نشی ماسا
انسان چہ خہ واخلی نوخپل ماحول نہ ٹے مراخلی نوکچرے دانسانی
کلام دے نودعربود ماحول نہ بہ ماخوذوے خود ایسے حکمہ نہ دہ
چہ پہ عربو کینے خو خہ چہ پہ بتولوژبو کینے د کلام دسے طرز
موندے شی :

۱۲) کلام منظوم یعنی شاعری رب کلام منشور مسجع رجم کلام
منثور غیر مسجع : دقرآن حکیم پہ دے دریاو وکینے یوطرہم نہ دے
اودوست دشمن دا قرارکوی چہ قرآن د سبع معلقات یا ددیوان
حماسہ پشان شعرہم ندے حکمہ چہ دردیف، قافیہ او بحر وغیرہ
پابندی پہ دے کینے نشتہ او دمقامات حریری پشان منشور مسجع، یعنی د
بند ونوالہ نشرہم نہ دے او دعام مصتفیبنو پشان بے بند
نشرہم نہ دے، دینہ معلومیزی چہ پہ مخ د نیکے دا سے کلام بل
هداوشتہ نہ نوددے بئیا داوسر چشمہ انسانی اوزمینی ندا
بلکہ الہی او آسمانی دک:-

۱۳) پہ انسانی کلام کینے دمتکلم د جذباتو جیر دخل وی چہ ہفہ د
قہر خبرے کوی نو، پکینے درحم بونئی ہم نہ دی اوچہ درحم خبرے
کوی نود قہراوخ پکینے نہ وی حکمہ چہ انسانی جذباتو کینے اعتدالی نہ وی
پہ خلاف دقرآن حکیم چہ دے کینے پہ یو وخت د زیری او د ویرے
د جنت او دوزخ، او قہراو درحم نو کور پہ یو خانے وی دے نہ معلومیزی
چہ دانسان پہ شان د جذباتونہ مغلوب ہستی دقرآن نہ دہ فہائی
نَبِيٍّ عِيَادِي اَنِي اَنَا الْعَفْوُ الرَّحِيْمُ وَاَنْ عَدَاِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ
سورۃ الحجر آیۃ ۷۷) پہ دے آیت کینے دمغفرت دا اعلان سرہ د

دردناک عذاب ہم ذکر دے، مگر انسان کے قصے اور یہ وقت
درحم او شفقت اظہار ہچھرے نشی کوئے او دے دم او شفقت پہ وختے
دے غصے خبرہ پہ خولہ فنی راتلے :-

اس دے ہر انسان کے کلام چہ مطالعہ اُشی نو پہ ہجے کہتے بہ خانقا داسے الفاظ
بنکارہ شی چہ دے بھرنی دُورے دباؤ پیداوار بہ وی چہ دے ہجے نہ بہ
معلومیزی چہ متکلم دے ویرے پہ وجہ داسے خبرے کوی، دینہ علاوہ
پہ انسانی کلام کہنے خو کلمہ دے قوت اظہار کیزی مگر دے داسے قوت ہچھرے نہ
چہ ہجے نہ پہ زمکا آسمانوں نو باندا دے دحکومت اظہار کیدے شی کہ
چرے چالبرہ مطالعہ دے قرآن ہم اُکریا، نو ہفتہ تہ پہ ہر ہرہ صفحہ دا
محسوسہ شی چہ دا دے داسے متکلم کلام دے چہ دے کائنات عالم دے یو چیز
نہ ہم ہجے نہ ویریزی اونہ دبا ویزی ہلکے عظیم تو کجکل کائناتو باندا دے
حکمرانی کوی۔ دے طرفان نوح دے بندیز پہ بارہ کہنے دے قرآن دے الفاظ نور
جو اگورہ :-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقْوَاهُ ۖ وَاللَّهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ
آقِلِي : سورہ ہود آیت ۱۰۷ : اے آسمانہ دوریدونہ بنداشہ
چرے یو انسانی طاقت ہم داسے حکم و رکوع شہ :-

۱۴۴) انسانی کلام دے انسان دے دماغی قوت دے محدود والی مظهر وی دے ہجے
دے بلاغت اس پہ ہر میدان کہنے یو شان منہا ہر نشی دے ہلے۔ ددہ
قابلیت پہ خاصو مضامینو کہنے دے بلاغت نور بنو دے شی بل قسم مضامینو کہنے
دے ہجے دے بلاغت دے ہجے زور نہ وی، یو عرب مشہور شاعر ابو نواس صرف
دے ہر ابو پہ تعریف کہنے بہترین شعر خود ویلے شی پہ بلہ موضوع نہ
بل شاعر ابوالتاہیہ، پہ دے ہدو تقویہ، پہ فتاویٰ دے نیا او پہ شوق
آخرت باندا دے دے بلاغت نہ چک شعر ویلے شی خو بہ نور و مضامینو

داسے نشی ویلے، پہ فارسی شاعرانو کہنے فردوسی نظامی پہ جنگی
مضامینو پورا زور سرہ شعر ویلے شی لیکن پہ بل میدان کہنے ہجے
پس راجی، سعدی، اخلاق شاعر دے جنگی یا بل نہ دے، کچرے دے
خوش قسمتی نہ یو شاعر پہ ہر موضوع باندا دے شعر ویلے شی نو دا
فرق بیا ہم وی چہ پہ بعض مضامینو دے پر بنہ کلام او پہ بعضو لڑکم
او پہ نور دے ہجے ہم کم ویلے شی۔ دے نہ علاوہ دے شاعرانو او بلیغانو
تول مضامین دے فکر او دما دیا تو کہ دائرہ نہ بھر نہ وی پہ دے
تول کہنے غیبیات او دے مادیا تو نہ پور نہ مضامین دے لڑکم وی، پہ
محسوسا تو کہنے دے شاعرانو خیالات کار کوئے شی، لیکن پہ غیبیا تو کہنے
دے تخیل پرواز ختم شی او دے تولو نہ علاوہ شاعران دے رشتیا دے
او دے واقعاتو یا بند نہ وی، حکم چہ پہ دے بیا پہ خیال یا بندی راجی
دے شاعرانو کا ردغہ وی چہ پہ خیال کہنے خہ خبرہ ہر خنگ چہ داغلہ
ہجے دپارہ ہر خہ الفاظ چہ دے ہجے پہ خیال کہنے داغلہ نو دے شعر پہ نقاب
کہنے رنگینی سہا وروا چوی پہ دے کہ بے نہ وی چہ داسے کیدے ہم
شی کہ نہ او دارشتیا دی او کہ دروغ، ہر بہ دے وجہ دے شاعرانو
پہ بارہ کہنے یو معقولہ دے چہ، "أَحْسَنُ أَكْذَابًا، چہ دے پر بنہ
شعر بہ ہجے وی کوم کہنے چہ دے دروغ بیان وی، لیکن دے قرآن حکیم
مضامین یو طرف نہ دوسرے وسیع دی، چہ دے کہنے عبادات،
معاملات، قوانین منزلیہ، معاشرت احکام، دے منکلت قوانین، بین
القوامی قوانین او بیا عقائد، اخلاق، تاریخ محسوسات، غیبیات،
واقعات دے نیا او حقائق آخرت تول مضامین دی بیا دے وسیع مضامینو
دے بیا نولو دپارہ دائرہ دوسرے تنگ دے چہ ہجے یو مضمون او عبارت
نہ دروغ او خلاف واقعہ نہ وی او سرہ دے دے دے قرآن پہ فصاحت

اعتراضات رد و اورد و موروپه بار کجککه غلط او بے بنیادی چه ددے، مقصد سیاسی دے او استعمار تہ و دہ ورکول دی، داستراقت فتنہ علی واردہ نہا بلکہ د تحقیق پہ مرکزی سرچشمے د طاقت د قرآن او یہ نبوت بانہ سے حملہ کول غوازی چه د مسلمانانو د زبونونہ د قرآن او نبوت ہفہ جرے غٹے شی او دھغوی د فطری وحدت خاتمہ اشی او دردی د جگد اکولوا و خان خان لہ کولونوی دو کو تہ پرا نستے شی:

يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَنۡوَاهِهِمْ ۗ دوی غوازی چه دانلہ نور پچپلو
 وَ اللّٰهُ مُنۡتَزِمُ التُّورٰةِ وَ التَّوۡرٰةِ الْكٰفِرُوۡنَ ۝ خولو مرکزی اوللہ د خیل رنہ
 سورة الصف آیت، ع: پورہ کونکے دے ہر خومرہ چه کافران بے بدگنہ
 یہ عاموانگریزی دانو کئے صحیح علم دین نشتہ او د دینی ژبے عربی ہم
 مہارت نشتہ او ددے نہ علاوہ د دوی دیورپ ہر یومصنف سرہ
 عقیدتندی ہم دہ چه داد مغربی تہذیب اثر دے او د علماء دین نہ
 کرکہ دے، دا خلور خیزونہ دا سے دی، چه مستشرقین خیل فتنہ تہ پہ دے
 ہنہ ودہ ورکولے شی، مؤید د گولڈزیتر، دمذاہب تفسیر یہ نوم کتاب
 او د ولیم میور، دلائل آف محمد، نوم کتاب پہ آزاد فکر دیرہ ہنہ مطالعہ
 کریدہ لیکن پہ مؤید ہر ہفہ اثر شو چه نوم مؤید اس بیان کہ او دا
 خمونیز د یقین د مضبوطوالی یو باعث جو رہنو، مؤید دراتلو کی، مورہ
 پہ بارہ کئے د قرآن کریم یو خو ہفہ غیبی اعلانات بیا نوو چه نوم لاشو
 نہ وواونہ د ہفہ خہ اسباب او ذرائع وو

۱ قرآن کریم دا سے قسم اعلان پہ دے الفاظ کئے کہیدے: عَلِمَتِ
 الرَّؤۡفُ فِیۡ اٰدۡنِ الْاَرْضِ وَ هُمۡ مِّنۡۢ بَعۡلِ عَلٰہِمۡ سٰبِغٰتُوۡنَ ۝ سورة
 الروم آیت ع: رومیان د ایران پہ مقابلہ کئے د سے مغلوب شو چه د
 کسری فو کونوروی حکومت او د ہفہ مرکز دل سے تباہ کرو، چه دے یو

خیل فلنگی، یا ست جور کرو، تاریخ ا بنو دل چه ددے خبرے خہ نبہ
 ہونہ و، چه رومی حکومت بہ بیاراپا لشی او د کسری ہفہ لوے حکومت
 تہ بہ ماتے ورکوی، مگر قرآن یضع سینین، یعنی دلسوکالونہ کہہ مودہ
 مقرر کرے او ہر دفعہ ا شوہ دلسوکالونہ کہہ مودہ کئے رومیانو کسری
 تہ شکست ورکرو او دوست دشمن د قرآن دا غیبی اعلان پچپلو
 ستر بدورشتیا او کیدونکے ا کیدو او د تاریخ پہ بانو کئے محفوظ شو۔

۲ مسلمانان دیر کمزوری ووا او قدیش دیر زور آورو، با مخصوص
 د حدیبیہ پہ مقام ستنہ ہر کئے چه صحابہ کرام د دیر لہرے خایہ
 مدینے سورے تہ د عمرے پہ نیت راغلی وو قریشو د طاقت بہ نشتہ کئے
 ہغوی دمکے شریف او د عمرے نہ منع کول سرہ ددے چه داکار د عربو
 د منل شری قانون نہ ہم خلاف وو، مسلمانانو د صلح حدیبیہ ہغی
 کمزورے دفع ہوا منل پہ ہفہ کئے یو دادفعہ ہر و، چه داخل د مسلمانان
 عمرہ نہ کوی بلکہ آئندہ کال د بیاراشی او پہ دے حال کین سورہ فتح
 نازل شو، اِنَّا فَتَحَّا لَکَ فَتْحًا مُّبِیۡنًا ۝ (سورہ الفتح آیت علی) چه پہ دے
 کئے ددو و فتحو پیشگوئی شوے و، یو د یهود و خیبر ازہ زمکہ د مسلمانان
 پہ قبضہ کئے را تلک او کھغوی لوے طاقت تہ ملنے ورکول، او دویم د
 قریشو بلکہ د عربو مجبوعی طاقت تہ ماتے ورکول او مرکز عرب مکہ
 مکرمہ فتح کول، دا دوا رہ فتح مسلمانانو صرف پہ ددو کالو کین حاصل
 کرے، ددے نہ معلومہ شوہ چه قرآن کریم دعا لیل الغیب کتاب دے

۳ قرآن حکیم دا سے وخت کئے د خلفاء راشدینو د خلافت پیشگوئی
 کرے چه د صحابہ کرام و زونہ تہ ہم خطرہ وک بلکہ یومسلمان ہم خان
 محفوظ نہ کترو لیکن د قرآن حکیم دا پیشگوئی درستہ ثابتہ شوہ او ہم
 ددے مطابق ہغوی ددے حکم حکومت حاصل کرو د ہغوی دین

او اسلام هم سیاسی طاقت بیا مؤند او مضبوط شوا و اسلام په بقل جهان
 د خلفا و راشدینو په ذریعه خورشو، او د مسلمانانو نه د یو حکومت نه هم
 خدیو په پاتنه نشوه، د دے څلور وارو خبرو اعلان په څلور دے الفاظو
 کینه قرآن کریم وو، وَعَدَّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
 لِيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلِيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ
 دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلِيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا (سوره نور
 آیه ۳۱) په نادوغه حالا تو کینه قرآن حکیم د اے نور د پیر غیبی اعلانات
 دوخت نه رو و کپیدی او بیارشتیا اخیل مکره لهند والی په عرضی
 صرف هم دا مثالونه کافی گنرو.

۹- انجذابی اعجاز

د قرآن حکیم د جاز بیت دا اے یو خاص شان دے چه په هېڅ
 انسانی کلام کینه نشته:
 دا د جاز بیت یو دلیل دا دے، چه غیر عرب خلق د پردی ژبے د قرآن
 په دیر تکلیف یا دوی یاد دے ساقی او د دے دورونه او تکرارونه کوی،
 حالا نکه د دے کین د نبوی هېڅ فائده نشته، دا جاز بیت یواځه د قرآن
 کیدیشی، د بل هېڅ کتاب نه،
 (۲) دویم دا چه د دے په معنی نه پوهیدونکی خلق هم بیا بیا ټول
 د دے تلاوت کوی او زړه ته پورته کیږی نه دینه معلومه شوه چه
 انسانی روح د باره په قرآن کینه یو خاص جاز بیت مؤند د شی
 (۳) دریم دا چه د دے په مطلب نه پوهیدونکی خلق هر چه دا تلاوت
 کوی تو په هغه هم یو خاص اثر کیږی، او د دے تجربه شوه د دې په
 پوهیدو وگوځواثر خا هماغه کیږی، نو دا اے کشش چه په بل یو انسانی کتاب
 کینه هم نشته، د دے خبر دے دلیل نشی جوړید دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۰- تالیفی اعجاز

د قرآن حکیم په تالیف کینه هم اعجازی شان موجود دے، ځکه چه
 انسان یو کتاب جوړه وی، نو د هغه یو څو مضامین، د فصل، بیا څو
 فصلونه د باب، بیا څو بابونه د کتاب په عنوان سمه یا دوی او
 بل لیکن د قرآن تالیف بالکل د انسانی تالیف نه جدا ونه شای
 لری، او سره د دے دومره معقول دے، چه ا ما مرازی رح فرمائی،
 چه د قرآنی ایتونو ربط هم یو مستقلة معجزه ده، په قرآن کینه په
 یو ځل اے احکام، واقعات انبیاء، امور آخرت، او صفات د باری تعالی
 بیا ټیږی، نو ظاهریین نابوهه خلق د اے ربطی گنری خو قرآن حکیم
 خپل مضامین د دوو مقصدونو د باره بیا کوی یو د د اے څیز ښودل چه
 انسان ته پوه د هغه علم نه وی، او دویم چه قرآن په دے عمل غواړی
 ځکه چه یو بهترینه نسخه معلومول څه کمال نه دے تر څو چه په هغه
 عمل نه وی شوه، نو قرآن دا دواړه غواړی، علم او عمل لیکن د هبل
 تر غیب د پار د قرآن حکیم نور مضامین هم بیا کوی چه هغه به د تاریخ
 منای شوی واقعات وی با لخصوص د پیغمبرانو علیهم السلام او د هغوی د
 امتونو واقعات او یا به دا آخرت نتایج وی ځکه چه ښه عمل انسان
 هله کوی چه د هغه ښه نتیجه د هغه په دماغ کینه راشی او بد عمل پرینو
 په هله تیار کیږی، چه د هغه بد نتیجه په وړاند د وی، او یا به دا
 صفات د باری تعالی وی د دے مطلب به دا وی، چه انسان به ځان د عالم
 اکمل، قاهر مطلق، عادل، ذات په وړاند د ذمه دار گنری نو نتیجه به تی
 دا وی چه د د اے ذات د حکمونو خلاف ورزی به نکوی، د تالیف دا
 حیرت انگیز نظام د دے دلیل دے چه قرآن کلام الهی دے

۱۱- اعتدالی اعجاز

انسان جذباً تو گوید دے دے ددہ ہر حرکت پہ جذباً تو بنا وی
 قہر پہ وخت و رحم او شفقت نہ خالی وی او درحم پہ وخت دے
 او غصہ نہ تن وی، پہ خو شمائی کینے بہ چووی ضم بہ ورسرہ پوتے نہ وی
 لیکن دالله شان جذباً تو نہ پاک دے، او قرآن دہنہ کلام دے
 پھنے کین غضب سرہ د مہر بانئی او مہر بانئی سرہ د قہر ذکر وی خوٹا یونہ
 جدا وی مثلاً د غضبہ خائے گنہگار ان وی او د مہر بانئی خائے
 فرمان برداران وی ہر مدعہ وجہ دہ چہ قرآن کینے دویزہ لوسرہ د زہ
 و رکولو اوزیری و رکولو سرہ د ویزدلو، جنت سرہ د دوزخ او دوزخ سرہ
 جنت ذکر پہ یو محلے کینے موجود وی او بے شمیرہ خایو کینے پہ یو آیت کینے
 مینہ، او قہر، دواہہ موجود وی مثلاً،

نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۝ حُصَا بندگان خبر کرہ چہ
 وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ۝ خومعاف کوونکے او مہر بان
 سورۃ الحجراتہ ۲۰

دے دے جمع نہ مطلب دا چہ دقرآن سرچشمہ جذباً تو گوید دے انسانہ
 نہ بلکہ جذباً تو نہ پاک د حکمتونو ذخزانے کلام دے، دہنہ د حکمت
 تقاضا دہ، چہ انسان کینے د محبت او خوف دواہہ حکم وی، کچرے خوف
 خدا نہ وی، نو بیابہ د خدائے پاک د فرمان برداری کارخانہ کلبہ او د
 شی، کچرے معمولی انسانی حکومت کینے د حاکم ویرہ نوی نو حکومت
 پاتے کیری دارنگ د محبت ضرورت حکم دے، چہ پہ عبادت کینے
 وی د محبوب حکم پہ اخلاص سرہ مینے شی او دہنہ د پارہ عیب د خا
 قربانئی و رکولو نہ ہم تیار وی، ہر کلمہ چہ پہ اللہ تعالیٰ کینے دا دواہہ
 جمع دی نو دہنہ کلام قرآن کینے د ہم د دواہہ خا مینا جمع وی، پہ نہ

خیزو نو کینے دا دواہہ جمع کیدل د نینت پہ حساب دیر کم دی،
 انسان دہ زموی یا د ظالم انسان نہ ویریزی مینہ نے ورسرہ نشتہ
 مور سرہ دہنہ محبت شتہ لیکن ویرہ نے تر نشتہ معلومہ فتوح
 بولے خالق کائنات کینے دا دواہہ جمع کیدے شی بلکہ دہنہ ذات دے
 دواہہ و مرکز دے، ثابتہ شتہ چہ قرآن حکم ہر دے ذات کلام

د ترغیب او ترہیب پہ بارہ کینے آیتونہ پیش کوم
 لَا تَقْظُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ دَرَحْت نہ نا امیدی مکوئی
 يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ بِيَشْكَة اللہ تول گناہونہ معاف
 الْغَفُورُ الرَّحِيمُ سورۃ الزمر ایۃ ۲۰ کولے شی، پہ تحقیق ہنہ معاف
 کوونکے او مہر بان دے،

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةٍ ۝ هیت نفس نہ پوہیزی چہ ما کوم
 أَعْيُنٍ جَزَاءُ لِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (سورۃ ستر) ۲۰ ستر وی بولولو الا لغتوںہ دہنہ
 السجده ایۃ ۲۰ ۲۰ ۲۰ ۲۰ د پارہ د معلونو پہ بدل کینے پت سائلے
 دکا، دویرولو پہ بارہ کینے ارشاد دے،

وَحَابٍ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ۝ مَنْ وَرَّاهُ ۝ ناکامہ دے ہر ہنہ کس د چا چہ
 جَهَنَّمَ وَيُسْفَىٰ مِنْ مَّاءٍ صَدِيدٍ ۝ يَتَجَرَّعُهُ ۝ پہ خیل زور ویا پروا و اسلام
 وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ ۝ سرہ نے ضد کولو دہنہ د رستو
 مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٌ ط ۝ وَمِنْ وَرَائِهِ ۝ جہنم دے، دہنہ د زور او پہ پتہ
 عَذَابٍ عَلِيمٌ ۝ سورۃ ابراہیم ایۃ ۲۰ ۲۰ ۲۰ دہنہ کینے شی کوپ بہ تراخلی
 مگر تیزولے بہ نے نشی او د ہر طرف نہ پہ دہ دے دمرگ سختی وی خرموی
 بہ نہ او دے نہ پس بہ، سخت عذاب کینے کیری،

۱۲- ملکی اعجاز

دہولو پھولے انسان بادشاہ حکم ہر چلیزی او خلق تر ویریزی ہم

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظیہ علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم ذولقران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان تہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمد سے لرلونیو حکم ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربواو نزول قران ذرمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتُوكَ بِمِثْلِ الْآجِنَّةِ بِالْحَقِّ وَآخِرُ بَعْضِهِ دَنُورٌ قَوْمٌ يَنُودُكَ كَمَا دُونََ بِهِ وَجْهٌ ذَا ذُرْقِ فِطْرِي بَاقِي پَاتے نشو**
تَفْسِيرًا: آية ع پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ** ددے شرط ضرورت پچھلہ دقران نہ ثابت دے:

الان الله رآل عمران آية ع) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين (۱) بلسان عربی مبین او
 غایت او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

د تفسیر او دمطالبو دقران دپوہ آداب او شرائط

روح المعانی، الاتقان، برهان، مناہل العرفان او پہ تورکتا بونو کینے
 تفسیر کاہلیت او استعداد اود قران دپوہ دقاہلیت دپارہ
 شرطونہ ذکر دی موبزہ داسرکہ ددلالتوبہ ذکر کو:

علم اللغة یا علم اللسان

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردات لسانی تغیرات او تصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمرکبا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا بتو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوے دے لیکن داوضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محمل استعمال دنکتو اود آسراو چہ داہہ علم البلاغیہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیری

علم تفسیر ہفہ علم دے، چہ پہ ہفہ کینے دقران ذالفاظ طرز لفظیہ علم معلومیزی دقران رومی محاطبو (صحابہ کرام و اعراب) تہ د
 دمفرداتو دقران مدلولات اومعانی مرادہ اود ہفہ افرادمی او تکریم ذولقران پہ وخت ددے علومو ضرورت نہ ووحک دہغوی
 احوال اود بورومتعلقا تو بحث دی او پہ قول دصاحب ذمناهل العرفان تہ ہر دادہ پہ دے کینے دہغوی طبعی مہارت وواو فطری ذوق تہ ہم
 رجلد، اصلاً ددے مختصر تعریف دادے، چہ علم تفسیر قرآن سرمد سے لرلونیو حکم ہغوی ددے علومو دمقاصد و ماہرو، لیکن دغیر
 تری دہفہ تحقیق نوم دے، چہ دہفہ نہ مراد الہی متعین کیدے شیء ربواو نزول قران ذرمانے نہ پس دنور و عربود پارہ دقران دپو
 دقدما و ذاصطلاح مطابق قران دتفسیر او تاویل یومعنی بنودے، پہ غرض ددے علومو مہارت ضروری اگنرے شو حکم چہ رستی
 سورہ فرقان کینے دی، **وَلَا يَأْتُوكَ بِمِثْلِ الْآجِنَّةِ بِالْحَقِّ وَآخِرُ بَعْضِهِ دَنُورٌ قَوْمٌ يَنُودُكَ كَمَا دُونََ بِهِ وَجْهٌ ذَا ذُرْقِ فِطْرِي بَاقِي پَاتے نشو**
تَفْسِيرًا: آية ع پہ بل حلتے کینے ارشاد دے، **وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ** ددے شرط ضرورت پچھلہ دقران نہ ثابت دے:

الان الله رآل عمران آية ع) موضوع د علم تفسیر کلام دے روح المعانی لے علی قلبک لتکون من المنذرين (۱) بلسان عربی مبین او
 غایت او غرض د علم تفسیر دمراد الہی علم حاصلون بہ دے غرض دا قول دالله تعالیٰ انا انزلنہ قرانا عربیاً لعلکم تعقلون
 چہ پہ اعتقاد او عمل کینے دہفہ تا بعداری اکرے ستی۔

علم السنۃ

(عربی) مہارت دپیر ضروری دے۔ علم السنۃ
 اودامہارت پہ دے علومو حاصلیزی، دمفردات قران دمذلولات تو
 دموقوع استعمال تحقیق چہ داہہ پہ علم اللغة سرہ کیری، دقران
 مفردات لسانی تغیرات او تصرفات چہ داہہ علم الصرف والاشتقاق پہ
 ذریعہ حاصلیزی، دمرکبا تو اود قران دجملود تغیرات او تصرفات
 حرکات او اعدا بتو دبدال چہ داہہ علم النحو سرہ معلومیزی، دقران کتوہ حکم شوے دے لیکن داوضاحت نشتہ چہ دنمونونو بقول
 الفاظو دانتخاب اود محمل استعمال دنکتو اود آسراو چہ داہہ علم البلاغیہ، خومرہ دے۔ دہرمونج وخت دکوم حلتے نہ شروع کیری

او کله ختمبیزی، بیا د هر منوخ د دکتونو شمیر خومره دے د منوخ ایا
 ترکیبی خومره دی او څنکه دی د منوخ شرائط خومره دی، او کوم کوم
 دی دغه رنگ د زکوٰة حال دے چه زکوٰة په کوم کوم مال کینے دے او په کوم
 کینے نشته. د میاشت دے که د کال د مال په هر جنس کینے د دے منوخ
 خومره دے، د زکوٰة شرطونه څه دی او د هغه مصارف کوم دی
 دے ټولو تشریح چه حقیقت کینے د قرآن تشریح دے بغیر د سنته نامکند
 د دغه حال د حج روئے او د نورو احکامو دے، څنکه چه مونږ
 د قرآنی الفاظو په مطلب د پوهیدو د پاره د هر بودلغت محتاج یو
 دغه رنگ د قرآن عملی شکل متعین کولو د پاره د حدیث او سنت
 محتاج یو، او دا خوینږ محتاجی د قرآن محتاجی نه د څکه چه
 مونږ ته د قرآن نه د فائده اغستو د پاره قدرتی طور د دے
 امور و ضرورت دے، مونږ چه اوبونه فائده اغستل غواړو
 مونږ ته د کومی کنتو یا د و لے جوک و لو ضرورت وی، د دے
 دا مطلب هرگز نه دے، چه اوبه محتاج دی، یا کوه یا و لکه محتاج
 دے بلکه مونږه فائده اغستو د پاره د دے دواړو محتاج یو او په
 بے نیازه دی، همداغه وجه دے چه پخپله قرآن د خپل پوهه د پاره
 د حدیث او د سنت ضرورت بنود لے دے کوم چه د حضور علیه السلام
 قول او عمل بللے شی ارشاد دے،
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ط (سوره جمعه آیه ۵) د حضور علیه
 السلام منصب داد دے چه هغه خلقوته د قرآن او د حکمت تعلیم ور
 کړی، دا د قرآن د مطالبو تعلیم بنائی، څکه چه د قرآنی الفاظو ته
 ژو چه ذکر دے، بَيِّنَاتٌ لِّعِبَادٍ آيَاتِهِ، څکه د عامے قاعدے له مخه
 کچرے یو استناد صرف د کتاب علمت و اوږدی نودانسی و بیله چه

د د کتاب تعلیم ور کړی و تدخو چه هغه د کتاب د مطالبو تعلیم
 نه وی ور کړی په بل ایت کینے دی :-
 لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ س (سوره النحل آیه ۱۰۶) د پاره چه ته
 واضح کړی، خلقوته هغه کتاب چه دوی د پاره نازل شوه دے
 علی هذا القیاس په دے باره کینے د پرا ایتونه موجود دی چه د هغه
 د قرآن پوهه په علم الحدیث باندے موقوفه ثابت شوه دے
علم الآثار د قرآنی معنوی پوهیدو د پاره د صحابه او تابعینو
 د آثارو علم ضروری دے صحابه خو برا راست
 د حضور علیه السلام شاگردان دی او تابعین په یو واسطه
 شاگردان دی، د دوی د قرآن پوهیدو رو شتونو خلقونه زیات
 صحیح دے، امام شافعی رحمه الله تعالی په الرساله کینے بیکي چه هر
 اجتهاد هُم فَوْقَ اجْتِهَادِنَا، چه د صحابه کرامو رض اجتهاد خوینږ
 د اجتهاد نه د پیر غوره دے، د صحابه کرامو په باره کینے د قرآن
 کریم ارشاد دے،
 رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ط (بینه آیه ۵) الله تعالی د هغوی
 نه راضی او دوی د الله تعالی نه راضی دی
 د رضائے الهی دا آسمانی سند دومره اوجت (اعلی) دے چه دے
 سره دا احتمال نه پاتے کیدی چه مجبوری حیثیت سره به دوی نفسیر
 غلط شی او د امت د پاره به د گمراهی سبب جوړ شی، څکه چه د رضائے
 الهی نه پس د دے قسمه احتمالاً تو گنجائش نه پاتے کیدی، دے نه علاوه
 د علم الآثار نه د صحابه رض او تابعینو روحه او احوالو علم را تلے شی او
 مفسر قرآن د داسے تفسیر کولو نه محفوظ پاتے شوم چه د دے ټولو خلاف
 دی او د تحریف قرآن غوندے د بیعت جرم نسبت جوړ شی په

چہ پہ ہفتے ہاندے قرآن کینے دے دوزخ و عیدارا غلے دے
 وَمَنْ يَشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَىٰ وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ ۖ اُو دَمُومِنَانُونَه پہ خِلَاف لَارْمِي
 تُوْلِه مَاتُوْلِي وَتَصْلِيَه جَهَنَّمَط وَسَاءَتْ نَوْمُونِنَبَه هَعْنِي دَهغُوِي د
 مَهِيْرَا ط رَسُوْرَه النَّسَاء آيَه عَهَا ۖ حَوْبِنَه پَه لَار تَلُوْتَه پَرِيْزُوْاو
 جَهَنَّم كِنَه بَه تُوْرَا تُوْمُوْو چَه هَعْفَه مَبِر خَرَاب خَائُو دَه، دَدَه آيَت
 نَه مَعْلُوْمَه شُوْرَه چَه خُتْكَه مَخَالْفَت دَرَسُوْل عَلِيَه السَّلَام جُرْم دَه دَغَه
 رَنَك دَصِيْحَابَه كَرَامُوْ مَخَالْفَت هَم جُرْم دَه، خُتْكَه چَه دَنَزُوْل قُرْآن
 مُؤْمِنَان هَم دَغَه دِي، لَه دَه وَجَه دَايَسَه تَفْسِيْر چَه دَصْحَاب كَرَامُوْد
 مَجْمُوْعِي رَاكُو نَه خِلَاف وَي هَفَه تَخْرِيْف او جُرْم دَه، چَه دَهغَه سَزَا
 دوزخ دے ۛ

۴- علم القواعد و اصول استنباط ۛ

دَمُفَسِّر دَپَارَه دَعَرَبِي زَبَان دَهغَه تُوَانِيْنُو عِلْم هَم ضَرُوْرِي دَه
 چہ پہ ہفتے ہفتہ دَجْمَل، مُفْصَل، عَام، خَاص، مُطْلَق، مُقَيَّد، اَمْر
 نَهِي وَغِيْرَه حَقِيْقَتُوْنَه او مُقْتَضِيَات مَعْلُوْمَه كِرِي شَي چَه دَتَفْسِيْر
 كُوْلُو پَه وَخْتَل حَاكِمَاو نِيْتَجَرَاو سَلَزَكِنَه غَلْطِي اُنْكَرِي، دَا قَوَاعِد
 دَا اَصُوْل فِطْه دَعِلْم نَه مَعْلُوْمِيْرِي۔ دَا دَعَرَبِي ژِبَه يُوْژُوْر عِلْم دَه
 چَه خَاص اَهْل عِلْم تُو يِيْژُنِي او دِيْنَه اَهْل اسْتِنْبَاط و يِيْلَه شَي دُوِي
 پَه دَه قَاعِد و كِنَه مَاهَرُوِي، او دَدَه پَه زُوْر دَ احْكَامُوْد اِسْتِخْرَاج
 جُوْكَه وَي قُرْآن كِنَه دَدَه خَاص طَبَق دَكُر دَه ۛ

وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ يَخَفُوا ۚ وَإِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ يُدْرِئُكُمْ أَيُّكُمْ شَرٌّ أَوْ بَرٌّ ۚ وَإِذَا هَدَاكُمْ فَتَبِعُوا طَرِيقَهُ ۚ أَذَلُّ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَتَّبِعْتُمُ أَوْلِي الْأُمْرِ مِنْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ۚ
 يَخَفُوا دَامِن او خَوْف پَه باره كِنَه خَه
 حَادِثَه پِيْسِنَه شَي نُو كِچَرِي هَفَه
 اِنَّه او دَسُوْل عَلِيَه السَّلَام تَه حَوَالَه

مِنْهُمْ ۚ سُوْرَه النَّسَاء آيَه عَشْر ۚ كِرِي نُوْدَا اسْتِنْبَاط خَاوِنْدَا نُوْبَه دَهغَه حَقِيْقَت
 پِيْژُنْدَا لَه وَسَه ۛ
 شَرِي احْكَام كِچَرِي او اَمْرِي نُوَامِرِي ۚ او دَامِن خِيْز دَه او كِچَرِي مَهِيَات وَي
 نُوْنَهِي دَه او دَ خَوْف خِيْز دَه، خَه مَعَامَلَه كِنَه دَا تَحْقِيْق كُوْل چَه مَاهَرُو
 دَه كَه مَنَهِي نُوْد دَه بَه دَا مَطْلَب وَي چَه دَا مَن كِنَه دَا خِل دَه كَه
 خَوْف كِچَرِي ۚ اِذَا اللّٰهُ او دَهغَه دَرَسُوْل صَلِي اللّٰهُ عَلِيَه وَسَلَم رَكْتَاب اللّٰهُ
 او حَدِيْث ۚ طَرَف تَارَا وِرِل بَكَار دِي، دَه دَه پَارَه چَه اَجْتِهَاد كُو نَكِي
 دَكْتَاب اللّٰهُ او سُنَّت مَنصُوْصَا تُو سَرَه دَدَه مَعَامَلَه مَوَازِنَه اُنْكَرِي او
 دَهغَه حَكْم تُوْرَا اُيَاسِي دَدَه دَه پَارَه دَعَرَبِي پَه عَامَه ژِبَه دَبُوْهِيْدَن
 حَلَاوَه دَعَرَبِي ژِبَه دَخْصُوْصُو قَوَاعِد و مَعْرِفَت رِيْژُنْدَل، هَم ضَرُوْرِي
 دِي چَه پَه هَفَه دَقُرْآن دَصَحِيْح قَانُوْنِي اِنْدَا نَه فِكْر دَار و مَدَار دَه
 او دَا صُوْل فِطْه دَعِلْم نَه دَدَه قَانُوْنِي قَوَاعِد و پِيْژُنْدَل كِلِي حَا صِلِيْزِي

۵- علم قواعد الالهيات

دَمُفَسِّر فَرَض دِي چَه هَفَه تَه دَا ذَاتِ اللّٰهِي سَه كَه تَرُو جَا كُزُو اونا جَا نُوْرُو
 عِلْم حَا صِل وَي، او هَفَه پَه دَه پُوْهِيْرِي چَه اللّٰهُ تَعَالَى يُو دَا يَسَه سَتِي
 دَه چَه دَجْسَمِيْت، طَرَف او مَكَان او زَمَان نَدَا مُنْزَرَه او پَاك دَه او د
 دَه قِيْد و نُوْنَه بِالْكَل بَهْر دَه، هَفَه دَا يَسَه ذَاتِي كَمَالًا تُو سَرَه مَوْصُوْف
 دَه چَه لَا مَحْدُوْد دِي دَا دَه دَه پَارَه چَه دَهغَه آيَتُو نُوْبَه تَفْسِيْر كِنَه رِيْج
 اُنْخُوْرِي كُو مَر چَه اِلَهِيَا تُو او دَا اللّٰهُ ذَات او صِفَاتُو سَرَه مَنَعْلَق وَي، او بِيَا دَه
 اُمُوْرُو دَه پَارَه دَعِلْم العُقَا ئِد او عِلْم الكَلَام ضَرُوْرَت دَه، چَه دَا اِلَهِيَا تُو
 پَه مَسْئَلُو كِنَه دَكُر اِهِي نَه مَحْفُوْظ پَاتَه شَي ۛ

إِنَّ اللَّهَ شَهِيدٌ ۚ كِنَه شَي چَه دَجَا پَه زُرَه كِنَه دَا شَبَه وَي چَه دَتَفْسِيْر
 قُرْآن دَه پَارَه پَه كُو مَر عِلْمُو مَو كِنَه دَه مَهَارَت شَرَط اِيْخُوْمَه

شوے دے نو ہفغہ علوم خود نزول قرآن پہ زمانہ کہتے نہ ووبلکہ دہفغہ تہ
 تداوین شو لکہ علم الصرف، علم النحو، لغت، بلاغہ علم الحدیث والاثر
 علم العقائد او علم الکلام او اصول فقہ۔ اُس ددے ضرورت ولے پیدا
 شو او کہ ددے ضرورت وی نو ذولیا ندینی صحابہ کرام او تابعین تو تفسیر
 بیاختگہ وو؟ جواب دادے چہ د علم وجود او دہفغہ تداوین کہتے فوق دے دا
 بتول علوم مذکورہ، د نزول قرآن بلکہ دہفغہ نہ ہم وریا ندے موجود وو
 عربی ژے سرہ دا گندہلی وو او پہ عربی خبر و اترو کہتے بہ استعمال بدل مبر
 ددے علوم تداوین او تصنیف نہ ووشوے ہے خو فاعل مرفوع و نیل
 مفعول منصوب و نیل، عام، خاص، مطلق او مفید دغہ رنگب د صرف
 او نحو تغیرات، دا استعمال بلاغتی موقع دا بتول د نزول قرآن پہ
 وخت کہتے موجود وو او عربی بہ استعمال تول صرف د تصنیف او تداوین
 پہ سانچہ کہتے پس و اچولے شو۔ علم الحدیث او علم الآثار د قرآن د تشریح
 پہ حیث قرآن سرہ سرہ وجود تہ را فتل خو صرف تصنیف او تداوین تے
 رستوا شو نو دا شبہ حکم بے حایہ دہ:-

۶- علم الموهبة

دقرآن د پوہے او د تفسیر د مہارت د پارہ علم
 و ہبی او د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ بہ قول علم لدنی
 ضروری دے، چہ د نور ایمان او تقوی نہ پیدا کیزی، دقرآن ارشاد دے
 لَا يُمْسِكُهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ○ (سورۃ الواقعة آیہ عشر) دقرآن ظاہری الفاظ
 او نقوشوتہ صرف پاک لاس لگولے شی، یعنی دکوم، کس چہ طہارت او
 اودس نہ وی، نو ہفغہ ظاہری قرآن تہ لاس نشی لگولے دغہ رنگ چہ د
 چا طہارت باطنی او قلبی نہ وی، نو ہفغہ دقرآن باطن او دہفغہ معانی
 نشی موندے۔ دا طہارت باطنی او قلبی نور پہ طاعت الہی او تقوی سرہ
 پیدا کیزی، چنانچہ امام سیوطی رو پہ اتقان جلد ۷ ص ۱۸۱ کہتے دامام

ذکرشی د البرہان فی علوم القرآن نہ نقل کبری،

إِعْلَامَاتُهُ لَا يَحْصِلُ لِنَاظِرِ فَهْمٍ مَعَانِي: دقرآن معانی او اسرار داسے کس
 القرآن وَلَا يَطْهَرُ اسْتِرَافًا لِمَنْ فِي قَلْبِهِ
 بَدْعَةٌ أَوْ كِبْرًا أَوْ هَوًى أَوْ حُبًّا لِلدُّنْيَا
 أَوْ مَحْرَبًا عَلَى ذَنْبٍ أَوْ غَيْرًا مُمَاجِرًا
 أَوْ ضَعِيفًا تَحْقِيقِي أَوْ يَتَعَدَّى عَلَى
 مُفَسِّرٍ كَيْسَ عِنْدَهُ عِلْمٌ أَوْ رَاجِعًا إِلَى
 مَعْقُولِهِ وَهَذَا كُلُّهَا حُجُبٌ وَمَوَالِجُ
 بَعْضُهَا أَكْبَرُ مِنْ بَعْضٍ وَهَذَا مَعْنَى
 قَوْلِهِ تَعَالَى سَأَصْرَفُ عَنْ آيَاتِي
 الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
 الْحَقِّ، قَالَ سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ
 يَقُولُ أَنْزَعُ عَنْهُمْ فَهْمَ الْقُرْآنِ
 أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ قَالَ
 سُفْيَانُ الشُّورَى لَا يَجْمَعُ فِيهِمْ
 الْقُرْآنُ وَالْإِسْتِعَالُ بِالْحُكَّامِ
 فِي قَلْبِ مُؤْمِنٍ ط

پوہے نوراً باختم سفیان ثوری فرمائی چہ حکام پرستی او دقرآن
 پوہے دوا بہ د مؤمن پہ زہ کہتے نشی جمع کیدے .
 دے نہ معلومہ شوہ چہ دقرآن د پوہے دپارہ زہ درنہ ضرورت
 دے، چہ خوک دے نہ محرومی نو ہفغہ بہ دقرآن دپوہے نہ ہم محروم
 دی او دارنہا دہفغہ امور نہ پیدا کیزی کوم چہ پور تہ عبادت کہتے ذکر
 دی او داللہ تعالی نہ د نبض حاصل ہو د پارہ شرط دی ددے نوم

”عِلْمُ الْمَوْهَبَةِ“ دے چہ پہ دے دَقْرَانِ دَرَوَازَةِ پِرَانْتِے شِیْءِ

پہ حدیث شریف کہتے دی چہ چا پچھلہ رائے دَقْرَانِ صَحیحِ تفسیر
 هُمْ اَكْرَمُ رُتَبًا هَرَدَهْ فَهَلْ اَكْرَمُ رَابُوْدَاوُوْدِ تَرْمِذِي، نَسَائِي (د
 ابوداؤد پہ یوبل روایت کہتے دی، فَلْيَتَّبِعُوا مَتَعَدًا اَوْ مِنَ النَّارِ يَعْنِي پچھلہ
 رائے تفسیر کوونیکے ددوزخ مستحق دے پہ دے وجہ بتول علماء پہ دے
 متفق دی چہ تفسیر بالرأے یوبدکار دے

د تفسیر بالرأے بتحقیق

د تفسیر بالرأے نہ دامعنی قطعاً
 مُرَادُ نَهْ دَهْ چہ دَقْرَانِ پہ تفسیر
 دہندورائے او فکر استعمال نشی، حُكْمُ چہ دے نہ خوبیر تفسیر
 کیدے نشی او پچھلہ قُرْآنِ پہ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ چہ خلق د
 قُرْآنِ کہتے فکر کوی او پہ أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنِ چہ دا خلق
 پہ قُرْآنِ کہتے ولے غور نکوی) قسم الفاظوسرہ پہ قُرْآنِ کہتے د فکر او
 تَذَكَّرُوا کو لو ترغیب ورکھے دے پہ دے وجہ رائے اَوْ تَفَكَّرُوا بدتہ دے
 بلکہ د تفسیر بالرأے مطلب دادے،

را، چہ پچھلہ رومی قائمہ کرے رائے بنیاد جو رکھی او تَمَّ آ ن دے
 رائے نہ ذرا آکر ولو کو شنش کوی پہ دے صورت کہتے رائے اصل شرہ
 او قُرْآنِ تابع شو، چہ موضوع پہ سب کول دی او بددی او ددوزخ
 باعث دی، پہ دے صورت کہتے تفسیر بالرأے کہتے داسپ، سیبیت
 د پارادہ سیاق سیاق او د عربی قواعد و مطابق درائے پہ استعمال دے
 تفسیر کول چہ د قُرْآنِ او د اسلام د بنیادی مقاصد ونہ خلاف نہ
 وی ہغہ ”محمود“ دے مذموم نہ دے او دے تہ تفسیر بالرأے ہم
 نشی ویٹیلے، بیا ہر کہ دے نہ خوک تفسیر بالرأے اوائی نو د گتہ
 بِالْقَلَمِ“ کہتے استعمال شوے ”پ“ پشان رائے بہ صرف یو آلہ د تفسیر

د تفسیری عمل مجتہد اور مرجع بہ ندوی،

(۶) دویم صورت دادے، چہ پہ قرآنی تفسیر کہتے د عمل او نقل
 دود جہدا دائرے دی، د قُرْآنِ د مفسردا تو معنی متعین کول اسباب
 نزول، ناسخ، بیان د جملاتو او مختلف قرائتوںہ، دا بتول داسے خیزو
 پہ چہ صرف پہ نقل معلومی ری رائے پہ دے کہتے نشی چلیدے۔ لہذا
 پہ دے امور و کتب د رائے د دخل تفسیر بالرأے وی، چہ ہغہ بد دے
 باقی پچھلہ رائے ذالیت جیرو معنی یومعنی متعین کول یا د ہغہ نہ د
 حکم استنباط د قواعد و استنباط مطابق یا د قرآنی حکم د حکمت
 او سراز وغیرہ استخراج دا بتول تفسیر بالرأے کہتے داخل نہ دے،
 حُكْمُ چہ دا بتول امور د عقل او درائے دائرے سرہ تپلی دی نہ
 چہ دنقل او درایت سرہ رالاتقان جلد ۲ ص ۱۰۱ و ص ۱۰۲ نو د
 تفسیر بالرأے بہ دامطلب وی، چہ رائے د نقل پہ دائرہ کہتے مدخلت
 اُکری، او د نقل اور روایت پہ موقعہ نقل اور روایت پہ جائے پہ راجح
 سرہ تفسیر اُکری، نو دا حد نہ تجاوز دے،

د شبہی ازالہ، د صوفیہ و اباطنیہ و د تفسیر پہ منہج کہتے فرق
 د اسلام صوفیہ و ہم د قُرْآنِ تفسیر و نہ کوی وی، او باطنیہ ملاحظہ
 ہم لیکن اول تہ تحریف او تفسیر بالرأے نشی ویٹیلے او دویم قسم پہ
 تحریف کہتے شامل دے، ددے فرق دادے، چہ صوفیہ کرام د قُرْآنِ
 ظاہری معنی مینی او د ہغہ سرہ د مناسبر او مہائلو خیزو نو ذکر کوی
 چہ د ذہن د پرواز دائرہ وسیع وی، او دہنہ مناسب خیزو نہ د اسلامی
 مُسَلِّمَاتُ تَوْنِہْ خِلَافِہِہِ وی، ددے نہ د اسلامیاتو انکار نہ لازمی
 مگر باطنیہ ظاہری معنی نہ مینی او د خیلے خوبنے دغہ باطنی معنی
 اصل مُرَادُ د اللہ گنری، لکہ حُكْمُ چہ دا فرق روح المعانی بلکہ تفتازانی

ہم بیان کریدے، علامہ اوسمی فرمائی

وَأَمَّا كَلَامُ الصُّوفِيَّةِ فِي الْقُرْآنِ فَهُوَ
 مِنْ بَابِ الْإِشَارَاتِ تَسْكِنُفَ عَلَى
 أَرْبَابِ السُّلُوكِ وَيُمْكِنُ التَّطْيِيقُ
 بَيْنَهَا وَبَيْنَ الظَّوَاهِرِ الْمُرَادَةِ وَ
 ذَلِكَ مِنْ كَمَالِ الْإِيمَانِ بِمَحْضِ
 الْعِرْفَانِ لَا أَنَّهُمْ اعْتَقَدُوا أَنَّ
 الظَّاهِرَ غَيْرُ مُرَادٍ أَصْلًا وَأَمَّا الْمُرَادُ
 الْبَاطِنُ فَقَطْرٌ أَوْ ذَلِكَ اعْتِقَادٌ
 الْبَاطِنِيَّةِ الْمَلَاحِدَةِ تَوْسَلُوا بِهِ
 إِلَى نَفْسِ الشَّرِيعَةِ بِالْكَلِمَةِ وَحَاشَا
 سَادَاتِنَا مِنْ ذَلِكَ وَقَدْ حَضَّرْنَا عَلَى
 التَّفْسِيرِ الظَّاهِرِ وَقَالُوا الْأَبْدُ مِنْهُ
 أَوْلَا إِذْ لَا يُطَمَعُ فِي الْوُصُولِ إِلَى
 الْبَاطِنِ قَبْلَ أَحْكَامِ الظَّاهِرِ وَمَنْ
 إِذْ عَلَى فَهْمِ آسْرَارِ الْقُرْآنِ قَبْلَ أَحْكَامِ
 الظَّاهِرِ فَهُوَ كَمَنْ إِذْ عَلَى الْبُلُوغِ إِلَى
 صَدْرِ الْبَيْتِ قَبْلَ أَنْ يُجَاوِزَ الْبَابَ
 (روینوالی) نہ دریا نڈلغیرد قرآن رازونہ حاصلون غزالی نوہغہ داسے دے
 لکہ دکوم، صیغ نہ لغیرد رواسے در سید نو دعوی کوی۔

د علامہ اوسمی ددے بیان نہ معلومیزی، چہ د صوفیہ وپہ تفسیر کینے د
 خوا مؤرد لجاظوی، چہ ہغہ د باطنی تفسیر نہ جگا کوی،
 را د اللہ مراد صرف ظاہری تفسیر دے نہ چہ باطنی اشارات (۴) صرف پہ

ظاہری تفسیر کینے د مہارت پہ وجہ باطنی اشارات توتہ ساسائی کید یثی
 (۳) باطنی اشارات ظاہری تفسیر سہ مطابق کیدل ضروری دی (۴)
 د معرفت الہی پہ نتیجہ کینے د باطنی اشارات تو مطلب، د مناسبو غیر ذوالکشان
 دے، نہ چہ الحداد و خواہش نفسانی پہ نتیجہ کینے۔ د حدیث پہ دے
 الفاظ: لِكُلِّ آيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَكُلٌّ حَيْثُ مَطْلَعٌ. کینے د ظاہر نہ مراد
 ظاہری معنی دے اود باطن نہ آئینہ مراد دی (روح المعانی جلد ۱ ص ۴۷)
 د صوفیہ و اوباطنیہ وپہ معنو کینے د بیلٹون پہ عرض مؤربن یومثال پیش
 کو چہ د بیلٹون بینہ بنکارہ شی، حدیث شریف کینے دی: إِنَّ الْمَلِكَةَ
 لَا تَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَصُورَةٌ. یعنی پہ کوم کور کینے چہ سپے یا تصویر ی
 نو پہ ہغہ کینے د رحمت فرشتے نہ داخلیری، دا حو ظاہری معنی شوہ اس
 کچرے، خوگ دا معنی پہ چہل خاگہ ہر دل سے داخل او بل یومناسب مطلب
 ہے دا ہم داخلی: چہ دکور نہ مطلب ذرہ
 اود سپی نہ مطلب د ذرندگانو خوگور نہ دی او تصویر نہ مطلب محبت دنیا
 دے نوچہ پہ کوم ذرہ کینے محبت د دنیا اود سپی پشان اخلاق وی،
 نو ہغہ کینے ملکی نور نہ داخلیری، اوسہ ددے حدیث د ظاہری الفاظ
 پہ جو رہے ضرورتہ سپے اود سناہ والہ خیز تصویر پہ کور کینے حرام گنوی
 دامثال د صوفیہ و د باطنی تفسیر دے، لیکن کچرے اس خوگ ددے دا
 مطلب بیان کوی، چہ دے نہ ظاہری کور ظاہری سپے او ظاہری تصویر
 مراد نہ دے اونہ ہغہ پہ شریعت کینے منع دے، بلکہ ددے مطلب پہ حدیث
 کینے د سپو خوگور نہ دی، اود تصویر نہ مطلب یواغے محبت د دنیا دے نو دے نہ
 بہ مؤربن ہغہ باطنی تفسیر رالو کوم چہ الحداد و تحریف دے، دغہ رنگ
 پہ سورت بقرہ کینے د بنی اسرائیلو پہ سلسلہ کینے دا غل دی، إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ
 أَنْ تَذُجُوا بَقْرَةَ: سورة بقرة آية ۷۱ د بنی اسرائیلو دیکو

مقتول سہی د قاتل معلوم نہ ہو د پاره دوی تہ حکم اُتوچہ غواذ کبری
 اویا د هغه یوجز مقتول سرہ اُ مبنی نو مقتول بہ ژوند ہ شی او خیل
 قاتل بہ اُ بنائی، اُس ددے ایت داسے تفسیر کول چه د بقرة تہ غوا یا
 غوے تہ دے مَواد بلکہ نفس بہیمہ تر مراد دے بنکارہ مطلب ہرے دا
 وی، چه خیل نفس بہیمہ د عبادت او ذریاضت پہ چارہ ذبح کبری
 یعنی مرے کبری ہرکله چه نفسا سو پہ عبادت اور یا ضت سرہ د نفس سہی
 ختمہ شی نذروحانی ژوند بہ نصیب شی، او اصل قاتل یعنی خواہشات
 نفسانی بہ پہ گو تہ کبری، د مطلب دا چه د خواہشات نو مغلوب انسان
 مرے دے، د غوا/ غوی تہ مطلب هغه نفس بہیمہ دے، ا کومر چه د
 خواہشات نو مرکز دے، ددے ذبح کول پہ ریاضت او عبادت سرہ ددہ
 خواہشات مغلوب کول دی، چه هغه قاتل بولی، د ژوندی کید و مطلب
 جسمانی تہ، بلکہ روحانی ژوند مراد دے، (مترجم)

د تفسیر کول چه غوا/ غوے تہ دے ذبح شوے او تہ خولے
 مقتول بیبا ژوند ہ شعور او خیل قاتل تہ اُ بنودلو، نو دا تفسیر بالرائے
 دے چه چو تہ الحاد او زندیقیت دے،

کہ اصل واقعہ او ذابیت ظاہری معنی پہ خیل خائے صحیح اگری اویا
 د غے باطنی تفسیر اگری نوخہ بدیت تہ نشتنہ لکہ خنگہ چہ قاضی
 بیضاوی پہ خیل تفسیر کجے دغه ذکر شوے اشارے د معنی فت الہی د
 نکتو پہ درجہ کجے نقل کبری دی:-

د تفسیر بالرائے قسمونہ امام سلو طی رح پہ اتقان کجے د ابن
 النقیب رح نہ نقل کر تہ دی:-

مَا تَحْصِلُ فِي مَعْنَى حَدِيثِ التَّفْسِيرِ: بِه شریعت کجے د منع شوی تفسیر پنچہ
 بِالرَّأْيِ حَسَنَةً أَوْ إِلَى أَحَدٍ هَا، صور تہ دی

التَّفْسِيرُ مِنْ غَيْرِ حُضُورِ الْعُلُومِ
 الَّتِي يُجُوزُ مَعَهَا التَّفْسِيرُ وَالثَّانِي
 تَفْسِيرُ الْمُتَشَابِهِ الَّذِي لَا يَعْلَمُ
 إِلَّا اللَّهَ وَالثَّلَاثُ التَّفْسِيرُ الْمَقْرُونُ
 لِلْمَذْهَبِ الْفَاسِدِ بَأَن يَجْعَلَ
 الْمَذْهَبَ أَصْلًا وَالتَّفْسِيرَ تَابِعًا
 فَيُرَدُّ إِلَيْهِ بِأَيِّ طَرِيقٍ أَمَكَّنَ
 وَإِنْ كَانَ ضَعِيفًا الرَّابِعُ أَنْ
 مَرَادَ اللَّهِ كَذَا بِالتَّقْطِيعِ مِنْ غَيْرِ
 دَلِيلٍ، أَلْحَاسِ التَّفْسِيرِ
 بِالِاسْتِحْسَانِ وَلَهُوِي الرِّبَاطِ

جلد ۷ ص ۱۳۳
 او خواہش اگری:-

د ابول صور تہ تہ تفسیر بالرائے کجے دا خل دی اپہ کومر چه د
 دوزخ د سزا وعید را غلے دے، د لوی رنگ پہ تفسیر و لؤ کجے بہ ویر
 کم دا بھوی، چه پہ دے پنچو صور تہ لؤ کجے بہ پہ خہ طریقہ دا خل تہ
 وی، العیا ذبا لله،

اقسام تفسیر: ابن عباس رضی اللہ د تفسیر خلو ر قسمہ بنودلی دی
 دا چه صرف د عربی ژبے پہ خاص مہارت او د

هغه پہ قواعد و پیژند و معلومیدے شی د، هغه اعتقادی او عملی بنکارہ
 احکامر چه د ترا نی الفاظو پہ آوری د سرہ معلومیدے شی، لکہ چه
 فَأَعْلَمُ أَنَّكَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ سوره همدایہ ع:، ہو شہ چه بغیر د الله بل معبود نشتنہ
 أَنْبِئُوا الصَّلَاةَ وَالزَّكَاةَ وَالْبَقْرَةَ آیتہ ع:، نوح قائموی او زکوٰۃ و رکوی

چہ داد عربو عوام ہم معلومونے شی اودے د پاره د عربی دباریکو ضرورت نہ وی اونہ پہ دے بانڈے دنہ پوہید و خہ عذر قبول دے، (۲۳) چہ صرف مجتہدین علماء پر پوہیزی او عموماً دے تہ تاویل و تیلے شی مثلاً د فقہی احکاموا استنباط بیان د مجمل تخصیص د عام او تقید د مطلق حقیقت لغویہ بانڈے حقیقت شرعیہ تہ ترجیح ورکول او حقیقت عرفیہ تہ پہ حقیقت لغویہ بانڈے ترجیح ورکول خوہلہ چہ پہ خلافے دلیل قائم نہ وی، لکہ وصل علیہم ط ان صلواتکے سکن لهن: چہ دلیل پہ معنی لغوی ستہ نو معنی عرفی بہ تر مطلب نشی اغتہ :-

(۲۴) غلور مرہغہ چہ د هغه علم الله سرہ خاص دے، لکہ د متشابہاتو د وخت د قیامت او درروح وغیرہ علم رالاتقان جلد ۱ ص ۱۱۷) وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ كَيْتَمَدَّ كُورَه آسانئی نہ مطلب دویم قسم دے لفظ د ذکر دے قرینہ دہ چہ یولخے هغه قرآنی مضامین آسان کرے شوی دی چہ وعظ او نصیحت سرہ تروون لوی او هغه هم دغه دویم قسم دی امام زرکشی د التفسیر خوبی کریدے، او پہ دے تقسیم کینے علماء سرہ چہ کوم قسم خاص شوے دے هغه پہ عامہ اصطلاح کینے تاویل بللے شی خون تاویل محمود پہ دے لاندینی شہا طوف مشروط دے کہ دا سے نہ وی نو بیات تاویل مذموم او مخریف دے :-

(۲۵) د کومر ایت تاویل چہ کییزی هغه بہ دوپا ندینی آیت سرہ جوہر خوری (۲۶) دُر ستنی آیت سرہ بہ هم جوہر خوری (۲۷) دلغت پہ اعتبار سرہ د آیت پہ مطلب کینے د دے خائے وی (۲۸) د کتاب الله او سنت رسول نہ بہ خلاف نہ وی :- الاتقان جلد ۲ ص ۳۱۱ کینے وی :-

قَالَ قَوْمٌ مِّنْهُمْ الْبَغْوِيُّ وَالْكَرَائِيُّ التَّوِيلُ صَرَفُ الْآيَةِ إِلَى مَعْنَى مُوَافِقٍ لِمَا قَبْلَهَا وَمَا بَعْدَهَا تَحْتَمِلُهُ الْآيَةُ غَيْرَ مُخَالِفٍ لِلْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ :-

۲۳) د کتاب الله او سنت سرہ مخالف
۲۴) دُر ستنی آیت سرہ جوہر بنت
۲۵) د کتاب الله او سنت سرہ مخالف

کیدل امام زرکشی د علامہ زمخشری نہ دانچم شرط ہم نقل کرے دے، چہ د دے تاویل او تفسیر نہ د قرآن پہ معجزا نہ بلاغت کینے خہ نقصان نہ پیدیزی، بلکہ اعجازی بلاغت پہ خیل خائے باقوی قال الزمخشری مِنْ حَقِّ مُفسِرِ كِتَابِ اللَّهِ الْبَاهِرِ وَكَلَامِهِ الْمُعْجَزِ أَنْ يَتَعَاهَدَ فِي مَدَائِهِ بَقَاءَ النَّظْمِ عَلَى حُسْنِهِ وَالْبَلَاغَةَ عَلَى كَمَالِهَا ر البرهان جلد ۱ ص ۳۱۱ :-

(۲۶) د مفسر قرآن د پاره د اضروری دہ، چہ هغه د تفسیر پہ یولو لارو کینے دا خبرہ پہ نظر کینے ساقی چہ د قرآن د نظم ر عبارت خوبی او د قرآن د بلاغت کمال پھیل خائے پلے وی، دے نہ پنجم بشرط ہم معلوم شود علامہ زمخشری رائے بالکل صحیح دہ د قرآنی آیت اصلی مقصد د پاره پہ قرآنی تفسیر کینے اعجازی شان موجود دے کچرے معنی بدلہ شی او د خیلے خوب سے معنی اکرے شی نو د قرآنی تفسیر اعجازی شان پختہ شی او پہ قرآنی الفاظ کینے د نظم قرآنی او د سیاق سباق د ارتباط او د دلالت شان د دغه خانی معنی راہو مبلو پہ ر جہ کمزورے شی، (۲۷) کتاب او سنت کینے چہ کوم بیان شوے دے هغه یونا قابل تقسیم آسانی حق دے نو د قرآن د کوم ایت چہ تفسیر کییزی نو دا بہ کتل بکاروی، چہ د تفسیر یا مطلب پہ بل خائے کتاد قرآن یا سنت نبوی د مطالبوسرہ خو تکرہ نہ وی

x

کہ نگرا وہی نودا بہ ددے خبرے دلیل وی چہ ڈا تفسیرخپل خانی او تحریف
 دے حتی یو د بل سرہ نہ تگرا ویری نو تفسیر بہ ہم ہنہ صحیح دی چہ
 پہ ہنہ کنے یو بل سرہ تگرا و تعارض نہ وی خو تعارض نہ مطلب حقیقی
 تعارض دے ہسے خو ظاہری تعارض مضر حکم ندے چہ ہنہ پہ قرآن
 کنے غور کولو سہ ختمیری، ہم دغہ وجہ دچہ ڈھرایت پہ تفسیر کنے
 ڈہ مفسر نظر دپہ ہتول کتاب او سنت وی دے ڈپارہ چہ ڈہنہ تفسیر
 ڈ مجموعی کتاب او سنت نہ خلاف نشی، دارنگ ڈ خیر القرون (یعنی صحابہ
 تابعین او تبع تابعین چہ ڈ قرآن ڈ پوہ یوغنہ او ممتاز، برخ لری) ڈ
 تفسیر و نو ڈ مجموعی روح پچہر ستنے کوم تفسیر خلاف وی نو ہنہ بہ
 تحریف وی او ڈ قبکولو قابل بہ نہ وی، البت کچرے یوما ہر مفسر تفسیر
 ڈ شراطلو پہ رہنرا کنے داسے مطالب قرآنی بیان کبری، چہ سلفونہ وی
 بیان کبری خود ہنہ خلاف کے ہم نہ وی کہے، نو ڈ داسے معارف
 قرآنیہ و دروازہ ڈر سٹو خلقو ڈ پارہ بندہ ہم ندہ او پہ قرآن
 ڈ صحیح غور او فکر پہ زور ڈ معارف و اسرار و ڈ استخراج کار بہ تزیامتہ
 جاری وی، پہ حدیث شریف کنے راجی، لا ینکلی عجاہبک؛ ڈ قرآن
 عجیبہ مضامین نہ ختمیری ڈ دے متعلق ڈ امام شافعی رح ارشاد دے
 جَمِيعُ مَا تَقُولُهُ الْأُمَّةُ شَرْحٌ لِلسُّنَّةِ
 وَ جَمِيعُ السُّنَّةِ شَرْحٌ لِلْقُرْآنِ وَ
 جَمِيعُ الْقُرْآنِ شَرْحٌ لِأَسْمَاءِ الْحُسْنَى
 وَ صِفَاتِهِ الْعُلْيَا : یا شرح دہ او قدآن ڈ اللہ تعالی ڈ اسماء
 حسنی او ڈ صفات عالیہ و شرح دہ : او ددے اسرار و متعلق ڈ حضرت
 ابن مسعود رضہ ارشاد دے :
 قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ مَنْ أَرَادَ الْعِلْمَ : خُوكَ چہ علم غواری نو ڈ قرآن

فَيْشُورُ الْقُرْآنَ فَإِنَّ فِيهِ عِلْمٌ : ڈ مضامین و لیتون ڈ ان کبری حکہ
 اکا و لاین و الآخرین رر و اہ : چہ پہ دے کنے ڈ اولینو او آخرینو
 البیہقی فی المدخل : علم دے مراد اصول دعلم دی
 او ہر پہ دے بارہ دار شادات ڈ باری تعالی دی، تَبَيَّنَتْ لِكُلِّ شَيْءٍ
 تَفْصِيلاً لِكُلِّ شَيْءٍ، غرض دا چہ ڈ دین ہتول اصول پہ قرآن حکیم
 کنے موجود دی او پہ فیضان الہی سہ ڈ اللہ تعالی پہ خاص بند کا نو ڈ
 قرآن نہ ددین اسرار پرانے کیزی ددے فیضان ڈ کر پہ روح المعانی
 جلد عک اگوری، دے قسم فیوضاتو تہ تفسیر اشاری و بیلے شی
 ڈ باطنیہ و پہ تفسیر اشاری کنے چونکہ ڈ ظاہری معنی انکار دے پہ دے
 وجر ہنہ مردود دے، ڈ اهل السنة صوفیہ و چہ کوم اشاری تفسیری
 کبری دی پہ ہنہ کنے آہم خلود دی، تفسیر نیشا پوری، تفسیر الا لوسی،
 المتوفی سنہ ۱۲۰ھ تفسیر التستری سہل بن عبد اللہ التستری المتوفی
 سنہ ۳۱۳ھ و لم یتیم (یعنی پورہ نہ دے) او تفسیر ڈ محی الدین بن
 عربی المتوفی بد صنف سنہ ۵۰۰ھ دا ہتول صاحبان ڈ قرآن ظاہری
 معنی تسلیم کولو نہ، پس اشاری تفسیر و نہ کوی چہ ڈ ہنہ متعلق ڈ رکشی
 پہ برہان کنے لیکھی :
 كَلَامُ الصُّوْفِيَّةِ فِي تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ : ڈ صوفیہ و کلام تفسیر نہ دے بلکہ
 قِيلَ لَيْسَ بِتَفْسِيرٍ وَ إِنَّمَا هُوَ مَعَانٍ : ہنہ واددات او وجدانیات دی
 وَ مَوَاجِدًا يَجِدُونَ عِنْدَ التَّلَاوَةِ : چہ ہنوی ڈ تلاوت پہ وخت
 محسوسوی بن الصلاح پہ خیلہ فتاوی کنے لیکھی :
 وَ جَدَّتْ عِنْدَ الْأَمَامِ أَبِي الْحَسَنِ الْوَاحِدِيِّ : ما ڈ ابو الحسن الواحدی
 أَنَّهُ قَالَ صَنَّفَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ السَّلْمِيُّ : نہ معلومہ کرہ ہنہ او بیلے
 حَقَائِقُ التَّفْسِيرِ فَإِنَّ كَانَ اعْتَقَدَ أَنَّهُ تَفْسِيرٌ : چہ عبد الرحمن السلمی

x

فَقَدْ كَفَرَ قَالَ ابْنُ الصَّلَاحِ أَنَّهُ لَمْ
يَذْكُرْهُ تَفْسِيرًا أَوْ لَا ذَهَبَ بِهِ
مَذْهَبَ الشَّرْحِ لِلْكَلِمَةِ فَإِنَّهُ لَوْ
كَانَ كَذَا لَكَ كَانُوا قَدْ سَلَكُوا مَسَلَكَ
الْبَاطِنِيَّةِ وَإِنَّمَا ذَلِكَ مِنْهُمْ ذِكْرُ
نَظِيرٍ لِيَأْوِدَ بِهِ الْقُرْآنُ فَإِنَّ النَّظِيرَ
يُذَكَّرُ بِالنَّظِيرِ:

حقائق التفسیر لیکلے دے کچرے
ہغہ دا تفسیر گنری نوکا فردے
ابن الصلاح فرمائی چہ ہغوی دا
د تفسیر پہ توگہ نہ دے ذکر کرے او
نہ تے دغہ لفظ تشریح گنری، کچرے
داعے نو دا باطنیت دے،
دا خو یوگے د قرآنی مدلول نظیرے

ذکر کرے دے، حکم چہ یونظیر نہ بل نظیر یا دپزی:

د دے اقوالو نہ معلومہ شوہ چہ صوفیہ دا سے قسم تفسیر نہ بولی بلکہ د
قرآنی مقاصد و نظیر بیا: ہغوی او دے سرہ د باطنیہ و او د صوفیہ و
د تفسیر بیلتون دا علوا و ل د قرآن د ظاہر نہ انکار کوی لیکن صوفیہ
د قرآن ظاہری معنی مفلونہ بعد دا سے قسم بیان کوی، پہ منا اهل

العرفان جلد ۱ ص ۵۵۵ کہنے دی:

وَمِنْ هُنَا يُعْلَمُ الْفَرْقُ بَيْنَ
تَفْسِيرِ الصُّوفِيَّةِ الْمُسَمَّى بِالتَّفْسِيرِ
الْإِشَارِيِّ وَبَيْنَ تَفْسِيرِ الْبَاطِنِيَّةِ
الْمَلَاحِذَةِ فَالصُّوفِيَّةُ لَا يَتَعَوَّنُ
إِرَادَةَ الظَّاهِرِ بَلْ يُحْضِرُونَ عَلَيْهِ
وَيَقُولُونَ لَا بَدَمِنَهُ أَوْ لَا ذَمَّنْ
إِدْعَى فَمِنْ أَسْرَارِ الْقُرْآنِ وَ
وَلَمْ يُحْكَمْ الظَّاهِرُ كَمَنْ إِدْعَى: داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
بلوغ سطح البیت قبل آت: چہ پہ دروازا د ننو تو بغیر حما
مجاو ذ البابت: د نمنہ کورتہ لارم

د دے خاکے نہ د صوفیہ و د تفسیر اشاری
او د باطنی ملحدینو د تفسیر فرق
معلوم شو، صوفیہ د ظاہری معنی
انکار نہ کوی، بلکہ د ہغہ ترغیب و رکوی
او وائی چہ دا دیرہ ضروری دہ، حکم
چہ د ظاہری مراد د پختگی نہ بغیر
د قرآن پہ اسرار و د پوہ دعو
داعے دہ لکہ چہ خوگ د طوی ا لری
چہ پہ دروازا د ننو تو بغیر حما
د نمنہ کورتہ لارم

صاحب د منا اهل د تفسیر اشاری قبلو لود پار لا پنچہ شرطو نہ بیا کریدی
۱) ظاہری معنی د قرآن خلاف نہ وی۔

۲) دادعوئی د ہر نہ وی چہ معنی مراد کا یولگے معنی اشاری دہ نہ چہ
معنی ظاہری۔

۳) د قرآنی الفاظو د پیر لے تاویل د نہ وی چہ د الفاظو عربی حیثیت
د ہغہ خلاف وی۔

۴) تفسیر اشاری د د شرع او عقل مقابل او معارض نہ وی۔
۵) اشاری مضمون د پہ شرعی دلیل مضبوط او مؤید وی۔

مناهل العرفان جلد ۱ ص ۵۴۵ بانڈے امام ابن تیمیہ رح د قرآن
ہر ہغہ تفسیر غلط بنودے دے چہ د صحابہ و او د تابعینو د تفسیر نہ
خلاف وی، اصول التفسیر کہنے لیکتی:

وَفِي الْجُمْلَةِ مَنْ عَدَلَ عَنْ مَذَاهِبِ
الصَّحَابَةِ وَالتَّابِعِينَ وَتَفْسِيرِهِمْ
إِلَى مَا يَخَالِفُ ذَلِكَ كَانَ مُحْطًا فِي
ذَلِكَ بَلْ مَبْتَدَأٌ عَالًا لَيْسَ لَهُمْ
بِتَفْسِيرِهِ وَمَعَانِيهِ كَمَا أَنَّهُمْ أَهْلُ
بِالْحَقِّ الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ بِهِ رَسُولًا
آتَمَى:-

ہر ہغہ تفسیر چہ د صحابہ و
او تابعینو د تفسیر نہ خلاف وی
نو د دے مفسر پہ غلطہ دے
بلکہ بد معنی دے، حکم چہ د قرآن
پہ تفسیر او د ہغہ پہ معنودوی د پیر
بنہ پوہ وونکہ خنکہ چہ ہغوی د
حضور علیہ السلام در او رلی شوی حق

دیرزیات عالمان و...

امام سیوطی رح پدا نقان جلد ۱ ص ۵۴۵ کہنے ہم د دے پہ بار کہنے لیکتی
وَهُوَ نَفِيسٌ جِدًّا چہ د ادیرہ قیمتی او اعلیٰ خبرہ دہ لیکن دے سرہ
لیکی چہ د صحابہ و او تابعینو د سند د صحت تحقیق پکار دے حکم
چہ پہ دے قسم روا یا تو کہنے ضعیف او موضوعی ہر موجودی ہر دغہ

يَا اِلٰهَ عُلَمٰمٍ فِيْ خَفَاٍ رَفَعَ الْبَارِيْ اِبْتَدَا جِلْدَاوَلِ يَعْنِيْ بَلْ نَهَيْتَ خَدَّ
بنودل، دادوحي لغوی معنی دی، اود دے شرعی معنی اِلْعَلَامُ بِالْشَّرْعِ
یعنے صرف شرعی احکام بنودل وحی دہ۔ دوحی لغوی، درے قسم دی

۱) فِطْرِي ۲) اِيْجَادِي ۳) عِرْفَانِي
لکہ د خدا ئے پاک پہ الہام د نود و مچو گبین جو بول
اوپہ ہنہ کئے شہد جمع کول د غہ رنگے د نود و حیوانان

کارنہ خود اقسام وحی صرف حیوانان تو رخنار و خارو (دپارہ وی) پہ
قرآن کو پیر کئے دی :
وَاَوْحِيْ رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنْ اَتَّخِذِيْ مِنْ مَّوْبِنٍ د شہد و مچو تہ پہ وحی
مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا رَسُوْرَةُ النَّحْلِ اِيْتَا فِطْرِي سِرَّة ا بنودل چہ تاسو

پہ غرو نو کئے گبینو نہ جو پکری
ایجادی لکہ دیورپ سائنسدان چہ یو آرخ تہ مخہ کپری او
ہنہ دپارہ کوشش کوی نود د غہ مطلوب خیز صورت

اوقنتہ اللہ پاک ددہ پہ ذہن کئے راوی اود غہ خیز بیا جو رشی، مثلاً
ہر وہمی سری ہوائی جہاز جو بول غو بننہ ہنہ اول ڈالوئیکے شکل نود
لید لے دیو آلو توئوئکی خیز شکل ئے پہ خیال کئے راو سنوا و کار ئے پر
شروع کرو بخرجے ئے کولے او تکلیفونہ اوتوا و نوئے برداشت کول نود
چہ قدرت ڈالوئیکے مکملہ نقشہ ددہ پہ ذہن کئے و اچولہ، ڈموجڈ
کارخپل ذہن متوجہ کول و او د خدائے کار ڈمطلب خیز نقشہ اچول
دا ہنہ وحی او الہام ددے چہ عاموانسانانوئہ کپری ہنہ د کافرولے
نہوی:

كَلَّا تَتَذَكَّرُ اِنَّ هُوَ لَآءٍ وَّ هُوَ لَآءٍ مِّنْ عَطَاٍ : یعنی مؤمن او کافر دو اپہ کوشش
رَبِّكَ وَاَمَّا كَانَ عَطَاٍ رَبِّكَ لِحُطُوْرِكَ كوی نومونہ ہنہ مدد کو وستا

سورہ بنی اسرائیل آیت ۹۱ | د خدائے بخشش او فیض پہ چا بند دے
دا قسم وحی عاموانسانانوئہ پارہ خاص دہ اگرچہ ہنہ کافر ہنہ وی:

عِرْفَانِي دریم قسم وحی عرفانی دہ چہ اولیا و سرہ خاص دہ
ہلہ چہ یوولی ڈ شریعت پہ تابعداری او پہ ریاضت سرہ

ڈ ذرہ صفائی بیاموی نو پہ، دہ بانڈے خاص علوم د الہام پہ ذریعہ
ڈ اللہ ڈ طرفہ وار دیوری چہ ہنہ تہ قرآن اشارہ کوی:

وَالَّذِيْنَ جَاهَدْنَا وَاٰمِنَّا كَتَبْنَا لَهُمْ مِّنْ دُوْنِ مَا كَفَرُوْا سَلٰمًا مِّنْ لَّدُنَّا
سُبُلَنَا رَسُوْرَةُ عَنْكِبُوْتِ اِيْتَا ع ۱۱ : اللہ پہ فرمان برداری کئے محنت کوی
نومونہ پہ ہغوی ڈ ہدایت خاص لارے پرا نیجو:

د دے ہدایت مطلب الہامی معارف دی چہ ڈ ہدایت ایسانی زیوا
دی، خکہ چہ ایسانی ہدایت خود محنت کولونہ ورا نڈا ہم حاصل ڈے
دادرے وارہ قسم الہام پہ لغت او پہ معنی عامہ کبی وحی دہ دا حیوان
انسان اولیا و کراموئہ کیدے شی اگرچہ دمر تہ و فرقلہ پکتن ہنہ دے
چہ کوم ماورپانڈے بیان کرو او دا وحی یوئے ڈ پیغمبرانوئہ دہ
بلکہ ڈ پیغمبرانوئہ خاص وحی شرعی دہ:

وحی شرعی

خلورم قسم شرعی دہ چہ انبیاء علیہم السلام سرہ خاص دہ
خوہر نبی ولی ہم وی نو ہنہ تہ وحی عرفانی ہم کپری چہ ڈ ہنہ نو
حیت دوحی شرعی دے، چہ ڈ قانون او احکام و حیثیت لری، بخلاف ڈ
ولی دوحی عرفانی چہ ہنہ قانونی حیثیت نہ لری او دا ڈ علم کلام یو
عامہ مسئلہ دہ: وَاللّٰهَامُ لَيْسَ بِحُجَّةٍ عِنْدَ الشَّرْعِ : یعنی ڈولی
الہام قانون شرعی نشی جو پیرہ : دوحی شرعی حقیقت دا ڈ
چہ دا اللہ ڈ جانبہ ڈ فرشتے پہ واسطہ یا بیغ پہ نیغہ پہ خوبیا پہ

۱) د یو جسم په یو مکان کېنې لکه او کیدل لکه
 نَزَلَ الْأَمِيرُ الْمَدِينَةَ : (امیر په ښار کېنې بکا و شو)
 رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا : ترجمه : اے خدایه ما د برکت
 سورة مؤمنون آیه ۲۳ : وَاللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ :
 ۲) د یو جسم باندې نه لاندې را تلل، لکه
 وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكًا : موبز د آسمانه د برکت اوبه را کوڅې
 کړی دی :

د قرآن حکیم الفاظ د جسمیت او مکانیت نه بهر د پاک (دی په دے وجه
 د نزول قرآن مطلب اعلام ربنودل) دے مطلب دا چه قرآن په فریدم
 د فریسته رسول علیه السلام نه بنودل دا نزول قرآن دے او په
 دے تعبیر نزول (کښ د قرآن د شان لوی ښکاره کول مقصود دی
 (مناهل العرفان جلد ۱ ص ۳۲) چه انسان ته د لور مقامه پر خیز
 را غلے دے، یا قرآن باندے د نزول اطلاق په دے اعتبار دے چه
 جبریل علیه السلام دی لور مقامه په زمکه را کوڅ شو دا خو حقیقت
 دے نو په دے واسطه قرآن ته هم نزول منسوب شو.

(۳) د یمه معنی د نزول دا هم ده چه پخپله خویو خیز را کوڅ نه شو
 خوا سباب ته د عالم بالا سره تړون لری چه اراده الهی هم کیدای شي
 یا آسمانی تاثیرات او هم په دے اعتبار سره اُسپنه خارووا و انسانی
 لباس د پارده هم قرآن د نزول لفظ استعمال کړی دے.
 وَأَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِي ذُرِّيَّتِهِ : موبز اُسپنه را کوڅه کړه چه د هغه
 وَصَلَفٌ لِلنَّاسِ : سورة الحديد آیه ۲۵ : نه د جنگ سامان هم جوړیږی
 وَأَنْزَلْ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ تَمَایْنَةً : موبز ستاسو د فاندے د پارده
 اَشْرَاحًا وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارِي : خارووا ته جوړے را کوڅه کړی دے

سَوَاءٌ تَكْمُرُ، سورة الاعراف آیه ۱۳۰ : موبز لباس را کوڅا کړه چه د هغه
 په اغوستو ستاسو د حیا حایونه پرده شي،
 د دے درے وار و خیزو نوا سباب آسمانی وی تودے د پارده هم د
 (نزول) لفظ استعمال شو :-
 نزول نه بیا دوه نور لفظونه، انزال او تنزیل جوړیږی، (۱) تنزیل
 په وار وار را کوڅیدو ته وائی، او انزال په وار وار او په یوځل را کوڅیدو
 د پارده استعمالیږی، لکه چه عذاب د پارده هم د دے استعمال شو
 دے :-

إِنَّمَا نُنزِلُكَ عَلَىٰ أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ : موبز په دے کلی د آسمان نه عذاب
 بِرَجْزٍ أَسْفَلَ مِنَ السَّمَاءِ (سوره منکوت) : نازل کوونکی یو
 آیه ۱۳۳

ښکاره خبره ده چه عذاب په یوځل نازل شویدے. او قرآن په
 وار وار د دے د وار د پارده در انزال) لفظ استعمال شو، نورمانی
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ : یوے خوبی د هغه الله دی، چه په
 الْكِتَابِ (سوره کهف آیه ۱) : خپل بند دے دا کتاب نازل کړو
 د مفردات امام مراغب ص ۳۰۷

د قرآن درے تنزیلات

۱) نزول اول : د بارگاه خداوی نه لوح محفوظ نه نزول، چه هغه
 دے آیت لیکه ذکر دے :- بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ فِي لَوْحٍ

مَحْفُوظٍ ﴿۱﴾ سورة البروج آیه ۲۲، ۲۱

۲) دویم نزول : د لوح محفوظ نه د لاندینی آسمان د بیت العزة
 مقامه نه نزول چه په سورت د خن سورت

قدرا و سورت بقره لیکه ذکر دے :-

اودویم کرت دَرُومبی آسمان پہ بیت العزت مقام کئے اودریم کرت
 نزول سے پہ واروار پہ حضور علیہ السلام اُشوا، نور آسمانی کتابوں
 پہ یوخل پہ کتابی صورت کئے نازل شوی دی دَقْران دوارہ قسمہ ریپو
 خل، پہ واروار نزول دابنائی چہ دَحْدائے حکمت فرستوتہ را
 بنود و، چہ دا آخری کتاب دے، یارُومبی آسمان تہ دَنازِلوومطلب
 ذہبی علیہ السلام شوق زیاتنول وور، حکمہ چہ دَحْوَجے شے رانزدے کیدل
 شوق نُورہم زیاتنوی، یاد احکمت دوچہ دَقْران د مکمل حفاظت
 یقین راشی اوشک شبہ بالکل خترشی (مناہل العرفان جلد
 ص ۳۶ تا ۴۰)

دَا حَقْر دَاخیال دے، چہ دَقْران د حفاظت مُکمل انتظام کول پہ دے
 وجہ مقصود ووجہ دا آخری کتاب دے، یوخل دَعومی انتظام پہ صَوْت
 کئے قُرآن پہ لوج محفوظ کئے محفوظ کرے شوچہ د حکومت الہیہ
 مرکزی محافظ خانہ دہ - دویم خل پہ بیت العزت کئے د آسمانی حفاظت
 انتظام اُشوا ودریم خل دہبی م پہ زرہ نازلید سرہ د زمینی حفاظت
 انتظام اُشوا، پہ خلورم خل دَامت پہ سینو دے د حفاظت انتظام اُشوا
 لکہ فرمائی: اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ اِنَّا لَآلِهَ الْخَفِيَّوْنَ رِسْوٰةَ الْحَجْرِ اَيَّدُ
 وِنَحْمُ خُل د حضرت ابوبکر، عمر و عثمان رضی اللہ عنہم اجمعین پہ ذریعہ
 تحویر پہ صورت کئے دے د حفاظت انتظام اُکریے شو پہ زرہ وور
 بے خبرہ اچوونکے اوپہ سینو کئے محفوظ کوونکے یوائے اللہ دے،
 جبرائیل علیہ السلام قُرآنی الفاظ خٹکے حاصل کرل،
 صحیح خبر د اده چہ جبرائیل علیہ السلام اللہ نہ قُرآن واورید واور
 دے الفاظ پئے حاصل کرل، لکہ خٹکے چہ بیہقی د اِنَّا نَزَّلْنَا لَنَّهُ، بہ تفسیر
 لیکلی دی او دے تاہد د طہرانی ہفہ حدیث شریف دے چہ د

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ ۝ ہم موبز دا پہ مبارکہ شبہ کئے نازل
 سورہ دُخَان ایتہ ع : کپے دے،

اِنَّا نَزَّلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ۝ ہم موبز دا پہ شبہ د قدر کئے
 سورہ القدر ایتہ ع : نازل کپے دے،

شَهْرَ رَمَضَانَ الَّذِي اُنزِلَ فِيْهِ ۝ د رمضان میاشت ہفہ دہ پہ کومہ
 الْقُرْآنُ (سورہ البقرہ ایتہ ع) ۝ کئے چہ د قُرآن نازل کپے شوے دے
 دے دے د واروار ورنزل و مطلب پہ یوخل نازلیدل دی، شبہ د قدر اوشبہ
 مبارکہ دوارہ لودی اوپر رمضان شریف کئے دی نوایتونو کئے ہیج تعارض
 نشہ لکہ خٹکے چہ مستدرک، حاکم اوسانی اوبیہقی ہم دا بن عباس
 نہ نقل کپری دی۔

(۳) دریم نزول د جبریل علیہ السلام پہ واسطہ
 د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک شویدے، لکہ

فرمائی اللہ جل شانہ

نَزَلَ بِرُوحِ الْاَمِيْنِ عَلٰى قَلْبِكَ ۝ دا رُوح الامین ستا پہ زرہ راکوز کپے
 دے، چہ تہ ویرونکے شے پہ صفا
 عَرَبِيٍّ مُّبِيْنٍ ۝ سورہ الشعراء
 آیتہ ۱۹۳ تا ۱۹۵

دانزل تقریباً پہ دروئیت کالہ کئے مکمل شو، دلته داشبہ کول بے خایہ
 دی چہ د نبی علیہ السلام پہ زرہ مبارک د قُرآن دنزل و مطلب داچہ صرف
 معانی پہ نازل شوی وی الفاظ بہ نہ وی نازل خٹکے چہ د قُرآن د بلسانِ عَرَبِيٍّ
 مُّبِيْنٍ ۝ الفاظ د اکواھی و رکوی، چہ د قُرآن الفاظ ہم نازل شوی وو،
 حکمہ چہ الفاظ د زبان رثبے م وی،

قُرآن د وہ کرتہ پہ یوخل نازل شویدے اول کرت پہ لوج محفوظ کئے او

نوا س بن سمان رضی اللہ نہ تے مرفوعاً نقل کرے دے :-
 اِذَا تَكَلَّمَ اللهُ بِالْوَحْيِ اخَذَتِ السَّمَاءُ
 رَجْفَةً شَدِيدَةً مِّنْ خَوْفِ اللهِ فَاِذَا
 سَمِعَ اَهْلُ السَّمَاءِ صَفِقُوا وَخَرُّوا
 سُجَّدًا فَيَكُوْنُ اَوَّلُهُمْ يَرْفَعُ رَاْسَهُ
 حَتَّىٰ يَرِيْلُ فَيَكَلِّمُهُ اللهُ بِوَحْيِهِ مَا ارَادَ
 فَيَنْتَهِيْ بِهٖ حَيْثُ اَمَرَ : : :
 راہ چت کرمی نوا اللہ تعالیٰ دوحی کلام ہفہ سرہ اگری چہ کوم خائے نہ
 ورتہ حکم اشی ہلتہ د خدا تے وحی ارسوی :-

د جبرئیل علیہ السلام دوحی حاصلو یوغیبی معاملہ دہ بہ ہفہ
 کئے درائے خہ خدے نشتہ لہذا ادا صورت د تلو نہ نہایات غور
 دے ، پہ مناہل العرفان جلد ۱ ص ۱۱۱ کئے اللہ تعالیٰ نہ د جبرئیل
 بیغ پہ بیغہ رو حانی حصول اوک لوج محفوظ نہ حاصل ہر ذکر دی
 دقران تازل شوی الفاظ کلام دانسان پہ ذہن کئے وی بیائے
 پہ ثبہ د الفاظو پہ شکل کئے ادا کو
 داکلام کہ کرو پونہ خلق ہروائی نو دغہ رومی کس کلام بہ بلے شی
 مثلاً کو امر و القیس قصیدہ یا دحریری مقامات چہ خوک ہم لول
 اووائ نو دابہ ہم د امر و القیس او دحریری کلام گنرے شی ، دغہ کہ
 اللہ تعالیٰ خپل کلام د قرآنی الفاظ پہ شکل کئے ظاہر کرو بی جبرائیل
 علیہ السلام اوستو حضور علیہ السلام اوستو پہ اربونز انسانا
 اوستو اولوی بہ تے مگر کلام بہ د اللہ گنرے شی نہ چہ د جبرئیل علیہ
 یا د محمد علیہ السلام پہ قرآن کئے دی رحتی یسمع کلام
 اللہ اوبلسان عربی مبینی دہنہ بنکارہ ثابت پری چہ دتہ

لِفاظ د اللہ د جانبہ دی ، او د اذ اللہ کلام دے ، کچرے مضمون دیوزید
 وی او د دغے مضمون اذ اہ الفاظو د بل (عمر و) وی نو دے نہ بہ دزید
 کلام نہ بلکہ د عمر و کلام و بیٹے شی پہ دے وجہ د قرآن الفاظ او معنے
 دوارہ د اللہ د جانبہ دی او قرآن لہ ہم دے ذات ترتیب
 کچرے دے ، موبز نور زیات د خبرو پہ و لو نو کئے خان نہ تسکو و حکہ
 چہ خہ دیرہ فائدہ تے نشتہ ، پہ مناہل العرفان کئے داپور اتہ ذکر
 مضمون شبتہ دے :-

دقران ، سدت او د حدیث قدسی بیلتون

مام سیوطی رحمہ اللہ د امام جوینی نہ نقل کریدی ، چہ د قرآن
 لفاظ او معنے دوارہ د جبرائیل علیہ السلام پہ واسطہ د اللہ تعالیٰ
 د جانبہ نازل دی او د حدیث مضمون د اللہ د جانبہ دے مگر الفاظی
 د رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم دی ، اتفاقاً جلد ۱ ص ۱۱۱ او حدیث
 قدسی بہ ہفہ وی چہ الفاظ تے ہم د اللہ د جانبہ وی لیکن معجز نہ وی
 ونہ د ہفہ د الفاظو پہ تلاوت ہفہ ثواب حاصل پری کوم چہ د قرآنی
 الفاظو پہ تلاوت حاصل پری او نہ پے منحج کئے د دے لوستہ کیدیشی
 مناہل العرفان فی علوم القرآن جلد ۱ ص ۱۱۱

د آحقر پہ رائے کئے د حدیث نبوی او حدیث قدسی دوا لہ مضمون
 د اللہ د جانبہ دے لیکن د حدیث نبوی نسبت اللہ تعالیٰ نہ کول
 معنوی دی ، مطلب د جانبہ د اللہ خو مضمون دے لیکن پہ بنکارہ
 الفاظو کئے تے نسبت اللہ تعالیٰ نہ نہ دے شوے مگر د حدیث قدسی
 نسبت پہ بنکارہ الفاظو کئے اللہ تعالیٰ نہ کول حکہ ضروری دی چہ دا
 د اللہ تعالیٰ حکم او امر دے او ہم پہ دے وجہ د حدیث قدسی الفاظ
 بل لول اوروایت بالمعنی جائز نہ دے او د حدیث نبوی جائز دے

خوبہ شرط دے چہ اصل معنوی کے فرق را نشی ہمدغم
 وجہ دہ چہ حدیث قدسی تہ کے حدیث اوتیل چہ الفاظ نبوی د
 پارہ دار حدیث خاص دے (قدسی) لفظ زیاتے د بکارہ نسبت پر
 وجہ شوے دے چہ حدیث نبوی نہ د دے زیات اہیت او
 خصوصیت ثابت شی، واللہ اعلم :-

دوہی دنازید وقسمونہ

دوہی نازلیدل بہ یا پتہ ذریعہ دفرینتے دی یا بیغ پہ نیغہ داللہ د
 جانبہ

دروہی قسم بیادریے قسمہ دی

۱) وحی متصلی ۲) وحی تمثلی ۳) وحی روعی
 ۱) وحی متصلی کہے جبرئیل علیہ السلام پہ خیل اصل حقیقت (ملکیت)
 باندے قائم وی اور وحی راوری چہ پہ حدیث د بخاری کہے دے تہ دیوار
 سختہ وحی ویلے شوے دہی فرمائی (وہو اشدک علی) داشتات پہ دے
 وجہ دے چہ بشریت اوملکیت دوارہ یوحائے کیدل دیروے پیتے حکہ
 دے چہ فرہنتہ اوانسان یوجنس نہ دے اوبلہ وجہ دے دادہ چہ
 نبی علیہ السلام د بشریت نہ ملکیت تہ عروج اگری گویا کن دوارہ
 حضرت جبریل اوحضور علیہما السلام فرشتے خیل منیع کہے یو
 جائے شی اودا حکہ پیتے دے چہ گویا کہے د حضور علیہ السلام جنس
 بدل شی د بشریت نہ ملکیت تہ اودا خہ آسان خبرہ نہا :-

۲) دوہی وحی تمثلی دہ چہ جبرئیل علیہ السلام د انسان پہ شکل کہے
 راوری پہ دے صورت کہے حضرت جبرئیل علیہ السلام د ملکیت
 بشریت نہ تنزل اگری اودا وہم جنس یوحائے کیدل خہ پیتے نہ جنس
 دادوارہ قسمہ وحی راودر وہی قسم وحی شدت د بخاری پہ ابتدا کہے د

او قرآنی وحی عموماً پہ دے دو طریقہ غلط دہ :-

۱) دریم قسم وحی روعی دہ : چہ جبرئیل علیہ السلام وحی پہ خراسا
 مبارک د نبی علیہ السلام د اللہ پہ حکم نازل لہ کہی اود حضور علیہ
 السلام د اورید و رہ غوب و مبارک ہن سہا خہ تعلق نہ وی :-
 (اخرجہ الحاکم)

د بالذات رنیغ پہ نیغہ وحی دوہا قسمہ دی

۱) پہ ویسہ لکہ د معراج پہ شپہ د اللہ د جانبہ بیغ پہ نیغہ (بلا واسطہ)
 پہ وحی شوے دہ :-

۲) یا پہ خوب کہے لکہ د حضرت معاذ رض پہ حدیث کہے دی :- آتانی رنیغ نقال
 نیمی یخصی الملائک الا علی ، یعنی خوب کہے ماتہ اللہ تعالیٰ راغے اووے
 رومائیل چہ د عالم بالا فرہنتے پہا خہ کہے بحث کوی راتقان جلد رات

پنجم فصل

د قرآن جمع کول اود ہن تدوین

قرآن د خالق کائنات اخری کتاب دے، حکم اللہ تعالیٰ د دے د
 محفوظ ساتلومکمل انتظام اگری و عالم بالا کہے تے پہ لوح محفوظ
 بیت العزت کہے محفوظ کروا وہ زمکہ تی د دے د حفاظت دوہا قسمہ
 نظام اگری، یوحفاظت صداری، چہ د نبی علیہ السلام اود امت پہ زہونو
 د ماعون کہے تے محفوظ کرو، چہ د قرآن پخیلہ ذکر کہیدی پہ بخاری
 د ابن عباس رض نہ منقول دی، چہ د قرآن د نازلید و پہ وخت بہ
 جبریل علیہ السلام سہ سہا حضور علیہ السلام لوستہ اوتلاوت کولو
 قرآنی وحی محفوظہ شی نو د آیت نازل شو :-

شوے دے چہ پہ ہنخہ صحابہ کرامو ایمان او کامل یقین و وتردے حد
چہ پہ قرآن عمل کولو بانڈے بہ ہغوی پچیل حائونو قربانولونخ
اوویار کولو، اوکلہ بہ چہ صحابہ کرامو د ترغیب الہی آیتونہ واوریدل
نود ہغوی د شوق اور بہ نور زیات پہ لمبو شو مثلاً دا آیتونہ۔

وَأَنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَهُ سوره فاطر آیت ۷۷
۲۳) كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ
د صحیح مسلم پہ روایت د حضرت عثمان رض یوحنا پت شریف دے
خَيْرُكُمْ مَن تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ؛ پہ تاسو کینے دے تلوونہ زیات بنہ
ہنخہ کس دے چہ قرآن زدہ کری او بل تہ تے اذدہ کری۔

او بل حدیث د عبد اللہ بن مسعود رض پہ روایت د ترمذی دے
مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِّنَ الْقُرْآنِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَ الْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا
لَا الْقَوْلُ الْم حَرْفٌ بَلْ أَلِفٌ حَرْفٌ وَلَا م حَرْفٌ وَمِثْلُ حَرْفٍ ؛
پہ دے حدیث کئی د قرآن پہ یدر یو لفظ د سولسونیکو د بد لے او ثواب
موند لو وعدہ شوے دہ نو داسے قسیم ترغیباً تو او تشویقاً تو نہ بہ پہ
صحابہ کرامو یدر غنبا اثر غور کید و کوم نہ چہ قرآن او حدیث
چک دے، ہمدغہ و جدوہ چہ صحابہ کرامو خپل نول ژوند د قرآن
پہ حفظ کولو کینے نیکو و۔

پنجم محمّد

د صحابہ کرامو د دین د نجات لگی یوہ ذریعہ
ہم دا قرآن وودوی بہ خپلہ بتولہ کتہ او کامیابی
ہم قرآن سرہ تر لہ او دا عشق جد بہ او یقین د دے باعث شو چہ ہنخ
بہ قرآن ددے د عاشق پہ توگہ یا دولو۔

شپنم محمّد

صحابہ کرامو بہ قرآن حکیم پہ نما خنہ کینے پہ

تراویح کینے لوستلو د ژوند پہ تلوکارونو کینے بہ تے ہم پہ دے فیصلہ
کولے پہ عقائد و عباداتو، اخلاقو او اعمالو کینے بہ ددے پہ ہدایت
تلل غرض دا چہ اسلامی ماحول او معاشرہ کینے د قرآن حفظ د یر
عزت او شرافت ذریعہ وہ نوحکہ ددے باعث شو چہ قرآن حفظ
یاد کرے شی۔

د قرآن یا د اول او صحابہ کرام

ددے تیرو شوو محمّد کاتو اثر و وجہ صحابہ کرامو خپلہ بتولہ ہنخ قرآن
یاد لوتہ کرے وہ۔ د عربو قبائلو یدر لے لے مزلونہ کول او د
قرآن د یاد لود پارہ بہ ملوینے منورے تہ راتل او نبی علیہ السلام بہ
ہم قاریان او حافظان د قرآن، قبائلوتہ پہ دے غرض لیزل چہ
قرآن ہغوی تہ و زیاد کری پہ صبر سکھ د ابو براء پہ در خوا
نجد یا نوتہ د قرآن د تعلیم او تبلیغ بہ غرض د حضرت منذر بن عمرو ساعدی
پہ مشرئ کینے داویا د قاریانویر تلوے حضور علیہ السلام ورا لیزلو
خود عامر بن طفیل پہ تکی سواد د و صحابہ کرامو منذر بن محمد رض
او عمرو بن أمیہ رض بتول شہیدان کرے شو د شہید کید و پہ وخت
چہ حرام بن ملحان رض نہ نیزہ پورے را پورے او تہ نو ہغوی افریابیل
اللہ اکبر فزت وکبت الکعبۃ را اللہ اکبر حجاب د کعبہ پہ پروردگار قسم
وی چہ خد کامیاب شو م۔

ددے بتول نوم د سیرتہ القرآن (ط) و او ہم د دینہ پہ دغہ دخت کینے
د قاریانوا و حافظانوا د گنبر و الی پتہ لگی د فتح الباری جلد ۱ ص ۲۹۶
علامہ ذہبی پہ طبقات القراء کینے دا و مشہور حافظانوا و قاریانوا
نومونہ بنودلی دی کومونہ چہ د قاریانوا د قرات سند سیر ی،
ہنخ دادی، (۱) عثمان بن عفان رض (۲) علی بن ابی طالب رض (۳) ابی بن

کعب رضی (۱۸) عبد اللہ بن مسعود رضی (۵) سالم مولیٰ رضی (۱۶) ابی حذیفہ
 (۷) معاذ بن جبل رضی چہ پہ دے کئے ابی بن کعب رضی قاریا نو سہ داردے
 پہ مفتاح السعادات جلد علی کتبہ وی چہ ابو موسیٰ الاشعری پورہ قرآن
 یاد کرے ووا و حضور علیہ السلام تے واورولو، پہ صحابہ کرام کیتے سن زہ
 حافظان صحابہ کرام دیر مشہور ووجہ پہ ہغوی کیتے اوہ دیر شوتہ اعلیٰ
 مقام حاصل وود ہغوی نو موندہ دادی رب ابو بکر صدیق رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 عمر فاروق رضی اللہ تعالیٰ عنہ عثمان بن عفان رضی اللہ تعالیٰ عنہ علی بن
 ابی طالب رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبد اللہ بن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ طلحہ رضی
 اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن ابی وقاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ حذیفہ بن الیمان
 رضی اللہ تعالیٰ عنہ ابو ہریرہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ عبادہ بن الصامت رضی اللہ
 عنہ معاذ بن جبل رضی اللہ تعالیٰ عنہ مجمع بن حارثہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۳)
 فضالہ بن عبید رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۲) ابو موسیٰ اشعری رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۵) عمرو بن العاص رضی اللہ تعالیٰ عنہ (۱۶) سعد بن عبادہ رضی اللہ تعالیٰ
 عنہ (۱۷) عبد اللہ بن عباس رضی (۱۸) ابویوب انصاری رضی اللہ (۱۹) عبد بن ذو
 ذوالحارث رضی اللہ تعالیٰ (۲۰) عبید بن معاویہ بن زید بن ثابت رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۱) ابو زید رضی اللہ تعالیٰ (۲۲) سالم مولیٰ ابی حذیفہ رضی اللہ
 تعالیٰ عنہ (۲۳) سلمہ بن مخلد بن الصامت رضی اللہ تعالیٰ عنہ سعد بن عبید
 بن نعمان الانصاری رضی اللہ تعالیٰ (۲۵) زید بن ثابت رضی اللہ تعالیٰ (۲۶)
 ابی بن کعب رضی اللہ تعالیٰ (۲۷) عبد اللہ بن السائب رضی اللہ تعالیٰ (۲۸)
 سلیمان بن ابی حشمتہ رضی اللہ تعالیٰ (۲۹) تمیم الداری رضی اللہ تعالیٰ (۳۰)
 معاذ بن الحارث رضی اللہ تعالیٰ (۳۱) ابوالدرداء رضی اللہ تعالیٰ (۳۲) عقبہ
 بن عامر الجعفی رضی اللہ تعالیٰ (۳۳) عبد اللہ بن عمر بن الخطاب رضی اللہ
 (۳۴) سعد بن المنذر بن اوس رضی اللہ تعالیٰ (۳۵) قیس بن صعصعہ رضی

(۳۶) عبد اللہ بن عمرو بن العاص رضی اللہ (۳۷) ابو حلیمہ معاذ (۳۸)
 بحوالہ تہذیب، طبقات بن سعد، تذکرۃ الحفاظ ذہبی، مفتاح
 السعادات، اتقان، صحیح البخاری) دا خود پورہ قرآن د حافظان
 لندیان دے اوچا تہ چہ نیم گریے قرآن یاد وود ہغوی خوشمیر
 نشی کیدے اودا د قرآن د حافظان، رومیہ دور و نو اسلام چہ خورہ
 بہ خرید وور ہومرہ بہ ورسہ حافظان د قرآن
 ہم زیاتیدل، سرولیم میور غوندہ اسلام د شمن ہم خیل
 کتاب "لائف آف محمد" کیتے اقرار اکر وچہ صحابہ کرام حافظہ
 زیاداشت) بے مثالہ وہ لکے چہ لیکے چہ ددوی حافظہ دیرہ اوچتہ
 وہ خود قرآن د پارہ بہ لے دا دیرہ زیاتر استغناء لولہ، ددوی حافظہ
 دومرہ مضبوط واد محبت تے ہم دومرہ قوی ووجہ اکثر صحابہ و د پیغمبر
 علیہ السلام بہ حیات مبارک کیتے بہ وحی صحیح لوستنہ او یاد وود، پہ شپیر
 صدی عیسوی کیتے عرب چہ ہولہ د نیا کیتے د لیکو لکولو ستونکو وخلقو
 شیر زدو کیتے یونہ ہم کم وود پریس اوچاپ خانے انتظام نہ ووپہ دتے
 ددوی نیات کار بہ پہ یاد ووروان و وگوندی پہ یو خوشخبری و نو کیتے خو
 زیاتے کیتے را و ستل چہ پرا سان و، ہم دغہ وجہ دہ چہ د نیا ہولو
 مذہبی کتابونو کیتے تحریف اشو۔ قرآن حکیم پہ زمانہ د پیغمبری
 کیتے پزیرگونو سینو کیتے پورہ محفوظ ووا لکھونو سینو کیتے نیم گریے محفوظ و
 دا بیان پہ سورہ عنکبوت کیتے شویدے،
 بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ: قرآن د واضح آیتونو مجموعہ دہ چہ
 اَوْ نُؤْتِيهِمْ (سورہ عنکبوت آیت ۲۰) : ذاهل علویہ سینو کیتے محفوظ دی؛
 د قرآن د یاد وولو د تلاوت کار تولو مسلمانا نو جاری ساتلو، مسلمانا نو بہ
 حکم قرآن پہ نونج کیتے لوستو چہ ددے لوستنہ پہ غائٹہ کیتے فرض وہ

تُرَدے چہ عثمان غنی رضی اللہ تعالیٰ اوتیم داری رضہ پہ یو یورکت
 کئے قول قرآن ختمولو (تہذیب التہذیب واستیعاب) عبداللہ بن عمر
 اوعبداللہ بن عمرو العاص بہ پہ یوشپہ کئے قرآن ختمولو (فتح الباری)
 سعد بن المنذر بہ پہ درے ورخو کئے قرآن ختمولو (اسد الغابۃ) دسلفو
 دقرآن دتلاوت دا حال ووجہ بہ بعضے شواروز کئے اٹھ کر تہ قرآن
 شریف ختمولو، یعنی خلور ختمہ دورے اوخلور ختمہ د شپے بعضہ دورے
 درے کر تہ او بعضہ بہ دوہا حلہ حالانکہ حضور علیہ السلام د درے ورخونہ
 کم وخت کئے دقرآن شریف د ختمولو نہ منع کویوہا، چہ دقرآن دمطالبو
 پہ پوہہ کئے خہ نقصان رانشی، ترمذی کئے عبداللہ بن عمر رض مرفوعاً
 روایت کہے دے :-

لَا يَفْقَهُ مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ فِي أَقَلِّ مِنْ ثَلَاثٍ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۰)
 پہ سینو کئے د حفاظت دا انتظام ہیچ یو انسانی کتاب نہ نصیب شوہ
 نہ دے کوم کتاب چہ د مسلمان پہ غور بنہ خرمن خہ چہ پہ رگ رگ
 اوپہ زہرا اود ماغون کئے نوتے وی اومشرق اومغرب دواہو کئے ددے داسے
 حافظان موجود وی چہ دھغوی الفاظ اوحروف بالکل یوشان وی، خہ
 کئے زیاتے پکئے نہ وی، ددے بیمثله انتظام باوجود دقرآن پہ حفاظت کئے
 بیامہ دچاشک شبہ کیدے نہی :-

ذکر قرآن حکیم تحریری حفاظت

پہ اتقان کئے دمسند رک حاکو بہ حوالہ نقل دی چہ قرآن پہ تحریری صورت
 کئے درے کہ تہ جمع شوہ دے (۱) د پیغمبر علیہ السلام پہ زمانہ کئے (۲)
 دا ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے (۳) د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ
 پہ زمانہ کئے دا رومی د وہ جمع پہ بخاری وغیرہ کئے د خرید بن ثابت الانصاری
 د روایت نہ ثابتنے دی (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹ تا ۱۱۰) اودا دہمہ جمع،

یعنی عثمانی جمع د حضرت حذیفہ بن الیمانی د روایت نہ منقولہ ددے
 دکر وارہ وجمعوہ نوعیت کئے فرق وو، د رومی قسم ربنوی جمع مقصد
 دا ووجہ قرآن ضائع نشی نو حکم قرآن پہ مختلفو خیزونوا لیکلے شوہ -
 خہ خود سپینو کانرونہ جو رہے کرو تختو باندا، خہ د سپینو خرمنو پہ
 تکرر اوخہ دکرگی پہ ہوارو تختو باندا، نو دا جمع دیو کتاب پہ
 شکل کئے نہ وہ د صدیقی رض جمع مطلب قرآن د کتاب پہ شکل یوخلے
 کول ووجہ د خان خانان لہ تکرر د ضائع کیدو ہیچ خہ خطرہ پاتے
 نشی دا جمع پہ کاغذ شتوے وہ چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کئے نہ وو
 (کاغذ) اود ابو بکر صدیق رضی اللہ پہ زمانہ کئے د شام نہ مدینہ منورہ
 تہ دارسید لے وو۔ موطا امام مالک رکھے د سالم بن عبداللہ نہ
 روایت دے :-

جَمَعَ أَبُو بَكْرٍ الْقُرْآنَ فِي الْقَرَاءِطِيسِ، ابو بکر رض صدیق قرآن پہ کاغذ
 جمع کویوو) معازی موسی بن عقبہ کئے دی :-

حَتَّى جُمِعَ عَلَى عَهْدِ أَبِي بَكْرٍ فِي الْوَرَقِ (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) دا ابو بکر
 پہ زمانہ کئے قرآن پہ کاغذ لیکلے شوار جمع شوہ :-

د حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ عنہ پہ زمانہ کئے دقرآن جمع کولو مطلب داوہ
 چہ د مختلف قسما تلفظ نہ دا محفوظ کرے شی، چہ دے نہ فساد
 پیدا نشی، دا فرق امام سیوطی پہ اتقان کئے د ابن تین نہ نقل کویوہ
 (اتقان جلد ۱ ص ۱۰۹) :-

صدیقی جمع

ددے جمع محدث فاروق اعظم رضی اللہ عنہ د خرید بن ثابت نہ
 روایت دے، چہ کلہ پہ جنگ یمامہ کئے او یارہ، حافظان شہیدان
 شول نو ابو بکر صدیق رضی اللہ عنہ، خہ لایم نو ہلنتہ حضرت عمر رضی

ذریعہ دے ثبوت مؤندے شی، پہ ابوداؤد کہتے حضرت عروہ بن نہ
روایت دے،

إِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَالَ لِعُمَرَ وَزَيْدٍ أَقْعَدَا
عَلِيَّ بَابِ الْمَسْجِدِ فَمَنْ جَاءَ كَمَا
بِشَاهِدَيْنِ عَلَى شَيْءٍ مِّنْ كِتَابِ اللَّهِ
فَاكْتَبَاهُ :
حضرت ابوبکر رحمہ حضرت عمر رحمہ اور زید
دواہوتہ اوسیل چہ تاسود جماعت پہ
دروازہ کہتے کیئی چہ دکتاب اللہ پہ کوم
لیکلی شوی ایبتونو وہ کسان گواہان

تیر شول نوہغہ ایبتونو ا لیکئی،

دویم داچہ دغہ لیکلی آبتونہ دے دیرو صحابہ کرامو پہ سینو محفوظ
ہم وی ہوناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵

دغہ رنگ ابن ابی داؤد پہ کتاب المصاحف کہتے سند سرہ بیان کریدے چ
وَمَا كَانُوا يَكْتُبُونَ فِي الصُّحُفِ وَالْأَلْوِاجِ : صحابہ ورمہ پہ چہ کوم قرآن پھصحیفہ
وَالْعَصْبِ وَكَانَ لَا يَقْبَلُ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى : پہ تختو او دے جورو پہ، خا گولیکلی و
بِشْهَادِ شَاهِدَيْنِ : : : : : نوہغہ بہ دے و کسانو دگواہئی نہ
پس قبلوے شو

عثمانی جمع

د اسلام دائرہ ہرکلہ چہ لویہ شو نو کومو مسلمانا نو
قرآنی آبتونہ د کومر استاذ نہ پہ کوم تلفظ او قرآن
کہتے چہ زدہ کری وو، نو پہ ہغوی کہتے او پہ نورو ہغہ مسلمانا نو اختلاف پید
شو کوموتہ چہ پہ بل قرأت کہتے تعلیم ور کہتے شوے وو، لکہ خنکہ چہ مجازہ
کہتے د حدیف بن الہالی داؤد کو شوے خبر دے قسہ فتنے دلیل دے کوم چہ
دارمینیا او د آذربائیجان د فتح کولونہ پس مدینے منورے تہ واپستی کہتے
د حضرت عثمان رض پہ خدمت کہتے د اعرض و ہا نندے کہو،

أَدْرِكُ هَذِهِ الْأُمَّةَ قَبْلَ أَنْ يَخْتَلِفُوا : پہ دے امت کہتے دیہود دا و انصاف
اخْتِلَافِ الْيَهُودِ وَالنَّصَارَةِ : : : : : پشان اختلاف پید اکید و نہ و ہا نندے

تاسود اسنبال کری:

تردے چہ پہ مدینہ منورہ کہتے ہم د استاذانو اشاکر جانو پہ مینخ کہتے د
قرأت د اختلاف فتنہ پیداشوہ، نو خکہ خو حضرت عثمان رضی اللہ
پہ خطبہ کہتے ا فرسہ حہ ہرکلہ تاسو کہتے د اختلاف دے رچہ پہ مدینہ
کہتے یئی) نو لہ بنارو نو کہتے خود دے نہ ہم د نیات اختلاف پید
کیدر خطرہ دے ہغوی خیل الفاظ دادی،

أَنْتُمْ عِنْدِي تَخْتَلِفُونَ فَمَنْ نَأَى مِنَ الْأَمْصَارِ أَشَدَّ اخْتِلَافًا.
رناہل العرفان جلد ۲ ص ۲۳۵ واتقان ص ۳۵

نوبیا ہغوی دا قضیہ صحابہ کراموتہ و ہا نندے کہو او د ہغوی پہ
اتفاق سرہ حضرت عثمان رض د حضرت حفصہ رض نہ د قرآن ہغہ
نسخہ را ا بللہ کومہ چہ د حضرت صدیق رض پہ زمانہ کن لیکلے شوے وہ
او د ہغہ نویر نقلونہ وے واغستل دے د بارہ چہ ہغہ مشہور و
بنارو نو تہ ا کیری او ہم د ہغہ پہ مطابق دے قرآن ذکر کریدے

او بنود نہ جاری وی او د دے نہ علاوہ د نور و قرآ نو بنڈیزے
ا کرو، د دے عثمانی مجموعے نوام، امام حک کہتے کینو دے شو چہ ہغہ د قولو
قرآنی نسخو پید شو او امام دے، پہ اجماع د صحابہ کرامو سرہ د دے لیکل
چہ د کوم مجلس (کیتق) پہ حوالہ شو، ہغہ خلور تہ وو، دے تیش
او یوانصاری وو د قریشو صاحبان داوو،

(۱) عبداللہ بن زبیر رض (۲) سعد بن العاص رض (۳) عبدالرحمان بن
الحارث رض (۴) اور زید بن ثابت انصاری وو۔

عثمانی جمع دستور رائین

پہ عثمانی جمع کہتے د دے خبر و خیال ا ساقے شو۔
۱) پہ مصحف کہتے ہم ہغہ خیز درج دی کوم چہ یقینی قرآن منے شی،

۲) داہم معلومہ وی چہ حضور علیہ السلام پہ آخری دور کتبے دے تلاوت باقی وو۔

۳) ذکر صحیح والے چہ حضور علیہ السلام نہ ثابت وی او دہے تلاوت منسوخ نہ وی (مناہل العرفان جلد ۱ ص ۲۵) : امام سیوطی رح نقل کریدی چہ دے نسخہ شہیرا وہ و وجہ او و بنا و نوسرہ تہرون لری، یوہ نسخہ حضرت عثمان رضیہ مدینہ منورہ کتبے اساتلہ اونورے مے مکہ مکرمے، شام، یمن، بحرین، بصرے، او کوفے تہ البین لے راتقان جلد ۱ ص ۲) بیاد دے نسخہ نہ مسلماً نانو پیشیرہ نسخے نقل کرپہ او حضرت عثمان رضیہ حکم اکرے، چہ دے نہ سیاپہ کومونور و نسخہ کتبے چہ دقرات اختلاف وی نوہغہ ضائع کرپی، دحارث مجالسی تہ پہ اتقان کتبے نقل دی چہ مشہورہ دادہ چہ حضرت عثمان رضیہ جامع قرآن دے مگر پہ اصل کتبے جامع قرآن حضرت ابو بکر رضیہ دے، حضرت عثمان رضیہ خلق دے تلفظ (قرآت) پہ یوہ طریقہ راجع کرل اٹکھ چہ پہ ویراند بیو نسخہ کتبے دیر قرآن تو نہ موجود و و خو پہ اصل مضمون دقرآن کتبے تہرنہ ہیخ فرق نہ را تلو، حضرت علی رضیہ فرمائی کچرے خہ پہ دغہ و خت کتبے امیر المؤمنین دے، نو ما بہ ہم ہغہ کول چہ کوم حضرت عثمان اکرل (راتقان جلد ۱ ص ۲)

دقران آیتونہ او سورتو نہ

عثمانی جمع پہ سہنہ مکتبے اشوہ امام زرکشی اونور و علماء و اجماع پہ دے خبرہ نقل کریدی چہ دقرآن دآیتون ترتیب توقیفی دے مطلب دا چہ داللہ پہ حکم شوے دے کہ کتب دچارلے او خیال کارنہ دے کرے دہر ایت پہ بارہ کتبے بہ جبریل علیہ السلام دا حکم را و و چہ فلائی ایت د فلائی ایت سرہ بوخائے اگلوئی، امام احمد دعثمان بن

العاص نہ پہ اسناد حسن سورا نقل کریدی، حضور علیہ السلام رضیہ نقل کریدی چہ فلائی ایت پہ فلائی سورت کتبے شامل کرئی ہمدغہ رنگ ابو داؤد

ترمذی اونسائی کتبے دا بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ نقل شویدی، کات اذ نزل علیہ الشیء دعبعض : یعنی پہ حضور علیہ السلام بہ چہ من کان یکتب فیقول ضعوا ہذیہ : خدوخت خہ ایتونہ نازل شو نو الایات فی السورۃ التی یدکر : لیکونکے بہ فی را بلوا و وے بہ نے فیہا کذا و کذا : فرمایل چہ دا ایتونہ پہ ہغہ سورت کتبے شامل کرپہ پہ کوم کتبے چہ دا دا مضمون دے،

دسورتونو پہ ترتیب کتبے غور یزہ خبرہ دادا چہ ہغہ ہم توقیفی دے، مطلب دا چہ دا ہم داللہ پہ حکم شویدی، امام جلال الدین سیوطی رح دکر مانی رح دکتاب البرہان نہ نقل کریدی،

ترتیب السور ہکذا ہوعند اللہ فی اللوح المحفوظ : دسورتونو ترتیب ہم دفعہ شان د اعلیٰ ہذا الترتیب و علیہ کان صلی اللہ بعرض : اللہ پہ نزد پہ لوح محفوظ کتبے دے علی جبریل کل سنۃ : او ہم پہ دفعہ ترتیب بہ حضور علیہ السلام ہکالجبریل ۳۳ لہ آورولو۔

دغہ شان دامام یحییٰ نہ ہم منقول دے امام بیہقی پہ المدخل کتبے ہم لیکلی دی،

کان القرآن علی عہد رسول اللہ : د نبی صلی اللہ علیہ وسلم پہ زمانہ صلی اللہ علیہ وسلم مرتباً سورۃ کتبے دقرآن سکورتونو او آیتونہ وایتہ علی ہذا الترتیب الا البراءۃ : ہم پہ دے ترتیب و و، سوا دسورۃ براءۃ او سورۃ انفال، و الا انفال،

ابوجعفر نجاس نہ ہم دغہ منقول دی، امام سیوطی رح پہ اتقان

جلد ۶۳ کتبہ دَحْدِيفَه تَفْقِي رَضِ پَه رَوَايَتِ يُوْحَدِيْثِ دَا سَعِ
نَقْلِ كِرْپَه دَعِ كَوْمِ چَه پَه مَسْنِدِ اَحْمَدِ اَوْ پَه سُنَنِ ابْنِ مَاجُو دِكْتِه مِ
مَوْجُوْد دَعِ اَوْ دَا بِنِ رُشْدِ دَكْتَابِ الْمَصَاحِفِ نَه مِ پَه تَأْيِيْدِ كِنِه
دَا سَعِ رَوَايَتِ نَقْلِ كِه يَدَا سَعِ چَه دَقْرَانِ دَا اِيْتُوْنَاوِ سُوْرَتُو نُو تَرْتِيْبِ
هُمَّ دَا اللّٰهَ پَه حُكْمِ شُوْبِدَه رَتُو قِيْقِي دَعِ

امام زرکشی رح پَه رِبْرَهَانِ كِنِه لِيكْلِي دِي چَه حُوْكِ دَسُوْرَتُو نُو
تَرْتِيْبِ نَه اِجْتِهَادِي وَا ئِي نُو هَعْرِي نِه هُمُ تَوْ قِيْقِي مَنِي جِكْرَه يُوَاثِ
دَلْفُو تُوْدَه اَحْكَه چَه تَوْ قِيْفِ عَامِ دَعِ كَه قَوْلِي اَوْ كَه فَعْلِي بَهْرِ حَالِ
دَحْدِي شُوْدِ دَخِيْرَه نَه ثَابِتَه دَه چَه دَسُوْرَتُو نُو مَوْزُو نَه پَه زَمَانِ
دَنْبُوْتِ كِنِه مَشْهُوْرِ اَوْ مَعْرُوْفِ هُو كَوْمِ چَه پَه اِتْقَانِ كِنِه سِتّه اَوْ دَا
دَعِ خَبِرَه ثَبُوْتِ دَعِ چَه دَسُوْرَتُو نُو تَرْتِيْبِ تَوْ قِيْقِي دَعِ

دَعْمَانِي رَضِ مَصْحُفُو نُو تَارِيْحِ

مصحف مدنی

دَعْمَانِي مَصْحُفُو نُو كَوْمَه نَسْخَه چَه پَه مَدِيْنَه
مَقْرُوْرَه كِنِه اِيْنُوْدَه شُوْءَه وَه نُو هَعْدِ شَهَادَتِ
تَرْوَحْتِه حَضْرَتِ عَثْمَانَ رَضِ سِرَه وَه دَهغُوِي نَه پَسِ حَضْرَتِ عَلِي رَضِ سِرَه
اَوْ بِيَا دَخْلَافَتِ مِيْلَاوِيْدِ وَسِرَه حَضْرَتِ مَعَاوِيَه رَضِ تَه اَسْپَا لَه شُوْءَه
بِيَا دَا اَنْدَلَسِ تَه اُرْسِيْدَه بِيَا دَمْرَاكَشِ دَا رِالسُلْمَنْتِ مَفَاسِ اَنْتَه اُرْسِيْدَه
رِتَارِيْحِ اِدْرَايْسِي تَذَكْرَه الْمَصَاحِفِ بِيَا پَه خَه طَرِيْقَه مَدِيْنَه مَنُوْرَه تَه
اُرْسِيْدَه پَه رُوْمِي جِكْ عَظِيْمِ كِنِه دَمَدِيْنَه كَوْمِ نَزْفَخْرِي پَا شَا نُوْرُو تَبْرَاكَاتِ
سِرَه قِسْطَنْطِيْنِيَه تَه يُوْرَه اَوْ تَرَا سَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه

مكي مصحف

مكي نَسْخَه سَنَه ۶۵۴ هجری پورے پَه مَكِه مَعْظَمَه كِنِه پَرْتَه وَه مُحَمَّدِ بِنِ
جَبْرِ اَنْدَلَسِي پَه سَنَه ۵۹۸ هجرت دَعْلَه دَهغِ زِيَاْرَتِ كِرْپَه دَوَا

مَوْلَانَا شَيْبَلِي نَعْمَانِي لِيكْلِي دِي چَه دَهغَه دَ سِيَاْحَتِ پَه وَخْتِ دَهغَه نَسْخَه
پَه جَامِعِ دَمَشَقِ كِنِه پَرْتَه وَه اَوْ هَعْمُوِي نِه غَالِبَا دِ نُو لِيْمَه صَدِي پَه اَخِرِ كِنِه
زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرِ اَكْشَافِ الْمَهْدِي صَنَه ۱۵۰۰ كِنِه لِيكْلِي دِي اِچَه سُلْطَانِ عَبْدِ
الْحَمِيْدِ خَانَ سَنَه ۱۸۰۰ هجرت دِير شُوْكَالُو بُوْرَه حَكُوْمَتِ كِرْپُوْرِ وَه دَه
زَمَانِه كِنِه جَامِعِ دَمَشَقِ كِنِه اُوْرَا لِكِيْدِ اَوْ دَهغَه نَسْخَه بَكِنِ اِسْمُوْحِيْدَه

شامی مصحف

مُوْتَرِيْحِ اَحْمَدِ مَقْرِي سَنَه ۳۰۰ هجرت دَعِ نَسْخَه زِيَاْرَتِ كِرْپُوْرِ دَا كُوْفَه
نَه دَا اَنْدَلَسِ دَبَا دِ شَاهَا نُو بِيَا دَ سُلْطَانِ مَوْحَدِيْنُو بِيَا دَ سُلْطَانِيْنُو
بَنِي مَرِيْنِ پَه قَبْضَه كِنِه رَا غَلَه اَوْ جَامِعِ قَرْطَبَه كِنِه پَرْتَه وَه قَرْطَبَه وَالْوَحْ
سُلْطَانِ عَبْدِ الْمُؤْمِنِ نَه وَرَكْرَه اَوْ هَم دَعَا پَه حُكْمِ ابْنِ الشُّكُوَالِ دَمْرَاكَشِ
دَا رِالسُلْمَنْتِ تَه پَه شَوْلِ سَنَه ۵۰۰ هجرت پورے سَنَه ۵۰۰ كِنِه خَلِيْفَه مَعْظَمَه
عَلِي بِنِ مَامُوْنِ سِرَه وَه اَوْ هَم پَه دَهغَه كَالِ دَه هَرَكَلَه چَه پَه تَلْمَسَانَ
حَمْلَه اَكْرَه نُوْدَه پَه بَكِنِه مَرِ شُوْبَه دَعِ هَلَه كَلَه كِنِه دَهغَه نَسْخَه وَرَكْ شُوْءَه
خُوْبِيَا دَ تَلْمَسَانَ بَا دِ شَاهِي خَزَانَه تَه رَا اُرْسِيْدَه دَهغَه خَا نَه تَه
يُوْسُوْدِ اَكْرَه پَه بِيْعَه وَاغَسْتَه اَوْ فَا سِ تَه رَا وِرَه چَه تَرَا وَسَه هَلْتَرِ پَرْتَه دَه

بصری مصحف

دَا نَسْخَه دَمِصْرِ پَه كُتُبِ خَانَه خَدِيُوْكَبِنِ پَرْتَه وَه دَا سُلْطَانِ
صَلَاْحِ الدِّيْنِ اِيُوْبِي يُوُوْزِيْرِ پَه سَنَه ۵۰۰ هجرت بَكِنِ دَا پَه دِيرِشِ زِدَه
اَشْرَفُوْ وَاغَسْتَه

يمني مصحف

يمني مصحف دَمِصْرِ جَامِعِ اَزْ هَرِ پَه كُتُبِ خَانَه كِنِه اُسْ هَمِ شَه
دَا بَحْرِيْنِ مَصْحُفِ
دَا دَفْرَانِسِ پَه يُوْ كُتُبِ خَانَه كِنِه پَرُوْتِ دَعِ

گوئی مصحف

ذاد قسطنطنیہ پہ کتب خانہ کچنے شتہ دے، حضرت عثمان رضی اللہ
 درے نور مصحفونہ ہم دی پہ دے کچنے دویم مصحف عثمانی دقاہرہ
 پہ جامع سیدنا حسین رضی اللہ عنہ کچنے شتہ۔ دریم مصحف عثمانی دینپہ جامعہ
 ملیہ دلی کچنے ووا کچرے د تفسیر پہ ہلک کچنے کلا و د شوعے نہ وی نو
 ہلتہ بہ پروت وی، غلور مصحف عثمانی د لندن پہ اندیا آفس
 کتب خانہ کچنے شتہ پہ دے لیکل دی، کتبہ عثمان بن عفان، دا
 د مغلوباد شامانوسرہ وو، د اکبر باچا مہر ہم پر شتہ پہ ہشتاد
 کچنے دامبجر راؤنس لہ گو تونہ و، غلو ہغہ د ایست اندیا با کتب خانہ
 تہ ور کرو۔ د دے یوسل یواتیا صفحے دی او پہ یوصفہ کچنے شادس
 کرینے دی

د قرآن محفوظو لے یو داسے حقیقت ہے، د ہغہ اقرار بحدہ د
 اسلام مخالفینو ہم کرے دے لیکن بعضے مستشرقینو مثلاً گولڈ لیتز
 وغیرہ د مسلمانانو د یقین او عقیدے کمزورے کولو د پارے جے سورہین
 سکو نو پیدا کولو کو شش کریدے، نومونز اس د دے نہ تا سو خبرور
 د دے خلقو اصلی غرض پہ قرآن کچنے گپون او بدلون راوستل دی
 دغے گولڈ لیتز یہودی مستشرق خوبیا پہ دے د یوزور کولے دے
 پہ نقسیری مذاہب کوکن ہغہ د بیشیرہ اسلامی کتابونو مطالعہ کریدے
 او دا خیل کتاب کے د علمی تحقیق پہ تو ما لیکلو لیکن بیا ہم د مستشرقین
 د عادت پہ تو گدے دوی ہر کتاب تحقیقی او علمی شان کہ لری خو
 سیاسی شان د یوزریات لری دوی یقین دے، چہ مسلمانان د خیل
 مرکز و نور قرآن او صاحب قرآن نہ د تیکارہ سیاسی طاقت پہ ذریعہ
 لریے سائل ممکن نہ دی نو د خیل اصلی مقصد د تکمیل د پارے د جنگ

او سیاست د میدان پہ خائے علمی میدان فوراً کر و او داستنار
 پہ زہر جنہ و سلہ دے د مسلمانانو د یقین کمزوری کولو او پہ دو کچنے
 نے د شک د زہر و خور لولو د پارہ د اسلامی تحقیق پہ نور کمزور نہ
 روپئی لگوے او کتابونہ لیکل دے دکامیابی پہ امید شروع کر دے د کامیابی آمین نہ دای
 را، د مغربی طاقتونو سیاسی ترقی او د مسلمانانو سیاسی تنزل چہ دے
 نہ ہغوی دا پر شتونی نتیجہ را ا بیکلہ چہ پر یوتی تو موندے د غالب قومونو
 ہر قسم د غلطہ ہم خبرہ منی او پر یقین کوی:

۱) انگریزی دان یوازے نہ بلکہ تو مغرب زدہ خلق (چہ احساس
 کہتری کچنے مبتلا دی) دیورپ ہر مصنف محقق گنری او د خیل دینی
 عالمانو نہ کر کہ لری، خونوز نوی تعلیم یافتہ خلق د دینی تعلیم نہ تا
 خبرہ د یورپی مصنفینو ہر یو خبرہ ہے تحقیقہ منی او دینی علما و تہ ذکرے
 پہ وجہ ہد و گوری نہ چنا پچہ د مسلمانانو دا قسم کمزوری د مستشرقینو
 د کامیابی باعث شوے، او مسلمانان پچیلہ د دے نہ پہ شکوک او شبہاتو
 کچنے را کبر شو د قرآن د محفوظیت پہ بارہ کچنے د دوی شیعہ اصولاً دا دی

- ① بعضے آیتونو اور وایتونو د قرآن د غیر محفوظ کید و د لیلونہ نیول دے
- ② د اختلاف قرأت او سبعا احرافونہ دلیل نیول دے
- ③ د شیعہ و د روایتونو نہ حجت نیول دے

موزر بہ دا نیول پہ لند و نقل کو او د دے جوا بونہ بہ و ہر کو
 د بعضے آیتونو اور وایتونو نہ دلیل نیول
 د سورہ اعلیٰ آیت **سَنُقَرِّبُكَ فَلَا تَنسَىٰ اَلَا مَا شَاءَ اللّٰهُ : الْبَیِّنَةُ**
 موزر بہ تا تہ ا لوو نو تہ بہ ہیر کرے خوچہ کو م
 اللہ ا خوار ی،
 د آیت نہ مستشرقینو دا نتیجہ را ا بیکلہ د چہ د قرآن خوا آیتونہ ہیر کرے

خودا غلط حکمہ دے (ا) چہ دا استثناء صوری دہ حقیقی نہ دہ، پہ علی
اصطلاح کہنے دا قسم استثناء دخیل فضل یا قدرت د اظہار د بارہ
استعمالی بی دے نہ دیوخیز مستثنیٰ کول مطلب نہ وی بلکہ مطلب دا
دے چہ مؤنذ بہ تاتہ قرآن داسے ا لو لو وچہ نہ بہ تے ہیر نکری نو دا
د اللہ فضل او احسان اکثرہ ددے مثال داسے دے، لکہ د قرآن
کریم پہ بل یو خائے کہنے پہ جنت کہنے د جنیا نو د ہمیشہ پاتے کید وینا نو
نہ پس الاما شاء اللہ چہ ذکر دی، او مطلب تے دا دے چہ جنت
کہنے ہمیشہ لے د اللہ فضل دے، مگوندی اللہ تعالیٰ خودا ہیٹوالے د
جنتی ژوند واپس ہم اغتے شی خود اللہ وعدا دہ چہ واپس تے نہ
اخلی رہ دہ نہ علاوہ کہ د امنب ہم اغتے شی چہ نہ بہ تے نہ ہیر دے
خوہلہ کہ مؤنذہ تے ہم نہ ہیر دے ا غوار، یعنی داستا نہ ہیر دے
د اللہ پہ مرضی موقوف۔ نو بیا ہم ہیر دے حکم ثابت نہ دی چہ
قرآن کریم پہ بل خائے کہنے صفا فرمائیلی دی، چہ مؤنذہ تے تانہ
ہیر دے نہ غوار و بلکہ مؤنذہ دا خوبنہ دہ چہ قرآن دستاسینہ کہنے،
محفوظ وی، لکہ چہ سورہ قیامتہ کہنے دی۔

ان علينا جمعہ وقرآنہ: سورہ القیامتہ (رستا پہ سینہ کہنے د قرآن جمع
کول د ہیر محفوظ کول اوستا پہ ژ بہ د ہیر دے لوستلو ذمہ واری مؤنذہ دہ
پہ دے سورت کہنے د استثنائی صورت جو رہ تے ہیر و پریکرا اُس خوہلہ
د ہیر دے لو بیا ہیرید لو سوال نہ پیدا کیوی۔

(۳) دہیم جواب دا دے کچرے خہ آیتونہ ہیر کہے شی نو دا بہ د ہیر د
منسوخ کید و یو شکل وی پہ دے د قرآن پہ محفوظیت کہنے ہیر و خیر فرق
نہ راخی یعنی کوم آیتونہ چہ د حضور علیہ السلام پہ سینہ مبارکہ
کہن اللہ تعالیٰ محفوظ ا سائل او ہغوی امت تہ ا د سؤل نو ہم دا

قرآن دے او کہ د حکمت پہ وجہ د حضور علیہ السلام نہ ہیر
کہرے شونو ہغہ قرآن پاتے نشو، بلکہ خالق کائنات پچیلہ ہغہ
د قرآن برخہ جو رہ نکرہ، لکہ خنگہ چہ ہر حاکم تہ اختیار وی چہ
خپل فرمان کہنے خہ تکی او جیلے لیکے او خہ تکی او جیلے تر لرے کوی دا
کار د فرمان د محفوظیت نہ خلاف نہ دے، دا خود صاحب فرمان خپل
کار دے د بل چا کار خونہ دے، چہ فرمان پر بیکارہ کیوی د قرآن
کریم ارشاد دے،

قُلْ مَا يَكُونُ لِي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ اَمْرِ بَيْتِي د ا اعلان ا کرہ چہ خہ
تِلْقَاءِ نَفْسِي اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰى: خپلہ حاد پہ وحی الہی کہنے د د
ا لِي: د سورہ یونس آیتہ عا: بدل نشم کولے خہ خو صیرف دوحی
تا بعد اری کوم:

د حضرت عائشہ حدیث

عَنْ عَائِشَةَ اَنَّهَا عَلَيْهِ السَّلَامُ سَمِعَتْ
رَجُلًا يَقْرَأُ مِنَ اللَّيْلِ قَالَ يَرْحِمُهُ
اللَّهُ لَقَدْ كَرَّمَنِي كَذَا وَكَذَلِكَ اَيَّةُ كُنْتُ
اَسْغَطُهَا مِنْ سُورَةٍ كَذَا وَكَذَلِكَ اَرَوَاهُ

د ایاد کبری دو

د دے روایت نہ دا ثنا بتیزی چہ د قرآن دغہ آیتونہ بالکل بیکارہ اوضائع
شول بلکہ د دے سری د لوستلو ذمہ وارا ندا د حضور علیہ السلام نہ دا
یاد و، صحابہ کرامونہ ہم یاد و۔ لیکے شوی ہم ورا صحابہ کرام پہ لوستل
لکہ خنگہ چہ دغہ سری ا لوستل، نو پہ دے وجہ د دے آیتونہ د
ضائع کید و خو خہ احتمال پاتے نشویرف دومرہ خبرہ دہ چہ د نبی
علیہ السلام توجہ ورتہ نہ دہ او دغہ سری پہ لوستو د نبی علیہ

تَوْجُّهٌ بِيَاوَرْتَهُ أُشْوَهَ دَلَسَ نَهَ چہ حضور علیہ السلام نیاکل ہیر و
دا خوب عامہ محاورہ دہ خودے سرہ ہر کلمہ چہ قرآن د لیک پہ شکل
کینے موجود دو، لکھو توتہ یادو، نوبیا خوکسانو نہ کہ ہیر ہم شی نو دے
سرہ د قرآن پہ محفوظیت ہیخ اثر نہ پریوخی ۔

یوعامہ ضابطہ یوعامہ قاعدہ دادہ چہ داسے قسم ہر جائے
کینے بکاراخی، ہغہ دادہ چہ قرآن یہ تواتر او
قطعی اجتماع سرہ ثابت دے د اعتراض دیارہ کوم روایتونہ چہ پیش کولے
شی ہغہ خریا ضعیف وی او بیاریات نہ زیات خبر واحدی، خبر واحد
ظنی وی، او ظنی د قطعی پہ مقابله کینے بیکارہ دے، نو حکم داسے بقول قسم
اعتراضونہ بالکل بے حایہ وی ۔

روایت مسعودی روایت

مسند احمد او طبرانی او ابن حبان کینے د حضرت عبد اللہ بن مسعود رضی
نہ منقول دہ، چہ ہغوی بہ قرآن کینے معوذتین یعنی قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ
الْفَلَقِ اَوْ قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ السَّمٰوٰتِ د رارہ سورہ تونہ نہ لیکل، د غہ
شان ابو عبیدہ رح پہ روایت د ابن سیرین رح د ابن مسعود رضی نہ نقل
کوی چہ ہغوی بہ سورت فاتحہ پہ قرآن کینے نہ لیکلہ او حافظ
بن حجر د بخاری پہ شرح کینے دے روایتونو نہ صحیح و ثعلبی دی خود دے
خوجوابونہ دی ۔

د سورہ فاتحہ او د دوار و معوذتین و قرأت پہ یقینی تواتر سورہ
ثابت دے نو ظنی خبر دے مقابله کینے ہیغ نہ دے او کچے د ابن مسعود
دا انکار ثابت ہم شی نواجماع او تواتر دیو کس پہ مخالفت نہ ماتہزی کہ
داسے کیدے ہاشوے نوبیا خوب متواتر ہر ج نہ رو پاتے او دین بقول کار
بہ بیارنگ و و، قاضی ابو بکر رضی د ابن مسعود د انکار جواب داور کینے

چہ داد ہغہ د قرآنیت نہ انکار ندے، بلکہ پہ مصحف کینے دنہ
د لیکلونہ انکار دے، حکم چہ لیکل د ہغہ خیز ضروری وی چہ د کومود
ہیر یکتا ویرہ وی او سورہ فاتحہ او معوذتین داسے سورہ تونہ دی
چہ د دے د ہیرید و ہدو خہ امکان نہ وو، ہر دا جواب ابن قتیبہ پہ
مشکلات القرآن، کینے ور کرے دے اگر چہ پہ روایت کینے اَللّٰهُمَّ
لَيْسَتْ مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ د دوارہ د کتاب اللہ نہ نہ دی راغہ دم خو د کتاب
اللہ: مطلب مصحف وی او پورہ مطلب بہ بی د اشی چہ د دے د وارو پہ
مصحف کینے د لیکلو ضرورت نشہ ۔

(۳) ابن الصباغ رح جواب ور کرے دے، چہ دا سورہ تونہ د ابن مسعود رضی
پہ زمانہ کینے متواتر دو مگر ہغوی تہ د تواتر علم نہ وور سیدے
پہ دے وجہ تے احتیاط کولو خہ وقت چہ دوی تہ د تواتر علم اشنو نو د
خپل قول نہ دے رجوع اکبر، لکہ چہ عاصم رح پہ واسطہ د ر د ابن
مسعود نہ قرأت نقل کریدے چہ دادرے وارہ سورہ تونہ کینے ثابت دی
نو دا د خپل رومی قول نہ دے د رجوع کولو دلیل دے

د دے بقول جوابونو ضرورت ہلہ پینیزی چہ د ابن مسعود رضی نہ دے
انکار ثابت شی، لیکن دیرو محققینو د ابن مسعود رضی د انکار تردید کریدے
او دے روایت تہ فی موضوع، باطل او غلط و ثعلبی دی ۔

قَالَ النَّوَوِيُّ فِي تَرْجِيحِ الْمَهْدَبِ اَجْمَعِ امام نووی رح پہ شرح مہذب کینے
المُسْلِمُونَ عَلَيْهِمْ اَنَّ الْمُعْذَاتَيْنِ وَ لیکلی دی چہ د مسلمانانو پہ دے
الْفَاتِحَةِ مِنَ الْقُرْآنِ وَ اَنَّ مَنْ اتفاق دے چہ معوذتین او فاتحہ
تَحَدَّثَ شَيْئًا مِنْهَا كَفَرُوا مَا نَقَلَ عَنْ ابْنِ د قرآن حصہ د کہ چہ خوک دے
مَسْعُودٍ رَضِيَ عَنْهُ بَاطِلٌ لَيْسَ بِصَحِيحٍ وَقَالَ نہ انکار کوی ہغہ کافر دے او کوم
ابْنُ حَزْمٍ فِي تَدْوِجِ الْمُعَلِّ الْمَجْلِيِّ چہ د ابن مسعود رضی نہ نقل دے

هَذَا كَذَّبَ عَلَى ابْنِ مَسْعُودٍ وَإِنَّمَا
 صَحَّ عَنْهُ قِرَاءَةُ عَاصِمٍ عَنْ زَيْدٍ
 عَنَّهُ وَفِيهَا الْمَعْوَدَةُ تَانِ وَالْفَاتِحَةُ
 رَاتِقَانِ جُلْدًا صَدْرًا : :
 روایت دزد در عاصم قرأت دے سے ثابت دے، چہ دے بکن ما درے و بارہ
 سورتونہ دی

دغہ رنگ امام رازی پہ تفسیر کبیر کین لیکلی دی پہ اتقان جلد عا مشہور کین
 تفصیل شتہ، چہ دا بن مسعود الکاکر لوقہ نووی باطل ویشلی دی او ابن حن
 ورثہ دروغ او مہر ضوغ ویتلی دی

دَقِرَاتِ اِخْتِلَافِ اَوَاذِ اَحْرَافِ

مُسْتَشْرِقِينَ دَقِرَانَ دَخْرِيْفِ يُوْدَادِ لِيْلِ هَمْ وَرَكْوِيْ چِه دے کئے کنر
 قِرَاءَتُوْنَهْ وَيْ رِيْعِيْ يُوْقِرَاتُ لَيْ نَهْ دَعِيْ نُوْدَادِ لِيْلِ حُكْهْ غَلَطُ دَعِيْ چِه
 تَحْرِيْفِ هَغْدَعِيْ چِه پِه بَادِ شَاهِيْ دِسْتَاوِيْزِيْ كَيْ دَا صِلِ مِتْ كَلِمَاوَدِ
 دِسْتَاوِيْزِ جُوْرُوْنِكِيْ نَهْ بَغِيْرِ بِلْ حُوْكَ زِيَا تَعِيْ كَيْ اَكْرِيْ كِه بَادِ شَاهِ
 پُجَلَهْ دَعِيْ كَيْ زِيَا تَعِيْ كَيْ اَكْرِيْ نُوْحِيْجِ عَقْلَسِدْ دَعِيْ تَحْرِيْفِ نَهْ وَا فَا
 دَقِرَانَ پَاكِ قِرَاتِ دُوْكَ قِسْمَهْ دَعِيْ رَا مَتَوَاتِرَهْ اَوْ رَا غِيْرُ مَتَوَاتِرَهْ دَا
 دُوِيْمِ قِرَاتِ دَقِرَانَ حُكْهْ نَهْ دَعِيْ چِه دَا صَوْلِ اِمَامَانَ پِه دَعِيْ مُتَقِيْ دِي
 چِه قِرَائِيْتِ دَبَارَهْ تَوَاتِرُ شَرْطُ دَعِيْ اَوْ هَمْ قِرَاتِ مَتَوَاتِرَهْ قُرْآنِ دَعِيْ
 دَعِيْ نَهْ تَحْرِيْفِ نَهْ ثَابِتِيْرِيْ تَحْرِيْفِ دَعِيْ تَهْ وَيْلِيْ شِيْ چِه غِيْرُ قُرْآنِ
 پِه قُرْآنِ كَيْ دَا حِلْ كَرِيْمِيْ اَوْ يَا دَقِرَانَ حَهْ بَرَحَهْ دَقِرَانَ نَهْ بَهْرِ كَرِيْمِيْ
 نُوْدِ قِرَاتِ اِخْتِلَافِ پِه دَعِيْ دَوَالِ وَ كَيْ يُوْهْمُ نَهْ دَعِيْ لَانُوْرِ دَا چِه اِمَامِ
 زَرَكْسِيْ پِه بُرْهَانَ كَيْ يَكِيْ چِه قُرْآنِ دَا فَاظُوْنُوْمِ دَعِيْ اَوْ دَقِرَانَ
 قِرَاتِ دَا فَاظُوْدِ تَلْفِظِ اَوْ دَا اَطْرُزِ دَعِيْ نُوْدِ دَعِيْ پِه زِيَا تَوَالِيْ دَا

دَقِرَانَ پِه فَاظُوْ كَيْ هَتِيْجِ كَيْ زِيَا تَعِيْ نَهْ رَا حِيْ (اِتْقَانِ جُلْدِ عَا صِنْتِ)
 اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ

پِه بُرْهَانَ كَيْ اِمَامِ زَرَكْسِيْ لِيْ كَلِيْ دِي چِه قُرْآنِ دُوْحِيْ هُوْ فَاظُوْنَهْ
 وَيْلِيْ شِيْ چِه حُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَاةِ وَ السَّلَامِ تَهْ دَا حُكَا مَوْبِيَا نُوْلُوْدِ بَارَهْ
 كَوْمِ چِه پِه مَعْجَزَانَهْ اِنْدَا زَا نَا زِلْ شُوْيِدِيْ اَوْ قِرَاتِ دَدَعِيْ تَلْفِظِ اَوْ
 دَا اَطْرُزِ تَهْ وَيْلِيْ شِيْ اَوْهْ قِرَاءَتَهْ تَرَاوُ قَا رِيَا نُوْ پِه تَوَاتِرُ ثَابِتِ
 دِيْ اَوْ بِيَا دَدَعِيْ اَوْ اِمَامَانُوْنَهْ تَرَحُضُوْرِ عَلِيْهِ السَّلَامِ پُوْرِيْ سِنْدِ
 دَقِرَاتِ پِه كِتَابُوْنُوْ كَيْ مَوْجُوْدِ دَعِيْ چِه يُوْلَاوِيْ دَبَلِ نَهْ نَقْلِ كَرِيْمِيْ
 لِيْ كِنِ پِه اِتْقَانِ كَيْ دَا بِنِ جَزْرِيْ نَهْ نَقْلِ دَعِيْ چِه حُضُوْرِ عَلِيْهِ السَّلَامِ پُوْرِيْ
 هُمْ دَا اَوْهْ قِرَاءَتَهْ مَتَوَاتِرِ دِيْ :-

وَ قَدْ نَصَّ عَلَيَّ تَوَاتِرُ ذَلِكَ كَلِمَةً : دَا صَوْلُوا مَامَانُوْبِنْ كَارَهْ بِيَا نِ كَرِيْمِيْ
 اَنْتُمْ اَلْاَصُوْلُ كَقَاضِيْ اَبِيْ بَكْرٍ : چِه اَوْهْ قِرَاءَتُوْنَهْ سِرَاسِرْ وَ حُضُوْرِ
 غِيْرَهْ وَ هُوَ الصَّوَابُ لِاِنَّهُ اِذَا : عَلِيْهِ السَّلَامِ پُوْرِيْ مَتَوَاتِرِ دِيْ
 ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ اللَّفْظِ ثَبَتَتْ تَوَاتِرُ : نُوْ هِرْ كَلَهْ چِه فَاظُ مَتَوَاتِرِ شُوْنُوْدِ
 هَيْئَةً اَدَا بِيْ لَانَ اللَّفْظُ لَا يَفُوْمُ : هَغْدَعِيْ تَلْفِظِ اَوْ اَدَا هُمْ مَتَوَاتِرَهْ شُرَهْ
 اِلَا بِيْهْ وَلَا يَصِيْحُ اِلَّا بِجُوْدِيْ : حُكْهْ چِه تَلْفِظِ اَوْ اَدَا فَاظُوْسِرْ تَرِيْ
 رَاتِقَانِ جُلْدِ عَا صِنْتِ : : دِيْ رَحْمَانَ لَهْ دَدَعِيْ وَ جُوْدِ نَشْتِهْ

صَحَابَهُ رَمَّ قَارِيَانَ

هَغْدَعِيْ قَارِيَانَ اَوْهْ دِيْ كَوْمِ چِه نِيْغِ پِه نِيْغِهْ دَحُضُوْرِ عَلِيْهِ الصَّلَاةِ وَ السَّلَامِ
 نَهْ قِرَاتِ زِدَهْ كَرُوْ دَقَارِيَا نُوْ پِه نُومِ مَشْهُوْرِ شَوْلِ دَرُوْسْتِ نُوْ قَارِيَانَ
 اَسْتَاذَانَ اَوْ شِيُوْخِ دِيْ اَوْ دَدُوِيْ قِرَاتِ پِه تُوْلُوْ سَلْمَانَ مَلِكُوْنُوْ كِنِ
 خُوْرِ شُوْحِيْ چِه تَرَاوُ سَهْ دَا شْتِهْ رَا حُضُرْتِ عَفَّانِ رَمَّ رَمَّ حُضُرْتِ
 عَلِيْ رَمَّ رَمَّ اَبِيْ بِنِ كَعْبَرِ رَمَّ رَمَّ زَيْدِ بِنِ ثَابِتِ رَمَّ رَمَّ عَبْدِ اللّٰهِ بِنِ مَسْعُوْدِ

(۶) ابوالدرداء رضی عنہ ابو موسیٰ اشعری رضی عنہما اهل العرفان جلد

صنعت
اُوه قرأتونہ

زل ابن عامر رحمہ چہ نومئی عبد اللہ یحصبی دے
یحصب دحیر قبیلے دیو شاخ نوم دے دا ہفتہ
منسوب دے، ابو نعیم و ابو عمران نے کنیت دے، تابعی دے، ذہ
ذمغیرہ بن ابی شہاب المخزومی نہ قرأت حاصل کرے و واو ہفتہ
ذ حضرت عثمان رضی عنہ او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ، دا
عامر بہ سننہ ہ کتے پہ دمشق کوفات شو۔

(۷) ابن کثیر۔ نومئی عبد اللہ بن کثیر دارمی، ابو محمد یا ابو عبدی
کنیت دے، داد مکہ معظمہ قرأت امام و ودی ذ مجاہد نہ قرأت
حاصل کرے و ہغوی ذ ابن عباس رضی عنہما دوی ذ ابی بن کعب نہ او ابی
بن کعب ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ حاصل کرے و ذ ابن
عامر ذہ بالواسطہ شاگردان ہشام او ابن ذکوان مشہور دی او
ذ ابن کثیر ذہ بالواسطہ شاگردان النبزی او قبیل مشہور و، دا
ابن کثیر رحمہ پہ سننہ ہ کتے پہ مکہ مکرمہ کتے وفات شو۔

(۸) عاصم، عاصم بن ابی النجود نے نوم، پہ قرأت، فصاحت او خوش
آواز نے کتے مشہور و۔ دوی ذ زکریا بن حبیب او ہغوی ذ عبد اللہ بن
مسعود رضی عنہما او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل
کرے و۔ پہ سننہ ہ کتے پہ کوفہ کتے وفات شو ذ دوی بہ خاصو
(بلواسطہ) شاگردان کتے شعبہ بن عباس رح او حفص بن سلیمان رح
زیان مشہور دی۔

(۹) ابو عمرو مازنی بن العلاء عمار البصری، دوی ذ سعید بن جبیر رضی
او مجاہد رضی عنہما او بیا دے دوارو ذ ابن عباس رضی عنہما او ہغوی، ذ ابی بن کعب

او ہغوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و
ذ یزیدی پہ واسطہ ذ ہغوی مشہور شاگردان ذ ذہ ذ ذہ ذ ذہ
ابو عمر حفص بن عمر المقری العزیز البغدادی المتوفی سننہ ہ
ابو شعیب صالح بن زیاد المتوفی سننہ ہ

(۱۰) حمزہ بن حبیب بن الزیات الکوفی مولیٰ ذ عکرمہ بن ربیع الیمنی دوی دا عیش ہغوی رضی
ذ ثاب نہ ہغوی ذ زکریا بن حبیب نہ او ہغوی ذ عثمان، حضرت علی رضی
عبد اللہ بن مسعود رضی عنہ او بیا دوی ذ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
نہ قرأت حاصل کرے و۔ دے ذ عربیت ذ علی رضی عنہما و ذ علیم حدیث
ماہر و وہ پہ سننہ ہ کتے پہ حلوان کتے وفات شو، ذ ابو عینی ذ واسطہ
ذ دوی ذہ مشہور شاگردان سلیم بن عیسیٰ الکوفی خلف المتوفی سننہ ہ
او خلا ذ المتوفی سننہ ہ و واو ذ دوی ذ قرأت سلسلہ پہ دوارو روانہ
شوے و۔

(۱۱) نافع بن عبد الرحمن بن ابی نعیم المدنی، دوی ذ ابو جعفر القاری
او دنور و یا ذ تابعین نہ قرأت حاصل کرے و۔ کومو چہ ذ ابن عباس
او ذ ابو ہریرہ رضی عنہما دے دوارو ذ ابی بن کعب نہ او ہغوی ذ رسول اللہ
علیہ وسلم نہ قرأت حاصل کرے و، ذ نافع ہم کنیت ابو ریم دے ذ دوی
ذ قالون ابو موسیٰ، عیسیٰ بن منیا النخوی، ذ قالون معنی کرا ذہ ذ قرأت
ذیر کرا ذہ ذ حکم و ذہ ذ قالون و ییلے شی المتوفی سننہ ہ او رس و رس
نوم نے عثمان سعید المصری دے، پہ قرأت او خوش آواز نے کتے بیثالہ
و وہ مصر کتے سننہ ہ کتے وفات شو ذ ذہ ذہ مشہور شاگردان دی و
کومو چہ ذ ذہ ذ قرأت سلسلہ چلیدے دے۔

(۱۲) الکسائی، ابو الحسن علی بن حمزہ الکسائی النخوی پہ احرام کتے بیث
کساء (خادر) رنگ) آغوستو حکم پہ کسائی مشہور شو، پہ نوم ریت

اوپہ قرآن کتے بمثالہ دو سئہ ۱۸۶ م کتے وفات شو۔
پہ لشوقاریا نو کتے نور درے دادی۔

۱۸۷ ابو جعفر یزید بن القعقاع ددوی دقرات سند د ابن عباس
او ابی ہریرہ رض ددے دواورد ابی بن کعب رض نہ او دگرسول اللہ
علیہ وسلم نہ دے المتوفی سئہ ۱۳۰ م۔

۱۸۸ روح یعقوب بن اسحاق الحصری دوی د عاصم ابو عمر بن الملاء
قرات حاصل کرے وو المتوفی سئہ ۲۰۵ م۔

۱۸۹ ابن خلف بن ہشام بن ثعلب، کنیت ابو محمد دے د عاصم بالواس
شاگرد وو المتوفی سئہ ۳۳۹ م رطبقات القراء اول ابن الجزری و

مناهل العرفان جلد ۱ ص ۲۹ تا ۴۵

أحرف سبعة | پہ احوو آخر فود نزول قرآن حدیث دیو لیست
صحابونہ روایت شوے دے ابو عبید بنکارس کرے

چہ دامتواتردی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ پہ صحیحینو کتب د ابن عباس رض درو
الفاظ دادی چہ حضور علیہ السلام انما نزل چہ جبرئیل علیہ السلام ماتہ

یوحرف اولو لولو مانور ہم غریبتہ نو هغوی بہا نریا نول
نزدے چہ او تہ را ارسیدل ددے حدیث پہ شرح کتے امام سیوم

پہ اتقان جلد ۱ ص ۳۵ کتے خلونیت اقوال او علامہ آلوسی
المعانی کتب اوہ اقوال نقل کریدی، غوریزہ خیرہ دادہ چہ داوود

مطلب د عربو قبیلو او لغتہ دی، گوہر د دیر و فیض او و قبیلو و
دادی راق قریش (۷)، ہذیل (۳)، تمیم (۳)، ارد (۷) ربیعہ (۷)، ہوازن

سعد بن بکر دا غورہ قول دے حکم چہ ابو عبید، ثعلب، زہری او
علم او بلکہ عطیہ ہم دے تہ مختار غورہ و ییل دے او بیہقی پہ شہ

الایمان کتے د سئہ صحیح و ییلی دی، اتقان جلد ۱ ص ۳۳ و روح المعانی

پہ دے قول امام سیوطی ددے اعتراض کرے دے، چہ دا اولہ قرأتہ
یوازے د قریشو وو، حکم چہ د عمر او د ہشام دقرات پہ جکرے کتے حضو

علیہ السلام دواورد تہ صحیح او ییل حالانکہ دا دواوردہ قریشیان وو، داے
ابوقتیبہ او ابو علی الاہوازی ہروائی، خو حو بنز پہ خیال کتے دا اعتراض

صحیح نہ بنکاری، حکم چہ کیدیشی چہ د نبی علیہ السلام زہغہ یو
صاحب دیوے قبیلے پہ قرات او دویم صاحب د بیلے قبیلے پہ قرات او ییل

وی نہ دا چہ کیوازے د قریشو دا اولہ قرأتہ لغاتہ وو۔
دا ووا حروف حکمت | پہ شروع کتے دا ووا ورو لغاتو قرات

او بیاصرف دیو لغت قرات مقرر و لو حکمت
دادے (واللہ اعلم) د قرآن بنکارہ بیان دے بلسان عربی مبین

چہ قرآن پہ عربی تہ بہ کتے نازل شوے دے، خو پہ بعض مخصوص الفاظو
کتے د عربو قبیلو اختلاف و ولکہ خنگہ چہ کوئی او لکھنو پہ اردو کتب

یا د پینور او د قند ہار پہ پستو کتے۔
وما از سلنا من رسول الا بلسان قومہ، موبن زہر، سول د ہغہ دووم

پہ شہ کتے جو کرے وو)
بنکارہ خبرہ دا چہ د حضور علیہ السلام خاص قوم قریش و وانعام

قوم تے عرب وو د عربو قبیلے پہ تعصب کتے دو مردہ ریاتے وے چہ
ڑبے پہ خاصو تگو پہ خاص طرز او تلفظ بانہے بہتہ مرکونہ کول

نود اللہ تعالیٰ حکمت دا ووجہ اسلام پہا ابتداء کتے کچرے دوی تہ
یوازے د قریشو لغت مخصوص او مقرر کریشی، نو کیدے شی چہ

ددے تعصب پہ ووجہ د عربو ہغہ نورے قبیلے دقرآن تہ فیض
وا نخلی نو ہریو قبیلے تہ پہ دے غرض پہ خپل لغت کتے دقرات

اجازت حکم و کرے شو چہ یو خو بہ دقرآن تہ فیض یاب شی

او بل بہ ذ خیل محرومی پہ سبب د تعقب اوضد بنکار نشی د
 عثمانی رض جمیع قرآن پہ وخت کئے ہر کلمہ چہ اسلام دیر خور شود
 قبیلو خصوصیتو نہ او حان حانی ختمہ شوالہ تول مسلمانان یورونہ
 شول کڈے وغیرہ ہیچ فرق بہ دوی اثر نشو غور دے نو پہ مصحف
 عثمانی کئے صرف د قریشو پہ لغت د نبی علیہ السلام پہ ہومی حکم
 او یا د مذکور علت او سبب ختمید و پہ وجہ انفا ا کرے شوہ لکھنگہ
 چہ مؤلفۃ القلوب پہ زمانہ د نبوت کئے د زکوٰۃ مصرف وو لیکن فاروقی
 زمانہ کن د اسلام د طاقت اغستو پہ وجہ د علت او سبب پاتے نشو
 حکمہ دوی بیام مصرف د زکوٰۃ نہ خارج کرے شود اسے نور ہم دیر
 احکام امام زرکشی پہ برہان کئے نقل کریدی چہ د علت او سبب
 ختمید و پہ وجہ ہغہ ختم کرے شوی دی ۔

د قرآن تحریف نا بتولو د پارہ مستشرقینو دا وہ حرفو نہ یا ا وہ
 لغثو نہ ہم دلیل جو کریدے ، خود ا حکمہ صحیح نہ دے لکھنگہ
 موبن و ہاندے ذکر کرل چہ تحریف د بل چا زیاتی کمی نہ ویلی شی
 کچرے متکلم د ملتہ اللہ پاک پخپلہ پہ خپل کلام کئے کے زیاتے خہ
 مصلحت د پارہ ا کری نو دے نہ تحریف نشی ویلے لکھنگہ چہ د
 باد شاہانوا و دنور و حاکمانو پہ حکمونو کئے د ایو عام معمول دے او
 دغہ رنگ د تیر شوی مصلحت پہ بئیا دا ول پہ او و قرآنو نو د قرآن
 دلوسے اجازت او بیاداموقوق کول او پہ یو خاص لغت (د قریشو) د
 قرآن قرأت تحریف نہ دے بلکہ دا تصرف الہی پہ خپل کلام رقرآن
 کئے دے چہ پہ دے حق د بتولور و غوغو خلفوا اتفاق دے چہ پخپلہ خبرہ
 یا حکو کئے متکلم زیاتے کم کولے شی ، دغہ رنگ منسوخ التلاوۃ
 د د رجم ایت ہم ا گلرہ چہ اول د قرآن برخوہ او بیاد قرآن

نہ ددے تلاوت ا بشکل شو ، نو دا تصرف پہ قرآن کئے د قرآن دنازلو ککر
 پخپلہ وو نہ چہ د بل چا لکچہ فرمائی ۔
 قبل ما یکنون لی ان ایدیکہ من تلقائی نفسی ان اتبع الامایوی
 الخ (یونس آیتۃ عطا)
 دہغے تا بعداری کوم کوم چہ ماتہ
 وحی کیزی ۔

دغہ رنگ د خلغ سورت چہ ا بی پہ مصحف کئے وو او بیامنسوخ
 التلاوت شو نو دا تصرف الہی وو د بل چا نہ بے سرہ سرہ دا ہم
 حقیقت دے چہ پہ اعجاز کئے منسوخ التلاوت آیتونہ د قرآن حکم
 مستقل آیتونو سرہ ہرگز برابر نہ دی بلکہ کم دی حکمہ خو معلومیزی
 چہ د رو جہ نہ ددغے آیتونو د مستقل پریندو اللہ تعالیٰ ارادہ نہ
 و ا او ا قرأتونہ

دا و و حرفونو د حدیث دویمہ تشریح او کہ متواتر قرأتونہ دی ، د
 تحریف اعتراض پہ دے ہم حکمہ نشی کیدے چہ د ا و ہ و ا و ہ قرأتونہ
 ہم قرآن دے پہ قرآن کئے دے سرہ ہیچ کئے زیاتے نہ راجی ، پہ دے
 صورت کئے دا و و حرفونو مطلب د تلفظ او ہ طرڈونہ دی ، د حرف ، مجزی
 معنی ، مطلب نہ دے بلکہ لغوی معنی مطلب دہ ، چہ معنی اے او کہ
 قرأتونہ دی ، قرأتونہ خود او و نہ زیات دی او پہ حدیث کئے او
 یادیزی ، دا و لے ،

د دے جواب یو ہغہ دے کوم چہ اتقان د جزری نہ نقل کریدے
 ہغہ وائی چہ ما د صحیحو ، شاذ او د ضعیفو بتولو قرأتونہ چانہ
 ا کر و نو معلومہ شوہ چہ آخر کین دا بتول د او و نہ بھرنہ دی ر اتقان
 جلد ع ص ۱۱ کچرے د او و نہ زیاتی ہم وی ، نو د دے ہم خہ پروا

حکے نشہ چہ داؤ نہ مطلب مشہور قرأ تو نہ دی اوبل داچہ لفظ
 داؤور (سبح) دحصر د پارہ نہ دے، دویم دا حدیث د نبی علیہ السلام
 رومیہ دے، او اؤ قرأ تو نہ بیار س تو ظا هر شوی او تصنیف شوی
 دی داخنکہ چل دے، نو د دے جواب دادے چہ اؤ واپہ قرأ تو نہ
 د نبی علیہ السلام پہ وخت بکنے وو، حکہ خود هغوی نہ دا تول داؤو
 مشہور و قاریا نورضہ ذریعہ روایت شوی دی، صرف د دے
 کتابونہ ر س تو جو رہ شوی دی۔

دریم اعتراض دادے چہ ہر ایت بکنے خواؤ قرأ تو نہ، نہ جاری
 کیزی، نو جواب دے دادے چہ پہ ہ تول قرآن بکنے داؤو قرأ تو نہ
 وجود بنود لے بشوے دے نہ چہ پہ ہر ایت بکنے۔

د اسلام مخالفینو پہ مصحف عثمانی خوا اعتراضونہ کریدی
 چہ پہ ہغے کین مشرقین پیش پیشی دی۔ مر بزا اس هغه نقل کو و او وار
 پہ وار بہ د هغه جواب ور کوو۔

۱) رومیہ اعتراض دادے چہ خہ وخت حضرت عثمان رضی اللہ
 تعالیٰ نہ مصحفونہ ویراندے کریشونو هغوی فرمائیل، اِنَّ فِي
 الْقُرْآنِ لِحِكْمًا سَتَقِيْمَةٌ الْعَرَبُ بِالسِّنْتِهِمْ ر رُوح المعانی جلد ۱ ص ۲۵
 پہ مصحف عثمانی بکنے دا سے غلطی دی چہ عرب بہ ئی پہ خپلوڑ بودرے کرے
 ہم داشان پہ فوز الکبیر بکنے دی، نو اول جواب دے دادے لکہ چہ علامہ
 آلوسی لیکے، لَمْ يَصْحَحْ عَنْ عُثْمَانَ أَصْلًا، رچہ داروایت د حضرت
 عثمان رضی اللہ عنہ بالکل ثابت نہ دے۔

۲) دویم جواب دادے چہ پہ مصحف عثمانی د صحابہ و اجماع دہ
 اور رسم عثمانی ہم وحی سرکہ ثابت دے، نو پہ غلطہ خنکہ اجماع کیدے
 شی، (۳) دریم جواب دادے، چہ حضرت عثمان د مصحف عثمانی

کاتبانوتہ پہ جمع شابا سے ور کر وے فرمائیل، أَحْسَنُ وَأَجْمَلُ
 ناسو دیر بنہ او بنا شتہ کارا کر وئو صحابی پہ غلط کار خنکہ شایسے ور
 کو لے شی، بل داچہ ابو عبیدہ د عبد الرحمن بن ہانی تہ نقل کریدے
 وائی چہ خہ حضرت عثمان رضی اللہ تعالیٰ سہ و م کاتبانو چہ دغہ
 مصحف حضرت عثمان تہ ویراندے کر وئو هغوی قلم دوات طلب
 کر و، او د دے غلطیا نے دے در سے کرے (۱) لَمْ يَتَسَنَّ تَمْ يَتَسَنَّ
 کر و (۲) لَا تَبْدِيلَ لِلْخَلْقِ لَمْ يَتَسَنَّ تَمْ يَتَسَنَّ
 لَمْ يَتَسَنَّ تَمْ يَتَسَنَّ لَمْ يَتَسَنَّ تَمْ يَتَسَنَّ

شوے دے (۱) دا سے ورے د کتابت غلطی ہر کلمہ چہ حضرت عثمان
 در سے کرے نو نورے غنہ غلطی بہے پہ بکنے خنکہ پرینوے ۴۰

خلوڑ مر داچہ دل تہ د لحن "معنی غلطی نہ دہ بلکہ د قرآن هغه صحیح
 الفاظ دی پہ کو موچہ دغہ وخت د عربوڑ بہ نہ چلیدہ او د هغوی
 د خبرو پہ طر نہ و و، نو حضرت عثمان رضی اللہ عنہ فرمائیل چہ عرب
 بہ ئے پہ بیابیان تلاوت قابو کرے اوڑ بہ نہ ئے پروا ڈری، دے کینے

نشتہ چہ د لحن د دہ معنی دی، (۱) غلطی (۲) طرز کلام د حضرت عثمان
 پہ روایت بکنے دا ددیہ معنی مرادہ دہ کومہ چہ امام د لغت راعب رح پہ
 مفردات القرآن بکنے لیکلے دہ خود سے تہ لحن محمود و یلے شی لکہ د
 عربو شاعروائی: خَيْرُ الْحَدِيثِ مَا كَانَ كُنْزًا رِبْهَ خَيْرًا هغه وی

چہ پہ بنہ طرز او یلے شی) ہ او ہم دغه معنی د قرآن پہ
 وَلْتَعْرِفْنَهُمْ فِي دَلِيلِ الْقَوْلِ " بکنے استعمال دہ لَعَلَّ يَعْصِمُ الْخَن
 بِحَجَّتِهِ د دے مطلب دادے، چہ د مقدمے یو فریق د فصیح طرز کلام
 ماہروی، نو خہ د هغوی پہ خبرہ فیصلہ کوم کچرے دا خیر واقعی
 د هغه حق نہ وی نو دا دگری بہ د هغه پہ حق بکنے دا ور یو کچر وی

دے حوالہ، مطلب داچہ د لحن نہ یوازے غلطی نہ مرادہ
بلکہ یو خاص طرز تلفظ مراد دے :-

پنجم داچہ د لحن مطلب درسم الخط لحن دے مزید تشریح نے
داد کاچہ پہ مصحف عثمانی کئے خہ رسم الخط د تلفظ سرہ مطابق
نہوی، لیکن د ژبے (عربی) والا بہ نے پچھلے درسنہ کری، لکہ خٹکے
چہ پہ انگریزی کئے دیر داسے لیکل دی، چہ د تلفظ مطابق نہ دی خو
دے ژبے والا نے پچھلے درست کوی :-

د تحریف پہ بارہ کئے دابن عباس رضی اللہ عنہما

مستشرقینو دابن
عباس رضی اللہ

خہ روایتونہ نقل کریدی بلکہ روقضی رَبُّكَ پہ حائے ووصی رَبُّكَ
او د مثل نُورٍ پہ حائے مثل نُورِ الْمُؤْمِنِ : دد اسے روایاتونہ
نہ خود قرآن پہ معنی خہ خاص فرق نہ پرپووی خوبیا ہم صاحب
د مباحل العرفان ددے خو جوابہ ورکری دی :-

رَبُّكَ هَذِهِ رَوَايَاتٌ ضَعِيفَةٌ : داضعیف روایتونہ دحضرت عبداللہ
لَمْ يَصِحَّ شَيْءٌ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ : بن عباس رضی اللہ تعالیٰ نہ ثابت نہوی
روایتونہ دقرآن دقراء متواترہ نہ خلاف دی حکہ پیکارہ دی
عام جواب ادابن عباس رض نہ داسلام مخالفینو خومرہ روایتونہ چہ نقل
کریدی دھے بتولو عامر جواب دادے چہ ابن عباس رض پہ قرآن
اوپہ قراءت کئے دزید بن ثابت او دابی بن کعب شاکر ددے اودادوار
حضرت دھے کمیٹی ارکان دی کوہ چہ حضرت عثمان رض دقرآن دجمع
دبارہ مقررہ کرے وہ، نو ددہ دے دوار و استاذانوا نو رولویو صحابہ
چہ د کوموالفاظو دقرآن سرہ اتفاق کرپوی، نو ابن عباس رض دھے
ہیجرتی مخالف کیدے نشی نو داروایتونہ اول خوضعیف او بے اعتبار

دی کہ ثابت ہم نشی نو دقرآن دمتواتر و الفاظو مقابله دیوکسی بیان
نشی کو لے لکہ چہ بغداد بنا رہ تواتر ثابت دے کہ یوکسی ددے خلاف
بیان ورکری نو ہفہ اعتباری او دمنلو نہ دے، اصلی خبرہ دارہ
چہ خوگ صحابہ کرامونہ داسے کچہ خبرہ منسوب کوی نو دادے
دلیل دے چہ دانسبت کوونکے کچہ سرے دے اوددہ خبرہ د اعتبار
کولو او دمنلو جو کہ نہ دہ :-

شیعہ او دقرآن تحریف

مستشرقین پچھلے دقرآن پہ تحریف ثابت لوکئے پاتے راغلہ نو داہونہ
نے خوشی کرل چہ دمسلمانانو یوغتہ فرقہ (شیعہ) دقرآن دتحریف
قابلہ دی اواندا زئے و دلہ ہفہ کینو د کومچہ دا بنائی چہ د شیعہ و
منلے عقیدہ دہ چہ قرآن کئے تحریف ستہ خودا حکہ غلط دی چہ د
شیعہ و ہم ہفہ عقیدہ دہ کومہ چہ د سنیانو دہ ہفہ داچہ قرآن
پورہ او مکمل محفوظ دے پہ دے کئے دیو حرف کئے زیاتے نشتہ د
شیعہ و ددیروکتا بونحوالے دادی :-

۱) شیخ صلوق ابو جعفر محمد بن علی ہابویہ پہ رسالہ اعتقاد یہ کتبیکی
مَابَيْنَ الدُّفْتَيْنِ لَيْسَ بِأَكْثَرَ مِنْ كَوْمِ قُرْآنٍ چہ ددے ددو دقاویہ
ذَلِكَ وَمَنْ نَسَبَ الْيَتِيمَ أَكْثَرُ مِنْ مِئَةِ مِائَةٍ دے ددے نہ نورزیات
فَهُوَ كَاذِبٌ : ؛ ؛ نشتہ او خوگ چہ موبز نہ دے

نہ دزبات منلو نسبت کوی نو ہفہ ددو غترن دے،
۲) پہ تفسیر مجمع البیان دابوالقاسم علی بن الحسین الموسوی کئے دی
إِنَّ الْقُرْآنَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ : قرآن د نبی علیہ السلام پہ زمانہ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ مَجْمُوعًا : ؛ ؛ کئے ہمد غسے جمع و لکہ چہ
مَوْلَانَا عَلَى مَا هُوَ الْأَنْ وَذَكَرَ أَنْ مَنْ : اُس دے او کوم امامیہ یا حشویہ

خَالَفَ مِنَ الْإِمَامِيَّةِ وَالْحَشَوِيَّةِ لِأَنَّهُ جَرَّدَ خِلَافَ كَوْنِ نُوْبِهِ هُنَّ
يُعْتَبَرُ بِخِلَافِهِمْ لِأَنَّهُمْ قَبِلُوا الْأَخْبَارَ حُكْمَ اعْتِبَارِ نَشْتِهِ جِهَ هَعُوِي
الضَّعِيْفَةَ : : ضَعِيْفَ خَبْرِهِ وَنَقَبُولَ كَرِيْدِي : -

سید مرتضے شیعہ لیکي

إِنَّ الْعِلْمَ بِصِحَّةِ الْقُرْآنِ كَالْعِلْمِ : دَأْسِي قُرْآنَ دَصْحَتِ عِلْمِ دَأْسِي
بِالْبَلَدَانِ وَالْوَقَائِعِ الْكِبَارِ : : يَقِيْنِي دَعَلِكِهِ دَمَشْهُوْرِيْنَ بِنَارُوْنُو
دَمَوْجُوْدِكِيْ اُوِيَادَ لُوِيُوِيُوْتَا دِيْنِيْ وَاَقْعَاتُوَعِلْمِ :

قاضی نور اللہ الشوستری شیعہ پہ مآئب النواصب کن لیکي

مَا نَسِبَ إِلَى الشَّيْعَةِ الْإِمَامِيَّةِ : دَكُوْمَه خَبْرَه جِهَ اَمَامِيَه شِيْعَه قُوْتَه
بُوْقُوْعِ التَّغْيِيْرِ فِي الْقُرْآنِ لَيْسَ : : مَنْسُوْبُ شُوْءِ دَهَ جِهَ هَعُوِيْ يَه
يَمَا قَالِ بِهَ جُمُوهُوْرُ الْإِمَامِيَّةِ وَأَمَّا : : قُرْآنَ كَيْفَ تَحْرِيفِ مَتْنِيْ دَا دَتُوْلُو اَمَامِيَّةِ
قَالَ بِهَ شَرِيْذِمَةٌ قَلِيْلَةٌ مِّنْهُمْ لَا : : قَوْلَ نَزْدِ دَعَلِكِهِ دَدُوِيْ دِيُوْرُوْدِكِيْ
إِعْتِدَادَ بِهِمْ، وَقَالَ الْمَلَاصِدُ : : قَوْلِيْ قَوْلَ دَعَلِكِهِ جِهَ اَعْتِبَارِهِ دِيْ
فِي شَرْحِ الْكَلِمِيْنِيْ يُظْهِرُ الْقُرْآنُ : : اُوْمَلَا صَادِقِ يَهَ شَرْحِ كَلِمِيْنِيْ كِنِيْ لِيَكِي
بِحَدِّ التَّرْتِيْبِ عِنْدَ ظُهُوْرِ الْإِمَامِ : جِهَ قُرْآنَ يَهَ هَمِيَه دَعَلِكِهِ تَرْتِيْبِ دَوْلَمِ
الثَّانِي هَسَمًا : : اَمَا مَرْظَا هَرُوِيْ :

محمد بن حسن البحر العاملي داماميه شيعه و لوئے محدث په خپله رساله كېن
ليكي كومه ئے چه د خط زملنے د يو عالم په رد كېن ليكله ده چه
هر كس كه تتبع اخبار و تفحص تواريخ و آثاره چاهم چه د اخبار او آثار او تواريخ و تفحص
نموده بعلم يقيني مي داند كه قرآن در غايت : ا كروهغه يقينا پوهيږي چه موجوده
درجه نواشر بوده و آلاذ صحابه ضبط : قرآن په انتها ئي نواشر سه ثابت دے او په
ونقل كرده و آن در عهد رسول الله مجروح و : ذرگونو صحابه كراموهغه نقل كړے او
مؤلف بوده : ضبط كړي ئانے او هغه د حضور عليه السلام په زمانه كېن يو بحثه شوه او جمع شو د

فروع کافی کتاب الروضة مشکن حضرت علی رضی عنه روایت دے

هُوَ كِتَابٌ كَرِيمٌ فَضْلُهُ وَفَضْلُهُ وَ قُرْآنٌ يُوْعَزُّمَنْدَ كِتَابٍ دَعَلِكِهِ كُوْمَ لِحِجْ
بَيْتِهِ وَأَوْضَحُهُ وَأَعَزَّهُ وَحَفِظَهُ اللهُ تَعَالَى فَضِيْلَتِ اُوْبُوْرْدِكِيْ وَرَكِيْدِيْ
مِنْ أَنْ يَأْتِيَهُ الْبَاطِلُ بَيْنَ يَدَيْهِ اُوْهَعْدُ دَبَاطِلِ دَكُوْنِ نَحْفُوْظِ كَرِيْمِ

شيخ صدوق رساله عقائد كينے ليكي،

الْقُرْآنُ الْمُنْتَرَلُ وَمَا بِيَدِي التَّاسِ : نَازِلُ شُوْءِ اُوْدَخْلَقُوْهُ لَاسِرُوْنُو
وَاحِدًا لِأَزْيَادِهِ فِيهِ وَلَا نَقْصَانَ : : كَيْفَ مَوْجُوْدِ قُرْآنِ يُوْدِ دَعَلِكِهِ جِهَ يَه
هَعَلِكِهِ كَيْفَ زِيَادَةُ نَشْتِهِ

د شيعه و د دے مستند و حوالو نه پس د احقيقت بشاره كړي چه د يو خو
بے اعتباره خلقو نه سوا په شيعه و كېن هم په قرآن كېن د تحريف ياد كړي زياتي قائل د دي
نود تفصيل د نعمان آلوسی په كتاب الجواب التيسر لما لفقته عبد المسيح
كېن ا كورئ قرآن حكيم د تحريف او د ماغ په دولو د اړخونو محفوظ دے او د
قرآن الفاظ او مطالب دواړه معجز دي :

د بائبيل تحريف

د دے په عكس د بائبيل نه تاريخي بنياد شته او نه علي د انجيلونو خو
د احال دے چه د اصل انجيل يو و او اوس خلوردی، او بخار په قصص
الانبیاء كېن ليكلي دي چه د يورپ محققين دامنې چه روم بود دے
صد و كېن د سكونه زيات انجيلونه وو، چه خه موده پس د هغه نه خلور
انجيلونه د : نائيسيا په كليسا كېن د يوفال په بنا چورن كړے شو او نود انجيلونه
پريښوے شو :

د ۲۷ د يورپ سگيس د ذرے كتب خانے نه انجيل برنا بازا او توجه د سورت
صريم په مطابق د حضرت مسيح پيدائش او زيرے په پيغمبر اسلام مشتمل و

د یو پ خاص شاگرد (فرامرشو) چه دا ایدو نوملمان شو دا
 انجیل المنار، پریس کئے چاپ شو دے دے د یورپ محققین په دے متفق دی
 چه په دے انجیلونو کئے یو هم د حضرت عیسیٰ علیه السلام نه دے او
 نه د هغه ترجمه ده او نه د دے هغه سند شته، د مسیحیت مشهور
 دشمن پولوس دامشهوره کړه چه ماته صیح علیه السلام لاس
 را اړه دے، حکم چه هغه غور زید لے و ونه هغه او و نیل چه اُس بد
 صیح په هدایت د مسیحیت د دشمنی په حائے د هغه د تبلیغ کوشش
 کوم هغه او سینت پال مسیحیت گپ و د کړه د آثره المعارف مسیحی
 مصنف البستانی لیکي چه لوقا خود مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال
 نه مسیحیت راغسته دے او ابنت، کفاره، شراب، مردار او خنزیر
 حلالوالے په مسیحیت کئے شامل کړو او د اے د خرابو یو مجموعو
 جوړه کړه

انجیل متی د زرو نصاری و اتفاق دے چه دا اصلی انجیل نه دے
 او نه د هغه ترجمه ده کچرے ترجمه لے وی نو د ترجمه
 زمانه او د مترجم نوم نه دے معلوم، متی دا انجیل سنه ۳۰ کئی په بیت
 المقدس کئے کینا ستراو و لیکلو دے خود حضرت عیسیٰ علیه السلام
 صحابی هم ندے، زوین بغانی دا لیکلی دی:

مرقس پطرس گوانا گو په مروج الاخبار کئے لیکي چه مرقس یهودی
 و و د رومیانو په غوښتنه هغه دا انجیل غالباً سنه ۴۰
 کئی لیکلو :-
لوقا مستر کمال په رساله الهام کئی لیکي چه د لوقا انجیل الهامی
 حکم ندے چه د پخپله د دے په سر کئے لیکلی دی چه هغه
 دا انجیل شاه فیلس سره د خط و کتابت په پنا لیکل دے، لوقا په انطاکیه

کئے طیب وو، د مسیحیت یو خراب دشمن سینت پال نه مسیحیت راغسته
 دے او ابنت، کفاره، شراب، مردار او د خنزیر حلالوالے په مسیحیت
 کئے داخل کړو،
انجیل یوحنا کیتھولک هیرالد جلد ۷ کئے پرو فیسریق نمونقول
 دے چه انجیل یوحنا د سر نه تر نیجه د اسکندر لیکلی دی

طالب علم تصنیف دے (الفاروق باجه زاده ص ۳۲۲)
تثلیث د دایرة المعارف مسیحی مصنف البستانی لیکي چه مسیحیانو
 د تثلیث لفظ د یو لونیرو و چه د سینت پال او پولوس ندوا
 وړید و کوم چه متعصب یهودی و او هغه مسیحی تو حید پر بشک کنده
 کړو او د کامیابی سائے واغسته په دے صنم پرستانه عقیده کئی
 مسیحی صداقت ورک شو :-

ختنه او د جنابت غسل نصاری منی چه ختنه یو لونیغیرانو
 علیم السلام کړیدله، علیه علیه السلام
 سنت و پولوس یهودی د کتاب په مخالف سننول بند کړه چنانچه
 (۱) وَلْيَحْتَضِرْ كَلًّا ذَكَرًا رَهْنًا رَيْنًا د سنت کړیشتی) توبت تکرین
 (۲) قُلْ لَهُمْ فِي يَوْمِ الثَّامِنِ يُحْتَنُّ الصَّبِيُّ رَدْوِي تَرَاوَا يَهْ جَه پها تمه
 ورخ د ماشوم سننولے شتی رسفر الاخبار باب ۱۷۱) او حضرت صیح
 فرمائی چه لَا أُغَيِّرُ شَيْئًا فِي التَّوْرَانَةِ رچه حه به په تورات
 کئے هنج تبدیلی تکوم د متی باب ۲۳

(۳) کوم سری نه چه متی اوری تونبول بدن د په ابرو دینجی او
 حائضه د هم دا لیکلی دی
 (۴) خنزیر حرام د کسفر الاخبار (باب ۱۷۱) د دے تولو حوالو ند
 معلومه شوه چه دا انجیلونو او د هغوی د احکامو تحریف تر کوم حد شو دے

دبا ئیبل دتخریف داخلی شہادت
 کچرے تاریخی شہادتونہ او د یورپ د محققینوا اقرارونہ شانہ اُتوونہ
 شی نو بیا ہم بائبل کن چوندنہ دا سے مضامین موجود دی چه د هغه نہ
 ددے تحریف پے بنکاره دول ظاہر بیزی حکمچه دین مذہب کنے
 بنیادی مسہل درے دی :-

① د اوهیت تصور ⑦ د نبوت تصور ③ د عملونو د بدلو تصور یا
 آخرت د هر مذہب دا بنیادی اصول دی :-

① د اوهیت په تصور کن د الله تعالیٰ عظمت، پاکی او تزییہ ضروری ده
 خکله چه انسان د هغه صحیح معرفت بیا موندے شی او زره دهغه د
 جلال او جمال په شان د نرا او آباد کړی شی،

② د نبوت تصور په دل سے یواند از کن پیش کړی شی چه د انسان زړه
 او دماغ د نبی د عظمت او عصمت په وړاندے ہیبت شی او د هغه د
 فرمانبرداری عشق و د هغه په زړه کس پیدا شی :-

③ د بدلو تصور او د عملونو د جزا نقشه د دا سے جوره وی چه انسان
 د نیکی نه بلی او بدی نه و ور له کرکه او ویره پیدا کوی او د عملونو د
 نتیجو دینی تصور د هغه په فرمانبرداری کولو تیاروی او د گناه نه وضع
 کوی، خکله چه د نیکی د نتیجو زیرے او د بدی د نتیجو نه ویر کولو مقصد د
 انسانی شخصیت اصلاح او د جماعتی ژوند پاکي وکړه، په دے تلہ اُس
 مؤبذ د بائبل تعلیمات او هدایات تلو چه هغه د درے وار تصور
 مقصد ونه تر کومے پوره کوی :-

د اوهیت تصور او بائبل د خداوند، په زمکه د انسان په
 پیدا کولو پینیا نه او د لکیر شو

(نورات پیدا ائشی درس ۴۵) (پینیا نه پینیا نه کیدو)

سترے شور کتاب پر سیا باب ۷ درس ۷) د خط کشید الفاظ
 نه د خدائے تعالیٰ جاہل کیدل - غمزن کیدل او ستری کیدل ثابت بیزی
 چه هچرے د الله د شان سره سمون نخوری :-

(۳) نه به بیشکه هغه زمکه ته ا نه رسی، د کومے په بابت چه ما قسم
 خوړ لے دے، چه خه به هلته ستا د استوگنے بند و بست کوم رتولیت
 گنتی باب ۷ آیت ۷ بیا په آیت ۷ کن دی) تا ته به حما وعدا
 ما تکل معلومه شی، د قسم وعدا ما تکل یو شریف انسان سره
 نه بنائی تو خالق کا منات سره به خکله ا بنائی،

(۴) تر صبا صادق پورے یعقوب خدائے سره پر زونه کولے او سحر
 چه خه وخت تلونو یعقوب پڑ هغه نه پریشو تر خو چه برکت لے تیز
 وانغستور پیدا ائش باب ۷ آیت ۷ :-

(۵) خدائے پاک به د هغه پلان د سمان د بیخه را ا یاسی ر کتاب یسعیا
 باب ۷ آیت ۷ :-

(۶) خدائے د خیمے په دروازه ولا د هغه د خله نه اور او سپیر مونه
 لوړے را اوتو او سور شو او منډا کړه - خلق موسیٰ او هارون ۴ سره
 خدائے په گرسی ناست ا لیدو او خورل سبیل لے ا کړه، د هغه جاے
 د وارے پشان سپینے او د هغه د سرو لیسته ستره او د هغه پشان وولاول
 سلاطین باب ۲۲

(۷) خو بنو خدائے یهودا پیدا شور عبرانیون باب ۷ آیت ۷

(۸) د خدائے کم عقلی د خلقو د عقلمندی نه او د خدائے کم زوری
 د خلقو د زور نه زیات ده، اته خما خو لے او مانه نن پیدا شوے،
 ر اعمال باب ۷ آیت ۷

د دے خوالو نه تا سو د خدائے بائیلی تصور اندازہ کړی، د دینه

نوره زیاتہ دَخْدَائے بیعزتی خہ کیدیشی، بیاد قرآن دا حکم چہ ،
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ اَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ بنہ اگورئی چہ دَخْدَائے ہستی
دخہ پہ شان ندہ اونہ دہغہ خوک سیال شتہ ،

بائیبیل اوک نبوت تصور

۱۶) نوح شراب اُخنبیل او بدامستہ شو، دہغہ ستر بر بندہ شو خود
ہغہ خامنویت کپور پیدائش باب ۷۱

۱۷) لوط علیہ السلام شراب اُخنبیل او خیلو نو نروسرہ ئے زنا اکرہ
او معاملہ دوہ کرتہ اُشوہ ، (پیدائش باب ۷۲)

۱۸) حضرت یعقوب علیہ السلام د بزے د بچو خرمن د لاسہ تاؤ کپہ
اودر و غ ئے اوییل او خیل پلار تہ دوکہ و د کولو د پارہ ئے خیل نوم
عیص اُبنودور پیدائش باب ۷۳

۱۹) د جہور خو ئے سکم د حضرت یعقوب اور وساسرہ زنا اکرہ ،
ر پیدائش باب ۷۴

۲۰) د موبہنی علیہ السلام پہ غائبید و ہارون علیہ السلام دخلقوپہ وینا
د کالوہبت جوہ کپرو او پہ خلقو ئے د عبادت اکر لو او د ہغہ د پارہ
د قربانی و د کولو حکم و کپرو او وے وییل چہ داستاسومعبودے
چہ د مصر د مکہ تہ ئے تاسورا اویستی د خروج باب ۷۵

۲۱) داؤد علیہ السلام پہ چت اُختودحتی اور یا بنجہ ئے پہ لمبا لیدہ
نوپر عاشق شورا وے بللہ او زنائے ورسرہ اکرہ چہ د ہغہ خیتہ
شوہ نو د ہغہ خاوند ئے پہ مکر او ژ لور د سموئیل دویم کتاب باب ۷۶

۲۲) حضرت سلیمان علیہ السلام د ممانعت باوجود موآبی او عمومی
بت پرستہ خیلے شے جو رہے کرے او نفسانی خواہش ئے دومرہ پہ
چپوشو چہ او د سرو بیگمو او درے سوو خر مو تہ ئے خبرہ ارسیدہ

بیا پہ دی دومرہ عاشق اوزن مرید شو چہ بتولی تہ مائیل شواوپہ
آخری عمر کجے تہ ایمان تہ ہم سلام اکر ورا اول سلاطین باب ۷۷

ریوحنا باب ۷۸ آیت ۷۱

۲۳) یسوع اوییل چہ د آسان اوز مکے تبول اختیار مالہ را کپیشو
ر متی باب ۲۳ آیت ۷۱

۲۴) مانہ چہ خمورہ ورا ندے راغلی دی ہغہ تبول غلہ او پاکوان
دی، ریوحنا باب ۷۸ آیت ۷۲

۲۵) امت د پارہ نبی د عمل نمونہ وی آید نبیا نو د اشان د نبوت
مقصد پورہ کولے شی

بائیبیل او دعوا نو بدلہ

۲۶) خمورہ خلق چہ پہ شریعت تکیہ کوی، ہغہ تبول لعنت لاندے
دی (کلیتون باب ۷۸ آیت ۷۱)

۲۷) خدائے د چا عدا التونہ نہ کوی ہغہ د عدالت تبول کار خیل جو ئے
تہ اُسیار لور (یوحنا باب ۷۸ آیت ۷۲)

۲۸) کوم مسیح چہ خمورہ د پارہ لعنتی جو رہ شو ہغہ موبز پہ بیوہ
اغسینوا و د شریعت د لعنت نہ ئے خلاص کپرو ، (کلیتون باب ۷۸
آیت ۷۳)

۲۹) ہغہ یوازے خمورہ د گناہونو گفارہ نہ دہہ بلکہ د تبولے د دنیا
گناہونو ہم د ریوحنا و جے عام خط باب ۷۸ آیت ۷۴

۳۰) یاد دیا نو تہ د گناہ مجبستلو اختیار دے د چا گناہونہ چہ تا سو
بخشئی نو ہغوی اُبخیلے شو او د چا گناہونہ چہ قلے پریر دئی نو
لکے اُسائے شوے ریوحنا باب ۷۸ آیت ۷۵

آیاد بدے داسے تصوّر نہ پس دنیکی کولو او دکنا کہ نہ بچ کید جن بدے پاتے کیدے شی، دے نہ معلومہ شکر، چه دا قول تحریفات دی،

شپیزم فصل

مکی او مدنی سورتونہ او دے هغه شمیر او دے آیتونو کلو او دے حروف نو شمیر پہ بیان کینے

د مکی او مدنی متعلق درے اصطلاحات دی

راں کوم سورتونہ چه د هجرت شروع کید و د زمانے نہ ورا ندے نازل شوی دی، هغه مکی دی او کوم چه دے نہ رستون نازل دی هغه مدنی دی
راں کوم سورتونہ چه په مکہ کینے نازل شویدی هغه مکی دی، خو مکے نہ مطلب خود مکہ او د هغه خواؤ شا علاقہ دے، لکه منی، عرفات او حدیبیہ او کوم چه مدینہ کین نازل شوی دی، نو هغه مدنی دی خو دلته هم خود مدینہ او د هغه خواؤ شا علاقہ مراد دے لکه بدر، احد، سلح، رس کومو آیتونو کین چه خطاب اهل مکہ ته دے هغه مکی او کومو کینے چه اهل مدینہ ته خطاب دے، هغه مدنی دی، خو مشهور ایدو قول دے، د مکی او مدنی پیژندل د صحابہ کراموله اقوالو معلومیری لکه چه ابو بکر بن عربی په «انتصار» کین لیکلی دی په دے بار کد
نی علیہ السلام هئخ قول نه دے نقل شوے په مکی او مدنی معلومو کینے دافائده چه په نزول کین د ویا ندے رستو سورتونو پتہ لگی او دے سه که د شیخ او تخصیص مسئله په آسانه حل کیدے شی ابراهیم بن الحصار نه منقول دی چه شل خو په اتفاق سره مدنی سورتونہ دی د ولسو سورتونو کینے اختلاف دے، او نور قول بیا مکی دی، لیکن ابی بن کعب او ویشیت سورتونہ مدنی بنا ئی او نور قول مکی، زیان تفصل اتفاق جلد ۱ ص ۹۱ کتے شی،

قرآن د سورتونو شمیر د قرآن د سورتونو په شمیر کینے دوه مشهور اقوال دی،

د قرآن سورتونو نه یوسل خواړس دی، مطلب دا چه انفال او براءة خان له خانله سورتونہ دی،

دویم دا چه سورتونو نه یوسل او دیارلس دی مطلب دے داشو چه انفال او براءة دواړه په یو سورت حسابیری،

د قرآن په سورتونو کین د تقسیمولو یو خو حکمتونہ دی، هر یو سورت مستقل معجزے په شکل کینے ورا ندے کول، نو بستونکو او یادو و نکوته یو قسم تسلی خوشحالی او همت ورکول په یو سورتو ختمولو سه هغوی د قرآن یو مستقله برینه ختمه کړه متناسب مضمونونه یو خائے کول (اتقان جلد ۱ ص ۶۶) کت کار یوه فائده د مکی مدنی سورتونو پیژندلو یو خو ضابطه کوم سورت کینے چه «کلا»، لفظ راغله دے هغه مکی دی، د رکلا غظ درے دیرش خایه په پنخلسو سورتونو کینے راغله دے چه ټول د برات په آخری نیمه حصه کین دی کو آخری نیمه حصه زیات مکی خو استیاتی پکین مدنی دی،

په کوم سورت کین چه سجده د تلاوت د هغه مکی دے، سواد سورت بقرة او آل عمران دنور و کومو سورتونو په سر چه حروف لقیجی دی هغه مکی دی،

مفصل یعنی د قرآن آخری اومه زیاته برخه مکی ده (طلاق، پریم او سورت نصر مدنی دی)،

په کوم سورت کینے چه حد و دا و فرائض دی، هغه مدنی دی، په کومو سورتونو کینے چه د جهاد بیان دے هغه مدنی دی،

۱۷۰) پہ کومو سورتونو کینے چہ دے مُنافقانو بیان دے ہخہ مدنی دی
رناهل العرفان جلد ۱ ص ۱۹۰-۱۹۱۔

دقران دایتونو شمیر

دحضرت عائشہ رضہ دشمیر مطابق دقران آیتونہ شپنزرہ شپن سوہ او

شمیر شپیتہ دی،

دقران دکلمو شمیر

دحضرت مجاہد رضہ دشمیر مطابق دا شمیر او
زرہ او دوہ نیم سوہ دی

دقران دحروفو شمیر

دحضرت ابن مسعود رضہ دشمیر مطابق
دا درہ لکہ دوہ ویشت زرہ شپن سوہ یواوہ

زرہونہ پنچہ خلویبیت زرہ دوہ سوہ او درہ خلویبیت دی (۲۳۳ ۲۳۵)
زیرونہ یوکم خلویبیت زرہ پنچہ سوہ او دوہ اتیار (۱۲ ۳۹۵) دی :-

پینونہ آتہ زرہ آتہ سوہ او خلور (۱۰۳ ۱۰۱) دی :-

نقطہ (۲) یولک پنچہ زرہ شپن سوہ او خلور آتہ دی

رتاریخ القرآن ص ۱۱۹ او فنون الافنان م دابن الجوزی

د مختلفو سورتونو مختلف نومونہ

سبع طوال اده ابدہ سورتونہ (۱) بقرہ (۲) ال عمران (۳) نساء (۴)

سورہ مائدہ (۵) سورہ انعام (۶) سورہ اعراف (۷)

سورہ انفال سورہ د سورہ توبہ :-

صیین

داہغہ سورتونہ دی، پہ کومو کینے چہ سل یا بزریات آیتہ دی
سورہ یونس نہ تر سورہ فاطر پورے :-

المثانی

داہغہ سورتونہ دی پہ کومو کینے چہ د سلونہ کما آیتونہ دی
دسورت یسین نہ تر سورت قی پورے :-

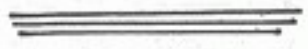
مفصل : ددوہ بیلو بیلو سورتونو نوم دے دسورت قی نہ داخل د

قرآن تراخرہ پورے، یعنی د شپن ویشتہ سپارے ددریم پاؤ نہ رستو
واخلہ تراخرہ قرآنہ پورے :-

طوال مفصل : بیادرے قسمہ دی :-

اوساط مفصل : دسورت بروج نہ تر سورت لم یکن ربینہ پورے
بصار مفصل : دسورت ربینہ) لم یکن نہ تر والناس پورے،

بعضو علماؤ پہ نزد طول مفصل دسورت قی نہ تر والمرسلت) پورے
واوساط مفصل دسورت نبأ نہ تر لکھنی پورے، او قصار مفصل
ذالم نشرح نہ تر والناس پورے :-



دَقْرَانِ مَهْمَات

اول فصل: دَباری تعالیٰ جلَّ مجداهُ ہستی

انسانی تاریخ سرہ دَباری تعالیٰ جلَّ مجداهُ دثبوت عقیدہ را روا نہ
تول قومونہ او ملکونہ پہ اکثریت پہ دے مسئلہ کنس اتفاق لری
اگرچہ پہ نور و خیز و نو کینے اختلاف شتہ پہ ہرہ ذمہ نہ کنس خص
پہ دے زمانہ کینے دَخداکے نہ مُنکر خلق ہر وی، خود اپہ شہ دلہ
یا علم ارا نرہ نہ لری بلکہ د بے علمی نتیجہ دہ، د ملحدانود اورو کے
تولے وائی چہ موبز د سائنس او د محسو ساتو پہ احاطہ کنس خدار
ا نہ موندو بعضہ کم عقل خلق دے تہ علم بالعدم وائی خود اسے
بلکہ داعدم علم دے۔

دَباری تعالیٰ ہستی ہر کلہ چہ د محسو ساتونہ بھزدہ نو پہ دے کن
خدائے خنکہ بیاموندے شی خود دے دامطلب ہر نہ دے چہ خدا
ہدو و شتہ نہ او کہ خوک بے عقلہ دے دامطلب واخلی نویا بہ دے
شی لکہ خوک وائی ہر کلہ چہ پہ اوچہ مھے نشی موندے، نو پہ
دریاب کینے بہ ہر نہ وی، یا پہ دریاب کینے سمسرہ ا نہ دینی نو وائی
چہ پہ اوچہ ہم سمسرہ نشتہ، موبز چہ خنکہ ا لیکل ملحدان پخیلہ
ہم دے اقرار کوی پروفیسر لیٹیر (CETAE) چہ د ملحدانوسر
پینچ دے او ددی غت عالم دے لیک، چہ موبز د کائناتو د اول
اخرتہ ناخبرہ یونو موبز دا کارندے چہ دیوانلی یا ابدی ہے
انکار ا کرو لکہ خنکہ چہ موبز دا کار ہر نہ دے چہ دا ہستی ثابت
مادی مذہب خپل خان د عقل اول وجود د بحث نہ جڈا

ساتی، خنکہ چہ ہغوی تہ د دے ہیج علم نشتہ۔ موبز د حکمت الہی خو
مُنکریو ا ونہ تے تا بتوونکی موبز کار بالکل ذنفی او اثبات نہ میل وی
لیکن د سائنسدانانو اکثریت د خدائے د ہستی قائل دے را کلام
حصہ دوم ص ۱۱

۱) ایزک نیوتن لیک چہ د کائنات پہ بر خو کنس کوم جو رخت او تناسب
چہ سرہ د زرگونو انقلاباتو د زمان او مکان دے دا بغیر د یو ذات نہ
قائم ساتل مکن بندی کوم ذات چہ اول دے او د علم او اختیار
خاوند دے،

۲) د دے زمانے د یونو نہ لوکے ہو بنیاس سائنسدان ہر برت پسند
وائی، د کومورازونو او پتو خیزو نوچہ دا حال وی چہ موبز پر خومرہ
زریات غورا و فکر کو و ہومرہ ہغہ نور ہمداسے پتیز وی، دینہ یقینی
ثابتیز وی چہ انسان نہ پور تہ یوانلی او ابدی دا سے یو طاقت شتہ
چہ ہغہ نہ یول خیزونہ صاوری وی،

۳) د فرانس یو فاضل کیمل فلا مریاں وائی، چہ یول اُستادان پہ دے
خبر پو ہید و نہ عاجز دی چہ جو د موجود کیدل خنکہ ا شو او خنکہ
جاری دے پہ دے بنا د داسے یو خالق خا مخا اقرار کول دی چہ ہر وخت
د ہغہ موثر کیدل ہیشہ قائم دی۔

۴) پروفیسر لینی لیک چہ قادرا و دانا خدائی خما پہ ورا ندے خپلو عجیب
غریبہ کار یگر و سرہ دل سے جلوہ گر کیزی، چہ خما ستر بے وازے
پاتے شی او خہ پاکل شم ہر خیز کینے خواہ ہغہ خومرہ وروکے وی
د ہغہ خومرہ عجیبہ قدرت، خومرہ عجیبہ حکمت او خومرہ عجیبہ
ایجاد موندے شی،

رہی فونٹسل پہ انسا ٹیکلو پیڈیا یا کینے لیک، چہ د علوم طبعیا تو مقصد

یوازے دانہ دے، چہ خمونبزہ عقل تندہ دمانہ کبری بلکہ دہنے
لوئے مقصد دادے چہ مؤنبزہ دخل عقل نظر خالق کائنات تہ و پروردہ
کرو، او دہغه پہ جلال و عظمت عاشقان شو،

۔۔۔ ر الکلام ص ۳۹۰

دَنوی فکر پہ رنراکس د باری تعالی ثبوت

دَنوی فکر خاوندانوتہ د معرفت الہی پہ لارکینے دہرے شیخ
خندان جو ر شوی دی، د خدائی دانکار سہ پیسج د امریکہ یومشہور
ملحد دا شبہ پلش کوی،

① د یقینی علم ذریعہ یا جس دے او یا وجدان یعنی جس باطنی (خو
پہ دے دوا پر ولا رو د باری تعالی وجود نہ ثابت پیری،

② د باری تعالی ذات او حقیقت د تصور نہ پور تہ دے او د کوم چیز
چہ حقیقت نامعلوم وی، نو ہغہ بہ خنکہ ثابت ا منلشی،

③ کچرے د خدائے ہستی ا منلشی، نو پہ د نیا کینے موجود شر
د ہغہ د حکمت نہ خلاف دے لہذا داسے کائنات چہ ہغے کینے شر

ہم شامل دے دغہ ذات تہ نشی منسوب کیدے،

د دریمے شبہ جواب | د دریمے شبہ جواب دلاے چہ باری
تعالی پہ وجدان رحسی باطنی سرہ

خنکہ ثابت دے چہ انسانی اکثریت د وجود د خدائے اقرار کوی کچرے
دیو شو کسا نولہ دے انکار دے نو د ہغے وجہ دادہ چہ د ہغہ وجدان

صحیح ندے، لکہ خنکہ چہ ظاہری حواس کینے نقصان راتلے شی دغہ
رنگ پہ وجدان یعنی باطنی حواس کینے ہم نقصان راتلے شی کچرے

د ستریز و نظر درست نہ وی نو خدورتہ نہ بشکاردی دغہ رنگ کچرے
وجدانی بینائی خرابہ شی نو د وجدانی امور و احساس ورتہ نہ کیری
مؤنبزہ بویجے ہم و بیلی دی چہ ظاہری جس سرہ خدائے خنکہ نشی
معلومیدے چہ ہغہ ددے احاطے نہ بکھر دے، کبر یا ہر خوک
خائنآ زور لگوی، نو د ہغے بہ د مطلب وی، چہ ہغہ خوب او تریح پہ
ستریز و معلوم مول غواری، حالانکہ ہغہ ددے احاطے نہ بہرہ دمبصراتو
پہ خائے دم د وقتو پہ احاطہ کین داخل دے، نو د باری تعالی ذات
د ظاہری محسوساتونہ بالاترک وجدانیا تو او معقولا نو پہ احاطہ
کینے راجی،

د دریمے شبہ جواب

د دریمے شبہ جواب دادے چہ د در
خیزو نو حقیقت معلوم نہ وی خمونبزہ

مٹو، نو د خدائی پہ منلو کینے د اشکال و لے وی، لکہ چہ شیخ ندیم الحبر د
خپل کتاب رفیضۃ الایمان بین الفلسفۃ و العلم و القرآن پہ ص ۳۰ کین

نیک چہ سائنس دانان مادہ، روح او حیات مئی او حقیقت لے ورتہ معلوم
نہ دے، دغہ رنگ د عقل حقیقت او ادراک حسی سرہ د ہغے جو پرخت

ہم معلوم نہ دے، لیکن سر ددے، داخومی نو د خدائے لہ ہستی پہ
دے بناء انکار کول و لے ڈی چہ

د دریمے شبہ جواب

د دریمے شبہ جواب دادے، چہ
را کچرے کائنا تو کینے د شر داسے

واقعات شتہ کوم چہ حکمت خد او ندی سرہ اُس خمونبزہ علم
کینے سمون نہ خوردی، خو کیدے شی چہ ر ستوخہ وخت ددے سمون

خمونبزہ پہ علم کینے، راشی، پہ دے خبرہ اُس خمونبزہ علم نہ راتلے ددے
دلیل نہ دے، چہ بل وخت بہ ہم علم نہ راجی، لکہ خنکہ چہ د ابو حقیقت

دے چہ زکوٰۃ کالہ ویراندے انسان تہ ذہر و قوانین قدرت
 علم نہ و واوڑ ستور تہ دے علم شو،
 (۲) د عالی واقعات کو کرمی چہ مؤبذتہ شر بنکاری دھے وجہ
 داد چہ مؤبذتہ کہتولو واقعاتو ذر تخریر علم نشستہ کچرے داسے
 کیدے شوے، نودا بنکاری و نکے شر بہ مؤبذتہ خیر معلومیدو،
 (۳) ابن سینا پہ شفا، کئے جواب و رکھے دے، چہ د دنیا درے حالت
 فرض کو لے شی، (۱) خالص خیر (ب) خالص شر (ج) پر خیر او
 بز شر، د قدرت پہ ویراندے داد ریوارہ صور تونہ وو، پر ہومی
 صورت عمل کیدے شو، دویم صورت حکہ نشو کیدے، چہ قلات
 داسے دنیا دہ پیدا کرے چہ تہول و شر شروی، دریم صورت
 کئے خبرے شتہ لکہ دا خبرہ چہ قدرت لہ داسے عالم پیدا کول،
 مناسب و وجہ پہ ہھے کئے خیر زیات او شر کم وے، کہ دا شرے
 بالکل کت کرے وے، نو تہول بہ خیر خیر پانے شوے وو، خود اسے حکہ
 نشی کیدے چہ د دغہ بز شرکت کو لو پہ وجہ بہ دنیا د پر خیر نہ
 محرومہ وے، لکہ چہ اور د سوخو لو پہ وجہ شر دے بدن، جامے آبادی
 سوخوی، کہ د بز شان شر نہ وے، نو پچھے کرمول او نور، پیرہ فائدے
 کارونہ بہ ہرور سرہ ختم و دنیا بہ خنکہ چلیدہ، یا لکہ او پہ چہ د
 شر اچھے (سیلاب وغیرہ) پیر کم دے مگر د خیر اچھے دیر زیات
 دے د دنیا د پر و خیر و نوژ و ند دے سرہ ترے دے او نور بیشیرہ
 خیر و نہ پکینی دی، یا لکہ ہوا چہ د شر اچھے (طوفان او بیابان
 اُونے د بیخہ را گزاریدل) کم او د فائدے اچھے دیر زیات دے
 پہ دے د اُونہ زیات د پر و خیر و نوژ و ند و لا دے، او نور
 دیر خیر و نہ پکینی، نو قدرت داسے اکرہ چہ بز شرے د دیر

خیر د پارہ پکن پرینبو، اور بہ بیا اور نہ و وجہ پچھے کولے شوے
 او جماعتے نشوے سبزے دے خوبہ بیا پچھے ہم نشوے کولے اونہ
 بہ پکینے داسے گرمی و کہ چہ پہ پچھنی کینے پر خان کرم کرے وے
 (۴) ابن رشد دے شرے دا جواب و رکھے دے، چہ دنیا کئے
 تہول شر و نہ خان لہ ندی بلکہ خیر سرہ د تابع پہ وول تہدی
 لکہ غصہ بدہ خودہ لیکن کہ دانہ وے، نو چاہہ ہمہ د قابل مقابله
 نشوے کولے اونہ بہ ہے د خپل مال او عزت حفاظت پہ ہغہ وخت
 کئے کولے شو کو م وخت چہ چاہے دے حملہ کولے، شہوت خراب
 دے خوبنکارہ غنہ فائدے داہم دہ چہ دنیا تیرا یاد دہ او تہول
 السانی نسل ہم پہ دے قائم دے د ملحدانود شبہو لریے کولونہ
 پس مؤبذتہ ذنوی فکر پہ نہرا کئے دباری جل مجدہ د اثبات دلائل
 پیش کو،

اول دلیل

د عالم وجود بہ یاری تعالیٰ تہ منسوب وی یا بہ مادے او دھ حرکت
 تہ بے لہ قصد او ارادے او یا بہ مادے او ارادے تہ منسوب وی خو
 سرہ د قصد او ارادے، د دے دریم صورت ہیچوک قائل نشستہ نہ د
 خدائے منونکی او نہ ناصونکی حکہ چہ مادے تہ پہ دے متفق دی چہ مادہ
 ارادہ نہ لری اُس صرف دویم صورت د بحث د پارہ پانے شو چہ عالم
 د مادے تہ بے لہ قصد او ارادے اتفاق طور منسوب وی، لیکن داصر
 ہم قطعاً باطل دے حکہ چہ عالم کس حکیمہ نہ ترتیب موجود دے
 او پہ دے د قدرت قوانین دلیل دے، پہ عناصر و او مرکبات کئے تہ
 شتہ، د پتاتاتو او حیواناتو پہ تخلیق کئے مرتب نظام شتہ د موسونو
 او د شے ورٹھے پہ تبدیلی کو کس د سیارو پہ حرکات کو کس یو خاص ترتیب
 دے، چہ د مادے یا دھے د حرکت مسادفہ یا اتفاقیہ نتیجہ نشی

کیدے حکم کچرے کاغذ پہ لسو جڈا جڈا تکرود تونہ ترلسو ہند سے
 ا لیکلے شی بیاپہ یونہیلہ کنس واچولے شی او یونا بینا ما شوم تہ او نیلے
 شی چہ دے نہ یو یو تکرہ را ابا سہ نوکہ ہغہ کرو رو نہ واره دا پرچے
 بیاسا ابا سی ہچرے بہ پہ ترتیب را و کئی، دغہ رنگ کہ دیو قسیدہ
 پیلے پیلے جیلے او تکی پہ یو بوجنگئی کینے واچولے شی او بیاد غسے یو
 اشوم نا بینا تہ دھنے د را و ستوا و نیلے شی نو ہچرے بہ د قسیدے
 پہ اصل ترتیب را و کئی اگرچہ پہ کرو رو نو واره دغہ پیلے پیلے پرچے
 را ابا سی نو د د نیادا مرتبہ سلسلہ بہ دیونا بینا او بے شعورہ مادہ نہ
 بے لہ قصد او ارادے خنکہ ظاہرہ شی، ددے نہ دامعلومہ شوہ
 چہ د عالم متعلق رو مے صورت د چہ داد یو حکیم خدا مے پہ قصد
 او ارادہ ظاہر شوے دے، صحیح او معقول دے (قصۃ الایمان بین
 الفلسفۃ و العلم و القرآن لابن ندیم المبرص ۲۶۷ ح)
دویم دلیل توے اوزرہ فلسفہ پہ دمتفقہ دہ چہ د عالم مادہ
 علم، شعور او ژوند نہ لری او پہ کائنا تو کن دادر
 واپہ خیزو نہ موجودی، پہ ژوندی خیزو نو کن ژوند شتہ انسان
 علم او شعور لری پہ خنا و رو کن شعور شنہ نوے تحقیق خوداوائی
 چہ بعض اونیو بو توجنہ ہم شعور شتہ، نو داخنکہ کیدے شی چہ دا
 خیزو نہ خود د مادے یا د ہغہ د حرکت نہ پیداوی او پچیلہ د مادہ
 د علم، ژوند او شعور درے واپہ و نہ تشہ وی، حالانکہ د نفی محض
 نہ د اثبات، وجود ناممکن دے، لہذا کائنا تو سر چشمہ ہغہ ذات
 کیدے شی چہ ہغہ کینے ذاتی ژوند او علم وی داسے ذات صرف ہغہ
 خدا مے کیدے شی چہ اصل ژوند دے علم او حکیم دے،
دسایم دلیل دانسانیت جوہر فکر او ادراک دے ہغہ چہ پہ

انوبو توجنہ اودہ ووپہ خنا و رو کن دے رخ واپہ لو او پہ انسان
 کن ساوین شو او یو اوچت مقصدے ا غو بنسوا س د خا غا د دے ترقی
 سبب وی د علم الحیات مشہور ماہر د اکثر لائیڈ مارکن لیکے چہ دے
 ترقی ظہور د دے خبرے دلیل دے چہ د کائنا تو د تخلیق اصل
 او بنیاد شتہ چہ خدا مے دے حکم چہ ارتقاء و ترقی، د پارہ
 د منزل وجود ضروری دے، د علم تقاضا دادہ چہ د کوزنی علم
 رازو نہ پہ برنی علم کن حل شوی وی، د طبعیا تو د پتورا نہ و نو کن بہ علم
 الحیات کینے او د دے د پتورا زونو حل بیاپہ علم النفسیات کن ددے
 د پتورا زونو حل بیاپہ علم تحلیل او تعلیل منطقی کینے او بیاد د دے علم
 د پتورا زونو حل پہ مقاصد روحانی کن وی۔

خلوہم دلیل

دانسانی عقل دا خصوصیت دے چہ ہغہ فیڈیت
 نہ کلیت را آخلی او تجر بیڈت او تصوریت پیدا کوی
 مثلاً انسانی اشخاصونہ نفس انسانی، حیوانا تونہ نفس نباتی او بیاد
 عالی کنروالی نہ د عالم نفس کئی را آخلی، دانفس کئی روحیت اللہ
 دے چہ ہنول کنروالی ہم پہ دہ ختمیزی د مطلب دا چہ دا آخری
 وحدت دے دے نہ پس بل وحدت نشتہ مترجم

د باری تعالیٰ ثبوت د سلفی دلائلوہم رنرا کن

دویم دلیل

دے رومی دلیل نہ مونبر دلیل غرق، حکمہ واپہ چہ
 امام جعفر صادق رح نہ چا د اللہ د وجود دلیل ا غرتو
 نو ہغہ ورتہ ا فرمائیل چہ دریا ب کن ستا کشتی د وہ شی تاسہ د ہغہ
 تختہ قدرے نہ وی اولامبو ہم نہ د سخی نو ستا بہ د بیچ کید و خہ امیدای
 نو سائل او نیل چہ و لے نہ، ایامام موصوف او نیل چہ کچر کید و
 ظاہری اسباب نشتہ بیام ددے امید لرل د چا پہ آ سراخوب وی

دغه آسرا خدا دے، نو داد باری تعالیٰ کہ هستی نفسیاتی دلیل دے
دویم دلیل دے دویم دلیل تہ مؤنبر دلیل ٹلکی حکمہ و ایوچہ امام
 ابوحنیفہ رحمہ یوسائل تہ بہ ثبوت باری تعالیٰ دادلیل
 پیش کرے وو، چہ بو بیروی پخبلہ دیوے غارے نہ کہ دریا ببلے غارے
 تہ نشی راتے نو کہ تول عالم دادومرہ غتہ بیروی بہ پخبلہ خنگہ چلیزی
 درے عالم کہ غتہ بیروی پہ انتظام چلیدل کہ دے دلیل دے چہ دے
 چلوونکے شتہ چہ ہنہ خدا دے دے،

دریم دلیل دے دریم دلیل تہ مؤنبر دلیل ثوقی حکمہ و ایو
 چہ امام شافعی رحمہ اللہ کہ اثبات باری تعالیٰ دیارہ
 پہ دے طرہ پیش کرے وو چہ کہ ثوت پانہے چہ بزہ اُخوری نو پچے
 کوی چہ کہ رینمو چینجے اُخوری نو دینم تر جوری شی او کہ شہد و
 چنی چہ اُخوری نو شات تر جوری نو دیو خیزہ درے مختلف خیزونہ
 جو ریدل دے اقرار تہ مؤنبر مجبور وی چہ داد ہنہ قادس مطلق کار
 دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

خلورم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل صوتی و ایو، حکمہ چہ امام مالک
 دادلیل داسے ورکپے وو چہ ہرکلمہ کیو انسان
 آواز بل سہ نہ ویلاویزی اودغہ رنگ شکل ہم نو معلومی چہ دا
 اختلاف دیو عظیم قوت کار دے کوم تہ چہ مؤنبر خدا دے و ایو :-

پنجم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بیضی داسے و ایو چہ دچرکے
 آگئی نہ پچے را اوچی او کہ آگئی ہنہ مضبوطہ قلعہ
 ماتہ کرمی او کہ پچی کہ را و تو نروختہ چرکہ ہمداسے پہ آگونا ستہ وی،
 چرکہ کہ دے کینا ستو پابند و ل کہ پچی کہ جو رید و وخت معلومول
 کہ آگئی کہ ماتول وخت معلومید دا بتول الہامی کارونہ دی چہ خداوند

تعالیٰ پہ الہام چرکے او پچو تہ اُبنودل، دے نہ کہ اللہ هستی ثابتہ نشوہ
شپنم دلیل دے تہ مؤنبر دلیل بنیاتی و ایو اُبنو نواس کہ سما قسم
 اُونو بو تود ہنہ کہ سما قسم پانہرو میو و اوکلونہ
 کہ اللہ تعالیٰ پہ هستی داسے دلیل بنوے دے چہ دے ہو لوما دہ
 یوہ دہ یعنی اوبہ او خاورہ) ادبیا دے نہ عجیبہ مختلف قسمہ خبرونہ
 پیدا کیدل دا بنیاتی چہ کہ دیو عظیم قوت کار نامہ دہ کہ چہ
 خدا دے و بیلی شی،

دا قول دلیلونہ امام رازی رحمہ تفسیر کبیر جلد اول کین نقل کپیدی
 مؤنبر نور ہنہ واضح بیان کرہ : سعدی رحمہ فرمائی :-

برگ درختان سبز در نظر ہوشیار	ہر ورقے دفترست معرفت کبر دگار
------------------------------	-------------------------------

اوم دلیل دے تہ مؤنبر لسانی داسے و ایو، چہ پہ دنیا کینہ
 دے وخت گزے ژ بے شتہ دا ژ بے اولاد کہ مو
 پلا سرباد خپل ماحول کہ خلقونہ از دکا کوی دی او دا سلسلہ تراخو
 تلے دہ تردے چہ کہ اول انسان کہ دنیا پہ بارہ کین دا جواب ختم
 شی چہ آخر ہنہ کہ چانہ ژ بہ زدہ کرہ چہ بغیر کہ دہ نہ بل ہیشوک
 دغہ وخت کین نہ وو، نو دا بہ مجبوراً منلے شی، چہ دہ ژ بہ الہامی
 وہ او کہ دغے الہام کوونکی نو مر خدا دے دے، اُس مؤنبر باری تعالیٰ
 پہ ثبوت فلسفی او کلاسی دلیلونہ پیش کوو :-

دبازی تعالیٰ کہ ثبوت کلامی او فلسفی دلیلونہ
 ا: دلیل حدوتی : کائنات او عالم دد و خیز و نوم دے، یا بہ
 جسم وی یا بہ پہ جسم اہلثرہ بل خیز داد و اہلثرہ خیزونہ

بالذات وی، او کہ بالواسطہ لہ دوو حالتو بہ خالی نہ وی حرکت
 او سکون، کچرے جسم یا پہ دے ادا نرہ نور خیز و نہ پہ دوو
 وختو کین پہ دوو خالیو کین وی نو دامتحرک دے، او کچرے پہ دوو
 وختو کین پہ یو خائے وی نو ساکن دے بیاداد وارہ دیوبل ضدی
 چہ حرکت راشی نو سکون ختم او سکون چہ راشی نو حرکت ختم
 شی معلومہ شوہ چہ دو وارہ حادث (نو پیدا) دی، دغہ رنگے جسم
 او جسم سرہ تری نور خیز و نہ لہ دے دوو حادث حالتو نو خالی
 نہ وی بلکہ دا بہ ور سرہ نسبتی وی نو جسم او جسم سرہ تری خیز و نہ
 ہم دے پہ وجہ حادث شو، حادث دپارہ محدث رپیدا کوونکے
 ضروری دے کچرے ہغہ پچلہ ہم حادث وی نو ہغہ دپارہ بہ بل محدث
 ضروری وی او دے نہ بہ تسلسل رد پیندا نے قصہ جور شی داسے
 کیدے نشی نو ضرور دالمحدث بہ قدیم وی چہ ہغہ خدائے دے او
 دے نہ د خدائے وجود ثابت شوہ

۲: دلیل امکانی

دھر خیز درے حالتہ فرض کو لے شی مستح
 الوجود چہ دکید و جو کہ نہ وی لکہ دوہ پہ دوو
 کین پنٹہ واجب الوجود چہ دہغہ وجود ضروری وی، یا ممکن الوجود
 چہ کیدل او نہ کیدل لے دو وارہ ضروری نہ وی لکہ ا بہ چہ رنگ دارے
 ہم کیدے شی او بے رنگ ہم اُس عالم مستح الوجود ٹھکہ نہ دے
 چہ داموجود دے، او واجب الوجود ہم ٹھکہ ندے چہ دیر خیز و نہ
 پکین ختم شی او اخر بہ بتول ہم ختم شی دا خوشہ موبز بہ ستریز و
 او پینواوخر پہ قیاس معلومو، نو عالم بیامکین الوجود شو دے
 وجود ہم ضروری ندے او عدم وجود ہم ضروری نہ دے لکہ ا بہ
 چہ دہغہ رنگ ضروری ندے کہ راغلو پکینے نو دہغہ وجہ بہ

بہرئی وی ٹھکہ چہ دا خیل ہنچ رنگ نہ لری داشتن دعالم وجود
 ضروری نہ وو، کہ موجود شو، نو د اد بہرئی علت نتیجہ دہ دا
 علت کہ ممکن وی، نو ہغہ دپارہ بہ بل علت پکار وی او داسے بہ
 تسلسل (د پیندا نے قصہ) جور شی، چہ محال دے نو فیصلہ دا
 نوہ چہ داعلت بہ ممکن الوجود نہ بلکہ واجب الوجود وی چہ دا
 نورم د خدائے دے چہ دہغہ وجود داسے ضروری وی چہ د
 بہرئی علت نتیجہ نہ بلکہ ہم دہغہ دککات داسے تقاضا دہ چہ د
 عقل دکرک پکین نہ لگی :-

۳: دلیل قاسمی

دیو خیز بل تہ چہ نسبت اشی نو دادوہ
 قسمہ دے یا بہ دادویم ترے خیز اصل خیز سرہ
 درخت وی تیر بہ نہ جد اکیزی، لکہ داور نہ گرمی او تاؤ دے تہ بہ
 بالذات، ویلے شی مطلب بہ لے دا وی چہ دا و ذات دا غواری
 گرمی او تاؤ دو سرہ خامخاوی، یا یا بہ دویم دگرومی خیز لازم نسبتہ
 وی گلہ بہ وی او گلہ بہ نہ وی دے تہ رما بالعرض، ویلے شی لکہ
 دوسرہ گرمی چہ گلہ پکین پہ بہرئی علت (اور، ضرور غیرہ) راخی
 گلہ پکین نہ راخی پہ دے رما بالعرض) خیز کین د علت تپوس
 لکہ ہم دے کرے دی او پہ ما بالذات کین د علت داسے تپوس نشی کیدے چہ اور و لے گرم دے
 قاعدے مطابق دکائنا تو وجود او پہ ما بالعرض، ٹھکہ دچکک پکین یو خیز وی کد پکین نہ وی گلہ ریک
 پہ وی گلہ نہ وی، نو دلتمہ داسوال خامخا کیزی، چہ دکائنات
 موجود دی دے جواب بہ دا و کو لے شی چہ د اد داسے ذات
 نامہ دہ چہ ہغہ واجب الوجود دے وجود دہغہ ذاتی او ضروری
 دے، او ہغہ تہ رب العالمین ویلے شی دلتمہ بیابل سوال رچہ اللہ
 موجود دے داسے ختم شی لکہ داسوال ختم شی چہ اور و لے

اور تہ لکھو

گرم دے، نوپہ دے دلیل د باری تعالیٰ ک ذات اوصفات د وارو
ثبوت کیزی، مثلاً انسان او ک انسان ژوند، علم، لیدل، آوسا یدل،
قدرات، کلام او ارادہ بتول "ط بالعرض" دی، چہ ک دے فیضان ک
پارہ درما بالذات م او ذاتی سر جسٹے ضرورت وی، نو ک انسان بلکہ
ک بتول عالم ک وجود ک پارہ وجود ک باری تعالیٰ او ک صفا تو ک پارہ صفا
د باری تعالیٰ سر چشمہ او خزانہ ک چہ ہفہ "ما بالذات" او واجب
الوجود ک

۴: دلیل اتقانی

پہ کائنا تو کینے حکیمانہ قوانین شتہ، چہ ک
ہفہ پہ زور علنو نو نہ ک معلول اتوا و اسبابونہ
ک مسیبا نو علم مراحی، دا حکیمانہ قوانین دومرہ و سبع دی چہ ک مان
نہ تراوسہ ک سائنسی پہ ذریعہ خممرہ قوانین معلومہ شوی و
ک ا د ہفوقا نینوپہ نسبت چہ تراوسہ لا معلومہ ہم نہ دی دیر ک
دی، بلکہ ک دے معلومہ قوا نینو نسبت نا معلوم قوا نینو سر ک دے
دہ کہ دیو خا خکی چہ سمند سر ک دے ہمدغہ وجہ دہ چہ پہ
سائنسی قوانینو کین ترقی لا ترا نہ دہ کچرے دا حکیمانہ قوانین کم و
نو سائنسی ترقی پہ تپہ و لارہ ک ہکے چہ سائنسی ک قدرت ک قوا
معلومول او بنکار ک کولو نو م دے، دا بنکار ک خبرہ دہ چہ د
حدہ او بیجسا بہ حکیمانہ قوانین ک قادر مطلق حکیم کیدے شی
ہفہ خدائے دے، ک ا ہچرے ک مادے کار کجک نشی جو پیدے چہ
پچلہ ک علم، شعور، حیات او حکمت نہ نشہ دہ،

۵: دلیل حبی

ک شاہ رفیع الدین نور اللہ مرقدہ، ک آس
الحبہ، نوے رسالے مطابق ک بتول کائنا
پہ خہیرا کین محبت آخلے شوے دے؛ او خصوصاً پہ انسان کین

دیر خریات محبت شتہ بیا ک دے محبت دوہ قسمہ دی :-

۱: یوم محبت ناقصہ :- (۷) دویم محبت کاملہ :-

دویم قسم ک مال اولاد محبت دے، او دویم قسم ک اللہ محبت دے
بتول مذہبونہ ک اللہ پہ محبت قائم دی دے نہ معلومیزی چہ محبت
الہی پہ فطرت کین داخل دے، محبت ک موجود سر ک کیزی، مثلاً
مؤنر خیل ذات یا مال اولاد سر ک محبت ک کو چہ دا موجود دی
نیشٹ سر ک محبت خرمعنی نہ لری ک محبت ناقصہ دا حال شو
چہ ک ہفہ محبوب د موجود وی نو ک محبت کاملہ د لے محبوب
موجود نہ وی؛ ضرور موجود دے دا ہم دو وجود باری تعالیٰ دلیل
شو، او ک اللہ محبت تہ کامل کجک و پیلہ شی چہ د محبت ناقصہ بتول
محبوبات لکہ مال اولاد وغیرہ پہ محبت الہی قریا نو لے شی :-

۲: دلیل التجائی

دنیاطلم نہ ک دہ، او پہ ہرہ زمانہ کینے ک
مظلوما نو شیر ک ظالما نو نہ دیر خریات
وی، نو انسانی فطرت ک ظاہری بتولوا سبابو او ذریعونہ نا امیدئی کینے
دخیل زرہ مضبوط لو ک پارہ او دغنا امیدئی پہ امید کین بد کولو پارہ
یوغیبی قوت سر ک درابطے او ترون پید کولو کوشش کوی چہ ہفہ و
ک بتولونہ بالا اوقادیر مطلق وی او حالات بد لول و ک ہفہ پہ قابو
کین وی دا سے قسم التجا کانے کما کانے اوزاری پہ بتولومذہبونو
کینے شتہ چہ ک ذات الہی ک وجود دلیل دے :-

۳: دلیل ترقیبی

بتول کائنات پہ ترتیب دی، یخنی گرمی
شپہ ورخ، سپر لے او خزان، دستر
حرکت ک حیوانا تو اونباتا تو نشو کما بتول پہ ترتیب دی، دا بتول ک
یوحکیم ذات ک موجودیت کجک دلیل دے چہ ک ہر ترتیب

سرے عقل مند دے ڈرومی بیان چوت غلط اور دروغ اور کدویم بیان بالکل رشتیا اور صحیح دے دغہ رنلی د جہان د عبارت بارہ کتے د مادہ پرستو بیان د رومی کس پہ شان دروغ او غلط و کتے او د مؤمن او خدا پرست بیان بالکل صحیح اور رشتیا حکیمانہ او عقلائیہ دے لہذا عقل پہ موجب د جہان د عبارت د پارہ د خدائے وجود پر ضروری دے او پچھلہ د جہان د عبارت د خدائے ذات، صفات او کما لونیوہ ثبوت یوغت دلیل دے

۹: حیاتی دلیل

پہ دنیا کین ژوند مؤنر وینو کور، وچہ شتہ مؤنر ژوندی یو دیر نور خیز و نہ ژوندی دی، نو دا دلیل د دے خبر دے دے چہ دنیا عالمی حیات ر ژوند د پارہ یو د ژوند سرچشہ او بنیاد شتہ چہ د حقیقی او اصلی ژوند دے ذات ہم د رب العالمین دے

۱۰: ذکری دلیل

د اللہ پہ ذکر کین کامل خون د، د انجذاب انبساط او ذرہ د اصلاح بننے شتہ، د نیشٹ پہ ذکر کین خون د خولا خہ کوے د سرکہ ذکر کئے وی نہ، نو دینہ معلومیری چہ د اللہ ذات موجود دے

۱۱: د اطلاق دلیل

د اقا نون دے چہ د هر مفید د پارہ د مطلق وجود ضروری دے محکمہ چہ د تقیید او تحدید مطلب د وسیع او مطلق خیز نہ یو محدود او مفید خیز حاصلول دی، مثلاً د مکہ حد بندی هلہ کیبی چہ وسیع زمکہ موجود وی نو کائناتو نیولو وجود محدود دے چہ زمان او مکان پہ حدود و کتے بند اور اکیر دے دے د پارہ د حدود، قبود او مکان او زمان نہ بالا تر د یو هستی ضرورت دے او د صرف در رب العالمین ذات دے

ترتیب و رکونکے وی، د دیوان حافظ د الفاظ ترتیب د ا بنا ئی چہ د دے ترتیب و رکونکے شتہ الفاظ پچھلہ یو پل سرہ ترتیب نحو کتہ ہمد عسے دکائناتو داغت او حیران کن ترتیب د اکواھی و رکوی چہ دلته یو عظیم ترتیب و رکونکے شتہ چہ اللہ دے او ہم دا د اللہ تعالیٰ د هستی دلیل دے

۸: دلیل شعوری

دا جہان یو لوئے عمارت دے چہ د دے ہرہ پرزہ د حکمت د کہ دہ او دا دلیل دے چہ د دے با فی او معمار د عقل او شعور خاوند دے نویا د دے نسبت بے شعورہ مادے کو د ا سے نامعقولہ دے لکہ درہ کسان پہ یو بیابان کینے یو بنا شتہ کوتہ ہیا مومی ہفتہ دوارہ ورنوئی ہر شے پکینے موجود پہ ترتیب پروت وی اس دا دوارہ کسان پہ دے خیل خیال بنکارہ کوی یو وائی چہ دا ہر خہ پچھلہ شوی دی کچہ خستہ پچھلہ جورے شوے ہیا پچھلہ پچہ شوے او ہ پچھلہ ماغلو، بل شو خستہ پچھلہ ورفلے پچہ شوے پچھلہ ہیا یو خائے شوے دیوالو نہ چتو نہ وغیرہ پچھلہ جورے شوے قالینو نہ پچھلہ جورے شوے دگدو بزونہ پچھلہ وری را او تہ یو خائے شوے پچھلہ رنگ ا بوے راغے دا پکین پچھلہ رنگ شوے او بو تی کلونو پر پچھلہ ا شو او قالین تریار شو، او بل وائی چہ د ا سے نہ دہ دا تبول پچھلہ نہ دی شوے د ا د ماہر انجینیر او کار یگر د پو ہے او فکر نتیجہ دہ دے وچہ د عمارت نقشہ کئے پہ ذہن کین تیارہ کرہ، ہیا ئے ضروری خیز و نہ او سامان را جمع کر و او پہ ماہر انو او کار یگر انو ئے د نقشہ پہ مطابق جو رکڑے اس د دے دوارہ بیان چہ د عقل پہ عدالت کینے پیش شتی نو فیصلہ بہ دا وی چہ ر و ہرے سرے لیونے دماغ خراہ دے او دویم

رَسْمٌ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدْ دَرَكَهُ تَقْدِيرًا
 لَا تَبْدِيلَ لِمَخْلُوقِ اللَّهِ ط
 كُنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا ۝
 ہنخ تبدیلی نشی کیدے د خداے پہ طریقہ کس بہ تہ ہنخ تبدیلی نہ
 موے

پہ دے آیتوں کو کس قرآن د جہان د دے صفتہ بیان کریدی راکامل
 او بے نقصانہ دے رے پہ ترتیب او مناسب دے (۳) دد سے اصولو
 اوضوا بطور پابند دے چہ خوگ کے ماتحتوے نشی ۔
 ن چہ تحقیقات آخری حد تہ سیدلی دی او دکا ثنا تو پہ سو نورالو
 بنکارہ شو، لوئے لوئے فلسفیان او حکیمان پہ دیر شور او فکر سرہ د
 خدا کے د ثبوت ہم دا اسناد لال پیش کوی :-

ارسطو د خداے د وجود، د ہغہ د توحید او د تیامت قائل دور ملل
 ونخل د شہرستانی جلد ۷ ص ۳۹

راکملین ایڈورڈوائی چہ انسان ہغہ وخت حق دق شی چہ دا سے
 خلق او بینی چہ ہغوی داوائی چہ د ناطق او مکرم مشاہد انوغو
 عجائب تو پہ لیدو ہم داوائی چہ دا صرف د بخت او اتفاق رچپلہ د پیدا
 کیدو نتیجہ دہ، دافرضی احکام لو نہ او عقلی گمراہئی کو مولہ چہ خاند
 د علم محسوسات، تو مریبے دے دے لورہ علم حقیقی یا لکل باطل کو
 دے پہ فزیکل سائنس پوہیدونکی ہچرے پہ دے یقین نشی کوئے،
 (۷) ہر برت اسپنس لیکر دارازونہ چہ ورخ پہ ورخ نودم پاریک، کیر
 ہرکلہ چہ موبز پہ ہغے زیات بحث کوو، نودابہ خامتا منلے شی چہ
 انسان د پاسہ دا سے یوازی او ابدی قوت موجود دے چہ د ہغے
 موجب دا ہول خیزو نہ موجو دینی :-

۳) پروفیسر لینہ وائی، کومر لوئے خداے چہ آزی دے، د تلو
 خیزو نو عالم دے پہ ہر خیزو قادر دے، د خیلو کار یگرو پہ ذریعہ
 حیا پہ ویراندے دا شان جلوہ گردے چہ حیران او بیخودہ شم
 (الکلام جلد ۲ ص ۵۶ و ۵۷)

دیاری تعالیٰ توحید

پہ کومر لاٹلوچہ د خداے د وجود یقین را محی ہم ہغہ د خداے
 دیووالی دلائل ہم دی، عالم دیرے برنے بنکاری خو حقیقت کس ہغہ
 یو خیز دے، لکہ خنگہ چہ د انسان اندامونہ مثلاً ستریزے غویرونہ
 خو پہ لیدو دیر بنکاری لیکن ہغہ حقیقت کس یو غر انسان دے
 اس دے پیدا کوونکے او چلوونکے ہم یو ذات دے دودہ ندی نودر کو
 نہ بہ زیات خنگہ وی، حکمہ چہ یو خداے انتظام چلوئے شی، نوبل خدا
 بیابکارہ شو او بیکارہ خداے کیدے نشی او کچرے دوارو ہم انتظام
 نہ شو چلوئے نودوارہ خدا یا ن حکمہ نہ شوچہ دوارہ بہ ہے دسوی
 او بے وسہ خداے موبز چر نہ نہ دے لیدے، کچرے دوارہ مختلف
 نظامونہ چلوی، نو عالم بہ تس تس شی او کچرے دوارہ یونظام
 چلوی نوبیا ہم عالم حکمہ بہ گما و د او ختم شی چہ د عالم حقیقت
 یو دے او چلوونکی د یو حقیقت دودہ یا زیات حکمہ نشی کیدے چہ د
 وجود او ذات پہ مینخ کس دا سے نسبت وی، لکہ د ظرف او مظروف مثلاً
 پنرہ اونچہ، اس کچرے یو خداے یو ذات تہ یو وجود ورکوی او بل
 خداے ہم دغہ ذات تہ بل وجود ورکوی، نودغہ یو ذات پہ دینچہ
 ختم شی، لکہ چہ یو پنرہ کس دودہ خیرے ور ا منڈے نو ہغہ شلیزی
 او پنرہ پاتے نشی، دغہ رنگ ددوارو خدا یا نو پہ دخل ورکولو د
 عالم تباہی دہ او کچرے بل خدائی پکین دخل نہ ورکوی نودا سے بیکارہ

او عاجز خدائی نہ وی بل داچہ د اتفاق ضرورت ہلتہ وی کوم خائے
 کین چہ د اختلاف نہ ضرر پیدا کیری کچرے دواپہ خدا یان وی نو
 ضرورت او حاجت د اتفاق بہ ورتہ نہ وی
 نہ بہ ورتہ د ضرر ویرہ وی، حکم چہ دادواپہ کمزورئی د خدائی
 خلاف دی، نو دواپہ خدا یان بہ خائفا پورہ تصرف کوی او کامل
 دخل بہ ورکوی، نو اس موبز و نیلی دی چہ کچرے دوی دواپہ مخالف
 تصرف کوی نو ہم عالم نس اس او کچرے موافق کوی نو ہم عالم
 تباہ بریاد لکہ چہ دواہ منیزہ بوجئی کین دواہ نتہ خان خان لہ
 دواہ دومنہ غلہ آجوی نو ہفتہ بہ پرق ا شلیزی، دادلیل قرآن

داسے بیان کرے دے :-
 لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا: کچرے زمکہ آسمان کینے دیر
 سورة انبیاء آیت ۲۲: : خدا یان وے، نو دواپہ بہ بریاد
 شوی وو
 ہم دغہ وجہ دہ چہ دعوی د توحید پہ ہتولومذہب نو کین شتہ مشرک
 قومونہ ہم یو ذات فادر مطلق منی :-
 وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ طر سورة : ا کہے، چہ آسا نونہ اوزمکہ
 لقمن آیت ۲۲: : چا پیداکری دی نو خائفا بہ داوائی چہ اللہ پیداکری
 عیسیان رمشرکان منی درے خدا یان خووائی، چہ دادرے واپہ یودی
 خبرہ غلطہ دہ خوبیا ہم حقیقی گنروالے ہغوی ہر نشی برداشت
 کوئے، باری تعالی سرکہ پہ صفتونو فعلونو او عبادت کین دوی نور شیونہ
 ہم شریک کرلے: حکم د کامل توحید نہ محروم شول، پہ ہتولومذہب نو
 کینے بوازے اسلام داسے مذہب دے چہ ہفتہ د باری تعالی توحید

دھر قسم شرک د بوئینونہ پاک کرو :-
 د شرک مذمت

۱) شرک د مغفرت جوکہ نہ دے، اِنَّ اللّٰهَ لَا یَغْفِرُ اَنْ یُّشْرَکَ بِہِ
 وَ یَغْفِرُ مَا دُوْنَ ذٰلِکَ لِمَنْ یَّشَآءُ سورة النساء آیت ۴۸
 ۲) پہ مشرکا نو جنت حرام دے، اِنَّہٗ مَنْ یُّشْرَکْ بِاللّٰهِ فَقَدْ حَرَّمَ
 عَلَیْہِ الْجَنَّةَ وَمَا وَہُ النَّارُ ط
 ۳) د مشرکانو تولے نیکی بر باد دی: وَلَقَدْ اَوْحٰی اِلَیْکَ وَ اِلَی الدِّیْنِ
 مِنْ قَبْلِکَ لَکِنْ اَشْرَکْتَ لَیْحَبْطَنَّ عَمَلُکَ وَ لَتَكُوْنَنَّ مِنَ الْخٰسِرِیْنَ
 سورة الزمر آیت ۲۵ :-

۴) د مشرک د پارہ د بخینے د عاجز نہ دہ، مَا کَانَ لِلنَّبِیِّ وَالذِّیْنِ
 اٰمَنُوْا اَنْ یَّسْتَعْفِفُوْا وَ اَلِیْمُ الشِّرْکِیْنَ وَ کُوْا کَاثِرًا اَوْ لِیْ فُرْجٰی مِنْۢ بَعْدِ مَا
 تَبَیَّنَ لَهُمْ اَنْہُمْ اَصْحَابُ الْاِنْحِیْلِ سورة التوبہ آیت ۳۷
 مشرکین ہم د اللہ پہ ذات او د عالم پہ خالقیت کین دہ سرکہ پہ شریک
 نہ منلو متفق دی، لکہ چہ شاہ ولی اللہ رم بنکارہ فرما نیلی دی
 مشرکانو صفاتی، افعالی او عبادتی شرک کریدے،
 مطلب داچہ د اللہ پہ صفات او پہ فوق الاسباب افعال او عبادت کین
 تے ورسرہ نورے مقدرے ہستیانے شریکے کرے خود اسلام او
 قرآن کوئے خصوصیت دادے چہ دوی د باری تعالی توحید دھر
 قسم شرک د بوئنی نہ پاک کرے تزدے چہ دما فوق الاسباب نفع
 اوضرہ مرکزے بوازے د رب العلمین ذات کرے، ولو، قُلْ لَا
 اَمْلِکُ لِنَفْسِیْ نَفْعًا وَّلَا ضَرًّا ط سورة اعراف
 حاضر او ناظرے یو ذات خداوندی اگردہ ولو، وھو معکم
 ایتما کنتم سورة الحديد آیت ۱۷ :-

علم غیب نے صرف ذات خداوندی سرہ خاص کرو، قُلْ لَا یَعْلَمُ
مَنْ فِی السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَیْبَ إِلَّا اللَّهُ طرسورۃ النمل آیت ۲۷
دھشکلا تو حَل کر لو د پارہ نے بلل ہر ہغہ سرہ خاص کر کے :-
فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا طرسورۃ الجن آیت ۱۷ :-

ہر قسم عبادت او ما فوق الاسباب مدد دعو بنتل نے ہم د اللہ
ذات سرہ خاص کر کے :- اِیَّتَاکَ تَعْبُدُ وَ اِیَّتَاکَ نَسْتَعِیْنُ طرسورہ
الفاتحہ آیت ۱۷ :-

تردے چہ سجدہ تعظیمی نے ہم اللہ سرہ خاص کر کے کومہ چہ
نور و دینو تو کین د غیر اللہ د پارہ جائز و کہ اِنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ :-
سورۃ الجن آیت ۱۷

نذار لغیر اللہ، قَسَمٌ بغير اسم اللہ، طواف لغیر بیت اللہ نے بند کرو
اودا سے د شاک تو لے دروازے بند ہے کرے، حقیقت دا دے چہ
د خدا نے د اقرار نہ پہ زہرہ چہ کوم اخلاق اشر غور زیزی ہغہ بغیر
د دے توحید کامل نہ نشی کیدے، دا طاعت، النقیاد، اِحبات،
خشوع، استقلال، توکل او اِخلاص حالت پہ زہرہ ہلہ طاری
کیدگیسی چہ دا خیال او اعتقاد نے وی چہ خمون بن د ہولو حاجتو نو،
ضرور تو نو، امید و نو، غرضو نو او مقصد و نو ہم یومرکز دے،
دا شان د آ زادئی، زبردتیا او بے نیازی صفتو نو د دے توحید کامل
نہ بغیر نشی پیدا کیدے کومرگس چہ د یو ذات نہ سوا بل خوک
حاجت روا کتری د ہغہ سر پہ ہرہ آستانہ د تیبیتید و پارہ تیاروی

نبوت

د نبوت لغوی بنیاد کچرے (نبی) خبر وی، نو د نبی شرعی او عرفی
معنی پہ د اللہ لہ طرفہ خبر و کوئی کے وی، او کچرے د نبوت پہ معنی د

۱۷۳
رفعت نہ منقول وی نو د نبی معنی بہ د تولو نہ لو را او وچت شان
والا وی، او کچرے د نبی بمعنی طریق، نہ منقول وی، نو مطلب بہ نے
دا وی چہ پیغمبر عم اللہ نہ د رسید و لا را او وسیلہ دہ، پہ تو مبی
صورت کین مہموز اللام او پہ آخرو دو و صورتو کین بہ معتل
اللامروی، د دا شاعرہ و نہ د موافق، شارح د نبی، شرعی او اصطلاحی
تعریف دا نقل کرے دے،

مَنْ قَالَ لَهُ اللَّهُ أَرْسَلْتُكَ إِلَى قَوْمٍ بِنَبِيِّ هَٰؤُلَاءِ كَوْمِی، کوم تہ
أَوْ إِلَى النَّاسِ جَمِيعًا :- چہ اللہ دا فرما تیلی وی، چہ
نہ ما یو قوم یا ہولو خلقوتہ پیغمبر لیرے نے :-

د نبی رومبی د وہ لغوی معنی امام راغب رحمہ اللہ پہ مفردا تو کین
لیکلی دی، د نبی یو خو خصوصیات دی چہ پہ ہغہ د غیر نبی نہ چا کیری

د نبوت خصوصیتونہ

۱) یوانسان د نبوت د عہدے د پارہ چو نہر کول د اللہ کار دے، د
عہدہ و ہبی دہ کسبی نہ دہ، اللہ تعالیٰ پہ ظاہر یا ظن پہ حال او مستقبل
پورہ خبر دار دے چہ ہغہ کوم انسان تہ د نبوت فرض پہ غا ہرہ کوی
نو د دے فرضو دا کولو پہ ہغہ کین کامل قابلیت او استعداد موجود وی
اللَّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ یَجْعَلُ رَسُلَهُ طرسورۃ اللہ بنہ پو ہیر پی چہ د پیغمبری
منصب چالہ و رکول پہ کار دی :-

۲) د نبی علوم ہم و ہبی وی کسبی نہ وی، ہغہ د زکے د کوم اُستاذ نہ
زکے کہہ نہ وی کری، بلکہ د آسانی اُستاذ نہ ہبہ د آسانی علومو
زکے کہہ کری وی، او د نہر کے پہ تعلیم کینے ہغہ اُمری رنا لو ستے وی
امام غزالی رح د احیاء العلوم پہ رومبی جلد کین د عقل د مرتبو
د فرق دا سے بیان کرے دے چہ د خلقو د عقل مرتبہ مختلف دی

بعضے دیر غبتی وی چه په بنود لوهم زد کړه نشی کولے، او بعضے
تیز د ماغی وی چه په بنود نه زد کړه کولے شی او بعضے هغه
حضرات دی کومر چه د انسانی بنود لے نه بغیر د خپل زړه په رانوا
علومر حا صدوی، دا پیغمبران علیهم السلام دی،

۳) په شکل و شباهت او په خوئے خصالت کبش دنورو نه ممتاز وی
بخاری وغیره کبش دی :-

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَبِيَّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِصُورَتِ
أَحْسَنِ النَّاسِ خَلْقًا وَخُلُقًا: ۱۰ اوسیرت کبش له یتولو خلقو
بهتر و :-

۴) په علم او عمل دواړو کبش کامل وی، د علم کمال ته د اده چه
کبش غلطی نه وی او د عمل کمال ته د اده، چه گناه توهمه کبش
او د عبادت الہی د حد نه تیریدال دده په عمل کبش نه وی، نبی د امت
د پاره د عمل نمونه وی :-

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ: نوحکه د گناه نه پاک
وی او د خپل عمل غلطه نمونه نه وور کوی، لکه انسان چه د خپل کبش
د پاره درزی ته غلطه نمونه نه وور کوی، الله تعالی چه نبی د عمل نمونه
را لیر له نو په هغه کبش د غلطی ادگناه څنگه امکان کیدے شی :-

۵) نبی علیه السلام د علم او عمل تکمیل کوی، مطلب دا چه څوک
د هغه تربیت کبش راشی نو هغوی په علم او عمل کبش کامل جوړ شی
د هغوی د علم او عمل شان د نورو یتولو خلقونه بلند او ممتاز شی :-

۶) د نبی د تعلیم او عملی ژوند نه دا بشاره معلومبزی، چه دده
اصل مقصد عام مصالح دی یعنی دده په وړاندے، د یوکس یا د
بهر او یتولی د فائده په خائے به عمومی فائده وی :-

۷) د نبی اومر خصوصیت دادے، چه د نبی معاشی ژوند او اخلاقی
کړدار د بے مالئی او مالدارئی په دواړو صور تو نو کبش یو شان وی
کوم خوراک سینا ک استوگنه او آغوستنه چه د بے مالئی په

حالت کبش ته وی هم هغه ته د مالدارئی په حالت کبش وی، کومه
عاجزی او خاکساری چه د بے مالئی په حالت کبش وی هم هغه ته

د مالدارئی په حالت کبش وی لکه چه د حضور علیه السلام او نورو
پیغمبرانو علیهم السلام، د انبوت د تاریخ په پا نرو کبش محفوظ دے
کویا که پیغمبران علیهم السلام په عوامی مفاد و خپل ذاتی مفاد :-

قربا نوی، او د غلبه او حکومت حاصلولو نه پس هم د هغوی د مجزو
نیاز د بندگئی د شان او د هغوی په تواضع هیڅ اثر نه پریوزی،

د پیغمبرانو علیهم السلام د زره ادر روح خدا داد پاکي او صفائی د
هیڅ ماحول نه خراببزی او گناه کبش نه دده مطلب دا شو چه
عامو انسانانو نه د هغوی فطرت مختلف دے :-

۸) د نبی په ژوند کبش د تصنع تکلف، نمائش، خپل لویئی او د خان
بشاره کولو هیڅ نېنه نه وی، او د هغه محبت او بغض د خپل ذات
د پاره نه بلکه د رب العلمین د ذات د پاره وی، هغه خود
خپل خان حق معاف کوی، لیکن د الله حق نه معاف کوی :-

۹) نبی د الله د فرمانبرداری عملی نمونه وی، هغه په بشاره او پته
په دننه او بهر دو ستانواو د شمنانو سره، په قهر او په خوشحالی
کبش بلکه په هر حالت کبش د رضائے الہی د لارے نه یو دزه هم نه اوږی
د گنرے حالات او خائی کیفیات د هغه په استقامت کبش څه نقص
نشی راو یتے کویا کبش د الله رضا او د شرعے تابعداری د هغه په خپل کبش

آخله شوی وی،

۱۰) کہ غنہ پہ ذریعہ دے دے دپارہ عجائبات اور معجزات ظاہریزی
 چہ دہ غنہ د نبوت تائید پر اوشی . پہ شرح مواقف کینے د معجزے
 اوہ رہے شرطہ لیکلی دی ۔

راج دابہ د خدائے فعل وی رن د عادت خلاف بہ وی (۳۲) د ہفے مقابلہ
 بہ نشی کیدے (۳۳) د نبوت دعوی دار نہ بہ ظاہریزی رہے د دعوی
 موافق بہ وی (۶۷) بل نبی تر بہ دروغون زدائی رہے د دعوی کولو نہ بہ ورنہ
 وی رطیع نو لکشور ۲۷۵ تا ۲۷۸

د معجزے اصولی قسمونہ دوہ دی راج معنوی معجزہ د خاصا نو د پارہ
 (۲۷) جسی معجزہ چہ عوامو د پارہ وی د حضور علیہ السلام معنوی
 معجزہ قرآن دے ، او جسی معجزہ شق القبر ، تکثیر طعام و میا ہ
 ریغے خوراک خبناک زیبا تولع او د خار و خنار و آونو بو تو خبرے
 کول دی ۔

پہ معجزے ، کرامت او سحر کین پیلٹون

معجزہ او کرامت د وارہ د اللہ کارونہ دی ، معجزہ کہ پیغمبرانو
 او کرامت لہ ولی ، ظاہریزی د وارہ اختیار ہی نوی پہ اکتساب
 حاصلو لے نشی ، بنود نہ اوز د کپہ تے نوی ، د دے د وارو سبب
 صرف د اللہ الادہ وی ، پہ خلاف د سحر چہ د ہفے معنی دلغت امان
 او مفسرینورم دا بیان کریدے ، مَا دَقَّ مَا أَخْلَطَ وَ لَطَفَ ، یعنی کوم
 فعل او عمل چہ پہ مخفی اسبابو بناوی ہفہ سحر دے ، د سائنس
 بعضے موجودہ مصنوعات ہم د سحر پہ تعریف کین داخلیدے شی ، حکمہ
 چہ دانسانی فعل دے ، دانسان پہ اختیار کین دے پہ بنود نہ اوز کرے ،
 کسب او اکتساب ، پہ مشق او تجربہ حاصلیری دے نہ علاوہ عادی
 اوردی د دے اسباب لکہ د عام کار کسب دا سے بشکارہ او ظاہری

چہ عام خلق پر ہم پوہیزی ، کچرے لہ د دروغون بنی یو خلاف
 عادت کار ظاہرشی نو دابہ معجزہ نہ وی ، بلکہ پہ استدراج او سحر
 کینے بہ حکمہ داخل وی ، چہ د ہفے مخفی ہفہ اسباب موجود وی کوم چہ
 مادی وی او کہ غیر مادی وی ، خو تعلیمیاتہ او مشق کوونکی خلق
 تے استعا لوی ، عبد اللہ المقنع یا زردشت نہ کچرے دا سے کارونہ
 صادر شوی وی ، نو ہفہ ہم پہ دے قسم کین داخل دی ، لکہ چہ د شیخ
 الاشراف او سکاکی نہ ہمداسے امور بشکارہ شوی دی چہ د نبوت
 دعوی تے نہ لولہ ز تاریخ کین شتہ د غدرنگ د ابوالطیب المتنبی او د نورو
 متنبیانو نہ ہمداسے کارونہ ظاہر شوی دی دا تہول سحر ، استدراج
 تجربو ، او تعلیم سہ تعلق لری مثلاً د شیونکی پہ لاس اچو لو د شیخ الاضر
 لاس د او بے نہ را بیکیدل او د شیونکی تک نہ پس بیالاس جو رہیدل چہ
 پہ حقیقت کینے لاس نہ وو بلکہ رومالوو ، اولکہ د سکاکی چہ بھدا کین اورد
 دا سے بند کرو چہ یونغرے ہم نہ بگیدو ، د طاش کبری زادہ روحی نہ نقل
 دے رجمالہ مسلمانوں کا نظام تعلیم و تربیت گیلانی جلد ۱ ص ۱۱۸ عاشرم ابن سینا
 پہ آخر د اشارات پہ یو باب کین اگر چہ د خوارقو د خلاف عادت خیزونو
 طبعی اسباب ہم بیان کریدی او پہ تفہیمات کین شاہ ولی اللہ رح دار
 اِنَّمَا الْمُعْجَزَاتُ وَالْكَرَامَاتُ أُمُورٌ أَسْبَابِيَّةٌ غَلَبَ عَلَيْهَا السُّبُوحُ
 فَيَا يَنْتُ سَائِرُ الْأَسْبَابِيَّاتِ ، او خوارق تے پہ ممتاز اسبابیا تو کینے
 شمیر کریدی لیکن د ہفہ مقصد خوارق پوہ تے تزدے کول اودانے
 مقصد تہ دے چہ د دے درجہ د عامو اسبابیا تو پہ شان کسبی او
 مشقی دے ۔

د نبوت حقیقت

د نبوت حقیقت خو اللہ تعالی پیژنی یا پخپلہ نبی لیکن د دے شکل

پہ ذہن کین را وستود پاره امام کا زوی رحمہ اللہ پر مطالب علم لید
 کچھ چہ خہ لیکلی دی دھے خلاصہ دادہ ۱۰ چہ انسان کین دودہ طاقت
 دی، (۱) د خیر او شر معلوم قول (۲) او دویم د خیر د عمل کو لو او د شر
 د عجز کید و طاقت، د رومی طاقت نوم قوت نظری دے او د دویم
 طاقت نوم قوت عملی دے دے دوار و قوتو نو تو پہ لحاظ د انسان
 دے قہ دی،

(۱) یو ہن خلق چہ پخپلہ پہ دے او صافو کین ناقص وی :-
 (۲) بل ہن خلق چہ پخپلہ خو کامل وی لیکن د ناقصا تو تکیل نشی کو
 (۳) بل ہن خلق چہ پخپلہ ہم کامل وی او ناقصان ہم کاملان کو لے شی
 دکمال بیا مختلفے درجے دی دے آخری حد دادے چہ قوت نظری
 دومرہ کامل وی چہ ددہ پہ خہ علم راشی نو ہن د بالکل صحیح وی او
 غلطی امکان ہدیو پکین وی نہ او د قوت عملی دکمال آخری حد دادے
 چہ ہن تہ د داسے قوی ملکہ حاصلہ وی چہ پخپلہ تر بنہ کارونہ صادر
 او بدئی د صادر دید و امکان تر بنہ وی، کوم یو انسان تہ چہ د نظری
 او عملی کمال دا انتہائی درجہ حاصلہ وی ہم دغہ پیغمبر او نبی وی
 (۴) امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، پہ (معارج القلہ) اور (المنقذ من
 الضلال) کین د نبوت پہ حقیقت د پوھے لہ پاره چہ کوم تقریر کو
 دے دھے خلاصہ دادہ چہ انسان د پیدائش پہ وخت جاہل وی
 د بتو نہ رومی پہ ہن کینے دلس قوت پیدا کیری چہ پرگرم، یخ
 او سخت پیڑنی، بیا پہ کہ کین قوت حاسہ او باصرہ پیدا شی چہ پہ
 رنگ او مقدار پیڑنی بیائے د آوری و او خلو قوت پیدا شی چہ پہ
 ہن آواز او مزے پیڑنی او پہ دے د محسوساتو د ختم شی
 بیا یوہ نوے د تیز دور شروع شی چہ پہ ہن دے دھے خیز و نوے

صادی، چہ پہ کوموددہ لاس نہ رسی د آدور پہ او ممال د عجز
 شروع کیری کیری دے دور کین دے خیل، پردی د خوراک خکاک قابل
 بزور نہ او پیڑنی، بیا د عقل زمانہ راشی چہ پہ ہن انسان ممکن،
 مال، صحیح او غلط پیڑنی اُس دے نہ ویراندے یو بلہ داسے د
 د عقل رسائی ہفتہ نشتر لکہ خنگہ د حواسو چہ د عقل درجے تر سا
 نہ، دے درجے نوم نبوت دے چہ دھے پہ وجہ دوحی پہ رہنما
 ہن ہنہ علوم او معلومات حاصلیری د کوموددہ کو نہ و نہ چہ عقل

جز دے :-
 د نبوت تا بتو لو د پاره د امام غزالی رحمہ اللہ تعالیٰ، دویم طریقہ
 چہ نہ بول کارونہ د کولو دی، اونہ د نہ کولو، بلکہ بعضے
 کولو دی او بعضے د نہ کولو، اُس دا سوال پیدا کیری چہ د کولو او
 نہ کولو د کار و نو فرق ہر انسان کو لے شی، او یائے ہن شوک نشی
 یائے شوک کو لے شی او شوکے نشی کو لے رومی دوارہ احتمالونہ
 رابا بطل دی، یوازے دریم احتمال داسے پائے کیری، چہ بعضے انسانان
 چہ ہنوی دا حد و نہ متعین کو لے شی چہ فلا فی عملونہ د کولو او فلا فی د
 اولو جو کہ دی دغہ حضرات پیغمبران او صاحب شریعت دی :-
 (۱) د احقر پہ خیال کین د بعضے لطیفو خیزونو مثلاً د ایمان، کفر، د طلعت
 عصیت تا ثبات د عقل د حد نہ بہر دی، لکہ خنگہ چہ معقولات د حواس
 نہ بہر دی نو ددی علم د عقل پہ ذریعہ حکہ نشی حاصلیدے مگر د
 د تاثیراتو علم د یرنیات ضروری دے، حکہ چہ د کثیفو خیزونو
 د تریا قوا و زہر و نفع نقصان معمولی دے لیکن روح سہ د
 پہ وجہ د لطیفو خیزونو اثر قوی وی، مادیا تو کینے لطیف اشیا
 الاثر وی، لکہ ستیم چہ دومرہ قوی الاثر دے چہ ریل کا دے

پر منہ دے وہی، لہذا آدم انسان فلاح دے خیزونو د نفع و نقصان
 یوازے رب العلیین حکم کو لے شی چہ ہفہ پچیلہ لطیف او خیر دے
 انتہائی مشرف او عظیم دے او انسان بے حدہ کمزور ہے او ذلیل
 پہ دوارو کئے ہیج جو رخت نشو نا تلے لہذا دے د پارہ یو واسطہ داسے
 چہ خہ قدرے نسبت لے د اللہ، ہ وی او خہ د انسان سرہ چہ پہ
 طریقہ د اللہ فیض انسانا نو پورے را ا ر سبوی اودا واسطہ د نبوت
 شی ددے واسطہ بہ داسے مثال وی لکہ داورا وا بو یو خائے کو لو د پارہ
 چہ د اور پشان گرم اولطیف ہم نہ دے او د ابو پشان یخ او بنید ویکے
 د اور فیض رگرمی) بیغ پہ بیغہ حکم ابو تر نشی منتقل کو لے چہ ددے
 مینخ کنی جو رخت نشہ ہر کلہ چہ د پچکے واسطہ شوہ نو دا اور فیض
 ہلہ ا د سی او ہفہ کرے شی، دغہ حال د محبت الہی اود نبوت د علوم
 چہ د نبی پہ ذریعہ امت او عامو انسانا نو نہ منتقل کو لے شی د روحا
 او ملکیت پہ اعتبار د نبی ذات اللہ سرہ نسبت لری اود بشریت
 انسانیت پہ اعتبار انسانا نو سرہ نسبت لری اودغہ رنگے دیو
 پہ تو کہ د نبی مناسبت مفیض د اللہ) او مستفیض د انسان) د
 سرہ دے :-

رہ) شاولی اللہ نور اللہ مرقدا، پہ حجتہ اللہ کنس د نبوت پہ انسا
 کوہ کلام کریدے د ہفہ خلاصہ حادہ چہ پہ نیاتا تو کنس دہر یو
 جدا خاصیتونہ دی دغہ رنگ د حیوانا نو د ہر قسم خان خان لہ خہ
 دی، دا ہول خاصیتونہ ددی د صور نوعیہ و فطری غوبنتنہ دہ
 نوعیہ پہ موجب حیوانا نو لہ چہ د ہغوی د ژوند د پارہ فطری او
 عنوی، نہ علاوہ بوبل قسم ادراک ہم در کرے شوے دے چہ ہفہ
 اکتسابی او نظری و پیلے شی اودا پہ تجربہ، غور، فکر او پہ ترتیب

بقدماتو حاصلیزی، ددے پہ ذریعہ انسان، تجارت، کار کسب او
 بلوم او فنون حاصلوی، خود اتول علمونہ د انسان بدنی حالت
 ترون لری، ددے نہ بغیر انسان نہ یوبل قسم ادراک ہم در کرے
 دے چہ د ہفہ د روحانیت فطری خصوصیت دے، او ہفہ نہ
 ملکیتہ ہم رو پیلے شی ہم ددے قوت پہ اثر ہفہ د کائناتو پہ کارخانہ
 کو ی چہ دا خہ لہ جو رہ دہ، خہ چا پید ا کرے یم، شوک مالہ روزی
 ی، او خہ د پارہ لے پید ا کرے یم، او ددے سوا کو نو پہ جو ا بر نو کئے
 د یو دیر لو لے طاقت اقراری شی، او د ہفہ پہ ویراندے د زاری،
 زنی نہ توالی او د تا بعد اری آداب پہ خائے را ژبری خود مہ ا مود
 پہ یو قانون الہی موقوف دے، چہ د ہفہ د رضائو لے مقرر ہے
 ددے صورت دا جو ز کری چہ لہ دیر و مود و پس خپل منظور نظر
 انسان پیدا کرے کوہ چہ ددے فطری غوبنتنہ (د فرما نبرداری
 تون) د ظہور سبب جوہ شی دا نبی وی، پہ اصل مضمون موندے د پارہ
 ضافہ ا کرے، چہ عام فہم شی،

د قانونی دلیل دا اللہ جل جلالہ، ددے صفتونہ نول قومونہ او

فیونہ منی، ① حاکمیت ② قدرت ③ حکمت
 او بار و صفتونو تقاضا دادہ چہ خپل رعیت او انسانی مخلوق باندا
 قانون ا جلوی حکم چہ بے قانونہ حکومت ہسے شرم دے، قدرت
 حکمت ہم بے قانونی نہ منی، نو دا ضروری شوہ چہ د حاکم اعلیٰ او د
 العلیین د ذات یو قانون و موجودوی اودا ہم ضروری دہ چہ انسان
 قانونہ خبردار کریشی حکم چہ بے اعلانہ او بے خبرہ قانون بیکارہ

د قانون د اطلاع دوه صورت کید بيشی، یو عمومی او دویم انتخابی او عمومی داچه الله رب العلمین هر کس ته ځان ځان له په هر ملک زمانه کښ ددے خبر ورکوی، خودا د الله د شان او عظمت نه ځکه خلاف ده، چه یو حقیر انسان امیر یا بادشاه هم داسه نه کوی چه کور په کور دگرزی او هر هرتن ته د خبر ورکوی، نو دویم صورت اوس داسه مناسب دے چه الله تعالی یو غوره انسان اټاکي او د هغه په واسطه د خپل قانون خداوندی نه خبر کړی چه د خلقو دین دنیا بشی، او عدل او انصاف قائم شی، او د خیر او شر د عملونو د نتیجونه خبرشی د داسه منتخب او نمائنده حاکم اعلی هستی نوم د شریک په اصطلاح کښ ښی اور رسول دے :-

(۶) د جې د لیل د انسان په فطرت کښه د جسمانی ضروریاتو لکه خوراک، شیناک، نکاح وغیره) محبت هم پروت دے، او د روحانی ضروریاتو (د الله) محبت هم، په دنیا کښه د بتولو قومونو او مذاهبونو د ایشمیر، عبادت کا هونه ددے، صحیح یا غلط مظاہر دی، د عبادت طریقو وی او که غلطه خو مطلب ته الله سره د محبت ثبوت دے، هر که الله پاک د ټولو خلقو محبوب دے او د محبوب، ضالبتول هم فطری غوښتنه ده خودارضایو پټ خیز دے چه د هغه اظهار به په کله نه چه په قیاس او انکل دغه کلام د الله کوم پالک او اعتباری ذات چه بنکاره کیری هغه ته ښی اور رسول وینل شی، او په دغه کلام د اخوښی او ناخوښی متعین حدود و د شریعت په اصطلاح کښ خو باطله عقیدے، ښه او خراب خوښونه او ناراو عملونه وینل شی (۷) عدلی دلیل، انسانان د خپل ذات باقی ساتلو د پاره د خیزونو محتاج دی، خوراک، شیناک، او ځان ځان ساتنه، او د خوراک

نوعه د باقی ساتلو د پاره ددنه علاوه د نکاح او د ښه هم محتاج وی دا خلوس ضروریات ټول انسانان غواری او طلب کوی، هر کله چه هر انسان پر خپل شهوانی او په نزوی قوت د ضروریات لټوی نو ځان ځان په جگر ښه او کشمکش پیدا کیری او هر یو به خپل غضبی قوت غوښتنه کوی، ددے جگر و او شر ختمولو د پاره د انصاف قانون په ښکار دے چه د هر انسان خپل خپل حق محفوظ کړی اوس به دا قانون د چا وی (۸) دیو انسان یا د گنډو انسانانو ر پارلیمنټ او یا به ښه خدا ښه جوړی، په ژومبی ژوو صورتو کښه د عدل مقصد ښه پوره کیری، ځکه چه د عدل قانون جوړولو د پاره دا خیزونه ضروری دی :-

۱) کامل علم او کامل حکمت چه د خیر و شر حد نوم متعین کولو کښه غلطی ا نشی :-

۲) رحمت او شفقت چه د بعضو او عناد په وجه د قانون په جوړولو کښه به انصافی ا نشی :-

۳) پوره داری به، پکښه نه وی چه د قانون په جوړولو کښه د خپل قوم د خپلو وطن دارو لحاظ ا نشی او د نور و حق ا نه و هله شی :-

انسان کښه د درې واړه صفتونه نشته دده علم مکمل نه ددے د پوره شفقت شته او نه د پیره جښه نه پچ کید شی، خود خدا ښه په ذات کښه د دريو واړه صفتونه پوره درل نشته، دده په علم کښه غلطی نشته د دنیا ټول انسانان دده پیدا شوی بندگان دی ددے د ټولو یوشان معبود دے، نور رحمت او شفقت ته هم په یوشان دے او پوره جنیه، پکښه هم ځکه نشی راتله چه الله یو قوم قبیلے یا وطن سره هېڅ تعلق نه لری دده شان دے تصور نه هم اچت او بالادے، قانون جوړولو هم ددے ذات حق دے او دا قانون د کوم پرگزیده بنده، معتمد

اور منتخب نمائندہ پہ ذریعہ چہ لیری دابئی اور رسول عم دے :-
 رہ تو وسطی دلیل، بتول مذہبوں، دا خبرہ مئی چہ انسان ہندہ
 خدائے پیرندگی اور عبادت کو لے شی چہ ورتہ دھندہ ہنمائی
 لیکن عامو انسانا نو او د خدائے پہ مینج کئے دمرتبہ پہ لحاظ ہیج مناسب
 نشستہ، عامر انسان دیرلانداے او د دنیا خالق انتہائی بلند دے مزی
 شوہ چہ انسانانو کین کا اللہ د فیض حاصلو لو دا سے بزرگ زید واسطہ
 دی چہ بیا دغہ فیض عامو انسانانو تہ ہفہ اکر سوری، یو طرف تہ
 د بشریت پہ واسطہ انسانا نو سرہ تر لے وی او بل طرف نہ درو حانی
 پاکیزگی او بلندی پہ برکت اللہ جل جلالہ سرہ مناسبت لری دی
 پہ حقیقت کئے د فیضان الہی واسطہ وی چہ د دی پہ ذریعہ د خالق
 کائنات فیض انسانانو تہ ر سبزی مثلاً موز د اور فیض د کرمی، او تو
 رسول عوار و چہ د ہفہ نہ چائے یا پچکرے جو رکرو، خود او بو
 او اور جو رخت نہ راجی یو کرم دے بل بیج یو اوج دے بل گوند یو واسطہ
 دیکھے بکار دے چہ د ہفہ پہ ذریعہ د اور کرمی اوبکئے نوزی او مقصد
 حاصل شی یا داسے لکہ شاہ ولی اللہ رحم فرمائی، روح انسانی رچہ لطیفہ
 ربانی دے دیر لطیف دے او انسانی بدن کثیف دے دے دوار و جو رخت
 بشور اتلے اللہ د جو رخت را وستو د پارہ چہ درو ح انسانی فیض بدن
 انسانی تہ اوسی واسطہ د روح طبعی ر ہفہ براس چہ وینے نہ پیدا کیری
 بے پیدا کرے چہ د انسان پہ بدن کئے خو زوی، ہمدغہ رنگ پیغبران
 علیہم السلام د اللہ او د عامو بندگانو پہ مینج کین واسطہ دی، د ر شد
 او ہدایت دا شکل د اللہ د عظمت سرہ بنائی لکہ د نصاری و د عقیدے
 مطابق اللہ پہ شکل د عیسی علیہ السلام یا د ہندوانو د عقیدے مطابق
 اللہ پہ شکل د رام بشن مہادیو، اتل غلط او د فطرت خلاف دی۔

اول دا چہ لرمجدود خدائے د انسان پہ شکل کئے محد و کیدل د عقل
 خلاف دی، دویم :- خدائی د انسان پہ شکل کیدلو سرہ خیلہ خدائی
 قائمہ نشی سالتے او بل دا محمدائے پاٹ کین بہ ہم د بشریت حاجتوںہ
 او ضرورتوںہ راشی، بیا بہ خدائے پاتے نشی، دریم :- دا چہ د انسان
 پہ شکل سہی خو خدائے پچیلہ ہادی شو ا س بہ چہ دے کوم عمل
 کوی ہفہ بہ د خدائے عمل گنرے شی، نو انسان بہ د ہفہ تابع
 پہ دے عمل کین ٹکے نشی کو لے چہ ہفہ بہ دا عذر لری چہ انسان
 د انسان پشان عمل خو کو لے شی مگر د خیل خالق او خدائے پشان
 عمل کو ل ناممکن دی،

خلورم: دا چہ پہ انسانی جامہ کین د خدائے را تلل مفید نہ دی
 حکم ہفہ د چار عیسی یا رام چندس پہ شکل کئے چہ را شی نو بتول
 تعلق بہ ئے ہم دے سرہ براہ راست وی، او نور و انسانا نو سرہ بہ ئے
 بالواسطہ وی، ٹکے چہ ہر انسان کین خوبہ د دغہ عقیدے مطابق
 خدائے نشی نتوتے، لہذا پہ خائے دے چہ خدائے تعالی د انسانی
 تشکل ذلت پہ سر واخلی، او پچیلہ د فیض واسطہ شی دا خبرہ دیرہ
 معقولہ دے چہ یو غورہ کرے انسان د فیض واسطہ جو رہ کرمی
 چہ د ہفہ عمل د انسانیت ر بشریت پہ وجہ د نور و انسانانو د پاسرہ
 نمونہ جو رہ شی یو انسان بادشاہ پچیلہ کوخہ پہ کوخہ نہ گری او نہ
 د بل چاہے شکل کین گری، صرف خیل ہونمائندہ وزیر وغیرہ مقرر کرمی
 چہ ہفہ د نہ احکام او قوانین نوروتہ ر سوری :- د اسلام د نبوت تصور
 د ہولونہ زیات معقول دے ہفہ د فطرت سلیمہ او د دنیا د روش
 بالکل مطابق دے،

نہم :- دا چہ پہ شکل د بل ر عیسی یا رام چندس کین د را تلو مطلب دادے

چہ پہ ہننے ظاہر شوے دے نو دا خبرہ حکمہ غلطہ دہ چہ د خدا
 جلوه گاہ او مظہر د دنیا ہر یو خیز دے :-
 ذرا نقدیسی دلیل : خداوندی احکام پیر بندل د ہننے منل او گول
 دہرے وارہ ضروری، دا حکامو پیر بندلو او پوہ د پارہ د معلّم د ہننے
 منلود پارہ د تقدّس رپا کئی، او د گولو د پارہ د مقدّسے رپا کے،
 نونے ضرورت ری، چہ د تعلیم، تسلیم، او تعییل پہ ذریعہ دین
 الہی باقی پاتے شی، کہ دا سے نہ وی د دین سلسیلہ بہ کت شی او د
 دین جاری سا تلود پارہ د دے ربط او ترو ن دا سے یو محسوس شخصیت
 سرہ ضروری دے چہ د ہننے عظمت، تقدّس، محبوبیت، پہ زہرو
 کتے دا سے مضبوط وی، چہ کلہ ہم تر جہ اوزی او دا حیثیت ہم دہنی
 کیدے شی، حکمہ دہنی تصور دین د پارہ ضروری دے چہ د ہننے
 محبت او تقدّس د دین د شیعو رو بنا نہ سا تلود پارہ د تیلو کار و کئی

ختم نبوت

د ختم نبوت مسئلہ د اسلامی تاریخ پہ یو دور کین ہم د شک شیے
 جو کہ نہ دہ پاتے شوے او نہ پہ ہننے د بحث کولو خہ ضرورت گنرے
 شوے دے، لیکن د پاک او ہند پہ برصغیر کین انگریزی حکومت
 د خپلو مفاد او د تاریخی اسلام د شنئی د تکمیل د پارہ د اسلام پہ
 دے مرکزی عقیدہ گذار کول ضروری اگنرل د پارہ د دے چہ د مسلمانان
 یوولے ختم شی د دے سازش پورہ کولو د پارہ د پنجاب د ضلع کور،
 داسپور نہ انگریزانونتہ دا سے یو سرے پہ گوتوراضے چہ د دے
 مقصد پورہ کولو د پارہ د مناسبت و ہننے د انگریزانونتہ حمایت

خپل یو امت جو ر کور او د نوی نبوت بنیا دے اگنر لو دیر کتا بونہ
 اےکل چہ د ہننے بنیا دی مقصد و نہ درے دی :-
 ① پہ خپل شخصیت او دعور و زور د رکول :-
 ② د قرآن تحریفونونہ معارف و تیل :-
 ③ د مسلمانانوپہ د شنئی او د انگریزانونتہ دوستی زور لگول :-
 د دہ بتولہ کاروائی ہم د غہ خلاصہ لری، لکہ اقبال مرحوم وائی :-

سلطنت اغیار را رحمت شمر د	رقصہ اے گرو کلیسا کر و مرد
---------------------------	----------------------------

ترجمہ د غیر قومونو د انگریزانونتہ حکومت اے رحمت اگنر لو د گریے خوالن
 گدا کھانے اگنرے او مر شو :-

د نا خبرہ مسلمانان نو د ایمان بیچ کولو د پارہ پہ ختم نبوت خہ بیان کول
 ضروری دی، د اسلام مثال د یو عمارت دے او د اہم عمارت درے
 نقشے وی چہ انجنیر اے جو ر وی :-

① ذہنی او فکری نقشہ ② تحریری او کتابتی نقشہ ③ خارجی نقشہ
 اسلام د عقائد و اخلاق و عبادا تو یو عمارت دے د ہننے پورہ نقشہ پہ
 علم الہی کین محفوظ دہ، بیاد انفسہ د کتاب او سنت پہ شکل کین جو ر
 شوہ چہ دا د عمارت اسلام یو تحریری نقشہ اگنرہ، بیباخوار لس سورہ
 کالہ د مسلمانان جو جاری عمل د دے نقشے او عمارت اسلام یو بھرنے
 وجود و دادر سوارہ یو بل سرہ گدی یو خائے و اخلی دی د اللہ پہ علم
 کینے د اسلام حقیقت ہو بہو د قرآن او حدیث پہ شکل کین بنا کارہ شو
 او قرآن و حدیث کین د اسلام چہ کوم حقیقت و وہم ہننے د مسلمانان
 پہ ذہن او فکر کین پر لہ پسے نسل پہ نسل منتقل کیدو، د اسلام پہ

بنیادی امور و کتب مسلمانانوا اختلاف انکرو اگر چه پہ نور و امور و
 کئےئے اختلاف و، ہم دغہ وجہ دہ چہ پہ اسلام کئے دیرے فرتے پیدا
 شوے خو ترے بنہ ہغوی دختہ نبوت پہ بنیادی حقیقت کتب شہ قسیم
 اختلاف انکرو البتہ د کتاب اللہ او سنت نبوی نہ د بھر و تو پہ چل
 انکار کیدے شو او ہد غے ا شو، پہ دے مسئلہ پہ دوڈا بختو، بخت کو
 عقل (۱) نقل : پہ نقل کتب بہ دے دے خیزو نو بخت کیری
 کتاب یعنی قرآن او خیر نبوت (۲) حدیث او ختم نبوت (۳) اجماع
 او ختم نبوت، او دے نہ پس بہ دختہ نبوت پہ عقلی آرخ بیان کو :-

ا: قرآن او ختم نبوت

دندان حکیم د سلو آیتونون زیا تو
 کئے دختہ نبوت مسئلہ بیان شوید
 خود کوتاہ والی پہ خیال مونو یو خوایشونہ را جو نر کو، رو جسے پہ سوت
 اجزاب کتب دے :-
 مَا كَانَ مُحَمَّدٌ ابًا أَحَدٍ مِّنْ رِّجَالِكُمْ : محمد صلی اللہ علیہ وسلم ستا سو پہ سر و
 وَلٰكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ طوکان : کئے دچاپلانہ دے لیکن د اللہ رسول
 اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ : او پہ بتولو نبیانو مہر دے، او اللہ پہ
 ہر خیز خبر دار دے :-

د آیت با لخصوص پہ ختم نبوت دلالت کوی، یعنی د نبی علیہ السلام پہ
 تشریف آوری سرہ د بتولو نبیانو پہ سلسلہ مہر ا لگیدو، اس بہ چاتہ
 ہم نبوت نشی ور کولے، چاتہ چہ ملاویدا و ہغہ ملاو شو او د ہغوی د
 نبوت دور د بتولو نہ حکمہ ر ستو کیشودے شو چہ دان نبوت بہ ترقیامتہ
 چلیری پہ آخرہ زمانہ کتب بہ حضرت مسیح علیہ السلام د دوری د امتی پہ
 حیث راجی، بتول پیغمبران اس ہم پہ خپل خپل خاکے پیغمبران دی مگر
 د نیا کتب صرف د محمد د نبوت عمل جاری او ساری دے، او اللہ بتول

خیزونہ پیڑنی تردے، چہ داہم پیڑنی چہ زمانہ دختہ نبوت او
 خاکے دختہ نبوت کوم یودے پہ «خاتم» کئے دے، پہ زیر د پیر و
 قاریا نو قدرت دے، او دے، پہ زور د حسن او د عامہ قرأت دے،
 د لہومبی قدرت یعنی خاتم د خاتم النبیین معنی د بتولو نبیانو
 ختمونکے او دے، پہ زور خاتم معنی د بتولو نبیانو مہر خود کو دوار و
 قرأتو مطلب یودے ہغہ دا چہ ہغوی صلی اللہ علیہ وسلم آخری
 نبی دے او د دوری نہ پس د نبوت دروازہ بندہ شو، حکم چہ د مہر
 معنی د نبوت بندیز د ابویلیغ انداز دے، چہ پیر قرآن سنت او عربی
 لغت متفق دی، د کو موکا فرانوپہ نصیب کتب چہ ایمان نہ وو، د ہغوی
 پہ بارہ کتب د ایمان بندیزے پہ لفظ د مہر بیان کرو، فرمائی

ان الذين كفروا ساءَ عليهم
 عا انذار تهم اثم کم تنذرهم لا
 يؤمنون ختم الله علی
 قلوبهم و علی سمعهم و سورا
 البقرة آية ۷۰) : مہر لگیدے دے

کچرے دلته د مہر معنی د ایمان دروازہ بندیدل وی نو پہ خاتم
 النبیین کتب ہم د مہر معنی بہ خاکند نبوت بندیزوی، لکہ صاحب
 قرآن پخپلہ دا تفسیر کچرے دے پہ مسلم کئے د ابو ہریرہ او پہ
 ترمذی او ابو داؤد کتب د ثوبان رض نہ مرفوعا روایت دے چہ
 قیامت نہ ورا بندے بہ دجالان او دروغثر نان د نبوت دعوا کری
 وَاَنَا خَاتَمُ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدِي، حالانکہ زہ خاتم النبیین ہم خاتم
 نہ پس چاتہ نبوت نشی ملاویدے ہم دا الفاظ د حدیث یفہم رض
 نہ طبرانی او احمد مرفوعا نقل کریدی پہ روایت د ابو ہریرہ رض

پہ بخاری او مسلم کین د نبوت تشبیه داسے یو کورسره ورکریده
 چه د هغه تعمیر د نبوت د خستو شوه وی د هرنی د نبوت مثال
 بے دیو خسته ورکریده، او په دغه عبارت کین صرف دیو خسته
 خائے خالی وی نو حضور فرمائی چه هم هغتم، فَاَنَا هَذِهِ الْمَلِيْنَةُ وَاَنَا
 خَاتَمُ النَّبِيِّينَ : د ابو هريره رض نه مرفوعاً حضور علیه السلام شپن
 خصوصیات ذکر دی چه په هغه کین شپن خصوصیت «وَحَتَمَ بِي
 النَّبِيُّونَ» یعنی په ما د پیغمبری سلسله ختمه شوه رداةً مُسْلِمٍ
 فِي الْفَضَائِلِ په فتنه الدجال کین د ابو امامه رض نه مرفوعاً روایت
 نقل ده، وَاَنَا خَيْرُ الْأَنْبِيَاءِ وَأَنْتُمْ خَيْرُ الْأُمَّمِ یعنی د آخری نبی
 یم اوتاسواخری اُمت یمی، دغه رنگ په صحیحینو کین حضرت علی
 ته د حضور علیه السلام د فرمائیل «أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ
 مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي» یعنی ستا تعلق ماسره هغه ده
 کوم چه د هارون علیه السلام د موسی علیه السلام سره ور سواد
 ده چه هارون علیه السلام پیغمبر و او خما نه پس پیغمبر نشی کیده
 دغه رنگ د صحیحینو د روایت چه رکنم یبق من النبوة الا انبئنا
 د نبوت هتج پاتے نشو سواد رشتینی خوبونو پاس تیر شوی د ختم
 آیت په باره کین پخپله صرنا په (انما الله او هام) ص ۲۵۲ ۲۵۳ کین داسه
 لیکي رمگردار سول ختم کونکے د نبیا نودے، د آیت چه حمر بن نبی
 نه پس به بل نبی د نبیا کین نه لایحی په رحامة البشری ص ۱۱۱ کین لیکي
 أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ الرَّبَّ الرَّحِيمَ الْمُتَفَضَّلَ سَمِعَ نَبِيْنَا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
 خَاتَمَ الْأَنْبِيَاءِ بَعْدِي سَمِعْنَا فِي قَوْلِهِ لَا نَبِيَّ بَعْدِي
 بَيِّنَاتٍ وَأَضْمَحَ لِلظَّلَامِيْنَ : په ایام الصلح ص ۱۱۱ کین لیکي ر حمر بن نبی
 صلی الله علیه و سلم د خاتم النبیین تفسیر په لا نبی بعدی سره افرانیلو

چه خما نه پس به بل نبی نه وی او د حق طلب کوو نگو له پاره دا
 خبره بنه بنکاره ده په حدیث (لَا نَبِيَّ بَعْدِي) کین رر لا، و لقی
 عام له پاره ده (کتاب البریه) ص ۱۱۱ کین لیکي آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم بیا بیا فرمائی دی، چه خما نه پس به بل هتج یو نبی نه لایحی
 او حدیث (لَا نَبِيَّ بَعْدِي) داسه مشهور ووجه چاهم دده په
 صحت کین خبره نشوه کولے او قرآن شریف رچه لفظ کین یقینی ده
 په خپل آیت کریمه (وَلَكِنْ رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ) سره هم
 دده تصدیق کوی، چه په حقیقت کین حمر بن نبی باندے نبوت
 ختم شویده، په تریاق القلوب ص ۳۴۵ کین لیکي :-

هست او خیر الرسل خیر الانام	هر نبوت را برود شد اختتام
-----------------------------	---------------------------

دده تصریحاً تونه پس په دے خبره کین هتج شک شبه نه پاتے کیزی
 چه ذکر شوه آیت په ختم نبوت کین د قطعی الثبوت کید و نه
 علاوة قطعی الدالات هم ده،

د خاتم النبیین لفظ او د عربو لغت

- ① په رُوح المعانی کین دی چه ر خاتم (مَا يُخْتَمُ بِهِ) ته و ییل شی لکه
 خنکه رطایع (رَمَا يُطْبَعُ بِهِ) و ییل شی،
- ② په مفردات د امام راغب کین دی، وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ لِأَنَّهُ خَتَمَ النَّبُوَّةَ
- ③ وَفِي الْمُحْكَمِ لِابْنِ سَيِّدَةَ وَخَاتَمُ كُلِّ شَيْءٍ وَخَاتَمَةُ عَاقِبَةٍ وَآخِرَةٌ
- ④ وَفِي التَّهْدِيْبِ، لِأَنَّ هَدْيِي وَخَاتَمُ النَّبِيِّينَ أَي الْخَيْرُ هُمْ :-
- ⑤ وَفِي لِسَانِ الْعَرَبِ وَخَاتَمُهُمْ وَخَاتَمُهُمْ الْخَيْرُ هُمْ،
- ⑥ وَفِي تَاجِ الْعَرُوسِ، الْخَاتِمُ بِالْفَيْحِ وَالْكَسْرِ مِنْ أَسْمَائِهِ

عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ الَّذِي خَتَمَ النَّبُوَّةَ بِمَجِيئِهِ :
 ٤ ﴿ وَفِي مَجْمَعِ الْبَحَارِ ، وَخَاتِمٌ بِالْفَتْحِ بِمَعْنَى الطَّلَبِ أَيْ شَيْءٌ يَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي :
 ٥ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمُ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيُّ الْخَيْرِ
 ٦ ﴿ وَفِي كَلِمَاتِ أَبِي الْبَقَاءِ وَتَسْمِيَةُ نَبِيِّنَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ لِأَنَّ خَاتِمَ الْقَوْمِ الْخَيْرُ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ كَ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

دخاتم النبیین لفظ او مفسرین کرام

دا صحابہ کرامونہ دم مرزا تر زمانے پورے یا دہکے دستو پورے دقرآن حکیم چہ خومرہ تفاسیر یا ترجمے شویدی تولو دخاتم النبیین شرح دا کریدہ چہ دخضور علیہ السلام نہ پس بل چاہتہ نبوت نشی ملاویدہ لیکن خہ وخت چہ گوردوا سہوری د نبی جورید و عمم ا خور و نو پہ اول کینے خونہ بلکہ پہ اخر کینے دختم نبوت خپلہ عقیدہ او خپلہ شرح دے د پارہ بدله کرہ چہ پخپلہ ہم نبی جور شی او پہ دے کین د امید خلاف کامیابی دہ تہ ا شوعہ ،
 د ہفہ خپل بیان دے چہ خما د اگمان ہم نہ و چہ مسلمانان بہ د نبوت جاری پاتے کیدل قبول کری، لیکن انگریزی تعلیم اودم نگریری حکومت حمایت اود دین د پوھے او عظمت ختمید و دانہ کیدو کک کار کیدو کک کہو : اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رٰجِعُونَ ﴿ نردے چہ دے مصنوعی نبوت د یو کامیابے او فاکہ منہ دے فیکٹری شکل اختیار کرو او مردن سازی لہ د تبلیغ اسلام پہ نوم د فیکٹری پہ آمد نئی کتے بنہ زیاتے ا کپو ،

اوبل طرف تہ ددے نبوت پہ منونکو د عہد واد تھواگانو بلان اودرین دا نو بہ دے دوی محسوسہ کرہ چہ دا بتول ہر خہ پہ دے خود ساختہ نبوت دایمان دا ورو برکت دے، یا پہ نور تو کو کین د مرزا معجزہ دلا د کو دے چہ اکثریت د مسلمانانو جو مردے، کچرے د حالانویا خونیو د غفلت دار فتار و نو عجیبہ ندہ چہ د مسلمانانو پہ سہ یوبل اسرا بیل سورشی اود غہ وخت بہ بیہیغ تدا بیر خہ کار نشی کولے ع

دیدہ مردم شناسے با بدت	کشورے محکم اساسے با بدت
سیر مرگ و زندگی برکاشاد	مُرشد رومی حکیم پاک زاد

ہر ہلاک اُمت پیشین کے بود : زانکہ بر جندل گمان بُردند عود :
 (اقبال مرحوم)

١٠ ﴿ وَفِي الْقَامُوسِ الْخَاتِمُ الْخَيْرُ الْقَوْمُ كَالْخَاتِمِ وَخَاتِمُ النَّبِيِّينَ أَيُّ الْخَيْرِ الْقَوْمِ ثُمَّ قَالَ وَنَفِي الْأَعْمَ يَسْتَلْزِمُ نَفِي الْأَخْصِ :
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ كَ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ كَ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ كَ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ
 ١٠ ﴿ وَفِي الْقَعَّاجِ وَخَاتِمٌ بِكسر التَّاءِ وَفَتْحُهَا كَلْمَةٌ بِمَعْنَى وَاحِدٍ وَالْمَجْمَعُ الْخَوَاتِمُ وَخَاتِمَةُ الشَّيْءِ الْخَيْرُ كَ وَ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتِمُ الْأَنْبِيَاءِ

وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ بِفَتْحِ التَّاءِ مَعْنَى : او عاصمہ نہ درت پہ زور خانہ
 أَنَّهُ آخِرُ النَّبِيِّينَ رَجُلًا مَعْنَى : نقل دے پہ دے معنی چہ دے آخری
 پیغمبر دے،

(۳) تفسیر ابن کثیر کہن دی :-
 فَهَذِهِ الْآيَةُ نَصٌّ فِي أَنَّهُ لَا نَبِيَّ
 بَعْدَهُ وَإِذَا كَانَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ فَلَا
 رَسُولَ بِالطَّرِيقِ الْأُولَى لِأَنَّ
 مَقَامَ الرِّسَالَةِ أَخْصُ مِنْ مَقَامِ
 النَّبُوتِ فَإِنَّ كُلَّ رَسُولٍ نَبِيٌّ وَلَا
 يَنْعَكْسُ وَبِذَلِكَ وَرَدَتْ
 الْآحَادِيثُ الْمُتَوَاتِرَةُ
 مِنْ حَدِيثِ جَمَاعَةٍ
 مِنَ الصَّحَابَةِ (ابن کثیر جلد ۸ ص ۸۰)

یولوئے ہولی حضور علیہ السلام نہ نقل کریدی، ورنہ دے لیکہ :-
 لِيَعْلَمُوا أَنَّ كُلَّ مَنْ ادَّعَى هَذَا : دے کپارہ چہ امت پہ دے خبر
 الْمَقَامَ بَعْدَهُ فَهُوَ كَذَّابٌ أَفَّاكَ : شی چہ حضور علیہ السلام نہ پس
 دَجَالٌ (جلد ۸ ص ۸۰) : خوک چہ دے مقام نبوت (دعوے کوی ہفہ
 دروغ و غزن، دروغ تپوئکے اودجال دے،

(۴) تفسیر کشاف کہن دی :-
 خَاتَمَ بِفَتْحِ التَّاءِ بِمَعْنَى الطَّايِعِ : خاتم دے پہ زور معنی (مہر)
 وَبِكَسْرِهَا بِمَعْنَى الطَّايِعِ وَقَائِلٍ (پہ زیر معنی کے مہر لکونے
 الْحَجْمِ وَتَقْوِيهِ فِرَاةً عَبْدَ اللَّهِ بْنِ : اود دے معنی تقویت قرآن دے
 مَسْعُودٍ رَضُو لَكِنْ تَبَيَّخَتْ النَّبِيِّينَ : اللہ بن مسعود رضی اللہ را ولی چاہے

فَإِنْ قُلْتَ كَيْفَ يَكُونُ آخِرُ الْأَنْبِيَاءِ
 وَعَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَنْزِلُ آخِرَ
 الزَّمَانِ قُلْتَ مَعْنَى كَوْنِهِ آخِرَ الْأَنْبِيَاءِ
 أَنَّهُ لَا نَبِيَّآ أَحَدًا بَعْدَهُ وَعَيْسَى مِّنْ
 نَّبِيِّ قَبْلِهِ - زمانہ کہن دے آسانہ ر کوزہ بیری نوجواب دے دادے چہ دے
 حضور علیہ السلام نہ پس بہ بل خوک نبی نشی جو رو لے اوعیسوی علیہ
 السلام خود ورنہ دے نہ نبی جو رو دے،

(۵) پہ تفسیر روح المعانی کہن دی :-
 وَالْمُرَادُ بِالنَّبِيِّ مَا هُوَ أَعَمُّ مِنَ الرَّسُولِ
 فَلْيَزْمُ مِنْ كَوْنِهِ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ كَوْنَهُ
 خَاتَمَ الْمُرْسَلِينَ، وَالْمُرَادُ بِكَوْنِهِ
 خَاتَمَهُمْ انْقِطَاعُ حُدُوثِ وَصْفِ
 نَبُوتِهِ فِي أَحَدٍ مِنَ الثَّقَلَيْنِ بَعْدَهُ
 عَلَيْهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِهَا فِي هَذِهِ النَّشْأَةِ
 لَا يَقْدَحُ فِي ذَلِكَ مَا جَمَعَتْ
 عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَاشْتَهَرَتْ فِيهِ
 الْأَخْبَارُ وَلَعَلَّهَا بَلَغَتْ مَبْلَغَ التَّوَاتُرِ
 مَعْنَوِيٍّ وَنَطَقَ بِهِ الْكِتَابُ عَلَى
 نَوْلٍ وَوَجِبَ الْإِيْمَانُ وَكُفْرُ مُنْكَرِهِ
 فَلَمَّا سَقَطَ مِنْ نَزْوِلِ عَيْسَى عَلَيْهِ
 السَّلَامُ آخِرُ الزَّمَانِ لِأَنَّهُ كَانَتْ
 تَقَابِلَ نَبِيِّنَا النَّبُوتِ فِي هَذِهِ
 النَّشْأَةِ : ایمان پہ ہفہ واجب دے، اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

دنبی مطلب دے رسول نہ عام
 دے نوھر کلہ چہ حضور علیہ
 علیہ السلام خاتم النبیین شونو
 خاتم المرسلین خاتما شواو
 دختموونکی مطلب داچہ نوے
 نبوت پہ تقیثوور بیرون پیادہ
 کہنم شوھر کلہ چہ نبی علیہ السلام
 پیغمبر شواو ختم نبوت دے
 عقیدے خلاف نہ دے پر کوے
 چہ امت اجماع کریدہ اوپہ ہفہ
 کہن مشہور احادیث وار ددی
 اوکیدے شی چہ دے تواتر معنی
 درجے نہ رسیدلی وی اوپہ
 کوے چہ قرآن تصریح کریدہ او
 اود دے منکر فلسفیان کا نرسول

(یعنی نزول د عیسیٰ علیہ السلام پہ آخرہ زمانہ کن) حکمچہ دے
حُبُونِز د نبی علیہ السلام نہ وہا ندے : نبی شومے دے :

(۶) پہ تفسیر مدارک کن دی،
خَاتَمَ النَّبِيِّينَ يَفْتَحُ السَّامِيَّ قِرَاةً
د عاصمہ پہ قرأت کن درتے
عَاصِمٍ بِمَعْنَى الطَّابِعِ أَيِ الْخَيْرِ هُمْ
پہ نور در خاتم النبیین / معنی
لَا يُنْبِتُكَ أَحَدٌ بَعْدَهُ وَ عَيْسَى مِّنْ
طابع یعنی آخر دے مطلب ہے
نَبِيِّ قَبْلَهُ وَ غَيْرُهُ بِكُسْرِ السَّامِيَّ
داسے چہ کہہ نہ پس پہ بل
بِمَعْنَى الطَّابِعِ فَأَعْلَى الْخَيْرِ وَ تَقْوِيَّةً
نوسے نبی نشی جو کہہ ولے او
قِرَاةً أَبْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
عیسیٰ علیہ السلام خود حضور علیہ

السلام نہ ورا ندے پیغمبر شومے دو :- او د عاصم نہ بغیرد ہتو لو قاریا نو
قرأت دہتے پہ زبردے چہ معنی ہے ختم کوونکے او مہر کوونکے دے او
د ابن مسعود قرأت ددے تائید کوی

(۷) پہ ذرقانی شرح مواہب کن دی د خاتم النبیین ، آی الخیر ہم
د خاتم النبیین معنی آخری نبی (جلد ۳ ص ۲۷۲) ہم دا پہ
تفسیر د بحر المحيط جلد ۱ ص ۱۳۳ او ابوالسعود پہ حاشیہ د تفسیر
کبیر جلد ۳ ص ۱۷۱ کن لیکے :-

(۸) شفاء قاضی عیاض رح پہ تفسیر د آیت رخاتم النبیین کن لیکے
رطبع بریلی ص ۳۷۲ :-

مِنْ أَدْعَى مِنْهُمْ أَنَّهُ يُؤْمَى إِلَيْهِ : چہ خوک د رحی لا تو خیل خان نہ
وَ إِنْ لَمْ يَدْعَى النَّبُوَّةَ إِلَى أَنْ قَالَ : دعوی لری اگر چہ دعوی دے دینے
فَهُوَ لِأَعْمَلِهِمْ كَقَارِ كُفْرًا مَكِينٌ بُونَ : کے نہ وی خود اتہول کا فردی نہ
النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَنَّهُ : علیہ السلام نہ ددو غو نسبت
أَخْبَرَ أَنَّ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَلَا نَبِيَّ : کوونکی دی، حکمچہ ہفتہ خیر

بَعْدَهُ وَأَخْبَرَ عَنِ اللَّهِ أَنَّهُ خَاتَمُ
النَّبِيِّينَ وَأَنَّ أَرْسَلَ إِلَى كَافَّةِ
النَّاسِ وَأَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ عَلَى حَيْلِ
هَذَا الْكَلَامِ عَلَى ظَاهِرِهِ وَأَنَّ مَقْبُومَهُ
الْمَرَادُ بِهِ دَرَن تَأْوِيلٍ وَلَا تَخْصِيصٍ
فَلَا شَكَّ فِي كُفْرِهِ هُوَ لِأَنَّ الطَّوَائِفَ
تَطَعًا جَمَاعًا وَسَعًا :

کفر کن ہیج شک نشتہ کوم چہ بلہ معنی ددے خِلَان کوی :-
(۹) امام غزالی رحمہ اللہ لیکے :-

أَنَّهُ لَيْسَ فِيهِ تَأْوِيلٌ وَلَا تَخْصِيصٌ وَ
مَنْ أَوَّلَهُ بِتَخْصِيصٍ فَكَلَامُهُ مِنْ
أَنْوَاعِ الْهَدْيِ يَأْتِي لَا يَنْتَعِ الْكُفْرَ
بِنَكْفِيَّةٍ لِأَنَّهُ مُكَدِّبٌ لِهَذَا النَّصِّ
الَّذِي أَجْمَعَتِ الْأُمَّةُ أَنَّهُ غَيْرُ مَا وُلِّ
وَلَا تَخْصُوصٍ (الاقْتِصَاد) :-

دشہر نیک د تفسیر وہ پہ ہتو لو کتا ہونو کن د رخاتم النبیین ہم دامعے
بیان شویدہ او پہ آنا روکن د غلور شپیتو صحیح بہ کرامونہ د ختم نبوت
ہم دا معنی مغقول دہ :-

د سَلُونَهُ زِيَاتُوا يَتَوَلَّوْنَ قُرْآنَ كُنْ بِه عموی اندازہ مسئلہ ثابتہ دہ چہ د
حضور علیہ السلام نہ پس بل چاتہ پیغمبری نشی و رکولے چہ ہفتہ موز
س د شعونا نا تو پہ ذیل کن بیا تو خود دے نہ ورا ندے د قادیانیا نو
ہو شو تخریفونہ او شیطانی و سوسے لرے کول غوار و چہ د خاتم النبیین
آیت سرہ تعلق لری :-

رُومِے تخریف

کچرے د خاتم النبیین معنی آخری نبی وی نو
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام نزول د دے خلاف
 دے دے جواب تیر شوچہ د ختم نبوت معنی دنوی نبوت کرور کیدو بندیز دے دے زور
 پیغمبر نہ پیغمبری واپس اغستل نہ دی، مراد، پہ دور محمد بنی د عیسیٰ
 علیہ السلام را تلل داسے دی لکه یوگور نو د صوبے د بل گور نو صوبے تہ
 پہ دے حیثیت را شی چہ د دے صوبے دا حکام و دلانڈے بہ وی، بلکہ پہ
 غورا و ژور کتوسرہ معلومیزی چہ د عیسیٰ علیہ السلام را تلل
 د ختم نبوت دلیل دے، کچرے آئندہ کنی د نبوت سلسلہ ختمہ نژدے
 نو د تیر شو و پیغمبر انونہ یوازے د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د راوستو
 شیخ ضرورت نہ کو، د تیلونہ دیو پیغمبر عیسیٰ علیہ السلام راوستن
 د دے خبرے دلیل دے، چہ د انبیاء علیہم السلام شمیر د حضور علیہ
 السلام پہ نبوت ختم شو، لہذا د تیلونہ ہم دغہ یو پیغمبر حکم مخصوص کریشو
 د خاتم معنی مہر دے یعنی د حضور علیہ السلام
 نہ رُستو کچرے پیغمبر جو سیدانو دودہ علیہ السلام
 پہ مہر او تصدیق سرہ بہ جو ریزی، نواول خود جن داتپوس کو دچرے
 چہ دامعنی د عربی لغت پہ کو مکتاب کنی لیکل دے او پہ کو م حدیث کنی
 دے او پہ کو م تفسیر کنی دا تشریح شویدہ؛
 پہ قرآن متواتر حدیثو او اجماع امت کنی خود مہر معنی بندیز راغلی د
 لکه ختم اللہ علی قلوبہم۔ او الیوم نختم علی اتواہیم۔ نو د دے
 تیلو بہ خلاف د مہر معنی جاری کول کلہ کید نشی، حکمہ چہ پخیلہ
 ہم د مہر معنی بندیز کیدلا، او کچرے جاری کول مراد وی، نو پیغمبر
 د حضور علیہ السلام خہ خصوصیت شوچہ دنور و پیغمبر انونہ پس نبوت او د حضور
 علیہ السلام نہ پس ہم جاری او کچرے دے نہ مطلب نبوت جاری ساتل وے نو بہ دے

درایم تخریف

خوارس سووکا لو کنی کم ناکم سئل نبیان خوبہ راغلی ووکتہ چہ د
 حضور علیہ السلام کمال خوبینہ بنکارا شوے وے کتہ، او کچرے نبوت
 د حضور علیہ السلام پہ تابعداری ملاویدے، نو بیابہ د کسبی
 وے وہبی بہ تہ دے، د دے نہ علاوہ پہ دے صورت کتہ بہ داہم
 مثل پکاروی، چہ پہ دے خوارس سوہ کالہ کنی د پیغمبر اسلام صلے
 اللہ علیہ وسلم، داسے یو کا مل متع پیدا اشوچہ د هغه پہ بدل کنی
 مفرتہ نبوت ور کچرے شوے وے، پہ دومرہ زمانہ کنی ہیله د
 نگریز پہ مہر بانئی یوازے پہ آدیہ ورت کنی ہم یو پیدا اشوچہ د
 مفرتہ آخرہ پخیل نبوت کنی شک وو، کلہ اصرار او کلہ بہ انکار
 نو دے چہ د هغه متونکی پہ د تیلو کنی تقسیم شو۔
 پہ آیت د خاتم النبیین کنی در النبیین
 الف لام ذہنی یا عہد خارجی دے
 چہ مطلب ہے صرف تشریحی انبیاء دی گویا کہ حضور علیہ
 السلام د تشریحی انبیاء و خاتم دے، جواب دادے چہ عہد
 خارجی د پارہ پہ تیر شوی کلام کنی د تشریحی انبیاء و علیہم السلام
 کو ضروری دے خود لتہ نشنہ او عہد ذہنی د پارہ دا ضروری
 ہ استغراق هلنہ میکن نہ وی لکہ آ کلہ الذیئب۔ او۔ اشتر اللحم
 منذ عامۃ اهل الاصول، والعربیۃ۔ لام التخریف سؤل و دخلت
 المفرد او اجمع تفسیر الاستغراق الا اذا كان معهودا
 فیات ابی البقاء ۳۷۷) و فی الکشف رجاصتہم و ان دخلت علی
 جمع و فی المرضی ج ۱ ص ۱۳ فاذا کم یکن للبعضیۃ لعدم دلیلیہا
 رجب گونہا لئلا استغراق۔
 علوم تخریف خاتم النبیین کنی الف لام استغراق حقیقی

د پارہ نہ دے بلکہ دعرفی د پارہ دے، یعنی تشریحی انبیاء مراد دی
 نہ چہ مطلق انبیاء لکہ رَوِیْقُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کِن چہ صرف بعضے ہف
 انبیاء مراد دی چہ کہ بنی اسرائیلو پد زمانہ کن و، جواب تے دا دے
 چہ استغراق عرفی ملتہ آغستے شی کوم خائے چہ استغراق حقیقی
 ممکن نہ وی لکہ رَجِعَ الْأَمِيرُ الصَّاعَةَ حکہ چہ دتوے دنیا د
 ندر کوا نورا جمع کول دعرف او عادت پہ لحاظ ممکن نہ دی، لیکن
 یہ رخاتم النبیین کن بے تکلفہ استغراق درست دے، او
 یَقْتُلُوْنَ النَّبِیِّیْنَ کن استغراق ممکن نہ دے، صوبز تپوس کو
 چہ وَلَکِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْکِتَابِ وَالنَّبِیِّیْنَ
 دارنگ ووضیع الکتب وچای شی بالنبیین، وَاِذْ أَخَذَ اللَّهُ
 مِيثَاقَ النَّبِیِّیْنَ کِن استغراق حقیقی مراد دے او کہ عرفی بہ

نَحْمُ تَحْرِيفٍ | دخاتم معنی دکوتے غم دے چہ مطلب
 تے زینت رہناشت) دے یعنی حضور علیہ

السلام د انبیاء علیہم السلام بناشت دے، جواب تے دا دے چہ حقیقی
 معنی مراد اغستل تر هف محال نہ دکا نزخوچہ مجازی معنی مراد اغستل
 صحیح نہ وی او دلته خو حقیقی معنی مراد اغستل صحیح دی اد لغت
 حدیث، و اجماع دامعنی متعین کہیدہ لہذا دلته مجازی معنی اغستل
 غلط دی کہ داسے نہ وی نوبیابہ د قرآن دیولفظ معنی ہم نشی
 متعین کیدے او هر لفظ بہ د مجازا نواو یلا تو کابہ جو رہہ شی
 او حقیقت بہ ورک شی، د صوم، صلوة اور دکوٹا ہتو لومعنی بہ بدے شی
 د خانم النبیین آیت نہ پس مؤنبر د قرآن حکیم خونور نبی نہ پیش کو
کمالی دلیل :- دویم آیت، **الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ** وَاَنْتُمْ
عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَكَرِهْتُمْ لَكُمْ الْاِسْلَامَ دینار المائدہ آیت ع

پہ دے آیت کن د دین دکمال اعلان اُشود بخاری د حدیث پہ موجب
 هغه ورخ د عرفے و، مظہری کن دی چہ دے نہ پس حضور علیہ السلام
 یو آتیا ورخے ژوند دے دو، ابن کثیر د دے آیت پہ بارہ کن لیک، چہ دا آیت
 پہ امت دتو لونه لوئے نعمت دے، **حَيْثُ اكْمَلْ لَهُمْ دِينَهُمْ فَلَا
 يُجْتَاوِرُونَ اِلَيْهِ دِيْنَ غَيْرَهُ وَلَا اِلٰى نَبِيٍّ غَيْرٍ ذِيْتِهِمْ وَلِهَذَا جَعَلَهَا خَاتَمَ
 الْاَنْبِيَاءِ وَبَعَثَهَا اِلَى الْاِلْسِ وَالْحَيِّ**

امام رازی د دے آیت پہ تفسیر کن لیک، **اِنَّ الدِّيْنَ مَا كَانَ تَاَمًا
 اَلْبَتَّةَ بَلْ كَانَ اَبَدًا كَامِلًا كَانَتْ الشَّرَائِعُ النَّازِلَةَ كَانِيَةً فِيْ ذٰلِكَ
 الْوَقْتِ اِلَّا اَنَّهُ تَعَالَى كَانْ عَالِمًا فِيْ اَوَّلِ وَقْتِ الْبَعْثَةِ بِاَنَّ مَا هُوَ
 كَامِلٌ فِيْ هٰذَا الْيَوْمِ لَيْسَ بِكَامِلٍ فِي الْغَدِ وَلَا يَصَالِحُ فِيْهِ لَاجِرٌ كَانَ
 يَنْسَخُ بَعْدَ النَّبُوْتِ وَكَانَ يَزِيْلُ بَعْدَ التَّحْكِمِ وَامَّا فِي الْاٰخِرَةِ مَا نِ
 الْبَعْثَةِ فَاَنْزَلَ اللهُ شَيْعَةً كَامِلَةً وَحَكْمًا يَمُقَابِلًا اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ
 فَالْشَّرْعُ اَبَدًا كَانْ كَامِلًا اِلَّا اَنَّ الْاَوَّلَ كَمَا نِ اِلَى يَوْمٍ مُّخْصُوْصٍ وَ
 التَّانِي كَمَا نِ اِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلِاَجْلِ هٰذَا الْمَعْنَى قَالَ الْيَوْمَ اكْمَلْتُ
 لَكُمْ دِيْنَكُمْ :-** دا آیت پہ لاندینو و جھو پہ خیر نبوت دلالت کوی
 را، د دین کمال پخپلہ د دے دلیل دے چہ د حضور علیہ السلام بعثت
 دتو لونه آخر کن ا شوچہ د نبوت پہ فہرست کن ہیٹوک سبی
 باقی پاتے نشو :-

۳) د نبی ساتگ پہ دین کن د پاتے نقص لرے کولو د پارہ، یا خروخت
 پورے د چلیدہ نکو احکامو د تسخ د پارہ یا پہ دین کن د کرے شوی
 تحریف لرے کولو د پارہ وی لیکن قرآن او دین اسلام کمال دے
 پہ دے کن ترمیم او تسخ نشی کیدے او پہ **رَاِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَ
 اِنَّا لَهٗ لَحٰفِظُوْنَ** (ط) کن د قرآن د الفاظو او معنوبلکہ د تلفظ د

دَحْفَاظَتِ اِعْلَانِ دَعَى لِهَذَا اَدَّ تَحْرِيفِ لِرَعَى كَوْلِهِمْ ضَرُورَتِ نَشْتَه
 بَاقِي دَعَى اِتِّجَادِ اَوْتَبْلِيغِ كَارِ اِتِّهْوَلِ اُمَّتِ نَهْ يَهْ جَمْعِ وَرَكِبِ شَوْبِدِ اَلَكِه
 فَرَمَائِي كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَامُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
 تَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ط . نُوْحُكِه دَعَى بِلِ نَبِي ضَرُورَتِ پَانِي نَشَوِي
 (رِس) كَجَرِي نَبُوْتِ جَارِي وَي نُو دِيْنِ اِسْلَامِ بَه نَاقِصِ پَانِي شِي اَوْتَا سَلَامُ
 اِتِّهْوَلِ اِحْكَامِ بَه فَضُوْلِ ثَابِتِ شِي حُكِه چِه خُو پُو رِي مَسْلِمَانِ بَه دَعَى
 نُو ي نَبِي اِيْمَانِ رَا و نَبِي رِي ، نُو يَه قُرْآنِ ، حَدِيْثِ اَو يَه اِتِّهْوَلِ اِسْلَامِي
 شَرِيْعَتِ دَاوُلِ نَه تَرَا خِرَه دَا اِيْمَانِ رَا و رُو بَا دُجُوْدِ بَه كَا فِرَا و هِمِيْشِه
 جِهَنْمِي وَي . نُو دِيْنِ كَمَالِ بَه يَه دَعَى نَبِي اِيْمَانِ رَا و رُو بَا نَدِ اَعْمُرِي
 اَو يَه هَغِه بَه دَا اِيْمَانِ رَا و رُو نَه بَغِيْرِ دِيْنِ نَا مَكْمَلِ بَلَكِه كَا لَعْدَامِ وَي ،

مِثْقَاتِي دَلِيْل

اَيْتِ دَا وَاذَا اَخَذَا اللهُ مِثْقَاتِي النَّبِيِّنَ لَمَّا اَتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ
 حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُوْلٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهَا وَ
 لَتَنْصُرُنَّهُ : يَعْنِي خَه وَخْتِ چِه اَللهُ تَعَالَى دَعَى نَبِيَا نُو عَلَيْهِمُ السَّلَامُ نَه
 وَعَدِه وَاغْتَسَه چِه حَه بَه تَا سُوْتِه كِتَابِ اَو حِكْمَتِ دَر كُوْمِ اَو دِ هَغِه نَه
 رُسُوْتُو اِيْمَانِ رَا و رُو رَا شِي چِه سَتَا سُو دَا سَمَانِي كِتَابُو نُو تَصْدِيْقِ كُوِي
 نُو تَا سُو بَه يَه هَغِه اِيْمَانِ رَا و رُو رِي اَو دِ هَغِه مَدَدِ بَه كُوِي — دَا دِ اِتِّهْوَلِ
 اَنْبِيَا و عَلَيْهِمُ السَّلَامُ نَه يَه عَالِمِ اِرْوَا حِ كِنِي وَعَدِه اَغْتَسَه شُو بَه وَا
 يَه دَعَى اَيْتِ كِنِي رُتْمِ جَاءَ كُوْمَا رَسُوْلٌ ، نَه حَضْرَتِ نَبِي كَرِيْمِ صَلِي
 اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُرَادِ دَعَى اَو دَعَى دَعَى اِتِّهْوَلِ اَنْبِيَا و نَه رُسُوْتُو تَشْرِيفِ
 رَا و رُو لِ ثَابِتِي رِي چِه دَعَى خَبَرِي دَلِيْلِ دَعَى چِه مَشِيْتِ اِلَهِي كِنِي
 خُو مَرَه اَنْبِيَا عَلَيْهِمُ السَّلَامُ چِه مَقْدَرَا و ، نُو هَغِه اِتِّهْوَلِ اَعْمُرِي دَعَى حَضْرُو
 عَلَيْهِ السَّلَامُ نَه و رَا نَدِ اَعْمُرِي كَرَلِ اَو دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ اَعْمُرِي دَعَى

نَه يَه اَخْرَجْنِي رَا لِيْرُو دَعَى نَه دَا هُمْ مَعْلُوْمِه شُو اَهْ دَعَى بَعْتِ دَعَى
 بِنْدِيْزِ بَاعْتِ نَه بَلَكِه دَعَى اِتِّهْوَلِ يَه اَخْرَجْنِي دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ مَبْعُوْتِ كُوِي
 دَعَى اللهُ يَه مَشِيْتِ كِنِي مَقْدَرَا و ،

دَعَى بَعْتِ عَمُوِي دَلِيْل

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُوْلُ اللهِ
 اَلْبَاءُ جَمِيْعَانِ الَّذِي لَهْ مُلْكُ
 السَّمَوَاتِ وَالأَرْضِ جِ دَلَا عِرَافِ آيَةِ عَمَلِ اَو تَبْرُكِ الَّذِي
 نَزَلَ الْقُرْآنَ عَلَيَّ عَبْدِي لِيَكُوْنُ لِلْعَالَمِيْنَ نَذِيْرًا (سُوْرَةُ الْقُرْآنِ
 آيَةِ عَمَلِ) اَو وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ (سُوْرَةُ الْاَنْبِيَا
 آيَةِ عَمَلِ) دَا اِتِّهْوَلِ دَلَالَتِ كُوِي چِه دَعَى كَرِيْمِ صَلِي اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْتِ اِتِّهْوَلِ
 قُو مَرُو نُو اَو زَمَانُو دِ پَا سَرَه و نُو قِيَا مَتِه پُو رِي اِنْسَانِ دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ
 يَه اُمَّتِ كِنِي شَامِلِ دِي ، دَا دَلِيْلِ دَعَى چِه دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ نَه يَسِ بَه بِلِ
 حُو كِ نَه مَبْعُوْتِ كِي رِي ، اَو دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ يَه مَوْجُوْدِ مَشِي كِنِي دَعَى بِلِ
 نَبِي رَا نُو ضَرُورَتِ حُكِه نَشْتَه ، چِه دَعَى عَلَيْهِ السَّلَامُ (اَكْمَلُ الْاَنْبِيَا)
 دِي ، لَكِه چِه نَه رَه يَسِ دَعَى دِيُو بِي بَلُو لُو اَو دِ رِي اَبِ نَه يَسِ دَعَى بَعْتِ ضَرُورَتِ
 نَشْتَه ، يَه مَا كَانِ مَعْمُوْدًا اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ) كِنِي رُو جِه دَعَى حَضْرُو
 عَلَيْهِ السَّلَامُ دَعَى نَسْبِي پَلَا رُو اِلِي نَفِي اَشُو ه ، اَو يَه رُو لِي كِنِ رَسُوْلِ اللهُ وَ
 خَاتَمِ النَّبِيِيْنَ) كِنِي اَعْمُرِي دَعَى اَو دِيْنِي پَلَا رُو اِلِي نَفِي ثَابِتِه مَعْلُوْمِه
 شُو ه چِه دَعَى حَضْرُو عَلَيْهِ السَّلَامُ يَه دِيْنِي پَلَا رُو اِلِي كِنِي دَعَى اِشْرَا كَتِ
 نَشِي كِي دَعَى لَكِه حُكِه چِه يَه نَسْبِي پَلَا رُو اِلِي كِنِي دَر سَرَه هِي حُو كِ شَرِي كِي دَعَى
 نَشُو ، حُكِه چِه دِيُو سَرِي هِي چَرِي دُو ه نَسْبِي پَلَا رُو نَشِي كِي دَعَى .
 نُو دِيُو اُمَّتِ دُو ه رُو حَانِي پَلَا رُو نَشِي حُكِه كِي دَعَى شِي ، هِي چَرِي نَشِي كِي دَعَى
 دُو حِي قَبَلِي دَلِيْلِ : يُوْمِيْشُوْنَ بِمَا اُنزِلَ اَيْلِكَ وَمَا اُنزِلَ مِنْ
 قَبْلِكَ (سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ آيَةِ اَعْمُرِي ۲) وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُوْلٍ

إِلَّا نُوحِيَ إِلَيْهِ آتَهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ، رِسْوَةَ الْأَنْبِيَاءِ آيَةٌ ۲۵
 رَسْمٌ وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ
 لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَالزُّمَرِ آيَةٌ ۲۳
 وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا أَنْهُمْ لِيَاكُلُوا الطَّعَامَ
 سُورَةُ الْفُرْقَانِ آيَةٌ ۲۰

۲۵) وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِمَّنْ قَبْلِكَ رِسْوَةَ الْأَنْعَامِ آيَةٌ ۲۴
 ۲۷) قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ رِسْوَةَ آلِ عِمْرَانَ آيَةٌ ۱۸۳
 ۲۸) وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
 سُورَةُ فَاطِرِ آيَةٌ ۳۱

پہ دے، ایتوں کو مبارک کہنے اور یہ داسے نور و آیتوں کو مبارک کہنے دوحی الہی
 کا سے ذکر دے، چہ ہفتے پہ قید در قبلیت) سرہ مقید کپہ شوش
 دے، کچرے ما بعد کن خرومی بانوت وے نودا قید) دکمراہ کولو
 سبب و، حکہ چہ بیابہ د'ما قبل' دوحی سرہ د'ما بعد' دوحی ہم
 ذکر کول ضروری و اور مَصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ سرہ بہ دَرْمِنْ خَلْفِهِ
 ذکر ہم ضروری وے او کم ناکم، وحی، خوبہ فی د'مطلون' پرینے و
 چہ د'ما بعد' دوحی کجائش پکن ہم پانے وے،

وَعَدَىٰ دَلِيلٌ ۚ قَالُوا الَّذِينَ آمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا
 النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

سورة الاعراف آية ۱۷۰
 داسے نول آیتوں پہ کوموکن چہ صرف د'الله اور سول' پہ اطاعت د
 جنت او فلاح وعدا شوش د'لا' نودا دنوت د'ختمید و دلیل دے وے
 کہ بل نبی را قلی ظلی وے او کہ بُرُوزِي، نوجنت او فلاح بہ د'ہفتہ پہ
 منلوہم موقوف دے، نوبیا بہ د'د'اسے آیتوں مضمون د'ست نہا وے،

بہر کیف دے نہ ہم معلومیری چہ وحی بندہ دے

حدیث او ختم نبوت

(۱)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ ۖ ذَكَرْتُ هَرِيرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ مَرْفُوعًا
 مَرْفُوعًا أَنَّ مَثَلِي وَمَثَلُ الْأَنْبِيَاءِ مِنْ قَبْلِي كَمَثَلِ رَجُلٍ بَنَى بَيْتًا فَأَحْسَنَهُ
 وَأَجْمَلَهُ إِلَّا مَوْضِعَ لَبْنَةٍ مِنْ زَاوِيَتِهِ ۖ جَعَلَ النَّاسُ يَطُوفُونَ بِهِ وَيُعْجَبُونَ
 لَهُ وَيَقُولُونَ هَلْ وَضَعَتْ هَذِهِ اللَّبْنَةُ قَالَ فَاِنَّا اللَّبْنَةُ وَانَا خَاتَمُ
 النَّبِيِّينَ ۚ
 اے! نوے فرما نیل، چہ دغہ آخری خبنتہ خہ یم اوخہ خاتم
 النبیین یم:

(۲)

إِنَّ لِي أَسْمَاءَ أَنَا مُحَمَّدٌ وَأَنَا أَحْمَدُ إِلَى ۚ حُمَا دِيرُ نَوْمُونَهُ دِي زَا مُحَمَّدِيَم
 قَوْلِهِ وَأَنَا الْعَاقِبُ وَالْعَاقِبُ الْكِنْدِيُّ ۚ اوزہ احمدییم نزد وینا مبارک
 لَيْسَ بَعْدَكَ نَبِيٌّ رَجُلِي وَمُسْلِمٍ ۚ ۚ چہ زہ عاقب یم او عاقب ہفتہ وی
 چہ د'ہفتہ نہ پس بل بنی نہ وی رنجاری مشکوٰۃ شریف باب ۱۷

۳) لَوْ كَانَتْ بَعْدِي نَبِيٌّ لَكَانَ عَمْرُؤُا مِنْ أُمَّتِي ۚ کچرے خمانہ پس بل بنی وے
 نوہفتہ بہ عمرون وور مشکوٰۃ مناقب عمرون انالہ او ہام مشکوٰۃ ۲۳۷

۴) قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَلِيٍّ ۚ حَضْرُوعِيَه السَّلَامُ ۚ نَبَا بِلِ عَلِيٍّ
 أَنْتَ مِثِّي عِزَّةً لِهَرُونَ مِنْ مُوسَى ۚ اَلَا اِنَّهُ ۚ تہ ۚ فرما نیل چہ تہ خمانہ
 لَا يَنْبِيَّ بَعْدِي رَجُلِي وَمُسْلِمٍ ۚ لکہ ہرون علیہ السلام چہ د'موسیٰ
 باب مناقب علی ۚ و و صرف دوسرہ دہ چہ خمانہ پس بل بنی نشنہ

رہی گانت بنو اسرائیل تسوسہم
 الانبیاء کلما هلك نبي خلفه وانہ
 لانبي بعدی و يكون خلفاء فيكثرون
 بخاری شریف جلد ۱ ص ۴۱۹ و مسلم
 نہ پس بل نبی نشئت عنقریب کخلفاء
 کتاب الایمان

کرامو سلسلہ بہ شروع شی چہ کنو بہ وی

مرزا الیک چہ وحی اور سالت بہ ختروی مکرولات ، امامت او خلافت بہ کلہ
 نہ ختمیزی (مکتوب مرزا استشید الاذہان جلد اول ص ۷)

۷) اِنَّ الرِّسَالَةَ وَ التَّبْوَةَ قَدْ انْقَطَعَتْ : سالت او نبوت ختم دے دے
 فَلَا رَسُوْلَ بَعْدُ وَلَا نَبِيَّ (ترمذی و صحیح) : نہ پس نہ نبی نہ رسول وی ،

تحفہ بغداد مرزا ص ۱۰۷ و مرزا ازالہ اوہام کتب لیک چہ اس او نبی وحی اور سالت
 نہ قیامتہ ختم دے ، پہ آئینہ کمالات ص ۳۳ کن لیک ردا سے بہ ہجرے انشی

چہ اللہ تعالیٰ خمونہ نہ نبی علیہ السلام نہ پس بل خوک نبی کری او وہ لیزی
 او دا بہ ہم انشی چہ سلسلہ نہ نبوت ختمیدو نہ پس بیا جاری کری ، پہ

ہیامۃ البشری ص ۳۳ کن لیک ، چہ نہ حضور علیہ السلام دو فالت نہ پس
 وحی ختمہ شوہ او اللہ تعالیٰ پہ دہ علیہ السلام نہ نبیا نوخا تہہ کری ،

حقیقہ ص ۳۳ ضمیمہ عربی کن لیک اِنَّ رَسُوْلَنَا خَاتَمَ النَّبِيّیْنَ وَ عَلَیْهِ
 انْقَطَعَتْ سِلْسِلَةُ الْمُرْسَلِیْنَ

۱) عَنْ اَبِي مُوسٰی مَرْفُوْعًا اَنَا مُحَمَّدٌ وَاَنَا اَحْمَدُ وَاَنَا الْمُتَّقِي رَد و لا مسلم
 جلد دوم ص ۲۶۱ قَالَ النَّوَوِي الْمُتَّقِي الْعَاقِبُ ، یعنی زہ آخر الانبیاء ہم

۲) اَبُو بَعِيْرٍ فِي الْحَلِيَّةِ عَنْ اَبِي ذَرٍّ مَرْفُوْعًا : نَبُوٌّ هُوَ نَبِيُّ اَدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
 يَا اَبَا ذَرٍّ اَوَّلَ الْاَنْبِيَاءِ اَدَمُ وَاخِرُهُمْ مُحَمَّدٌ ، او آخر محمد صلی اللہ علیہ

و مسلم دے ابن ہجر بہ فتح الباری کن دے حدیث نہ صحیح و بیلی وی ،

مرزا پہ حقیقۃ الوحی ص ۱ کن لیک ، او کہ تولونہ آخرے محمد مصطفیٰ
 صلی اللہ علیہ وسلم پیدا کرو ، چہ خانم الانبیاء او ختم الرسل دے
 ۱) عَنْ اَبِي اُمَامَةَ مَرْفُوْعًا اَنَا اَخِرُ : یعنی زہ آخر الانبیاء او تا سو
 الْاَنْبِيَاءِ وَاَنْتُمْ اَخِرُ الْاُمَمِ : آخر الامم یعنی (ابن ماجہ)
 ۲) عَنْ اَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ تَعَالَى

مَرْفُوْعًا لَيْسَ يَبْقَى بَعْدِي مِنَ النَّبُوَّةِ : یعنی خاناہ پس بہ سوا کہ رہنتیا بونو
 اِلَّا الرَّوُّ يَا الصَّالِحَةَ (نسائی و ابوداؤد) : بل ہیچ برخہ پاتے نشی ،

دارنگ رانا آخر الانبیاء و مسجدی آخر المساجد مسلم جلد
 اول ص ۳۳) وَ فِي الْبَرَارِ وَ مَسْجِدِي اَخِرُ مَسْجِدِ الْاَنْبِيَاءِ ، یعنی زہ

آخری بنی یم او خا ججات نہ انبیاء علیہم السلام نہ جہا تو نوخا تہہ
 دارنگ د دو سو و نہ زیات احادیث نہ ختم نبوت بارہ کن موجود نہ

او پہ دے عقیدہ قائمہ شویدا ، نہ قرآن پہ ہیچ آیت او نہ احادیث پہ
 ہیچ حدیث کن نہ نبوت نہ سلسلہ جاری کولو خبر نہ دے نہ کرے شوے

نہ نہ صحابہ کرام و نہ نہ تا بعینا و تبع تا بعینور ، نہ نہ دوی نہ پس زمانہ
 سوا نہ مرزا د چا نہ عقیدہ پاتے شویدا ، پہ دا سے صورت کن بعض

قیاس نہ غلو او انوی ترا شلی تا ویلوسہا نہ نبوت نہ جاری کولو عقیدہ
 پیدا کول نہ عقل او دین نہ نہ محرومی خورہ غت دلیل دے ،

اَللّٰهُمَّ اَحْفَظْنَا مِنْ هَذِهِ الشَّقَاوَةِ :
ختم نبوت او اجماع امت

ابن خلدون لیک ، چہ پہ دے امت کن رو مبئی اجماع ، نہ نبوت
 دعویہ کولو پہ وجہ نہ مسیلمہ کذاب پہ کفر او قتل انبیا او نہ ہفہ

نورے خرا بنی صحابہ کرام و نہ نہ ہفہ نہ قتل نہ پس معلومہ شوے
 او دفعہ رنگ بے اختلا فہ اجماع صدی پہ صدی کن نبوت نہ دعویہ دار

شسته خواصی عبارت بل شان دے چہ مرزا یا نو بکین ددو کے د پار
گپ گوت کرے دے، دالفظ صدیقہ رضہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام یہ
سلسلہ کن ارشاد فرمایے دے رَا صُكَّهَا فِي حَدِيثِ عَيْسَى أَنَّهُ يَقْتُلُ
الْحَيَّزِيرَ وَيَكْسِرُ الصَّلِيبَ وَيَزِيدُ فِي الْحَلَالِ أَنَّهُ نَزِيدٌ فِي حَلَالِ نَفْسِ
بِأَن يَتَزَوَّجَ وَيُولِدُ لَهُ وَكَانَ كَمْ يَتَزَوَّجُ قَبْلَ رَفْعِهِ إِلَى السَّمَاءِ
فَزَادَ فِي الْهَبُوطِ فِي الْحَلَالِ فَحَسِبْتَنِي يُؤْمِنُ كُلُّ أَحَدٍ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
وَيَتَّقِنُ أَنَّهُ بَشَرٌ وَعَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا خَاتِمَ الْأَنْبِيَاءِ وَ
تَقُولُ إِلَّا نَبِيَّ بَعْدَكَ، ددے پورے عبارت نہ معلومہ شوے چہ
صدیقہ رضہ فرماتے چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ خستہ
نہ ورا نہ دے نکاح نہ وو کرے آسمان نہ را کوزیدانہ پس بہ نکاح کو
اولاد بہ لے ہم کیسری او پہ حلالو کن د اضافے مطلب ہم دادے د
خوردی او صلیب پرستی خاتمہ بہ اگری او بتول اهل کتاب بہ ددہ بہ
اوبشریت ایمان اویقین را وری نو پہ دے وجہ حضور علیہ السلام تہ
الا نبیاء وائی لیکن لا نبی بعدک کہ دے بنیاد دے وایثی چہ حضرت
علیہ السلام د آسمان نہ دراکوزیدانہ انکار اگری، د هغوی، بنکار
مقصود اورو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی حضرت علیہ السلام د
رانلود انکار دہا زہ دالفظ ماہ استعمالی، حکہ چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دہ مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبیین
إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ حضرت علی دروغ تہل

داچہ حضرت علی د حسیبوا استاد ابو عبد الرحمن السلمی نے وٹیلی روایت

روایتہ رخاتمہ، پہ زور لولوہ۔ ددے جواب بنکار دے چہ حضرت علی
بہ یزد راجح قرأت د زور والہ وواو موزو ہا ندا ہے پہ دیلو نویان کہہ
دے چہ دے معنی بہ لحاظ دفتح او کسرے فرق نشتنہ پچیلہ حضرت علی رضہ
نبوت د بندیز د حدیث راوی دے، بخاری اومسلم کہتے شتہ چہ آنت
بِئْسَ بِمَنْزِلَةِ هَؤُلَاءِ مِنَ مُوسَىٰ إِلَّا أَنَّهُ لَا يَتَّبِعِي

پہ شیخ اکبر د روغ تہل

داچہ شیخ اکبر د ولی د پارے نبوت ثابت کریدے، جواب دادے چہ د
موفیاً ورم پہ اصطلاح کن د نبوت لغوی معنی اِنبَاءٌ عَنِ الْغَيْبِ
مطلقاً وحقاً اَوِ الْهَامَا، هغوی وحی نہ شرع اوالہامر نہ غیر شرع وائی
روندی ہے خوشی اکبر د دامنی چہ د شرعی نبوت دروازہ بندہ دہ کہ
پہ فتوحات مکہ جلد ۲ ص ۲۵۶ کن لیکے: اِنَّ الرَّؤْيَا جَزْءٌ مِّنْ اَجْزَاءِ
النُّبُوَّةِ فَبَقِيَ لِلنَّاسِ فِي النُّبُوَّةِ هَذَا وَغَيْرُهُ وَمَعَ هَذَا اِلْتِطَاقُ اسْمِ
النُّبُوَّةِ وَلَا النَّبِيَّ اِلَّا عَلَى الْمَشْرِعِ رَاجِحٌ صَاحِبِ الْوَحْيِ خَاصَّةً اَوْ مَن
بَقِيَ لِيكِي، فَمَا تَطْلُقُ النُّبُوَّةُ اِلَّا لِيَنْ اَلْتَّصِفَ بِالْمَجْمُوعِ فَذَلِكَ النَّبِيُّ
تِلْكَ النُّبُوَّةُ حُجِرَتْ عَلَيْنَا وَانْقَطَعَتْ، او ہر ددہ نہ پہ البواقیت
مقصود اورو، چہ حضور علیہ السلام خاتم الانبیاء ہم دے او د هغه نہ
بل نوے نبی نشی جو رہے دے درومی جو رہی حضرت علیہ السلام د
رانلود انکار دہا زہ دالفظ ماہ استعمالی، حکہ چہ صدیقہ رضہ
د نوی نبوت د نفی قائلہ دہ مسند احمد جلد ۱ ص ۱۲۹ کن صدیقہ
حضور علیہ السلام نہ مرفوعا روایت کریدے (لا یبقی بعدی من النبیین
إِلَّا الْمُبَشِّرَاتُ وَالرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ، جو روایت د عائشہ رضہ مجهولہ
ہم دے

پہ امام غناب دروغ تہل

داچہ پہ مجد المحيط جلد دریم ص ۲۱۳ امام غناب پہ حوالہ داخبرہ
موجودہ دہا چہ پہ ارباب اطاعت کن بہ نبی دنبیا نوسرہ شامل وی
جواب دادے چہ دے نہ مراد رو مبنی انبیاء علیہم السلام وی حکہ
پہ امام موصوف د ختم نبوت نصیرم کریدے کہ چہ د ختم نبوت مطلب

داسے بیا نبوی، آتہ خاتم النبیین لانه ختم النبوة آتے تمہا بحیثیہ
پہ جلال الدین رومی دروغ تزل: فرمای،

فکر کن در راہ نیکو خد متے | تا نبوت یا بی اندر امتے !

دے نبوت مقصد ہغہ قریب الہی دے چہ کہ نبوت دنیض نہ
حاصلیزی اصل نبوت تر مطلب نہ دے حکم چہ رومی پچپلہ کہ
ختم نبوت قائلہ دے، لکہ دفتر پنجم کبی بیکی: ع

با رسول اللہ رسالت تمام | تو نمودی پچو شمس بے غمام

اوپہ خلورم دفتر کبی لیکی ع

این ہسمہ افکار کفران زاد شان | چون در آمد سید آخر زمان

پہ علامہ قاری دروغ تزل

پہ موضوعات کبیر مشہ کبی دا حدیث، لو عاش ابراہیم لکان
نبیاً قلت مع هذا ای الضعف لو عاش ابراہیم و صار نبیاً و کذا
لو صار عمودہ نبیاً لکان من انبا علیہ السلام کعیسی و خضر
والیاس علیہم السلام فلا یناقض قولہ وخاتم النبیین اذ المعنی
لو یا فی نبی بعدہ لا ینسخ ملئہ و لکن من امتہ،

دے جواب دادے چہ کہ ابراہیم او عسیرہ نبوت کہ دے،
ہم نوہ حضور علیہ السلام پہ وخت کبی بہ و نہ چہ حضور علیہ السلام

نہ دستور مانہ کبی کچرے عیسی، خضر او الیاس علیہم السلام را حی
نوغہ پخوانی (روان دینی) پیغبران دی نوی ندی او چہ را حی نو کہ امتی
پہ حیثیت بہ را حی، پچپلہ علامہ قاری رحمہ اللہ تعالیٰ پہ شرح شمائل
باب اول ص ۳۳ کبی فرمائی لی دی،

آتہ ختمہم آتہ جاء الخیرہم فلا نبی بعدہ ای لا ینبأ احد بعد فلا
ینافی نزول عیسی متابعاً لشریعہ متمدداً من القرآن والسنۃ
روقال فی المرقیات جلد ۳ ص ۳۳ المقفی من قفا اثرہ اذ انتعہ
یعنی آتہ الخیر الا نبیاء الا فی علی الخیرہم لا نبی بعدہ و قال
فی شرح الفقہ الا کبیر المجتہائی ص ۳۳ ودعوی النبوة بعد نبینا
کفر، بالاجماع،

دغہ رنگ حدیث در کو عاش ابراہیم لکان نبیاً دا بن ماجہ روایت
دے چہ یہ کبی ابو شیبہ ابراہیم بن عثمان ساقط راوی دے رتہذیب
التہذیب صحیح حدیث بخاری داسے دے کو قصی ان یكون بعد
محمد نبی عاش ابنہ و لکن لا نبی بعدہ،

پہ امام ربانی مجدد الف ثانی باندروغ تزل

دا امام ربانی پہ مکتوبات جلد ۱۱ مکتوب ۱۱ کبی د الیکل
حصول کمالات نبوت مرتابان را بطریق تبعیت و دراشت بعد از بعثت خاتم الرسل
علیہ و علی جمیع الانبیاء و الرسل الصلوۃ و التحیات منافی فائیت اونیت،
لا تکت من الممتدین، مرزا یانود دے عبارت نہ دے تا بتولو کوشش کریں
چہ امام ربانی رح کہ نبوت جاری پاتے کید و قائل دے، خود سے نہ دے
مغوی مطلب کہ بعضوا جزاؤہ نبوت کمالات حاصلول دی، نہ چہ قول
کمالات کہ نبوت، یعنی نبوت شرعی، حکم چہ امام موصوف رح پچپلہ دویم دفتر
ص ۳۳ اومہ حصہ مکتوب ۱۱ کبی دا اهل السنۃ و عقائد او پہ بارہ کبی بیکی

و خاتم الانبیاء محمد رسول است و عیسی علیه السلام که نزول خواہد نمود عمل بشریت او خواہد کرد و بعنوان اُمت او خواہد بود، او در نزوم حصہ ششم ص ۳۵ و ۳۶ مطبوعہ امرتسرنجی کلان کہنے یکی، اول انبیاء آرم علیہ السلام و آخر ایشان خاتم نبوت نشان حضرت محمد رسول اللہ است و عیسی علیہ السلام کہ از آسمان نزول خواہد فرمود متابعت شریعت خاتم الرسل خواہد نمود، داہنول بیان دہم زمانہ ایت خلاصہ دے، دختہ نبوت نہ علاوہ اہ دے کہن د حضرت عیسی علیہ السلام نزول د آسمانہ ذکر دے، او کہ یوحنا د متعلق مرزا پچھلہ پہ "شہادۃ القراء" کہن لیکے، داوینا چہ مجید د بانندے ایمان را و پرل فرض نہ دی او پر بدل دی انحراف) حکمہ چہ اللہ تعالیٰ فرمائی،

وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْفٰسِقُونَ
 پہ شاہ ولی اللہ دروغ تہل

پہ تفہیمات الہیہ جلد دویم ص ۲۴۵ تفہیم شاہ صاحب لیکے ختم بہ النبیین آئے لایوجد من یا مرہ اللہ سبحانہ بالتشریح علی الناس، دے عبارت نہ مرزا یا نو دا مطلب را ا بنکلو چہ د علیہ السلام نہ پس صرف شرعی (تشریحی) نبوت بند دے، حالانکہ د تشریح شاہ صاحب در پچھلہ پہ تفہیمات جلد دوم ص ۲۴۵ کہن کریہ فرمائی، وَ صَارَ خَاتَمَ هَذِهِ الدَّوْرَةِ لَا يُبْکِنُ أَنْ يُوجَدَ بَعْدَ نَبِيِّ، اویا جلد ۱ تفہیم ص ۲۴۵ کہن لیکے، مُحَمَّدٌ صَلَّى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ لَا نَبِيَّ بَعْدَهُ وَ دَعْوَتُهُ عَامَّةٌ لِجَمِيعِ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ وَ هُوَ اَفْضَلُ الْاَنْبِيَاءِ بِهَذِهِ الْخَاصَّةِ وَ بَعَثُوا اٰخَرِي وَ قَالَ فِي حُجَّةِ اللّٰهِ فِي حَيْثُ بَدَأَ هَذَا الْاَمْرَ نُبُوَّةَ اَلْفِ اَلنَّبُوَّةِ اِنْقَضَتْ بِوَفَاةِ النَّبِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَ اَلْخِلَافَةُ لَا سَيْفٌ فِيهَا يَمْتَلِئُ عُثْمَانُ وَ اَلْخِلَافَةُ

بِشَهَادَةِ عَلِيِّ كَرَّمَ اللهُ وَجْهَهُ وَ خَلِجُ الْحَسَنِ، او پہ دے فارسی ترجمہ د خاتم النبیین کہن بیا لیکے، نیست محمد پدربیش کس از مردمان شما و لیکن پیغمبر خدا و محمد پیغمبران یعنی بعد از اوے هیچ پیغمبر نباشد،

پہ مولانا محمد قاسم دروغ تہل

مرزا یا نو مولانا محمد قاسم رح نہ دختہ زمانی انکار منسوب کریدے حالانکہ ہغوی، پچھلہ فرمائی، کچرے اطلاق او عموم شتہ نو خاتمیت زمانی ثابت دے کچرے دا سے نہ وی نو د خاتمیت زمانی لزوم منل دلالت التزامی خاتمیت ثابت دی، بل خواہد نبی علیہ السلام دا قسم تصریحاً دانت متی بہتر لہ ہارون من موسی الا انک لا نبی بعدی، چہ پہ ذکر شوی، طرز د لفظ خاتم النبیین، نہ ما خود دی، پہ دے باب کہن کافی دی، حکمہ چہ دامضمون تواتر نہ رسیدے دے او پہ دے دامت اجماع ہمدہ، اگرچہ الفاظہ "لا نبی بعدی"، پہ سند متواتر منقول نہ دی، نو د الفاظو دا عدم تواتر باوجود التواتر معنوی پہ دا سے دی، لکہ د فرضو د رکعاتو نو د شمیر تواتر چہ منکرے کا فردہ دارنگ د دے، "لا نبی بعدی"، منکرہم کا فردے، پہ تحذیر الناس ص ۲۴۵ کتب خانہ امدادیہ، او پہ مناظر عجیبہ ص ۳۵ کہنے لیکے خاتمیت زمانی خپل دین او ایمان دے البتہ د ناحق تہمت خہ علاج نشتہ

پہ مولانا عبدالحی دروغ تہل

مولانا موصوف پہ "دافع الوسوس فی اثرا بن عباس" ص ۳۱ کہن لیکے دی، رد اہل سنت علماء ہم کا خبرہ ہنکارہ کوی، چہ د نبی علیہ السلام پہ زمانہ کر، سالت کہن ہینچوک نبی خاوند د نوی شریعت نشی کیدے کوم نبی چہ پہ د زمانہ کہن داعی، نو ہفہ بہ د شریعت محمدی تابع دی نو پہ ہر تقدیر بعثت محمدیہ عام دے، جواب دا دے چہ دا

مضمون دترمیکہ ک نور و طبقوا و ک هغوی د انبیاء متعلق دے لکہ کدے
وضاحت پہ «ر زجر الناس» صکتہ کن چہ دوی کرے دے، ختم نبینا
حقیقی بالنسبة الے انبیاء جمیع الطبقات یعنی آتہ لکم نعت النبوة
لاحد فی طبقہ، او مجموع الفتاوی جلد اول ص ۹۹ کن مولانا مصروف
لیکی «قال ابو سکر فی التمهید اعلم ان الواجب علی کل عاقل ان
یعتقد ان محمدا کان رسول الله والآن هو رسول الله وکان
خاتم الانبیاء ولا یجوز بعدہ ان یكون احدا نبیا ومن ادعی النبوة
فی زماننا یكون کافرا» دداسے بناکارہ خبر و کولو با وجود کور
داو تیلی شی، چہ دے دے د ختم نبوت منکر و!!!

ختم نبوت د علامہ اقبال رح پہ نظر کن

۱) لیکی چہ «قادیانیت د یهودی مذہب چر بہ دے، خما پہ
نزد بھائیٹ د قادیانیت نہ زیات مخلص دے، حکمہ چہ بھایان
بنکارہ د اسلام مخالف دی، لیکن قادیان د اسلام خواہم اصول
ظاہری طور قائم ساتی مگر پہ پتہ د اسلام د روح او مقاصد
مہلک دی، د قادیانی فرتے د خدا ئے داسے تصور چہ ہفہ حایس
دے، او ہفہ سرہ د دشمنانو د پارہ بيشمیرہ زلزے او بیماری
او دوی د نبی پہ بارہ کن داتخیل چہ ہفہ مجوسی وی او دوی
عقیدہ چہ ک مسیح روح کن تسلسل دے رہ ہرہ زمانہ کن بیل بیل
صبح راتے شی د آیونہ و وچہ بس ختم شو (العیاذ باللہ مترجم)
داتولے عقیدے داسے دی چہ د یهودیت عناصر لری گویا کہ دا تخیر
یہودیت طرف تہ واپس بوتلل دی، حرف اقبال رح ص ۲۳۳ مرتبہ
لطیف احمد شروانی

۱) پہ اسلامی ایران کن د مؤبدانہ اثر لاندے ملحدانہ تخریک

اوجت شول او هغوی د بروز، حلول او ظل وغیرہ اصطلاح کانے
دے لہ پارہ روانے کرے چہ پہ کن دتناسخ تصور پت کرے شی،
د دے اصطلاح کانورڈا نول، پہ دے وجہ ضروری و وجہ د مسلمانانو
پہ زرو نوا اول وارید انہ لگی تر دے چہ د مسیح موعود اصطلاح ہم
اسلامی نہ دہ بلکہ اجنبی دہ چہ شروع ئے ہم د دے مؤبدانہ تصور نہ
شویدہ، حکمہ چہ د اصطلاح کانے مؤبدانہ د اسلام د ہومی دور
پہ تاریخی او مذہبی کتابون کینے نہ ملاد پزی»

رحرف اقبال، ص ۲۳۳ و ۲۳۴

۳) قادیانی تولے د اسلامی یووالی د دشمن دے مسلمانان د ہفہ تخریک
پہ معاملہ کن دیر حشاس دی، کوم چہ د هغوی د یووالی د پارہ خطرناک
وی، چنانچہ ہر یودا سے مذہبی جماعت چہ پہ تاریخی طور، خود
اسلام سرہ تہری وی، لیکن خپل نبیاد پہ نوی نبوت ابردی، او دوی
پہ الہامو تو اعتقاد نہ لرونکی ہول مسلمانان دوی کافر یولی دا
خو مسلمانان د خپل یووالی د پارہ خطرہ کنری حکمہ چہ اسلامی یووالے
پہ ختم نبوت مضبوط پزی :- (رحرف اقبال ص ۲۳۳) مرنرا محمود
خلیفہ دوم پہ آئینہ صداقت ص ۳۵ کن لیکی، ہر ہفہ مسلمان چہ د
حضرت مسیح موعود پہ بیعت کن شامل ندے نو ہفہ کافر دے د اسلام
د دائرے نہ بھر دے، اگر چہ ہفہ د مسیح موعود نوم ہفہ نہ وی اور پتہ
(۲۴) خہ پہ دے ہفہ شک شبہ نہ لرم چہ دا احمدیان د اسلام
او د ملک دوار و غدا ان وی رد اقبال رح خط د جواہر لال پہ نوم، خما
زارہ خطونہ، حصہ اول ص ۲۹۳ مرتبہ جواہر لال مطبوعہ جامعہ ملیت
نولے پہلے اندیاں

۵) خما پہ رائے کن د قادیانیا نو صرف دوا لارے دی چہ با خود

خیلو رُو نرو تقلید اُکری او یا د ختم نبوت تا ویلونه پریزیدی او هغه د خپل پوره مفهوم سره قبول کړی، کدوی دانوی تا ویلونه صرف په دے غرض دی چه ددوی شپږ د اسلام په حلقه کښی وی چه سیاسی فائده واخلی ر حریف اقبال ص ۱۳۶-۱۳۷

۶) خما په رائے کښ حکومت د پاره بهترینه طریقه کار به دا وی چه هغه قادیانیا ن یو بیل بوتی له امنی چه دا به د قادیانیا نو د پالیسی عین مطابق وی او مسلمانان به هم دروا دارئ داسے معامله کوی که څنگه چه پورو مذهبونو سره کوی، اودا د قادیانیا نو د پالیسی مطابق څکه دی چه د دویم خلیفه مرزا بشیرالدین پخپله خطبه په حواله د الفضل اخبار ۲۱ اگست ۱۹۱۷ حضرت مسیح موعود فرمائی، چه د هغوی (د مسلمانانو) اسلام بیل او څهونیز اسلام بیل دے، د هغوی خدا ښه بل او څهونیز بل دے، د هغوی بل او څهونیز حج بل دے دغه رنگ څهونیز په هره خبره کښ اختلاف دے، :

۷) د علامه اقبال انگریزی حکومت ته مشوره، په نوی دستور کښ د اقلیتونو د تحفظ خیال ساتلے شوے، دے خما په خیال کښ قادیانیا ن به د حکومت نه د جدا کید و په مطالبه کښ وړاندے والے نه کوی خوملت اسلامیہ د دے مطالبے پوره حق لری چه قادیانیا ن د جدا کړے شی، کچرے حکومت دا مطالبه نه منله نو د مسلمانانو به شک وی چه حکومت د دے نوی مذهب په جدا کولو کښ ډیل کوی، حکومت په ۱۹۱۹ د سیکمانو د جدا کید و د مطالبے انتظار اُ نکرو اُس د قادیانیا نو د دے مطالبے ولے انتظار کوی حریف اقبال ص ۱۳۷ باندے علامه اقبال لیکي، په غونج کښ قطع تعلق په نکاح او نورو معاملو کښ د مسلمانانو به بائیکاټ او د ټولونو د پریزیا ت دا اعلان چه د نیائے اسلام کافر ده، اودا د اسلام نه دومر

زیاتہ لری ده څومره چه سیکمان به د هندوانو نه لرے نه وی څکه چه سیکمان او هندوان خو خپل منبج کښ و دونه کوی، هر کله چه قادیانیا ن په مذهبی، معاشرتی معاملو کښ څان جدا کړی، نو په سیاسی ډول مسلمانانو کښ د شامل پاتے کید و د پاره ولے پریشانوی ارفخرا اقبال ص ۱۳۷

۸) پابندی په باغی جماعت لگول پکار دی، علامه اقبال انگریزی حکومت نه لیکلی دی، کچرے دیو تو مریو والے په خطر ه کښ وی نو هغه د پاره سواد دے بل علاج نشته چه هغه د عنادی ټولونو په خلاف مدافعت اُ کړی، اُس سوال دادے چه د مدافعت طریقه څه وی! هغه دا ده چه اصل ټولی ته د دوا دارئ تلقین اُ کړی حالانکه د هغوی یو والے په خطر ه کښ وی او باغی ټولی ته ډ د هغه تبلیغ پوره اجازت وی کوم چه دروغو لیکلو به ډک پک وی ا ر حریف اقبال ص ۱۳۷

زلا وایم چه د مرزا دایو کښل د کورونو کښلونه زیات دی کوم چه هغه په ایښه کمالات ص ۱۳۷ کښ لیکلی دی چه څوک مانه مښی او خما د دعوے تصدیق نه کوی او ایمان پر نه را و لری نو هغه ټول د زنا اولاد دی،

قیامت، معاد او مجازات د اعمالو د قیامت نومونه

د کوم څیز نومونه چه گنړی نو دا د هغه د لوټے والی دلیل دے، دا لله تعالی نومونه گنړدی دا هم د الله تعالی د لویئ دلیل دے، امام سیوطی رح پښه وړالسافرة فی امور الاخره، کښ د قیامت آتیا نومونه ذکر کړیدی رصت مطبوعه کاشی رام لاهور) موبن په هغه کښه بنکاره مشهور نومونه ذکر کوو

۱- السَّاعَةُ

قیامت دانومله دُوُو و جهودے، یوله دے و جھے چه قیامت به ناگهانہ لائی، لکه چه یو کینتہ تیریدون

پس ناگهانہ چه دویمہ کینتہ لائی، او دویمہ له دے و جھے چه قیامت کنی داوینوا آخرینو حساب به پہ لبز وخت مثلاً یو کینتہ کنی ختم شی اوهم دامعنی دَرَسْرِبِ الْحَسَابِ دے اوهم دامعنی دَحَضْرَتِ عَلِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

منقول دے، إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا رَسُولُ اللَّهِ خَاتَمُ النَّبِيِّينَ كَلَّمَتْ نَفْسًا ذَاتِئْتِقَةٍ وَالْمُوتِ وَرَأْتُمَا تَوْفُونَ أَجُورَكُمْ

يَوْمَ الْقِيَامَةِ دے اوهم دامعنی دَرَسْرِبِ الْحَسَابِ دے اوهم دامعنی دَحَضْرَتِ عَلِيِّ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ نوم و چه دا دے چه دے دے معنی اُدریدل دی، او په دے ورخ بہ بتول خلق ملائکے او روح بہ دے الله په ممکن ترهغه وخته ولا پروی تزکومے چه الله تعالی جل شانہ اُغواہی۔

۲- الْقَارِعَةُ

قَرَعُ زَبْرَةَ دَرَزْدَلِوَاوِی چولوتہ ویلے شی، ددے ورخ دَویرے نہ به هم زہونہ دَرَزَبِرِی او کَ چیری

۳- الْحَاقَّةُ

دَادْحَقٌ نَهَ مَا خُوذَدے، ددے نوم مطلب دَابَسُوْدَلِی چه دا ورخ حَقْرَدَا او په دے کن دَشک شِیْخِی

۴- الْوَاقِعَةُ

دَادَرُوْعٌ نَهَ مَا خُوذَدے مطلب دا چه ددے بتوایع کیدو کنی شیخ شک نَسْتَه بلکه دا خاتما واقع کیدو کنی

۵- الْغَاشِيَةُ

حَقِيْقَتِ دے رَاذَلُوْقَعَتِ الْوَاقِعَةُ لَيْسَ لَوْ قَعْنَهَا كَاذِبَةٌ (دَغَشِي) معنی پَتِيُوْل دے، ددے ورخ له هیبتہ به زہونہ پتہ شی او خلق بہ او ترشی هَلْ اَتَشْكُ

۶- الْغَاشِيَةُ

حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

۷- اِرْزَقَةُ

دَرَأَرْفَ معنی نَزْدے کیدل رَاَرْفَ الشَّيْءُ قَرَبٌ، اودا ورخ دَحَقِيْقَتِ په اعتبار سہ اَزْدے دے حُکْمَ چه

خَاخَا رَاتَلُوْنِکَ خِيَزِنَزِدْ دے وی او تَلُوْنِکَ خِيَزَلِرے وی، بلہ دا چه مَرگ دَ قِيَامَتِ دَرَوَا زَدَا اومرگ نَزْدے دے دَاَرْفَتِ الْاَرْفَتُ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ كَا شِفَاةٌ

۸- يَوْمُ التَّغَابُنِ

اَغْبَنَ تَكُنِي اودو کے تہ وائی، پدے ورخ بہ دا بِنکَا رَا شِی چه په دُنیا کن کوم خلق په دو کہ کن

چه دَعْمَرِ عَزِيْزِ قِيَمَتِي بَرخه ٹی په کومو مَضِرُو خِيَزُو نُو کن تیرہ کرہ اود کومو قِيَمَتِي حَلُو نُو نَه مَحْرُو مَه وَا، ذَلِکَ يَوْمُ التَّغَابُنِ

۹- خَافِضَةُ

ذَلِيْلَه کُوُوْنِکَ وِرْخ چه دِيْنِ نَدَا وِرِيْدَلِی خلق بہ په دے ورخ په جِہَنَمِ کِنِی په دِيْرَلَانْدے ذَلت کن وی

اَرْاَفَعَةُ: اُجْتُوُوْنِکَ وِرْخ کومو خلقو چه دُنیا په ژوند کن دِيْنِ غَمُوْرِي کَرِيْدَا هِنُوِي بہ په دے ورخ دَجَنَّتِ په لُوْرُو اُجْتُوُوْر دَشَهْنَشَاهِيْتِ مَقَامُو نُو کِنِی وِي، خَافِضَةُ رَا نِعَةُ

۱۰- الظَّامَّةُ الْكُبْرَى

دَدے معنی لُوِيَه هَلَه کُلَه دے او دَ قِيَامَتِ نَه بلہ نَرِيَانَه هِيْجَ هَلَه کُلَه نَشْتَه چه په دے

کن بہ دَتُوْلُو اِنْسَانًا نُو دَقَسْمَتِ اَبَدِي فَيَصِلُه کِيْرِي دَرَفَا ذَا جَا عَتِ الظَّامَّةُ الْكُبْرَى، قِيَامَتِ او حَشْرُ لَشْرَدَانَسَالِي ژوند دَبِيْرَه ضَرُوْرِي خَا نِکَه دے چه په دے حَرَامِي خُو شَحَالِي او تَبَاهِي دَارُو مَدَار دے

اود قِيَامَتِ په باره کن دَرے خِيَزُو نَه دَغُوْمِرِ فِکْرِ جُو کَر دِي: (۱) دَ قِيَامَتِ وِجُوْدَ چه دَامُو نَزْدَ قِيَامَتِ صُوْرَتِ نَه وَا لُو: (۲) دَ قِيَامَتِ مَقْصِدِ يَعْنِي دَعْمَلُو نُو بَدَلَه چه دَامُو نَزْدَ قِيَامَتِ نُو مَ تَرَا لُو

۱۰- الظَّامَّةُ الْكُبْرَى

رسد قیامت تفصیلات مثلاً قیامت کیفیت، وزن و اعمال، حوش کوثر، پل صراط، نور، جنت اور دوزخ اور اسے نور دیر، دتو لوند روچھ بہ موہنہ، قیامت اور معاد صورت ذکر کو اور دے عقلی اور نقلی دلیلونہ بہ پیش کو،

د معاد اور قیامت نقلی ثبوت

را، بتول آسمانی دینونہ پہ قیامت قائمید او پہ دوبارہ ژوندون متفق دی اور بتول آسمانی ملتونہ دامینی، پہ شرح مواقف جلد ۱۲۹ کتب دانتقل موجود دے، اَجْمَعُ أَهْلَ الْمِلَّةِ وَالشَّرَائِعِ عَنْ خَيْرِهِمْ عَلَى جَوَارِحَ وَرُقُوعِهِ: یعنی بتول ملتونہ اور شریعتونہ متونکی خلق و حشر اجساد پہ جواز اور وقوع بانندے متفق دی۔

۳) بتول پیغمبرانو علیہم السلام قیامت خبر و رکول کریدی د کوثر چہ زیات رشتینی خلق پہ بنیاد موکبن نشستہ قرآن پورہ تفصیل سرہ د قیامت بیان کریدے او بیا دے پہ بارہ کتب، مَصْدِقًا لِمَا مَعَكُمْ فرمائیل دے ثبوت دے چہ قرآن د تیر شرو و آسمانی کتا بونو داصولو او عقائد و تصدیق کوی نو حکمہ داک نبوت، قیامت اور مجازات اعمال وغیرہ پہ بارہ کتب دے و مبنو آسمانی کتا بونو ہم تصدیق کوی، د قیامت نہ بی د آخرت ژوند دے نیا د ژوند نہ دیر زیات او پائیدار دے و الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى، د آخرت ژوند بہتر او پائیدار دے او بیائے اُفْرَمَائِيلَ، اِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى د امضمون د حضرت ابراہیم اور حضرت موسی علیہما السلام پہ صحیفوںکے موجود دے۔

د فلسفیانو د انکار تردید

فلسفیانو د حشر اجساد نہ انکار کریدے د عملونو بدلہ ہغوی ہم مہنی

خو بعضے د سعادت اور شقاوت روحانی اور بعضے دے دتا سنج پہ صورت کتبہ موہنہ بہ دے تر دید کو، خوا اول دا اولو چہ د فلسفہ د قوانینو پہ مطابق ہم د انکار د منلو جو کہ نہ دے، حکمہ چہ دوی ہر ممکن د قدرت اور طاقت لانندے مہنی اور اظاہرہ دہ چہ حشر د اجساد د ممکن حکمہ دے چہ د حشر یوجزء انسانی روح دے، دویم د بدن ڈرے، اور دیم د بدن جو رہنت، دادرے وارہ خیزونہ ممکن دی چہ پر قدرت الہی شتہ دادرے وارہ خیزونہ د مرگ نہ و ہانندے د اللہ پہ ایجاد موجود شوی وو، کچرے دانا ممکن او متنع وے نو اولو خل بہ ہم نہ و موجود شوی دوبارہ ژوندی کیدل خوا اس عقل نہ دیر نزد دے دی د منلو د بارہ د قرآن بیان کریدی، وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُتَّقِينَ، وَكَهَ الْمَثَلُ الْأَعْلَى، (سورۃ الروم) ایتہ عین یعنے د انسانی قدرت د قاعدے مطابق دوبارہ پیدا کول دے و مہنی خل پیدا کولونہ زیات آسان دی ہر کلمہ چہ اللہ دیر لوئے دے نو ہغہ نہ دے دوار و تخلیقونو کتب ہنغ فرق نشستہ۔

دنیشست د شتہ کولوشبہ

فلسفیان بل انکار پہ دے قاعدہ کوی چہ نیشست سرہ خیزونہ بدلیزی مطلب د اچہ اول خیز یو وارہ ختر شئی نو دویم وارہ ہغہ شے بیانشی موجودیدے کہ وی نو ہغہ بہ بل خیزری، نو دا غلطہ دہ چہ پہ قیامت کتب بہ ہو بہو ہر ہغہ انسان بیا دوبارہ ژوندے شی، د اشبہ بالکل باطلہ دہ حکمہ چہ د اول وجود نہ مانہ یوہ او د بل وجود زمانہ بلہ نو د اولے زمانے وجود ختم شو او پلے زمانے کتب بیا موجود شو خورشہ بدلندے او ہم ہغہ شے دے، کو مچہ روجہ و مطلب د اشوچہ دلہ نشی کیدے چہ پہ یوزمانہ کتب یوشے ختر شئی او ہر پہ دغ زمانہ کتبہ ہم دغہ شے بیا

موجود شی نودہ کن ہیج اشکال پاتے نشو چہ پہلہ زمانہ کنے دیو خیز
 بعینہ وجود کیدی پشی او پور تہ ذکر قاعدہ ک فلسفیا نو غلطہ دہ، دا اعتراض
 خود خندا اور دے چہ اولہ زمانہ د اول شخصیت جزو و، بلہ زمانہ بہ د
 بل شخصیت جزو وی ہم د موی شخصی تہ حکمہ چہ زمانہ ک شخصیت
 جزو ہیچرے نشی کیدے ہفہ مشخصہ ندا کہ دا سے وہ نو دن سرے
 بہ ہفہ پڑونے حکمہ نہ وو چہ زمانہ بدلہ شویدا، د پوہ د پارہ یو آسان
 مثال، یوانسان پہ یوزمانہ (رڈ نیا)، کن موجود مر (معدوم) کیدو سرہ
 پہ برزخ (بلہ زمانہ) کن ورگ او پہ قیامت رپہ ریبہ زمانہ کن ہم دہ انسان
 دا سے مثال لوی لکھ چہ یو سرے دلا ہور نہ کراچی تہ لا رشی، زمانہ بدلہ
 شوہ مقامات بدل شو او سرے ہم ہفہ دے اول وار لا ہو کر موجود وو
 (رڈ نیا) چہ روان شو نو نہ لا ہو رکن وو او نہ کراچی کن وو معدوم شو
 (برزخ) او کراچی تہ چہ اُرسید و نولا ہو رکن نہ وو ر آخرت (دارے
 زمانے بکالے شوہ یوانسان معدوم شو او بیا موجود شو، خو ہمد غر
 انسان دے او بالکل بدل نشو، نو دا اعتراض بالکل غلط شو چہ زمانے
 پہ بدلیدوسرہ شخصیت بدلیزی کچرے دا سے وہ نو ک مکان پہ بدلیدو
 بہ شخصیت بدلیدو کوم سرے چہ پہ لا ہو رکن وی نو ملتان تہ پہ تلو
 او ر سیدو بہ د ہفہ شخصیت بدل شہ و و حالانکہ دا سے نہ کیزی،
 دویم دا چہ دیو والی دار و مدار د اصلی اجزا و او د ر کچہ پہ یو والی دے دے
 نہ بغیر کچرے بل چہ فرق راشی نو پہ شخصیت خہ اثر نہ غور زوی، مثلاً
 کچرے دیو سری رنگ محکب سپین وو بیا گرم ملک کن پہ ہر کن کار
 کولو سرہ ک ہفہ رنگ کہ تور ہر نشی نو سرے ہر ہفہ دے بدل نشو
 د غہ رنگ کہ د پنچلسو کالو یوسرے د ویر شو کالو شنی نورنگ او قد او
 غب والی کن فرق راتلو سرہ بہ ہم دا ہفہ سرے وی کوم چہ واپا و

پو حکومت ہم د ہفہ ک نو کری تنخواہ ور کولونہ پہ دغہ بنیادا نکار نہ
 کوی اور دغہ توالی او او بد والی پہ وجہ یو عدالت چرے
 د چامقدومہ نہ دہ خارجہ کچرے چہ تہ اُس بل سرے تے، دغہ رنگ
 کہ د نیک یا بد عمل پہ وجہ کچرے شکل اور نگ کن شہ فرق پہ آخرت کن
 ہم شی، اصلی اجزاء تے ہم ہفہ وی کوم چہ د نیا کن وو نو دا بہ ہم ہفہ
 سرے گنرے شی کوم چہ د نیا کن وو،

د معاد پہ بارہ کن مذہبوتہ

د روج متعلق دوہ رائے دی، اول دا چہ جسم لطیف دے، دویم دا چہ
 مجرد غیر مادی دے دے اختلاف پہ بنیا د معاد پہ بارہ کن د شرح موافق
 مصری جلد آتم ص ۲۹۷ د نقل مطابق پنچہ اقوالہ دی :-

- ① معاد صرف جسمانی دے، حکمہ چہ بدن اور روح دوارہ جسمونہ دی
 (صرف دکثافت اولطافت فرق دے) نور عا دہ ہم ک جسم اُشوہ د ا د اکثر و
 متکلیب نو د اسلام قول دے چہ روح جسم لطیف امنی :-
- ② معاد صرف روحانی حکمہ دے چہ ک جسم اُعادہ ک نشترہ یوازہ پہ طرح
 د سعادت او شقاوت دار و مدار دے، د لویونان د فلاسفر الہین قول دے
- ③ معاد جسمالی اور روحانی دوارہ دے، دنیا جسم اور روح دوارہ حویارہ موجود شتہ دا قول حنی، قول
 یو بد بوسا دا غیب، معمرہ دقاخرینو امامیہ و لو ک اکثر و صوفیا و دے دا قول حضرت روح تہ مجرد غیر مادی
- ④ معاد بہ تہ جسمانی وی او تہ روحانی، دا قول د یونان تہ طب د حکیمان
- ⑤ د معاد ک کیدو او نہ کیدو ہیج فیصلہ ندا ک نشوہ توقف دے، چہ
 دا قول د جالینوس دے دہ تہ د اشک پر یوتے دے چہ روح ک ہفہ
 مسزاج نوم دے کوم چہ پہ سر ہی ختم شو او کہ د ہفہ جوہر نو م دے چہ مرگ
 نہ پس ہم باقی وی دا پنچہ اقوالہ ک انسان ک بدن اور روح سرہ ترو ن لری خو
 یو شبکم قول د تناسخ ہم شتہ چہ ہفہ د حکماء ہندا و د یونان ک بعضے

حکما و اود بعض منسوب الی الاسلام خلقود ے مثلاً احمد بن حابط چہ
د ابراہیم نظام شاگرد ے ابو مسلم خراسانی ، محمد بن زکریا ، طیب
رازی او قرامطہ :

د مجازاة درے شکله

د آخروالے د پارہ د ابن حزم مثل مثل جلد ۱ ص ۱۸۱ کوری
د مجازاة اعمال درے شکله دی ۔

۱) د جثو حشر ے د بعث بعد الموت پہ شکل کینی اود مجازاة اعمال بہ د
جنت اود دوزخ پہ شکل کینی وی ، دانائے د اهل اسلام اود آسمانی
مذہبوں نو اولوودہ ۔

۲) د جثو حشر نہ بغیر صرف روح د نیکی اوبدنی اثر (خوندا اود بدی)
محسوسوی ، د اقسام مجازاة د حکماء الہیین قول دے ،

۳) د نیک اوبد عملونو پہ بدلہ کینی د یوانسان روح بل انسان تہ بداید
تناسخ بجانا اة اعمال دے ، بعض حکماء د یونان اواکثر حکماء د ہند د اقول
گوی ،

تتقید

د ادوارہ آخیری قولونہ د انبیاء علیہم السلام د اجماع اود آسمانی
کتا بوکونہ خلاف دی اود عقل او فلسفہ پہ بنیاد ہر غلط دی ، یوازہ روحانی
مجازات خو خک غلط دے چہ اعمالو کینی بدن اود روح دوارہ شریک دی او
بدلہ بہ یوازہ روح تہ ملاویزی اددے مثال دلے اگنرئی ، لکہ یوشل
اوبوند د انا زو غلا کوی ، روت کچہ او پوخ انا رنہ پیژنی اوشل انا روتہ
رسیدے نشی دوی ، د ایسے مشورہ اگری چہ روت لاندے نشی او
شل پہ اوبزہ سور کوی انا ررا ا شو کوی د باغ مالک د ادوارہ عدالت تہ
وراندے کوی دوارہ د خان خلاصولو خپل خپل د لیلونہ اوائی پوند
وائی چہ زہ وینم نہ نو غلا خنک کولے شم پوخ او کچہ انا رنہ خنک ا پیژندل
اوشل بدوائی چہ خہ انا روتہ رسیدے نہ شوم ما غلا خنک اگری ا

نوشکارہ خبرہ دہ چہ غلا خوشوے دہ بلکہ دوارہ سرہ پہ موقع
پولے شوے دہ نو د علالت فیصلہ بہ ضرورت اوی چہ غلا دوارہ کوی
دوارہ پہ فلا کین شریک دی نو سزا بہ ہر دوارہ و تہ و کولے شی ، ہم
امثال د روح اوبدن دے ہر یو یوازہ یوازہ نیک اوبد عمل نشی
پہ ہر کھلہ چہ نیک اوبد عمل پہ شریک دوارہ کوی نو جزاء اوسزا دوارہ و تہ
شریک پکار دہ :

۱) د علاوہ یوازہ ، د روحانی مجازاة حقیقت د خوب دے چہ شوک تہ
د فائدے خوب اوبنی نو ہضہ تہ صرف پہ خوب کینی خوندا اوارام وی او کہ
پہ خراب خوب اوبنی نو پہ خوب کینی ورتہ بے خوندا اوتکلیف محسوس
نود اقسام جزا سزا لو بے توتے دی د اعمالو پایدارہ او خوجندہ زیادہ
پکار دہ چہ انسان د ہضم پہ طمع خہ بنہ عمل اگری شی د خوب د مزد
طمع ہچوک بنہ عمل نہ کوی اودے سرہ ہچرے د انسان اصلاح نشی
دے د بنہ عمل شوق پیدا کولو ، بدکہ دلے پکار دہ چہ د دنیا د فائدے
پہ خوجندہ زیادہ تہ فائدہ پہ آخرت کینی ملاؤ نشی اوبیا پایدارہ
وی ، لکہ یومر کید ویکے سرے خپل یتیم کید و نکی خوتے د پارہ
یوسری سرے لس زردہ (.....) روپی امانت کیزی دی ، د خوب دنا پایدارہ
رما صلولو پہ خاطر دغہ سرے کہ دغہ یتیم تہ دغہ خپل امانت پہ
یا کینی و کوی نو کور عقل او پائمل بہ خک بنکارہ شی چہ د لسوز و روپو
بقی فائدہ د خوب اوتصور پہ فائدہ بیلل دھو بنیام اوروغ سری
دے اودا باہت د امانت سپار لو ہم نشی چوریدے د امانت سپار
د ہضم بد لہ کار و کولے شی کومہ چہ دے تہ پہ خوجندہ زیادہ توی
میدارہ او حقیقی وی لکہ پہ آخرت کینی د لسوز و روپو امانت سپار لو
نقہ صان کولو اوتربا نئی و کولو پہ بدلہ کینی چہ د تہ جنت یا د آخرت

نور لعنتونه و رکبیشی : دتناسخ رد

را دتناسخ په شکل کښ د عملونو بدله و رکول د عقل په موجب په دے و وجهو درسته نه دے ،
 را دتناسخ له انصافه خلاف حکم دے چه په عمل کښ بدن او روح دواړه شریک دی او دتناسخ په شکل کېدله صرف روح ته ورکولے شی مثلاً د یو مجرم انسان روح د مرگ نه پس په یو ذلیل چوری کښ یا په ذلیل خاړوی او غنا ور کښ ولېولے شی نو سزا به یوازے روح ته ورکولے (بله د خندا خبره دا چه د بداسری د بدن په خائے به سزا د جوړیاد د ذلیل خنا وراو د خاړوی بدن ته ورکولے شی ، نو دا خود خریه خائے کلونه دا غل شو بله دا چه دے خائے نه به دا روح د بدله دپاره کولای شوای او بل بدن ته چه لار شی ، نو دا بدله به دچا کړی شی د ټولو نه د که ورسره د نژدې ګډ خیال اګرې څانګه د غټ اړوند او جنجالی اشیا جوړېږی نو ځکه دے بس کومر دتناسخ قائل کېدل په تصور خان باس دی مترجم دلته دا خیال هم غلط دے ، چه بدن صرف د عمل له حکم داپه مجازاۃ اعمال کښ بشریکول اټه ی پکار او دے ته سزا ورکول به دا یه وی لکه د یو قاتل ټوپک ته سزا ورکول او یا د یو مسکر او ټپکار تیشی او کړندی ته جزا ورکول کومر چه جومات یا خانه کې جوړه کړی وی ، دا خیال ځکه غلط دے چه بدن آله نده بلکه پخپله او کونک دے آله خود فاعل نه جدا وی د هغه جزء نوی لکه یو نوره لیکن روح او بدن چه یو خائے شی نو هله څوک بڼه یا بدن به شی نو اصل فاعل بدن دے چه د روح په ادا نړه یو عمل کولے شی چه د روح د بدن په هراړخه کښ ننوتے وی نو ښکاره شوه چه آله ځکه دے چه دا د روح په غم او خوشحالی کښ خائے شریک د

نو ټوپک د قاتل ، او تیشی کړندی د خانه کې د معیار په غم او خوشحالی کښ هچرے نشی شریک دے ،

د تناسخ د پاره دا دلیل باطل دے چه انسان د حیوانا تونه چه را آخلی یا د غریبه کورنی یو ذلیل انسان چه مصیبتونو کښ مبتلا شی ، دے بڼیاد د دے ، چه یو انسان بد عمل کړی وی ، نو د هغه روح په ذلیل فنا وریا ذلیل بل انسان کښ ننوی او دارنگ هغه وړاندی کس ته پخپل عمل بدله د خنا وریا د انسان د ذلت په صورت کښ ملاویشی باطل ځکه دے چه د خاړو و فطری تقاضا د دے چه انسان تر کار واخلی او د پاره د جرم سابق هېڅ ضرورت نشته ځکه چه د د نیا نظام چلولو د پاره د حکمت الهی تقاضا او ظهور دے ، کچرے انسان دے د کار نه اټه نو د خاړو وجود به لغو او بے فائده و د اھم د حکمت الهی د شان خلاف دی ، دغه رنگ د بڼیا د مو خوشحالی او بد حالی د هغوی فطری تقاضا دے چه غنی د د فقیر نه کار واخلی ، فقیر د اجرت محتاج او غنی د هغه د کار محتاج دے په دے احتیاجونو د انسانی تمدن ربط قائم دے نو د نیا نظام پر چلیږی که دتناسخ تصور کېږی راغلو نو انسانی تمدن به بالکل د بے وړے شی د انسا قانونو معیبتونه او غمونه هم د حکمت الهی نه خالی دا یه نه دی چه د صحت او خوشحالی په حالت کښ د شکر د بے وړ مرض او د بد حالی په حالت کښ د صبر د بے انسانی کمالات ښکاره وی او په دے د الله لږے او نژدے بندگان پیژندے شی .

په تناسخی مجازات کښ د جرم علم نه وی

تناسخ په نامنلی صورت کښ یو حیوان او انسان ته دا علم نه وی چه هغه د کوم جرم په بدله کښ عذابولے شی ، یو انسانی عدالت کښ خو مجرم نوردے شی په هغه د تا بتولو خاړی اګریشی هله پس ته سزا

ورکولے شی، لیکن تناسخ پہ صورت کنی دالله عدالت دلوبوتوقونبکال
 کولے شی کوم کنی چہ نہ تحقیق وی، نہ مقدمہ چنول وی اونہ مجرم نہ
 دخیل خیل جرم پتہ وی چہ داسزا ہفہ نہ کوم جرم پہ بدلہ کنی
 ورکولے شی العیاذ باللہ، نو حکمہ دتناسخ داعقیدہ د عقل نہم خیل
 دمرک او پیدائش شمیرکنی دجورخت نشولے دتناسخ تردیددے
 دتناسخیانوپہ خیال کچرے د حیوانانوپیدائش دانسانانود بدلہ
 د پارہ د بدلے پہ نتیجہ کنی وے نو پکارادہ چہ بدوانسانانومرک
 پہ مناسب شمیرکنی ہومرہ خناوراوحیوانات پیدائش کولے خولے
 حکمہ نہ دہ چہ موہنویو مثلاً یورخ کنی یولگ انسانان مری چہ پہ
 ہفہ کنی نیم خہ بلکہ نیات مجرمان اوبدکاروی، خوبل خوانورحیوان
 ہم پہ دغہ ورخ کرورونہ اوارکونہ پیدائش کنی نو معلومہ شوہ چہ دجور
 پیدائش د مجرم روجونو دتناسخی جنجال نتیجہ نہ دہ بلکہ دابدائی تحقیق
 پہ دول دالله تعالیٰ د حکمت پہ جوب پیدائش کنی حکمہ دتناسخ عقیدہ باطلہ
 دتناسخ د تردید یوہ غتبہ وجہ داہم دہ، چہ دتناسخ پہ صورت کنی پہ
 منل ضروری وی چہ د مجرمانانسانانوانو د حیوانانود خونہ یودی حال
 موہنویو بیوکوروچہ داچداچدادی انسانانورجونو کنی عقل اونطق
 لیکن حیوانی روجونہ داہم ندی یامثلاً پہ پیشو کنی کچرے کرانسان روج داہ
 وے د انسانی روج پہ فطرت کنی د مہرے نہ کرکہ پررتہ دہ دا ہیچرے
 نشی کیدے چہ پیشو کنی رانوتونہ فوراً پس فطرت داہم بدل شی چہ
 مہرے پیسہ مندہ کیری داوے نیسی او پہ خونندے اُخوری ہرکلمہ چہ د فطرت
 فوراً بد کیدل نامعقول دی د انسانی اوحیوانی روجونو فطرتونہ جن
 جنادی پہ دے وجہ دتناسخ عقیدہ سر: تردیابہ نامعقولہ دہ
 ہرکلمہ چہ د مجازات اعمال دہ صورتہ زیوارے د روج معاد اتناسخ

اونامعقولہ ثابت شو، نو دے جوف یوصورت باقی پاتے شو ہفہ داچہ
 د مری بدن اورکوح دوارہ ژوندی کریشی اود حساب کتاب نہ
 پس دجنت اودوزخ پہ شکل کنی پہ دہ قانون مجازات نافذ کریشی داخبرہ
 یوازے پہ آسمانی شریعتونو اودا نبیائے کرامو علیہم السلام پہ تو اشتر
 ثابتہ نہ دہ بلکہ عقل اوفلسفہ ہم داموزون اومعقول گنری: پہ ظاہر
 خودا دیرہ گرانہ بنکاری لیکن حقیقت کنی ہیچ گرانہ نہ دہ
 د معاد جسمانی حقیقت پہ دژوقاعدہ مبہمی دے، یوداچہ دامہرکن دے
 اومحال نہ دے، بل داچہ دا دتخریب اوتعمیر الہی نتیجہ دہ :-
د جسمانی معاد روجہ دلیل | د مجازات اعمال پہ خاطر روج
 سرہ دجسم دویم بارہ ژوندی
 کیدل میکن دی اومحال نہ دی، د محال دہ معنی دی، یوجرئی چہ مطلب
 گران والے اوسخت والے وی لکہ یوسری تہ داویل چہ راخہ لاہورہ تہ خو
 ہفہ خدر اگری چہ ششم تہ دا بل ورپورے اُبنلی چہ خانجاہ تہ نو ہفہ
 اوائی چہ ناممکنہ رحمالہ دہ نو دے مطلب بہ داوی چہ تلل راتہ گران
 دی، خو کہ روان کرے تہ وے پکت ہر خہ تہ ورتہ برابر کرے وے د ہفہ
 ارادہ شوے وے نولاہورہ تہ تلل ناممکن اومحال نہ ژورہ اوبل د فلسفہ
 ناممکن اومحال دے معنی تہ داچہ نفی اثبات یوحائے کیدل چہ ہیچرے
 نشی کیدے لکہ یوسرے یوکرہ کنی پہ یووخ شتہ ہم اونشیتہ ہم بالکہ
 دہ دہ پہ دقوکنے پنچہ چہ تولہ دنیاد دے ضرب حاصل ہفہ خلو بنائی
 چہ پنچہ تہ وی، نو خلاصہ مطلب بہ تہ داوی چہ پنچہ نہ دی خونچہ دی
 نو قیامت اومعاد پہ دے معنی محال نہ دے اوکچرے محال پہ معنی دمشکل
 اودسخت واخکو نو ہفہ بہ وی خور انسان د پارہ چہ د ہفہ بول کارونہ
 پراسباب بنادی اواللہ تہ پہ دے معنی ہم محال حکمہ ندے چہ، اِنَّمَا امْرُؤُکَ

اذا اراد شيئاً ان يقول له كُنْ فيكون، اوله داچه متواتر خبر صادق ددے تصدیق کرے دے، نوخک دا صحیح دہ، چہ دیو ممکن تواتر سرہ تصدیق اُشی یا اعتباری ذریعہ سرہ دا ثابت شی نو دھے پہ واقع کید وکین ہیخ شک شبہ نہ پائے کیری، مثلاً تیرشوی وخت کنی دجا پان هیرو، شیمہا پر ایتم بیم تباہ کیدل یو ممکنہ معاملہ وہ ہرکھ چہ اعتباری ذریعہ سرہ ددے تصدیق اُشونو بتوے دُنیا اُمثلہ، دغہ رنگ د موجودہ دُنیا پر شپیلی کراسر نیل علیہ السلام رچہ ایتم ہم نہ پہ اربونو ددے زیاتہ قوی دے تباہ کیدل ممکن اُمر دے اور سرہ ددے تصدیق آسمانی کتا بو تو اود انبیاء علیہم السلام غوندے رشتینو هستو پر پرلہ پے شہاد تو نو کرے دے نو بیاد دے یہ واقع کید وکین ہیخ شک شبہ نشی کیدے۔

د جسمانی معاد دویم دلیل د معاد جسمانی حقیقت ورا نول او جوریہ ول دی مطلب

داچه دد نیا نظام ورا نہ دل او د آخرت نظام جوہ ول د معاد جسمانی حقیقت دے دا بہ اللہ کوی نرگوانہ خک نہہ کچرے انسان مے گرانہ گنری نو هغه مکان تگوری او پہ دے قیاس کوی لکچہ مثل منہ آتی اُچتوے، شی او میرے مے نشی اُچتوے حالانکہ دوارہ حیوانات دی خالق او مخلوق خوبرا کیدے ہم نشی اللہ داسے قوی دے چ نسبت مے د مخلوق سرہ کول ناممکن دی نو هغه نہہ دا ہچرے گرانہ نہ دہ چہ هغه خیل جوہ کرے تعمیر د نیا) ورا ن کوی او دھے پہ خائے بل تعمیر آخرت اُکری، محک چہ داسے خور انسان لگیادے کوی یو عمارت ورا نوی او بل دھے پہ خائے جوہ وی، نو خک اللہ تعالیٰ چہ بے انتہا قوی دے، یقیناً داسے کولے شی چہ عمارت دد تبا ورا ن کوی

او عمارت د آخرت پیر آباد کوی، او همدغه معاد جسمانی او قیامت دے چہ د هغه در ستولے اور شتیوالے پہ عقل ثابت شرہ،
د قیامت او معاد جسمانی دریم دلیل خالق کائنات انسان

تہ روجہ ژوند ور کپور لیدلے کنط شی) پہ هغه وخت چہ ددہ نور و نشان ہم نہ وو، هل آتی علی الا نشان چین من اللہ هرکم یکن شیباً صد کوراً،
 سورہ دھرایہ علی اوبیاہ تی پہ قیامت کنی د مجازات اعمال د پارہ ژوند دے کوی، انسان تہ روجہ حل بے نمونے پو شے جوہ کول دیر گردن دی نمونہ چہ پیدا شی نو بیاد هغه پشنہ هغه هم جوہ ولے شی، روجہ د انسان ہیخ نمونہ نہ وہ خدائے بے تکلیفہ پیدا کرونو دے قوی ترین هستی نہ دوبارہ پیدا کول د انسان خک کہ گردن کیدیشی لکھ فرمائی:

لما بدأنا اول خلق نعیذک و وعدا، مؤمنون انسان روجہ حل جوہ کپور
 علینا انکنا فعلین رسو انبیاء دویم حل بے ہم داسے جوہ کپور
 ایه عنک: دا خبرن ہچہ وعدہ ددہ مؤمنن بہ ضرور داسے کوہ،
 و ضرب لنا مثلاً ونسی خلقک قال: انسان پہ مؤمنن مثال خبری
 من نخی العظم وھی رمیمرہ قل: چہ دا ورا ستہ ہدوکی بہ خوک
 یجیبہما الذی انشاها اول مرہ ط: ژوندی کوی، رھفہ چہ خیل
 سورہ یس ایه عنک و: پیدا اشی ہیر کرونوم نہ ورتا وایہ
 چہ چار و جہ ورا پیدا کرے و هغه برکے دویم وار ہم ژوند دے کوی،
 بلکہ دویم ایت شریف کنی دی۔

وهو اھون علیہ: دا دویم بارہ پیدا کول د روجہ وی ورا پیدا کولونہ
 دیر آزیات آسان دی

دے خبر و سرہ قیامت پہ عقلی رنگ کب ثابت شود آسانی لے پہ انسانی نسبت ا خود
گوندی اللہ تہ دوارہ پیدا کول یوشان دی ،

وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى : (دالہ د پارہ اعلیٰ کمال دے)

دمعاد خلورم دلیل

یود رزی چہ کویت او شیروانی جوہ ولے شی نوہغه بہ خادر پہ
چیرا آسانہ شکہ جوہ ولے شی چہ دایوکار کندی (دے دغه رنگ
پیدا کول د آسان چہ اللہ کریدے نو دویم بارہ پیدا کول د ورتگی
غوندے رہ نسبت د آسمان انسان پیدا کول خوبیا دیر آسانہ
شکہ چہ کار (پیدا کول) یوتے ،

وَ أَنْتُمْ أَسْنَدٌ خَلَقْنَا أَمْ السَّمَاءُ بَنَاهَا : آیاستا سو پیدا کول گران دی کہ د
رَفَعَ سَمَكًا فَسَوَّاهَا سُرَّةَ النَّزْعَاتِ ایتہ آسمان چہ اللہ جوہ کر وادیر
پہ اوچت خائے ہغہ کیستودو :

یعنی آسمان تہ چہ اگورے نو دہغے پہ نسبت انسان دیر ورتگی دے
ہرکہ چہ اللہ تہ د آسان پیدا کول کین ہیج تکلیف نہ ورتد انسان پہ
پیدا کول کین بہ ورتہ شکہ تکلیف دی ، پنا پہ دے د انسان دوبارہ ژوند
د عقل نہ خلاف نہ دے ،

دمعاد او مجازات اعمال پنجم دلیل

سواد انسانہ کل کائنات د انسان د خدمت او فائدے لپارہ
پیدا شوی دی رَوَسَخَّرْنَاكَ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ : د آسمان و نوا
د زہکے کول کائنات اللہ تعالیٰ ستا سو پہ کار او خدمت کین لگیا کریدی
خو انسان لے د طاعت او عبادت خداوندی لپارہ جوہ کریدے
وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونَهُ : مؤنیر پیر یان او بنیا دم د
خدا لے د عبادت د بارہ پیدا کرکے او د عبادت نتیجہ دے فائدے دی

کچوے قیامت دوبارہ ژوند ، مجازات اعمال ، جنت او دوزخ ہیج نہوی
نو د عبادت ہیج فائدہ بنکارہ نشوے ، لہ دے وجہ د انسان پیدا کول
عبث شو ، او پہ دے پنا د کائنات تو پیدا کول ہم عبث شو او پہ دے دول
بہ (العیاذ باللہ) د اللہ د اتول کار و نہ عبث ثابت شی ، چہ د اللہ تع
د حکمت لہ شأنہ خلاف دے د اللہ تعالیٰ حکمت دادے چہ د انسان د
عبلو نو پورہ نتیجہ دہ قیامت بنکارہ شی د حکم چہ د نیا کین داہے نشی کین
رمونیر ورنڈے تفصیل سرہ بیان کریدے ، چہ د اللہ د عمل د کارخانہ
عبث ثابتہ نشی او د دے او د انسان پہ پیدا کول کین د اللہ حکمتونہ ہم
بنکارہ شی ، پہ دے خبر و د قیامت عقلی ثبوت راخی

دقیامت او مجازات اعمال شپنم دلیل

اللہ پاک انسان بیکاری د پارہ نہ دے پیدا کرے : « اَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ
أَنْ يَتْرُكَ سُغْدَى ، الْقِيَامَةِ آيَةً رَأَى الْإِنْسَانَ دَاخِيَال دے چہ دے
پہ بکارہ برینودے شی) دغه نشان ، اَلْحَسْبُ لَكُمْ أَمْ خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا
وَ أَنْتُمْ أَيْنَا لَا تَرْجِعُونَ ○ سورة المؤمنون آية ۱۱۷ : آیاتا سو
گمان کوئی چہ تا سو مؤمنین عبث پیدا کرے یئی او د علونو نتیجہ مؤمنونو د
پارہ بہ قیامت کین مؤمنین نہ بیر نہ راخی خود نیا کینہ بنہ او بد دوارہ
قسم انسانان شتہ ، شوک ظالم شوک منصف ، شوک نا فرمانہ شوک
فرمانبردار ، شوک متقی ، شوک فاجر و غیرہ ، د نیا کول قومہ نہ د
اللہ د عدل او انصاف متہ کوی د دے پہ جوہ د اللہ تعالیٰ سلوک د
تولو سرہ یوشان نہ دے بکار حکم چہ د اللہ عدل بہ بنکارہ نشی
لکہ یوانسانی بادشاہ چہ د افریق کوی وفادار او باغی سرہ یوشان سلوک
نہ کوی وفادار لہ انعام و رکوی او باغی لہ سزا و رکوی پہ دنیا کینہ
داہے نشو کیندے رو باغی تفصیل سرہ بیان شوے دے :

نوڈ انسان دویم ژوند دے الله دے قسم انصاف کولوک پارہ ضروری شو
 هدا قیامت دے اود مجازات اعمال ورخ ده چه دک عقل له ا کچه ضروری
 ثابته شوه او قرآن ددے بیان دلعه کپیده :
 اَمْ يَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۖ اَيُّهَا الَّذِيْنَ آمَنُوا اذْكُرْ نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ هُوَ قَدْحًا
 كَانَفْسِيْداً يَنْفِيْ فِي الْاَرْضِ اَمْ يَجْعَلُ الْمُتَّقِيْنَ ۖ به الله بانده يقين كوونكي او
 كَالْفَجَّارِ ۝ نيكو كاره خلق مفسدانوسره برابر سا تو او خدا ترسوسره
 بد بد كردار وپه شان سلوك كوو، ر هچرے نه

د قیامت او مجازات اومردلیل

دا ضابطه شته چه هر مرکب (اصلي یا مصنوعی) د باره مفرد ضروری
 دے لکه انسان چه دخا ورے ابره هور او دنا اصل مرکب دے نوخان خان
 له ددے مفردات هم شته خالصه خاوره، خالص اور وغیره وصغری
 مرکب ر شربت شنجبین (د اوپور سه کے اوچینو نه جور دے دادره واره
 خالص خبز و نه خان خان له هم موجود دی دا ضابطه په امیانو، اعراضو،
 جواهر و او اوصافو بنو بانده حاوی ده. مثلاً د یوزر وک رنگ چه
 تور او سور رنگ نه مرکب وی، نو د ادا پره خان خان له خالص هم
 شته، د نیا کین غم او خوشحالی یومرکب دے چه هرا انسان کین دا
 دواړه جمع وی، دا په انسان په د نیا کین نشته چه مکمل و خوشحالی له وی
 او هیچ غم و درد سره نه وی، او دا په هم نشته چه یتول و غم وی او خوشحالی
 هلو وی نه نو د تیر شوے قاعدے په جوی د خوشحالی او غم نه مرکب
 د پاراه خالص مفردات خان خان له پکاری چه خوشحالی خان له یواک
 موجود وی لکه جنت کین د نیکانو د پاراه او غم و خان له یوازے موجود وی
 لکه دوزخ کین د بدانو د پاراه، او هم ددے نه د قیامت مجازات اعمال
 او د جنت او دوزخ ثبوت کینکے ؟

د قیامت او مجازات اعمال اتم دلیل

په د نیا کین بنه خلق هم

شته او بد هم، دا په
 اگنره لکه یتول انسانان یو دا په مجموعه وی، چه اگنه علی اوقیعتی اجزاء
 هم وی، خسیس او کله درجه والا اجزله پکین هم وی لکه د غنمو یتول
 کین یو اعلی جزء د غنمو دا نه رغلم ده او بل ادنی جزء د دوزخ او بوس
 دی دا نه د نیا دم خوراک ده او بوس د نگر و خوراک ده ددے بیلول
 پکاری چه هغه د پاراه په د من کین ددے غوبلول او لوزول پکاری
 غله به د انسان معدے نه حی او بوس به د نگر و معدے نه حی، د غله
 رنگ میدان حشر در من اگنره چه هغه کین د نیکانو او بدانو بیلول
 مقصد دی و امتاز د الیوم ایتها المجرمون ۝ سورہ یس آیه عه
 (دے مجرمانو د نیکو کارو نه بیل شی)

اِنَّ یَوْمَ الْقِیَامِ کَانَ مِیْقَاتًا لِّلنَّبِیِّ اَیَّدَعْلَاج د نیکانو او بدانو د بیلولو ورخ
 تکل شوه ده، نیکان به خپل فطری خالے جنت نه لاره شی گویا کینر جنت
 انسانی معدده شوه او بدان به خپل فطری مقام دوزخ نه لاره شی گویا کینر
 دا دوزخ حیوانی معدده شوک، او دا په شوه لکه نیکان غله او غم وی
 او بدان لکه بوس او دوزخ چه د حیوانانو خوراک شی یا سوز له شی په
 شونو وغیره کین

د قیامت او مجازات نهم دلیل

د انسان په فطرت کین د خالص
 آرام او خوشحالی تقاضا پرته
 ده انسان د فرد په شکل کین وی که د قوم یا د وطن په شکل کین وی او آر نو او
 تقاضا دده په فطرت کین خا مخا وی اُس دا آر نو پوره کیدل ممکن لکه
 وی چه مؤنر و رانده تفصیل سره بیان کین یس چه نام کین شها هشت
 او آر نو بانده یتول د نیا متفق کیده نشی لکه د نسا ه اغستونو نه بکیر د

ژوندی پاتے کید و خواہش، هرکله چه دخالص راحت او خوشحالی
 د تمنا پوره کید و امکان ثابت شو نو په دنیا کین د دے پوره کولو انتظام
 یو خوله دے و چه نشو کیدے چه دنیا اوزمکه تنگه دایول انسانان
 پکین په یوخل نشو جمع کیدے او بل داچه خالصه خوشحالی او راحت پدینا
 کین شکله نشی کیدے چه یو بادشاه چه دیر خوشحاله او آرام کین بکاری خو
 ذرکود غمونه ورسره وی لکه د حکومت اوری و ذرعیت بغاوت او مرض
 بیماری د خپلو خپلوانو مرگ د بل ملک حمله وغیره، اوس عقل رایتین
 لری چه قدرت د دخالص راحت او خوشحالی غوندے فطری خواهش
 پوره کولو انتظام کړی وی لکه چه دنور و پولو فطری خواهشا تو انتظام د
 حکه کړیدے چه په فطرت کین د اغرنی خواهش د پوره کولو انتظام د
 قدرت ذمه داری دایه ده چه هغه حکیم او عادل دے دایه خواهش
 په فطرت کین نه ورختیوی کوم چه نه پوره کید و لیکه وی او انسان پر
 تزیزی، اوس دے پوره کید و نکي خواهش د پاره د یولو دے بل جهان ضرورت
 دے چه هغه پوره دیر وسیع اولو دے وی او دانسان د فطری خواهش د
 جنت په شکل کین پوره شی، لا خوف علیهم ولا هم یحزنون رسوره
 البقره آیه ۶۴ نه به (په جنت کین) د چاغم وی او نه به دویرے اندیشنه
 و لکم فیها ما تشئونی انفسکم و لکم فیها ما تداعون سورة حم
 السجد آیه ۳۱ رتا سوکاملو انسانانو له پاره به په جنت کین هغه خیزونه
 وی کوم چه ستا سوزر، غواری یا دے تا سو په بنگاده اغواری هلته
 په خوانی وی لود اوتوب به نه وی، صحت، غذا به وی او مرض او محتاجی به
 نه وی، دے خبر ورسره قیامت او جنت خوعقلا ثابت شو مگر په دے
 بنیاد دوزخ د دے ثابت پدی چه دا د جنت ضد دے او معرف الاشیاء
 یا ضد ادها، هرکیز په خپل ضد پیژندے نشی، شپه هله پیژندے نشی چه

دوخ پیژنی، سپین به هله پیژندې نشی چه تورا پیژنی گرم به هله
 پیژندے شی چه بیخ پیژنی په دے قاعده دوزخ هم ضروری شو چه هغه
 نه بدان یعنی د نیکانو ضد مجرمان لار شی، جنت به همیشه وی بتول
 آرام او راحت به وی دوزخ به هم همیشه وی، بتوله بے آرامی او تکلیف
 به وی د الله د انصاف تقاضا ده چه بتول جنت ته نه بوی نوجهنم
 حکه ضروری شو، کوم قوم چه د جنت اقراری دے هغه دوزخ هم منی
 دے کینه خه اشکال نشنه، حکه چه جنت او دوزخ د دنیاوی عملونو نتیجه
 ده د نیا کین بنه او بد عملونه او خلق و ونو قیامت کین هم د دے نتیجه
 په دغی فرق پکار وه چه د الله تعالی انصاف او عدل پوره بنگاره شی

د قیامت او مجازات اعمال لسم دلیل

د بشر اصلاح د نیا بتول قومونه دایه خوبنوی چه هغه د خدای
 او نذ بنیاد موصوف ضائع کوی چه انسان ژرند په اطمینان امن او خوشحال
 کین تیر شی هر پر دے اوانه هر قوم په هر دور کینه د بشری اصلاح د پاد
 انتظامونه کړیدی مختلفه ادارے جو په کړی مگر زه پوره اصلاح نشو
 د اصلاح عقلی اسباب در دے دے

- ۱) تعلیم
 - ۲) قانون حکومت
 - ۳) او عقیده د مجازات اعمال
- په تعلیم خود نیک و بد عمل نه واقفیت راشی لیکن د عمل کولو باعث
 کیدے نشی،

دویم سبب قانون هم په اصلاح بشری کین پوره کامیاب نشو حکه چه
 جرمونه روح کوی تزکومه چه روح کین پاکیزگی او انقلاب نه وی را غلبه
 نو د جرمونو سلسله نه ختمیوی قانون په دے د جهو مجرم تر په سزا و
 کولو کین پوره کامیاب نه دے، هرکله کینه د قانون حکومت نشی کید
 په غیر علا تو کین نه قانون نشته او نه حکومت، کچونه قانون او

حکومت وی نوبیا هم مجرمان دا سے خائے او دل سے وخت کنی جرم
کوی چه هلته خوک گواہ نه روی په ده بنا هغه د سزانه بیج شی او د
اصلاح کارنا مکمله پاتے شی،

بعضه خائے کنی گواہ خووی لیکن ربنیتیا گواهی نه کوی د۔

بعضه خائے کنی گواہ کواهی کول غواهی مگر د مدعی علیه له اریخه هغه
ته خه مالی لالچ یا ویره ورکول هغه د گواهی نه بند کوی،

بعضه خائے کنی ربنیتیا گواهی اشی لیکن د مخالف فریق د وکیل په جرحه
دغه گواهی مستکو که اری اثره شی، او مجرم د سزانه بیج پاتے شی،

کچرے جرح سره هم گواهی صحیح ثابته شی نو فیصله د حج په لاس کنی
ده هغه غلط هم کولے شی بالخصوص هغه وخت چه په زریه کنی ترس

رحم او خدا ترسی تروی، نورشوت او سفارش فیصله په بل مخ واری او کج
سزانه بیج شی،

کچرے سزاواؤ کولے شی نو هغه به د جرم په جوړ هویره سخته نه وی خوک
چه جرم سخت وی، دا شیون نه چه وی نو قانون جرمونه نشی بند کولے

همدغه وجه ده چه قانون او سزاگانے خورشته مگر جرمونه نه زیاتیروی
او قیدیان ربندیان م ورخ په ورخ دیماد دیریزی، بنا په ده اصلاح

بشری کار د زره ر ضیم نه دا هغه شروع کول پکار دی چه اول خود کج
انسی او بیباکه اشی نو د سزانه د بیج نشی، د دے صورت دا دے چه

په زره او صبر کچرے د مجازات اعمال، او قیامت دا هغه پخه عقیده ده
چه هغه نه سر یسره دا فکر پیدا شی چه هر گناه او حق تلفی کول خپل

خان په آخرت کنی تباه کول دی او د خور و خور فانی فائدو په بدل کنی د
آخرت هغه دانسی فائدے بیلا دی چه دیو عقلمند سرک کار نه دے

دا هغه عقیده ده کولے چه غله او داکوان (عرب د جاهلیت) فریب

خوک جوړ کول او د دے عقیده د پوځ والی په وجه د هغوی زرو نه او
په ماغونو دا هغه روینا نه شو چه د هغوی نه د جرمونو، ظلم او حق تلفی

نور نشان ورک شو د بشری اصلاح همداغه یو کچر په نخه ده کولے چه د
کچر یو او مشاهدو په بنیاد خپلواصلی اثراتو نه د بنیا واقف کړه هم

دغه یوه ادا نه چه د بشر مکمل اصلاح پر کیدے شی، هغه ده د
مجازات اعمال، اقامت پخه عقیده او دارنگ قیامت او مجازات

اعمال عقلا تا به بشر

د قیامت او مجازات یو لسم دلیل

انسان د کائناتو یو قیمتی جرم دے خور غم او ژوند دے لندا دے آسمان
نرمکه او غرونه د دیرے مود دے را هغه دی لیکن د انسان ژوند لکه د

لیس دمرگ په یو چپه ختم شی لکه د چا کور کچر چه د خاوره لوڅه وی،
او د سرور و هم نو خاورین په زر تر زره ختم شی او دغه قیمتی د سرو

لوڅه په دیر موده پاتے وی خکه چه قیمتی خیز خوک خان نه نه لریه
کوی، دغه نه معلومیزی، چه د قیمتی انسان سره مناسب بل قیمتی

اورد ژوند دے کوم کنی چه ده ته به د عملو نو په له ملا ویزی او دا به
تا بتول غوازی چه د حسپسو شیونو په مقابل کنی د قیمتی انسان غم

د هم دیر زیات وی ورا د الدار الاخره لیه الحیوان، د انسان اصلی
ژوند د آخرت دے، چه دے قاعدے پنا شو د فرق د حسپس اڈنه

او د قیمتی اصلی پوره بشکاره شی، دغه دے قیامت دغه دے مجازات
اعمال او دغه دے آخرت به

ده مجازات او قیامت دو لسم دلیل د نوی ساتین
د اکتر خزاندا لیکي، چه د نوی دنوا په جوړ کړ انسان شخصیت په

د دے خیزو نو په کار کیزی: (۱) نیت (۲) قول (۳) فعل

را نیت د انسانی نفس لاندے پر شعور کن محفوظ دے چه هغه يو
 خيال هيركهي خوب كبن ئے اگوري او بيا ورنه را يا د شي .
 ۲) او قول د هوا په چپو كچې محفوظ دے چه په ريدي يائي نظام بوخوا
 بل خوا نه و لے را ابر و لے شي ددے رفتار په يو سيكنه كبن يولاك
 او شپك اتيا زره (۱۸۶۰۰۰) ميله دے ، ټول احوال په فضا كبن محفوظ دي
 خو يو بل سره كچې وچي داسے آله لاندے پيدا كومه چه د يو بل نه را بيل
 كوي كيدے شي چه ر ستو پيدا شي ، په خلاف دريډ يائي نظام نه چه
 په اوكدالي دريډ يو ستن په مختلفو لاندو نورو بوا برو لوسره مختلفو
 خايونونه آوازونه را كاري او يو بل سره كچې وچيزي نه خكه چه د كو
 چه په اوبد والي كبن بيلے دي دغه رنگ هر فعل په فضا كبن بو حرارت
 پريزي چه په نزد دے وخت كبن په نوي علمونو معلو مو لے شي ، ليكن
 په ډير وخت تيريد و سره داسے آله لاندے نه ده ايجاد چه
 هغه د فضا نه بيرته را واخلې كيدے شي چه ر ستو داسے آله هم پيدا شي
 دے تقريبنه د اخرت وجود درست ثابتيزي چه په هغه كبن د نيت
 قول او فعل (چه محفوظ دي) نتيجه مرتبه شي ،
 دے نه علاوه د ما هر ين ارضياتو د تحقيق مطابق د زكے په خيسته
 كبن ديارلس سوه (۱۳۰۰) درجه كرمه شته حالانكه داو بويشو لوه پاره
 سل درجه كرمي كافي ده . ددے نه علاوه هر كال د زمكے نه په نذگونو
 زلزله پيدا كيږي د بعضې پته اگني او د بعضې اڼه لگي داد هغه كرمي
 نتيجه ده كومه چه د زمكے په خيسته كبن پرته ده ادا ټول او د سمندار
 دا بو تر مخو لے ددے خبره دليل دے چه جهنم د زمكے او سمندار د
 لاندے اودا ټول د جهنم اثرات دي .

د قیامت تفصیلات

د قیامت کیفیت | د قیامت حقیقت دوه خیزونه را يو د دے
 جهان ورا ټول او د بل جهان را خرت جوړ
 داداره الله دود يو كوسه تړلي دي ، اول ټوكل تخريب د پاره دي او
 دويم ټوكل د تعمير د پاره دي تخريب په حقيقت كبن د د نيامرگ دے
 نامر عادت دا دے ، چه مرگ نه ورا نيدے هه مرض اورغ وي هغه
 چه په علاج بڼه نشي نودغه رغ د طبيبانو په خيال كبن لا علاج او
 هلاك وي ، نو هغه رنخور تر هلاك شي ، ټول انسانان مجموعه يو
 جسم اگنره هر كله چه هغه رنخور شي نو ددے قاعدے مطابق علاج
 ئے كولے شي كه علاج ئے ممكن نه وي نو لا علاج شي او هلاكت نه نيزدے
 شي او بيا د الله قانون د هلاكت په ده ناند شي او هلاك شي ، د
 نسان د پاره نود ټول كائنات خادمان دي هر كله چه انسان نوي نو
 ياد دے ټولو نودو كائناتو هېڅ ضرورت پاتے نشونو خكه د انسان هلا
 كته د ټول كائنات ا تر لے شي او هلاك شي نو دغه قیامت دے
 ددے نه ورا نندے حالت د د نيا ددے مرض موت اگنره چه د شريعت
 په اصطلاح كبن دے ته ا شرایط الساعة يا د قیامت نشانے وي لے شي كه
 چه يو سړي كبن د مرگ نه ورا نندے د مرگ نښانے ښكاره شي تر مرگه
 بړه شان وقفه وي دا خو وركولے انسان دے خود ټول عالم د مرگ
 حالت خكه مختلف دے چه دا د يو انسان په نسبت ډير لوئے شے دے
 نو دده د مرگ او نښو د مرگ كبن به ډيره وقفه وي ددے نښه د
 مرگ علامت كبري دي كورے چه شريعت ښودلي دي .

عالمی مرض موت یا قیامت نینے

د خلقو ایمان او هغه سہا تری ضروری خیزونه عالم د پارہ لکہ
 د ژوندکو روح مثال لوی، دے کن چہ ثومره کموت راجی هومره عالمی
 صحت د پارہ مرض دے د امرض چہ عالمگیر شکل اختیار کمری نودا
 بہد عالم هلاکت او د قیامت د پارہ بہ غتے نینے وی اودے ر نثر تبه
 مھلک وسیع شی لکہ چہ احادیثو کنی دی :-

(۱) د ابن مسعود رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت ہے چہ قیامت بہ پہ شریرو
 انسانا نواقعی دی (مسلم شریف)

(۲) حضرت انس رضی اللہ عنہ و حضور صلی اللہ علیہ وسلم بہ نقل کوی چہ خور
 پورے اللہ اللہ و کونکی مؤمنان دی، نو قیامت بہ نہ قائمی دی،

(۳) حضرت حذیفہ رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت شریف نقل کرے دے چہ قیامت
 بہ نہ هغه نہ قائمی دی خور پورے چہ د دنیا اقتدار د بدترینو خلقو لاس
 کنی رانشی رترمذی شریف)

د احادیث بنائی چہ هر کله بدی عالمگیره ندوی نو قیامت بہ نہ کیری او دا
 د هلاکت عالم نینہ ده او کچرے لہذا ایماندا خلق پاتے وی نو یہ مسلم
 کنی د حضرت عائشہ رضی اللہ عنہا روایت مطابق اللہ بہ دیر بنا نسته هو ارا لیزی
 او دے بہ د مؤمنانو د حورنہ قبض کمری او قیامت بہ یوازے بہ بد خلقو
 قائم شی بنا پہ دے قیامت قائم لو کنی پورپ چہ اہم کردار ادا کریدے
 ددوی تو لو علومونو ایمانی عقیدے او ایمانی عملو زخم کوی دیلونہ
 دادی :-

د امریکہ د ہم جنسیت پرستانو فیض د لواطت د حامیانو دا پنجم
 د رپورٹ دروز نامہ جنگ ۲۰ اپریل ۱۹۶۶ سنہ کنی روح دے، پہ مطابق دامیکہ
 فوج کنی یو کور او یا لکہ (۱۹۶۰) ہم جنسیت پرستان یعنی لواطت

کوونکی دی او د امریکہ پہ عامو خلقو کنی هر خوروم سہ پہ لواطت
 کینے بوخت دے :-

یوازے پہ برطانیہ کنی خوارس لکہ (۱۳۰۰) هغه حرامیان وارہ دی
 د کو موخمر ونہ چہ شپا رس یا اولس کالہ دے :-

هر کال د حرامیانو ورو پیدا نش او یازرہ دے د حمل غور د لو او د
 پیدا نش بند و نونہ علاوہ دی او سطا هر خوار لسم کس حرامی وی سنہ
 د رپورٹ مطابق پہ سلو کنی نوی امریکنیا پہ زنا کنی او او یا پہ سلو کنی

پہ لواطت بوخت دی، ددوی اندازہ ده چہ سنہ پورے بہ هر پنجم
 پیچے حوامی وی د رپورٹ د ترجمان اسلام ۴۴ مئی سنہ ۱۹۶۶) مغربی

تہذیب چہ کومہ خونریزی کویده پہ هغه ورا ندینے جنگ عظیم
 موجوده جنگونہ او ایتمی د سلع استعما لوی، د خداکے او دا خلا
 نہ انکار دے سو داو شراب ددوی د ژوند یوغتہ بر بنہ ده پہ ریدکا تو

او اخبار د نو دروغ خبرے خورول دکامیاب سیاست نینہ کتھے شی
 او تعجب دادے چہ د اگنا هم نشی گنہ لے، لکہ انگلستان او کنیدا چہ د
 لاسونو پہ پر قار کنی د لواطت د جواز قانون پاس کرو،

د شیلی پوک

د جمعے پہ ورخ بہ د سرافیل فرینتے پہ ذریعہ شیلی
 پوک وھلے شی پہ دے کینے بہ د جلالی تجلود و ممره

زیات طاقت وی چہ د هغه خدائی اثر نہ بہ دا بتول عالم درے و رہے شی

دا پوکل بہ پہ حقیقت کنی د اللہ د مسمیت د صفت مظہری چہ هغه نہ
 بہ پہ هر چیز برنی او کوننی، باندے موت او فنا طاری شی، د قرآن بیان
 وَ نَبِّحْ فِي السَّمَوَاتِ فَاصْوِقْ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ؛ شیلی بہ ا پوکل شی نو د آسمان
 وَ مَنْ فِي الْأَرْضِ الْأَمَّا شَاءَ اللَّهُ مَسُورَةٌ؛ اوزکے کائنات بہ هلاک شی
 زم آیت ۶۷

سوا دهنو چہ اللہ نے ہلاکول تہ غواہی :

دہلاکت نہ داخیزونہ مستثنی دی رادد وزخ کارکونکی ضربتے رس
حبت اود ہنہ حورے غلمان حکہ چہ ددوی، پیدائش د بقا د بارہ
دے فنا د پارہ نہ دے، (۳) خلود مقر بے فریبے (۴) اومد ثورات
الامرا کومونہ چہ کارا غستل وی، د شہیدانود حونہ چہ ہغوی سرہ
ہمیشہ ژوند و عودہ دہ، ر بد و السافرہ فی امور الاخرہ اکین - د
مستثنیات د حدیثونہ ثابت کیری، ہم پہ دے کتاب کن د بیہقی
پہ روایت دمقائل منقول دی چہ د شیلی د دائرے فراخی
د آسمانونو اود زمکو د فراخی برابر دہ

دویم پوکل

قرآن شریف کن دی رکنم نفع فیہا اُخری فاذا ہل
قیام ینظرون ہ سورۃ الزمر ایت ۷۵

دو بارہ شیلی پوک و ہلو سرہ بہ مرہ انسانان او حیوانات بتول
ژوندی شی ہم دا د ابن عباس رضی اللہ نہ پہ بدورالسافرہ کن منقول
دی، طبرانی مقدم رض نہ پہ حسن سند نقل کیری چہ د بچی نہ تر بوم
پہ تول را ژوندی شی، کوم حمل چہ د وخت نہ ویا نندہ غورزید
وی کچرے د ہنہ اندامونہ پورہ وی اوسا ہ پکن داغلی وی، نوژوند
کولے بہ شی کہ داسے نہ وی نونہ بہ شی ژوندے کولے، د بتولوبہ
درے دیرش کالہ وی،

د پوکل بہ د اللہ د "محمی" صفت مظهر وی، د قرآن د ذکر شوی، د
آیت ترجمہ دادہ چہ د دویم بارہ بہ، شیلی پوک و ہل شی نونہ
صری بہ ولار وی او کوری بہ (پہ دوار و پوک و ہلو کن بہ د خلوینتی
وقفہ وی، د بخاری) پہ دے خلویشتو کالو کن بہ خلوینت ورخے دے
نہ د چکہ سپیناؤ بو باران کیزی چہ د مر و پہ خاورین قالب بہ ورین

اودا بہ پہ انسانی شکونو کن بدلی پری، پہ بدورالسافرہ کن د ابو الشیح د
روایت مطابق پہ شیلی کن د بتولوبو حونو بہ شہر سوری دی ہنہ
کن بہ د غدر حونہ وی پہ پوک و ہلو بہ بتول خیلو خیلو قالبونو،
راوا لوزی او پکن بہ داخل شی، د بدن د ڈر و جمع کولو عمل بہ دزلزلے
پہ ذریعہ وی، لکہ قرآن وائی ران زلزلة الساعة شئی عظیمہ
د سورة الحج ایت علی ہرکله چہ ڈر نہ د کالبوت شکل پخلہ یا د
مدبرات الامرہ فریبنتو پہ ذریعہ جو رہی، نوعرش بہ ہنہ سپین
آپ حیات خلوینتو ورخو پورے پیر و کیری،

پہ دے بہ دغہ خاورین قالب د کالبوت پہ غوہنیں قالب (د کالبوت کن) بدل
شی، اویا بہ دا ہچرے نہ بدلی پری او نہ فنا کیری، د انسان بوجہ و جو
درماء القناع اودر کے د اوبونہ وو، اودا وجود بہ درماء الحیات او
دعرش د اوبونہ وی،

او ابوہریرہ رضی اللہ د حضور علیہ السلام نہ نقل کیری دے چہ دے تہ
(د ماء الحیات) حضور علیہ السلام فرمایلی دی، پہ دویم پوک بہ
دغہ تیار و قالبونو (د کالبوتونو) کن د حونہ منتقل شی اور حونہ بہ راپاسی

د پوک و حکمت بیان

د دنیا نظام پہ مادی اسبابوروان دے، نو پہ دنیا کن پیدا کیدل ہم
پہ واروری، اومرک ہم، نہ بتول خلق یوحائے پیدا کیری او نہ تول
خلق یوحائے مری، بلکہ پیدا و بست اومرک کیدل پہ واروار اوروری،
لیکن د آخرت جہان د معنویا توار د جلال اود تدارت جہان دے دے تہ
عالم د فعیات ر پہ یوخل فوراً ہم وکیلے شی، نو د دنیا بتول الہی
اور انسانی آبادی بہ پہ یوخل ختم کیری، اور پہ دویم حل پوک و ہلو
باندے بہ پہ یوخل سمداستی بتول مری را ژوندی شی، لکہ چہ فوج پہ

پہ یوشیلی جمع کیری اوپہ یو خود بیزی، انسان پہ رومی ژوند
رد نیابن دمور پہ خیمتہ د بنیاد صود قابونور کالبونور (برابز کولو
کار رمد بترات الامر، فرشتونوز وغستواو دغه رنگ روح قبض
کول اوسره کول مے هم ددغه فرشتو پہ ذریعہ کول

وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوْا اَيْدِيْهِمْ : فرشتے ذروح قبض کولو د پارہ لاس
قُلْ يَتَوَكَّلْ عَلَىٰ مَلِكِ الْمَوْتِ الَّذِي ذُوُّوْا يَهْ : تہ اووا یہ چه ستا سوروح
وَكُلُّ بِكُمْ (سورہ السجدہ آیت ۷) : هغه فرشتے قبض کوی کوے چترتاسو
مقرر دی

دے آیتونو پہ صوجب د فرشتو پہ ذریعہ پہ د نیابن الله تعالیٰ انتظام
د ژوند اوسرگ اچلو لو، دے نہ د الله تعالیٰ احتیاج او کمزوری نہ بلکہ
خپله باد شاہی بنکاره کول وو، دواپه پوک وهل به حضرت اسرا قیل
علیہ السلام کوی حکم چه در اسجدوا الا دم، د تقاضا مطابق د مکی
قولونو خادمانه حیثیت پوره بنکاره شی، تردے پورے چه جنت اودوزخ
پورے قول انتظام اوجدمت د انسانو به فرشتے کوی، د جہنم انتظام
فرشتے چلوی او جنت کین د اسلام اچولو فرض به هم د فرشتو پہ سپرد
وی قرآن کین ذکر دی، پہ رومی پوک وهل به الله تعالیٰ تجلی د امانت
په کانا توور غور زوی اور په دویم پوک وهلوسه به د احیاء و ممرو
ور غور زولے شی، دورا نولو پہ پوک وهلوکین به هم نظر اوباقاعدک دی
شروع به د علویانو ر آسمانوی نه کیری، لکه اذ السماء انشقت
(الانشقاق آیت ۱) وکومر تشقق السماء، بنائی چا آسمان به مات کد
شی کومر چه د دنیا چت دے دغه رنگ اذ الشمس کورت ه و اذ
النجوم انکد کت (التکویر آیت ۱) په مطابق دکا نانو رو بنا نہ
قول تسم ستوری به بیکاره او ختم کریشی رواذ البحار تجرت، سورہ

الانفطار آیت ۱۷ اور اذ البحار سجرت سورہ التکویر آیت ۱۷ په
مطابق بتوے خوبرے او ترخے او به به یوحائے کریشی او په گرمی سره
به ختم کریشی ددغه گرمی نه به په او واورا لگی بیا به غرونه په گرد
او غبار کین بدل کریشی زمکه به خورده کریشی، لکه قرآن فرمائی، وَاذْ
الْبِحَارُ نَسْفَتْ رَوْبُسْتِ الْبِحَالِ بَسَاءً فَكَانَتْ هَبَاءً مُّثْبِتًا ه سورہ
الواقعه آیت ۷۷ غرونه به والوزولے شی، اودره ذره به کریشی او تر به
خور وور گرد وغبار جوړ شی، بیا به دویم پوک وهلونه د تعمیر انتظام
کیری اوسری قول به را ژوندی شی اود الله په محبتن به په قطارونو کین
ا دریری،

دمحشرنر مکہ

دمحشرنر مکہ به، د دنیا د نر مکہ نه بکله وی،
يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ) په دغه ورخ به د دنیا د نر مکہ
نه بکله کبه شی دویم داچه صفات به تے بدل شی اودریم داچه یوار به تے
صفات بدل شی اوبل وار به تے ذات بدل شی، غوره قول دادے چه
صرف صفات به تی بدل شی، د بخاری اومسلم شریف کین د سهل بن سعد
نمرفوع حدیث را غلے دے، يُحْشَرُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْجُلِهِمْ بِيضَاءٍ
عَفْرَاءٍ كَقَرْمَةِ النَّعِيِّ لَيْسَ فِيهَا عِلْمٌ لِأَحَدٍ، او په صحیحینو کین د ابوسعید
خدری رضی الله نمرفوع حدیث را غلے دے،
تَكُونُ الْأَرْضُ حُبْرَةً وَاحِدَةً) معنی شه دادا چه خلق به په داسے زمکه
را پاسولے شی، چه سپینه غنم، لکه به وی لکه دمیدے د دومی پشان
چه په دے به هخ قسم نینه نه وی، د ابوسعید د حدیث ترجمه دادا که
چه دازمکه به د یوم دومی په شان وی، بعضه روایتونو کین چه د چاندی
ذکر دے، نو د هغه مطلب صرف سپینوالے د چاندی پشان دے،

بیهقی کتب دابن مسعود رضی اللہ عنہ بہ صحیح سند الفاظ نقل دی،
 تَبْدَلُ الْأَرْضَ عَنْ أََرْضِهَا كَأَنَّهَا فِضَّةٌ، یعنی دُنْ نِیاز مکہ بہ پہ دا سے نہ مکہ
 بدلہ شی چر لکہ دچاندی بہ سپینہ وی، ابن جریر د زید بن ثابت
 نہ مرفوعاً حدیث نقل کریدے۔
 إِنَّهَا تَكُونُ يَوْمَئِذٍ بَيْضًا مِثْلَ الْفِضَّةِ، داز مکہ بہ پہ دغہ درخ لکہ د
 چاندی سپینہ وی دغہ نہ معلومین چغورہ قول د صفا تو بد لید و دے۔

دمؤمن خوراک خبناک

پہ میدان حشر کین بہ نہ مکہ دیک یک پشان وی او مؤمنان بہ دے نہ
 خوراک کوی، بدور الشافریہ ص ۱۱۱ کین منقول دی، چہ مؤمنان بہ د
 خپلو قدامونولہ طرفہ دغہ نہ مکہ نہ خوراک کوی، او دگوشر ہغہ او بہ پہ
 شکی کوی چہ د پیونہ سپین، وارے نہ بیخے او د شاتو نہ خورے وی،
 حافظ بن حجر فرمائی، دادے دیارہ چہ مؤمن تہ د حشر پہ او بردہ
 مودہ کین دلورے، تندے خہ تکلیف نہ وی، بدور السافریہ ص ۱۱۱ کین د
 طبرانی معجم اوسط نہ مرفوعاً حدیث منقول دے، چہ د عرش دلالت
 بہ د اللہ لہ طرفہ بود ستر خوان خورشی، چہ پہ دے نعمتو نہ او د خوراک
 خبناک دا سے خیزو نہ او میوے وی، چہ چاہ نہ وی لیدی، نہ بہ تی پہا
 خیال کین راغلی وی خویہ دغہ خوراجہ بانداے بہ روژ تیان مسلمانان
 خوراک کوی د هغوی پیژندگی بہ دا وی چہ د هغوی د خلونہ بہ دمشکو
 او د کسٹوری د خوشبو نیو د کوزے خیزی،

بیان د حوض کوثر

قرآن فرمائی، اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ، ابن عباس رضی اللہ عنہما چہ دغہ
 حوض کوثر مراد دے، پہ میدان حشر کین بہ دھر پیغبر د هغہ د امت
 پہ جوہر حوض وی او پہ هغے کین د حضور، علیہ السلام حوض دینولونہ

لوئے وی، دامضمون ترمذی شریف کین د سمرہ رضی اللہ عنہہ د مرفوع
 حدیث پہ صورت کین داخل دے، د حضور علیہ السلام حوض کوثر
 پہ میدان حشر کین کیدل د شیر پنجو سورہی حصا بہ ونہ نقل دے چہ پہ
 هغے کین خلور خلفاء کرام رضی اللہ عنہم عشرہ مبشرہ هغے دی، پہ ظا ہر بہ
 هغہ حوض خلور گتیز وی، او خلور وارہ غا پے بہ پے یواننا ازہ وی
 چہ خلور وارہ بہ یوازے یوازے د یو یومیاشت پہ منزل او بردے وی
 د هغے لویتے او کلا سونہ بہ د آسمان د ستور د شیر نہ هغے نیاتے وی
 خود هغہ ستور کوم چہ موزن او عواموتہ پہ نظر بنکاری د او بورنگ بہ
 د پیو پشان سپین د شاتو نہ زیات خوراک او د وارڈ نہ بہ بیخے وی دا
 بہ هغہ خلق خبئی کوم چہ د مؤمن نہ علاوہ د سنت نبوی نابعدار
 وی، بدعتیا نونہ بہ دگے و رکولے او دے نہ بہ لرے کولے شی دا بدعت
 لکہ د خوارجو، روافضو او معتزلہ و اعتقادی وی او کہ عملی وی، ظالمان
 بہ ہم دے نہ شرے شی دا بتول، و آیات د حدیثو د بدور السافریہ ص ۱۱۱
 نہ ترمذی اکٹے شی، حوض کوثر پہ حقیقت کین د سنت نبوی یا د کتاب
 او سنت جسمانی صورت دے چہ دے نہ بہ یوازے پہ کتاب او سنت عمل
 کوونکی فائدہ اگتے شی حکم چہ آخرت کین بتول اعمال بہ جسمانی صورت
 اختیار ہی بد عملونہ بہ د مضر شیونوار نیک عملونہ بہ د فائدہ مند شیونوار
 صورتونہ اختیار وی،

عمل نامے

پہ قرآن کریم کین ذکر دے

كَامَّا مَنَ أُولَئِكَ كِتَابًا بِمِثْلِهِ فَسَوْفَ: چا تہ چہ پہ بنی لاس عملنا مہ
 يَحْسَبُ حَسَابًا يَسِيرًا وَيُنْقَلِبُ إِلَىٰ وَرَكْرِ يَشِي نَوْهَغَ بِهٖ آسَانَ حَسَابِ
 أَهْلِهِ مَسْرُورًا ○ دَامَا: ورکوی او پہ خوشحالی بہ جنت کین بچل

مَنْ أُوْنِي كِتَابَهُ وَرَأَى ظَهْرَهُ فَسَوَى: اهل وعیال تہ را اُرسی او چاہتہ
یَدْعُوا كِبْرًا أَوْ يَصَلِّي سَعِيرًا سورة: چہ دے سالہ طرفہ عملنامہ ور
الانشقاق آیت ۳۷) کہے شی نو ہغہ بہ ہلاکت ہلاکت چغہ وھی
او پہ دور ز کبہ بہ اغور زیری:

فَأَمَّا مَنْ أُوْنِي كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ: چاہتہ چہ بہ نبی لاس عمل نامہ
هَذَا وَمُرُقَاتُ أَفَّا كِتَابِيَةَ إِنِّي كَلَمْتُ أَتَى: ور کہے شی، نو ہغہ بہ دوشما
مَلَقَ حِسَابِيَهُ: نہ نوردتہ بنائی چہ اگوری خما عمل نامہ خما پہ دنیا
یقین ووجہ پہ دے ورخ بہ اللہ تعالیٰ سر لا خما ملاقات وی:

رسورہ الحاقۃ آیت ۳۹

وَأَمَّا مَنْ أُوْنِي كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ: اوچا تہ چہ پہ چپ لاس کبہ عملنامہ
يَلْبِسُنِي لَمَّ أُوْتِرَ كِتَابِيَةَ سورة: ور کہی شی نو ہغہ بہ افسوس کوی
الحاقۃ آیت ۳۷) چہ دا عملنامہ خوما تہ نہ دے واکرے شوس،
إِقْرَأْ كِتَابَكَ كَفَىٰ بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ: ہر کس تہ بہ دے خدائے تعالیٰ حکم
حَسْبَابًا رَبِّيَ اسْمَاءُ بِلِآئِهِ عَسَىٰ: وی چہ خپلہ عملنامہ اگولہ او تہ
پخپلہ دخیل حساب لہ پارہ کافی تہ:

بدور السافرا صکتا تا ۱۰۹) کبہ دآحادیثو پہ بنیاد بیان کہے شوے دے
چہ تولے عملنامے بہ دلوچ محفوظ نہ عرش تہ را ورے شی کوم بہ چہ پہ دغہ
ورخ میدان محشر کبہ وی او جمع بہ کہی شی نوالہ تعالیٰ بہ بیاد خاص ہوا
پہ ذریعہ ہر کس تہ خپلہ خپلہ عمل نامہ دہغہ دعمل پہ مناسب لاس کبہ
ور کہی او دہرے عملنامے رومی الفاظ اِقْرَأْ كِتَابَكَ بہ ددہ اودرہ
دے پلار نو م سر آواز کولے شی او حکم بہ ور تہ کولے شی دا عمل نامہ بہ
لوسنی او نالوسنی بول لوسنے شی، پہ دے وجہ حدیث شریف کبہ دی چہ
د اولاد ہنہ نو موثر بندہ شی، چہ دچا نسب ثابت نہ وی نو ہغہ بہ دے

د مور پہ نوم بظہ شی، داد عقل خلاف نہ دے چہ نالوسنی بہ ہم خپلہ
عملنامہ لو بستے شی، کوم علم چہ خدائے پاک دآ ستاد پہ ذریعہ بندے
شی، ہغہ بغیرا ستاد ہا پہ الہامی طریقہ ہم بندے شی لکہ دا نبیا وعلیم
السلام علوم اور حیوانا نو علوم لکہ دجولا د خپلے جالے جوہر ووعلم، دشا تو
د محبتی دخیل کبہن جوہر ووعلم میں روتہ داجتماعی امور و علم کوم چہ
پہ علم حیوانات کبہ بیان شویدی، دے زمانہ کبہ نہ نہ تہ دپر سید لو
حروفو پہ ذریعہ تعلیم ور کولے شی ما پہ مشرق پاکستان کبہ پخپلہ لیدائی

گواہی

ا- دانبیاء علیہم السلام او دعلماء کرام گواہی

دجرم تا بتولود پارہ د مضبوطا و اعتباری خلفتو گواہی ضروری وی
انسانا نو دتولو نہ تو وجہ دانبیاء علیہم السلام پہ ذریعہ حق خبرے
او دخدائے تعالیٰ حکم و رسیدنی دی پہ دا سے خلقو بہ پخپلہ پیغبران
علیہم السلام گواہان جوہر زیری او کج رہ دا د پیغبران و انوار ثانور علم کوا
دسولوی وی نو ہم دوی بہ پر گواہان جوہر زیری، قرآن کریم فرمائی
وَجَاءِي بِالنَّبِيِّنَ وَالشَّاهِدِ اءِ اَوْرَ كَيْفِ اِذَا جُنَّا مِنْ كُلِّ اَمَةٍ بِشَهِيدٍ
وَجُنَّا بِكَ عَلَيَّ هُوَ لاءِ شَهِيدًا ارساء آیت عنک

۲- دکرام کا تیسنو گواہی،

دویم داچہ داحکام و خدائے نہ دانسانا نو خلاف کول او نہ کول
بہ خشکہ بشکارا کولے شی، پہ دے بہ درے قسمہ گواہی پیش کولے شی
دا دکر اما کا تبین گواہی کولے چہ بیگناہ فر بننے دی ربکوم یقوم الا شہاد
ای الملئکة، او اذ ایتلقى المتلقین عن الیمین وعن الشمال
قَعِيدٌ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ

جَاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ۝ كَوْمِ وَخْتِ چرک انسان
عملونه دوه مراغستونکی فر بنتره را اخلی او کینرا و چپ طرف نه
نایسته وی خه لفظ د خولے نه و توسره شیش لگوونکے تیاروی اوهر
کس به دایسه راخی چه یفر بنتره به فی راوی او دویم به فی گواهی وی، که
دُر مشور په حدیث مرفوع کن دی چه دادوه فر بخت به هم هغه
وی کوموبه چه نیکی او بدی لیکله به

۳- د اندامونو گواهی

کوماند امو نوچه عمل کرے وی د هغه به هغوی پخپله هم گواهی کوی
اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رر به موبند دوی په خولو مهر
اَيُّ يَهُمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا ۝ اَلْكَوْا و د دوی لا سونه به موبند
يَكْسِبُونَ ۝ ر سورة يس آية ۴۵ ۝ : سره خبره کوی او د دوی پینه به
هم د هغه عمل گواهی ورکړی کوم چه دوی به کول به

وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرْوْنَ اَنْ تَشْهَدُوْا ۝ او تا سونشی بیج کیده چه به تا سو
عَلَيْكُمْ سَمْعَكُمْ وَلَا اَبْصَارَكُمْ وَلَا ۝ گواهی اگری ستا سو فور و نه سترکه
جُلُوْدَكُمْ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۴۶ ۝ : او خر هغه به

وَقَالُوا الْجُلُوْدُ هِيَ لَمْ تَشْهَدْ ۝ او دوی به خپلو خر منو ته وانی چه تا سو
عَلَيْنَا مَا قَالُوا اَنْطَقْنَا اللّٰهُ الَّذِي ۝ خمو بند خلاف و لے گواهی اگری هغوی
اَنْطَقَ كُلُّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلْقَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ ۝ به وانی چه موبند هغه حد لے گویا نه
قَر اَيُّه دُر جَعُوْنَ رَحْمَ السَّجْدَةِ اَيَّة ۴۷ ۝ : کړو کوم چه هغه گویا نه کرے دے
او هغه تا سو و و چه وار پیدا کړی بی او هغه ته به واپس حتی به

۴- دخاله گواهی

قرآن کریم فرمائی، اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰ اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا ۝ نَنْ رر به موبند دوی په خولو مهر
عَبَّاس رَض د دے، آیت په تفسیر کن فرمائی، زمکه به د انسان د هغه

عمل خبر و د کوی کوم لے چه په دے کرے دے، دا بتول خلو ر نسیمه گواهی
شوے، د پیغمبر انوار فر بنتره علیهم السلام گواهی اعتباری ده حکه چه دواړه
گناه نه پاک دی، نوره دوه گواهی رداندا موبند و د خله هم اعتباری
حکه دی چه د اختلاف عادت دی دوی پخپله خبره نشی کولے الله پاک
بتر خبره را ابا سی لکه خنکه چه دوی به پخپله هم دا بیان کوی نو
والله تعالی نه زیات اعتباری به بل خوک وی،

دا اعتراض غلط دے چه اندامونه او خاله ژ بے زلری نو خبره
به خنکه اگری، حکه چه یو انسان جامید شی، رکیست او تپپ، کین
خبره محفوظ کولے شی، خه وخت چه غواری نو هغه خبره آوری،
نوالله تعالی خوپه طریق اوئی دا لے کولے شی، بله دا چه د الله کار دے ژ بے
نه خبره ابا سی او که پینولا سولونه حکه چه بقول اندامونه د خو بیته
دی اول لے ژ بے نه خبره را و سته اُس د نورو اندامونو د الله پاک
قُدْرَت او طاقت چه ا منلے شی، نو داسه خبر و مملو کن بیا هغ بیس پیش
نه وی، دے نه علاوه د نوزی تحقیق به نبیاد جناداتو او حیوانانو کن د مرتبو
په جوړ ژوند همر شته او گویا هی هم لیکن د انسان نه علاوه د نورو گویا هی

د انسان د غوړ و لونه بیچه د ده
اَيُّوْنَهُ ۝ وَكَانَتْ نَسْلَةً ۝ عَلَيْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ، وَاِنَّ مِنْهَا لَمَنْ يَلْمِظُ
مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ يَسْبِغُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۝ كُلٌّ
قَدْ عَلِمَ صَلْوٰتَهُ وَتَسْبِيحَهُ،

حضور علیه السلام سهه دکانرو او د اوبن خبره په احادیثو کن ثابته
وی دا بتول شیرونه بنائی چه هر خه خبره کولے شی خو فرق دادے
چه د اخویا انسان او ریدے نشی او یا پر پوهیوی نه، خو آخرت کن به
د دے عادت په خلاف او ریدلے شی حکه چه آخرت هم د نا آشنا

شئو نوجهان دے، ہے خوتول ہر خہ اللہ تہ معلوم دی، دکوا ہوا و د
 عملنا موضوعت ہفہ نہ نشتنہ خوبیاہم داسے اللہ دے دیارہ کوی چہ
 بنیاد م تہ پخیلہ خیل عمل لیا دشی او پخیلہ پسخان اقرار اگری او
 گواہان پیر د ثبوت دیارہ پیش کریشی، چہ دانلہ عدل وانصاف بنہ
 واضح شی، حکمہ چہ اقرار او گواہان د مدعی ثابتولو مضبوط دلیلونہ
 دی ہم ہفہ چہ دیرہ اعتباری دی او جرحہ پرخکہ نشی کیدے چہ دوی
 غیر جانب داری لکہ پیغمبران او فریشتہ علیہم السلام، داندامونو
 شہادت یو قسم اقرار دے چہ بتولونہ مضبوط ثبوت دے،
 البتہ د خائے گواہی حکمہ دیرہ اعتباری دے چہ وہا نندے بیان ا شو
 چہ داد اللہ نعل دے او پدے یو شہادت ہم جرحہ نشی کیدے
 حکمہ چہ بنیادی جرحہ دوک دی یو دا چہ گواہی بے اعتبارہ ثابت کریشی
 دلند داسے ہم نشتنہ حکمہ چہ پیغمبران فریشتہ مکان اواندامونہ بتول
 اعتباریان دی د علماء و تصدیق بہ ہم پیغمبران کوی، حکمہ د گواہی
 ہم اعتباری شہو، اودویہ دا چہ دکوا ہا نوجانبنداری ثابت کریشی دتہ
 دا ہم حکمہ نشتنہ، بلکہ چہ انسان سرہ ددوی ہیخ لاندے بانندے
 ہیچر تہ نشی کیدے چہ داسے تیرکون د یو بل سرہ ا لری بکہ داندامونو
 گواہی خوی بتولونہ زیاتہ اعتباری حکمہ دے چہ دا پخیل خان اقرار دے
 دوی بہ پخیلہ ہم پندہ گناہ عذابیری،

د عملونو تول

قرآن فرمائی

وَلَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ: موزن بہ د انصاف تہ دتہ
 فَلَا تَطْلُمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَاِنْ كَانَ مِثْقَالَ رِيحٍ مُّثْقَلَةٍ: پدہ ورخ ابدو بیابہ پدہ چاہم حکم
 حقیقہ مرن خردی ا تہ ناط و گئی بنا خسیبہ نہ وی او کچرے د عمل وقتدار داری

د دے برابر وی ہر جہہ فی موزن نا و لو، اوموزن حساب د بارہ کافی یو
 وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ: (دھیامت پدہ ورخ د عملونو تلک حق دی)
 فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّا ضِيقًا: چہ دچا تولونہ دل نہ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُمَّهُ هَاوِيَةٌ رَسْرَسَةٌ: شو، نو ہغوی بہ زرہ
 القادرہ آہ عتساف پورے کندان کن وی، او دچا تولونہ چہ سپک
 شونو ہفہ لکاؤ نرہ کندہ دکہ:

داسے نور و آیتونو کمز و احادیثو ا و اہل سنت د علماء و اجماع
 سرہ ثابتہ دے چہ عملو، تہ بہ تلیشی، البتہ معتزلہ بتول او سلفو کن
 مجاہد، اعمش او ضحاک داوائی، چہ تلک د عملونو نشتنہ، کوم خائے چہ
 وزن لفظ راشی نو د ہفہ مطلب برابرے او عدل الہی بہ وی پورہ مطلب
 دا چہ اللہ بہ د عمل پدہ برابر (زیلے کھے بہ تہ وی) د ہفہ جوکہ د انصاف
 فیصلہ کوی خودا قول حکمہ غلط مے چہ وزن او میزان پدہ قرآن کنی
 دروند والی او سپکوالی سرہ موصوف دے کہ انصاف مطلب وے
 نو دے سرہ دروند والے او سپکوالے بہ ذکر تہ و وچکہ چہ انصاف دروند
 سپک نشی کیدے نو د چھوٹو رائے داسے صحیح دکہ، چہ دغرتلہ بہ جسمانی
 او حسی وی، معنوی تلہ (انصاف) ترندہ مراد۔ د میزان حتی بہ
 ثبوت کنی د سلمان فارسی رم د امر فوج حدیث دے،

يُوضَعُ الْمِيزَانُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَلَوْ وَضِعَ: تلہ بہ ا درولے شی ہفہ بہ دومر
 فِيهِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ كَوْسَعَهُ: فراخدی کچرے بتول آسمانونہ
 او زمکہ پدہ کنی کینو دے شی نوز پکنی بہ خائے شی،

حافظ بن حجر رحمہ د احادیث د بخاری د آخری حدیث پدہ شرح کنی حاکم
 نہ پدہ روایت د سلمان رحمہ او ابن مردویہ تہ پدہ روایت د عائشہ رحمہ او
 بیہقی تہ پدہ روایت د انس رحمہ او طبرانی نہ پدہ روایت د ابو ہریرہ نفل کینا

او ابن المبارک رحمہ اللہ سے روایت ہے کتاب الزهد ابو القاسم
لسکائی نے کتاب السننہ او آلوسی نے یہ تفسیر سورۃ اعراف بن نقل کو یہی
تلا یہ وہ دہا کہ گنہ

ذو کله کہ کج جمع پہ صیغہ ذکر شی نو
ہفتہ داعمالو بہ اعتبار سرحد نہ چہ اعمال گنہ روی نوجہ اعتباری شوہ
یا مژاد ک جمع د سے نہ تعظیم روی مطلب ہے دا کہ یو دہ خود کوئے
والی پہ وجہ ددہ و پردہ چہ گنہ ورتہ او بیٹے شی لکہ گنہ بت قوم
نوح بن المرسلین حضرت نوح علیہ السلام نے تعظیماً پہ گنہ و پیغمبران
شہر کرو د بعضو رائے دہ چہ تلہ پہ گنہ روی یاد ہر گنہ کپارہ بیلہ
بیلہ تلہ دہ او یاد ہر عمل د پارہ بیلہ بیلہ تلہ دہ خوئے وجہ قول
غور یزد دہ

دموزون لهم بیان

ذچا عملونہ بہ تلہ شی، او دچا بہ نشی
تلہ، تسطانی رح د امام غزالی رح نہ
نقل کریدے چہ ددہ برتولو عملونہ تلہ نشی، او د نور و تولو مکلفو
بہ تلہ شی، ① معصومین د گناہ نہ پاک خلق پیغمبران علیہم السلام
خونغا بہ نذر دے کہیں د مسلمانانو وارہ او بیونی ہم شامل دی،
② بل بتولے خلوار بہ اونوی کو روہ ر..... م۹۰۰۰۰۰ خلق دی، ③ دریم
بتولے د کفارو تللو د پارہ مقابلہ ضروری وی بہ نہ و مہود و وکن د مقابلہ
بد عمل نشہ او پہ دریم کہیں د مقابلہ نیک عمل نشہ دارنگ پہ
آیت فلا نقیم لهم یوم القیامہ ورنما کہیں دا بنکارہ دہ چہ د کفار
عملونہ بہ نشی تلہ لیکن امام بخاری رح د بتولو د پارہ د عملونو تلہ ہم
منی لکہ فرمائی انا اعمال بنی آدم و قولہم یوزن، چہ د بتولو
بنیاد صو قول او عمل بہ تلہ شی، او دا قول حافظ بن حجر او علامہ

آلوسی رحیمہ اللہ ہم غورہ گنہ لے دے نو، فلا نقیم لهم یوم
القیامہ ورنما، کہیں بہ د تول نہ مطلب قدر او مرتبہ وی، یعنی
د قیامت پہ ورحہ دا اللہ پہ نذر د کفارو د عملونو ہیچ قدر او عزت
بہ نہ وی بلہ خبرہ دا چہ امام قرطبی د تول د پارہ اعمال
متضادہ ضروری نہ گنہ د کفارو د نیکی چا بری بہ نشی وی
او د کفر بہ ترخا چا بہرے دروند وی، یا کچرے د کفارو صدقے
او خیر انونہ د عذاب د کیفیت پہ کم والی کہیں مؤثر گنہ لے شی نہ پہ
کیست کہیں کچرے ہفتہ پہ بل چا بری کہیں پرا تہ ہم وی نو د کفارو
گنا ہونو پہ مقابلہ کہیں د دیر کموالی پہ وجہ د کفر چا برے دروند
پاتے شی،

دویم قول د سبکی رح پہ شرح عقائد کہیں امام ما تریدی نہ منقولہ
چہ د کفارو د پارہ بہ د تمیز او فرق معلوم تلو تلو وی پہ ہفتہ د
معلوم لے شی چہ د کو مو کفارو گنا ہونو او کفر زیات دی نو د ہغوی
بہ عذاب ہم سخت دی او د ہغوی پہ نسبت پہ کفارو گناہ کہیں کہ کفایت
بہ د ہغوی نہ لہر شان کم عذاب وی اگر چہ ابدی عذاب کہیں نہ بہ
بتول کا نران شریک وی دا فرق بہ د کیفیت رزیات توالی او کموالی وی
حافظ بن حجر د ابو لہب او ابوطالب د قصو نہ وا دلیل نیو لے د
چہ د کفارو بعضے نیکی د کموالی د سبکی رح د عذاب باعث جوہر ہے
شی، د سورہ مؤمنون د آخر آیت نہ د کفارو د عملونو تلہ ثابت ہیں
وَأَمَّا مَنْ حَقَّ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ الَّذِينَ يَخَسِرُونَ أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ
الَّذِينَ يَخَسِرُونَ أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
خَالِدِينَ فِيهَا وَأُولَئِكَ يَلْعَنُونَ جُوهَهُمْ النَّارُ
بہ نقصان کہیں غور زوی روہ جہنم
دقتہ فیہا کلحون، اَلَمْ تَكُنْ

اَيَّتِي تَشْتَلِي عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا بِرَهْمَنِي مَعْنُوهُ سَوْرَتِي اَوْ حَوْلِي بِهِ
 نَكَّدًا بَوْنٌ ○ رَايَةٌ عَشْرَتَا ۱۵۰ : يَكْنَى وَرَايَةٌ وَي، دَوِي تَهْ بِأَوْ يَجِي
 شَيْ جِهَ آيَاتَا سَوْتَهَ حَمَا آيَتُوْنَهَ وَوَاوَرُوْلَهَ شَوِي جِهَ هَفْتَهَ تَا سَوْدَرُوْعَ كُنُوْلَهَ
 اَخْرَى فَعْرَهَ رَفَكُنْتُمْ بِهَا نَكَّدًا بَوْنٌ، نَهْ كَفَرٌ ثَابِتٌ شَوَاوَدٌ رُوْمِي فَعْرَهَ
 وَاَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِيْنُهُ، نَهْ دَ عَمَلُوْنُو تَوَلُّوْلَ ثَابِتٌ شَوِي

دَمُوْرُوْنُ بِيَان

په میزان کین به خه تلله شی؛ په دسه کین دسه
 قوله دی اول ذابن عباس رضی الله عنہ قول ده
 چه اعراضوا و اجسامونه به جسم جوړ کړیښی او تلله به شی او داسه
 الفاظ رَیْقَلِبُ اللهُ الْأَعْرَاضَ أَجْسَامًا، قَسَطَلَانِي رَجُّ نَقْلَ کړیږدی، او
 بدور السافرة، ص ۳۵۰ اکین د بیهقی د شعب الا بیان دا الفاظ نقل دی
 یُوْتِي بِالْحَسَنِتِ بِأَحْسَنِ صُوْرَةٍ وَیُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ بِأَفْجِرِ صُوْرَةٍ،
 یعنی نیکی به په ښه شکل او بدی به په خراب شکل کین راوړی شی،
 طبیی دمشکوة شریف په شرح کین دسه قول ته تر جمع وړ کړی د ده :
 دویم قول دادسه چه عمل ناه به د عملونو د لزومیت په اعتبار تلله شی
 د ده دلیل حدیث در البطاقة) ده او دامام ترمذی رح و عبد الله
 بن عمرو بن العاص نه نقل کړی ده او ښه رح حسن نه ورته و نیلی دی
 او ابن حبان هم په خپل صحیح کین دا حدیث راوړی ده دسه چه الفاظ د ده
 یُوْتِي بِالسَّيِّئَاتِ وَتَسْبِيْحًا سَجَلًا فَتَوَضَّعُ : یعنی یوکم سل غنبت کتا بونه به
 فِي كَفَّةٍ وَيُوْتِي بِالْبَطَاقَةِ فَتَوَضَّعُ : یوچا بری کین کیښودل شی، او یو
 فِي اُخْرَى فَطَاقَتِ السَّجَلَاتِ وَ : وړکوته پرچه د کاغذ به بل چا بری
 تَقَلَّتِ الْبَطَاقَةُ : ښه کیښودل شی، نو دغه یوکم سل کتا بونه به
 سپک وی او هغه وړکوته پرچه به درنه شی،
 د ده نامام الحرمین تر جمع وړ کړیږدی او و نیلی دی چه دروند والی به د

اجر پداندازی، قرطبی رح هم دا غوره کستر له د کا و ذابن عمیر قول ده
 دریم قول دادسه، چه هم عملونه به تلله شی چه په هغه د ترمذی او
 ابوداود هغه مرفوع حدیثونه دلیل دی او ابن حبان د ده تصحیح
 کړیږدی د حدیث الفاظ دادی :

مَا يُوَضَّعُ فِي الْمِيزَانِ أَحْسَنُ مِنْ خُلُقِ حَسَنِ رِبِّهِ مِيزَانُ كَيْفَ بِهِ ذَبْنَهُ
 خُوْرَهُ، ذَبْنِيَاتٌ خَائِسَةٌ عَمَلٌ بَلْ نَشَى تَلَلَهُ) دسه له حافظ بن حجر
 ترجیح وړ کړی د ده، د عملونو تلل به پخوا د عقل نه لویه خبره کستر له
 شوه لیکن اوس خو په تهر ما میتره د بدن یا د موسم درجه حرارت
 معلومیدل شی، حالا نکه دا عرض دسه، خمون به نزد دسه دوه
 واروا قوالو کین اختلاف نشته، کیدیشی چه په دره وارو طریقو
 (عمل د جسم په شکل، عمل د عمل ناه په شکل او عمل پخپله) دسه
 د باره تلله شی، چه په آخری فیصله کولو کین هغه قسم د شک شبهی
 ظاهری صورت ښکاره نشی،

امام ذهبی رح د علم په فضیلت کین د عمران بن حصین نه د رسول الله
 صلی الله علیه وسلم حدیث نقل کړیږدی چه د علماؤ سیاهی او شهیدانو
 وینه به تلله شی خو د علماؤ سیاهی به در نه دی ربه و السافرة ص ۱۴۱

تَلُوْنِكُ

تَلُوْنِكُ د عملونو به خوگ وی، د مختلفو روایاتو په بنیاد دسه کین خلو قله
 را الله جل مجدده به تلونک وی، دا امام غزالی قول دسه (الدررة الفاضلة
 فی کشف علوم الاخره) او دلیلک د قران د آیت نبول دسه، وَ
 نَضَعُ الْمَوَازِيْنَ الْقَاسِطَةَ، یعنی موږ به اښکوه خان ته الله تعالی نست
 کړی دسه .

د دویم قول دادسه چه تلونک به ملک الموت وی او ویرود آنس بن

مالک نہ دے روایت کرے دے (۳) دے ہم قول داد سے چہ تلوک
بہ آدم علیہ السلام وی پہ معجم صغیر کین طبرانی د ابو هریرة
یہ دے الفاظ نقل کریدے،

يَا دُرَّ قَدْ جَعَلْتَكِ حَكِيمًا بَيْنِي ۚ اے آدم علیہ السلام مانتہ حیا او دین
وَبَيْنَ ذُرِّيَّتِكَ قُمْ عِنْدَ الْمِيزَانِ ۚ اولاد پہ میخ کین منصف مقار کرے
حَمِيمِزَانِ سِرَّة ادریزد

۳) خلودم قول داد سے چہ تلوک بہ جبرائیل علیہ السلام وی داروین
ابو القاسم الاسکافی د حذیفہ پہ روایت نقل کریدے،

حیا پہ نرد دے خلود و اولو قول کین خہ اختلاف نشتہ د بتول صحیح د
اللہ نہ کے تلوک پہ دے وجہ او نیلو چہ تول بہ د هغه بہ حکم کین
او عام طور حکم کونکے تہ ہم د هغه کار کوونکے و نیلی شی، پہ د نیابن کو
پولیس چہ چالان اگری د هغه بیان اغسل پہ عدالت کین ضروری وی د
رنگ عزرا نیل علیہ السلام د سرو چالان کریدے د اللہ تعالیٰ پہ عدالت
کین بہ کدہ بیان او موجودگی ضروری وی :-

دنیوی عدالتون کین د قانونی مشیر ضرورت وی د غر رنگ د اللہ
عدالت کین د جبرائیل علیہ السلام پیشی دے د پارہ ضروری دہ چہ
قانون رقرآن د اللہ لہ جانبہ راؤ پے دے او د قانون شکنی پہ
مقدمہ کین دہ پیشی ضروری دہ :-

د اولاد آدم علیہ السلام مقلامہ پیشی دہ نودسہ پرست پہ حیثیت
حاضری ضروری دہ :-

د عملونو تلو حکمت

اللہ عالم الغیب د عملونو د ذرے ذرے نہ خبر دے، نو د اللہ
عملونو تلو کین ہیج عرض نشستہ خو عملونو تلو د عدالتی کاروایی

تکمیل یو ذریعہ دہ (۱) عمل کوونکے د عملناے پہ ذریعہ د خپلو
عملونو نہ خبر شی کہ ہیر کوی تے وی نور یا د بہ شی ورتہ رنگہ پہ
د اگری کتو چہ تیرشوی خیزو نہ رایا دیری (۱) او تقسیاتی طور بہ امنی
چہ داتول درست دی پہ ڈ بہ اقرار اگری، او کہ لہ کوی، لکن
اقرا کتبتک د کفی بنفسک الیوم علیک حسیبا، چہ دے
حکمت تہ اشارہ شویدہ :-

۲) د عملونو تلو سرہ نسبت معلومیزی چہ نیک عمل یو پوتہ
او د اللہ لہ طرفہ د هغه بدل د غر نہ ہم لوئے انسان تہ پہ دے تلو د
اللہ د فضل لوئے والے بنکار کول دی، او د بد عمل پہ سزا کین د
اللہ پاک انصاف بنکارہ کول دی :-

۳) د انبیاء علیہم السلام د علماؤ، د فرشتو، د اندامونو، او د خلک
د گواہوتیر و لو نہ مطلب دا ظاہر ول دی چہ داتول کار او عدالتی
کارروائی پہ حقیقت او انصاف بنا دہ :-

۴) د دے ہولے کاروایی مقصد د ابنکارہ کول دی، چہ انسانی
اعمال د وصرہ اہم دی چہ داتول انتظامان د هغه د پارہ ہم پہ دے
وجہ کیری چہ د کائناتو د تخلیق مقصد انسانی اعمال وو :-

د غوریز او ناغوریز پیژندل

د نیکی او بدی د چاہرو ذرنید او سپکید و پیژند لو کین دے
قولہ دی د، د دنیا د قاعدے پشان د آخرت ہم دا قاعدہ دہ چہ
درون چاہرے بہ بنکتہ او سیک بہ پور تہی دا د جمہورو علماؤ
قول دے :-

۲) دویم د دے پہ عکس دے مطلب د اچہ کوم چاہرے پور تہی
هغه بہ درون او کوم چہ بنکتہ ہی هغه بہ سپک وی، خک چہ چیز

او مرکز د میلان بہ آخرت کین بدلیبری د نیکو مرکز بہ پور تروی کوم
 حائے چه جنت دے او د بند و مرکز بہ بنکتہ وی کوم حائے چه دوزخ دے
 دغه قول د بدرالدین زرکشی دے (البرهان فی علوم القرآن) او
 شاه عبدالعزیز غورہ کربیدے (فتح العزیز)
 (۳) دریم قول دادے، چه د نیکو د چابری نہ بہ یونورانی سنن را اوزی
 داد نیکو د دروند والی نینہ دلا او د بند و چابری نہ بہ نوراد تیرو
 سنن را اوزی نو داد بند و دروند والی نینہ دلا، دا قول علامہ آلوسی
 د سورة قارعه بہ تفسیر کین نقل کربیدے۔

دستول مقام

حکیم ترمذی بہ نوا در الاصول کین او ابوالقاسم اللانکائی بہ کتاب
 السنۃ کین نقل کربیدی چه میزان بہ د الله پہ وپاندے ادر وے شی،
 د نیکئی چابری بہ د عرش پہ بنی ارخ او پورے بہ ترحمت وی، او بدئی
 چابری بہ د عرش چپ ارخ تروی او پورے بہ ترحمت وی،
 د پل صراط تیریدل او نور
 پہ قرآن کین دی

وَإِنْ مِنْكُمْ آلَاءٌ وَإِدْهَا بَكَانَ عَلِيٌّ : پہ تاسو کین بہ د ایسے هخوک نہ وی چه د
 رَبِّكَ حَتَّىٰ مَقْضِيًّا ۝ نَمَّ نَجِيٌّ : پل صراط پہ ذریعہ بہ جہنم کین نہ والی
 الَّذِينَ اتَّقَوْا ذُنُوبَ الظَّالِمِينَ فِيهَا : داد الله پرے کربے فیصلہ دہ بیا
 حَتَّىٰ ۝ سورة مريم آیت ۷۱، ۷۲ : بہ د الله نہ ویریتہ کونک خلق مؤمن حلا
 او ظالمان بہ ورتہ پہ گوچ وور غور زور کور پکین بہ ئے پوریزو :

پہ دے آیت کین د کردی چه بتول خلق بہ جہنم کین وارد پیدی، مسئلہ حمد
 حاکم سرہ د سننک تصیح او بیہقی ابو سمیہ نہ پہ اسنادد جابر رض
 صرفو عا نقل کربیدے چه د (وآرد) معنی دا خلیل دی او دارنگک

مستدرک حاکم کین ابن مسعود رض او ابن عباس رض نہ ہم منقول دی
 چه د هغه مطلب د بتولو جہنم تہ دا خلیل دی امام قرطبی رح دا
 قول غورہ کربیدے، دویم قول دادے، چه وار دیدلونہ مطلب
 د پل صراط پہ ذریعہ جہنم نہ تیریدل دی، دا خلیل نیدی، دا
 قول امام نووی غورہ کربیدے، دا قول پہ مستدرک احمد او ترمذی
 کین دا ابن مسعود رض نہ صرفو عا نقل دے، پہ کوم کین چه دا ہم د کردی چه
 خوک بہ د برینشا پشان تیریزی، او خوک بہ د هوا پشان خوک بہ د
 تیراس پشان خوک بہ دما، غلانو پہ پشان خوک بہ د سورئی پشان
 او خوک بہ د جہنم پہ اور زخی شی او تیر بہ شی او خوک پہ پکین
 اغوزیزی :

دریم قول د وار دیدلونہ مطلب نزدے کیدل او دوزخ لیدل دی چه
 حساب بہ دوزخ سرہ نزدے دی، بیا کہ قرآن پہ دے کین غور دے
 شی او مسلمانان بہ جنت تہ ارسولے شی، لکہ خنکہ چه د حضرت موسیٰ
 علیہ السلام پہ قصہ کین، وَكَمَا وَدَّ مَا عَمَّا مَدَّيْنِ ۝ را غلے دے ددے مطلب
 پہ او بو کین سوتل نہ دی بلکہ هغه نہ نزدے کیدل او حواتہ ورتل دی،

کجرے رومی قول تہ اگورے، نوذ هر چا جہنم تہ نتوتل بہ د عذاب
 د پارہ نروی بلکہ پہ نیکانو خلق بہ د جہنم او ارش نہ کوی او لکہ د ابراہیم
 علیہ السلام پہ هغوی بہ دغه اور یخ او سلام، جو رہی لکہ طبرانی
 او بیہقی کین چه خالد بن معدان نہ منقول دے چه ہم مینا لغتہ پہ پتہ
 ہم نہ لگی، نوأ بہ وائی چه مؤمن خور و عدے د الله مطابق جہنم تہ
 وارد نہ شونو د الله طرفہ بہ جواب ورکریشی، مگر ہر تم علیہا وھی
 خامدلا، تاسو پہ هغه تیر شوی لیکن هغه مہ وو، طبرانی رح او ابن عدی
 د یعلی بن مہنہ رض نہ صرفو عا روایت کربیدے چه دوزخ بہ مؤمن تہ وائی

تیرشہ ستا نور حیا اور مرکب و رجز یا مؤمن اظفا نورک لہی
 بدو و السافرة، ص ۳۵ و ص ۳۵۳ د پگ صراط پہ خطرناک وخت کنس بہ
 تیارہ وی، دلاس نطہ بہ نہ بنکاری، کا عملو پہ مناسب بہ پہ مؤمنانویان
 نور تقویٰ بعضو سرہ بہ دغر ہومرہ ر نرا وی، بعضو سرہ پہ د فحور
 داؤنہ پہ سمون او تولونہ کم د نیک عمل خاوندانوی سرہ د کتہ گوٹہ پہ
 سمون ر نرا وی ر ابن جریر عن ابن مسعود عن دارنہا چہ او ویئی نو
 منافقان بہ مومنانو نہ خواستہ کری،

أَنْظُرُوا نَأْفِقِينَ مِنْ نُورِكُمْ قِيلَ : بَرِّشَانِ حِصَارِ شَيْءٍ چہ مؤمن ہم ستا
 ارجعوا ورا کما التمسوا نوراً : پد نرا کنس تیر شو نو ہغوی بہ جواب
 ور کری چہ د نیا تہ لار شئی او ہغہ نکلے نہ نرا را و کری
 حکم چہ نرا د عمل نہ حاصلیزی او دا العمل د نیا دہ آخرت نہ دے
 آخرت رد ارجزاع دے ر بدو و السافرة مع تشریح ص ۱۲۷

د صراط حقیقت

د پل صراط رغونہ د دیلوے ستیشن د پل پشان معلومیزی، ابن عساکر
 د فضیل بن عیاض رض نہ نقل کریدے چہ د جہنم د پاسہ د پل صراط او رتو
 د پختلس زور... کالو کمنزل پر اندازہ دے دے پہ درے و بر خو کن
 یوہ بر خہ پور د تختل دی، بلہ دریمہ بر خہ را کو زیدل دی او مینحمتی د پخت
 ہوار بیغ تلل دی، ر بدو و صراط پہ بقی کن د اس رض نہ صرفو عامنقول
 دی چہ ر اذق من الشعر و احد من السیف،

او دغر رنگ پہ مسلم کن د ابو سعید خدری رض او ابن جریر کن د ابن
 مسعود رض نہ او مستدرک حاکم کن دی چہ د بعضو د پارہ پہ د ویستہ نہ
 نہرے او تورے نہ تیرہ او د بعضو د پارہ بہ د میدان پشان فراخہ وی

پل صراط او د نور حکمت

پل صراط بانندے تلل بہ د موقف میدان حشر نہ شروع کیزی او
 دا پل د دوزخ د پاسہ دے، کمنہ چہ تیر شئی نو د جنت حد بہ شروع
 کیزی، او بیا بہ جنت تہ داخلیدل وی، لکہ . خنک چہ بدو و السافرة
 کن د روایا تونہ ثابت دی، دیو قول مطابق کہ قول خلق بہ پہ جہنم د پاسہ
 تیریزی نو اہل تقویٰ تہ بہ ہیج تکلیف نہ وی خو کفار او فجار تہ بہ
 تکلیف وی، او کچرے د بل قول مطابق جہنم تہ داخلیدل ہر کن د پارہ
 ضرور تہ نو اس بزور بانداے مؤمن بیان کریدے چہ متقیانوتہ، بہ
 تکلیف او پتہ ہر حکم نو چہ د جہنم اور بہ ہغوی تہ یخ او سلام وی

او بخیلہ قرآن کریم کنس ہم ذکر دے .
 ثُمَّ نَحْنُ الَّذِينَ أَنْفَقُوا وَنَدَّرُ الظَّالِمِينَ : بیا بہ مؤمن تقویٰ داروتہ د پل
 فِيهَا جَنَّتِهَا ○ سورہ مریم آیت ۷۵ : صراط او د دوزخ اور نہ خلاصہ
 ور کم و او کفار او فجار بہ ور تہ پر گوم وود او غوزو، پل صراط بہ ویستہ
 نہ نرے او د تورے نہ تیرہ صرف کفار او فجار و د پارہ وی د ہر چاد پارہ
 بہ داسے نہ وی، لکہ اس بزور بانداے مؤمن دامدائل بیان کریدے، ہان
 کچرے د تولو ہم دغہ یولار د پل صراط وی، نو بیا ہم د مؤمن خم خطرہ
 نشتہ، لکہ چہ امام بدر الدین زرکشی پہ ر البرہان فی علوم القرآن
 کنس ذکر کریدی، چہ عالم آخرت کنس بہ جیز او مرکز بدلیزی د دنیا
 د ستور مطابق بہ نہ وی بلکہ د شاہ ولی اللہ رحمہ اللہ د قول مطابق
 احکام د روح بہ پہ احکام د بدن غالب وی د کفار و مرکز میلان بہ بنکتہ
 یعنی جہنم آرخ تہ وی، او د نیکو کار او تقویٰ دار و مرکز میلان بہ پور تہ
 یعنی جنت آرخ تہ وی لہذا کفار بہ د تول پل زور پر پرتو پہ وجہ رضی شئی
 ارنک دورنگ بہ شی او در زور گنڈا بہ شی او د تقویٰ دار و میلان

اوزور بہ پورنہ وی دپل ہتھ بوج اوزور بہ پر نہ پر بوزی، اوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی، ددے مثال دا سے دے چھوٹک دتورے پتیرو پینہ کیر دی نو تکلیف وی، بلکہ زخمی کیری، لیکن کہ پینہ اوچتہ کیری اوپیا دتورے پہ تیرو دپورنہ نہ پرے پینہ کیری، نوہیج تکلیف بہ ورنہ نہ وی حکہ حکہ چہ دقدم میلان پورنہ آہر نہ دے، بلکہ گوزا آہر نہ دے دے دے، حیزا و مرکز بدلیدو وجہ دادہ چہ کفارو پہ دنیا کن جہنی عملونہ کیری دی چہ دھے میلان اومائے مرکز جہننہ او جنتیان بہ کجنتی عمل پہ وجہ خپل میلان اومائے جنت نہ لوی باقی جہنم دکفر او گناہ مثالی صورت دے، او جنت کایمان او عبادت مثالی صورت دے، دگنا ہوو مجزاج گرم داورا تیرے دے، او دایمان او نیکنی مزاج بیج او دتور دے کوم نہ چہ دنی علیہ السلام پہ دے دے عاکن اشارہ دے۔

اللَّهُمَّ اغْسِلْ خَطَايَا عَمَاءِ النَّبِيِّ وَالْبُرْدِ، اے خدا یہ جھانگنا ہونہ دو لو او دگنی بہ او بوا وینزہ، یہ صحیحینو کن حدیث دے، حُقَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَايِرِ وَحُقَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، رجعت تکلیفونو کن کیری او دوزخ خواہشا نو کئے کیری دے،

جنت نہ تلو دپارہ دپل صراط نہ تیریدو مطلب دا حقیقت نکارہ کول دی چہ شریعت بانہ دے عمل کولو دپارہ دے خلقو ہر قسم تکلیفونہ تیر کیری دو او جنت دپارہ لے سرک تیار کرے وو، او دتورانی عملونو پہ وجہ ہغوی نورانی دار السلام او جنت ترا رسیدہ، او چاد شریعت پہ پل او پہ سرک بانہ دے نل پرینی وویا خہ پہ شریعت تلک او خہ پچیل طبیعت تلک حکومت پہ سرک شریعت تلک لک چہ دوی تہ پہ دنیا کن گران معلومیدل دغہ رنگ بہ آخرت کین ہم دجنت پہ سرک رپل صراط تلل دوی تہ گران وی مطلب دا چہ آخرت عالم مثال دے، شریعت لہ پہ اللہ تعالیٰ دقیامت،

پہ ورخ دپل صراط شکل ور کیری دچا چہ دے سرہ پہ دنیا کئے تعلق وو، خپل خواہشات لے پریشی وواو پہ شریعت لے عمل کولو ہر قسم تکلیفونہ برداشت کول او تیر بانئی ور کول دوی تہ دشریعت دپارہ آسان وودوی شریعت سرہ داسے خان عادت کپے وو چہ ہم پہ دے کن بہ ورنہ آمار مرزا او اطمینان حاصل وو، نوہغوی بہ پہ دیرے آسانئی فراخی اور نرا کن پہ دے تیرشی، او خپل مرکز میلان (جنت) تہ پہ ارسی کوم چہ دنیکو او بنیگر و مرکز ہم دے، او کوم خلق چہ پہ دنیا کن داسے نہ ورو، شریعت سرہ لے تعلق نہ ساتلو پہ دے بانہ ہم عمل کولو تہ لے سا دو بہ وہ، خپل خواہشات پہ لے پہ دے غورہ کنرل، نوہغہ خلق پہ پل صراط ہم نشی تیریدے دا بہ ورنہ دتورے نہ تیرہ شی او دویینتہ نہ بہ نہ شی، لکہ خٹکہ چہ ورنہ دنیا کن بنکاریدو او دے نہ دتیریدو پہ خٹکے بہ خپل مرکز میلان (دوزخ) تہ گذارشی کوم چہ دبدو او گناہونو مرکز ہم دے،

دتور اسباب

الصَّلَاةُ نُورٌ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ، الصَّبْرُ ضِيَاءٌ وَالظُّلْمُ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

پہ پل صراط بہ رنرا دتورخ، قرآن، وی او با بہ دظلم بہ نہ کولو سر خاص صبری بدور السافرہ صکے

پل صراط بانہ دے تیریدل دگومو عملونو پوجہ آسان بیری
 ① کمزورے سرے دحکومت دظلم نہ پہ خپل اثر سوخ خلا، صول
 رطبرانی عن عائشہ رضی

② ددین کار دپارہ جھانٹو نوسرہ تعلق لول او ہم پہ دے غرض
 جھانٹو نونہ بیابار تلل ر بزار یا سناؤ حَسَنٍ عَنِ أَبِي الدُّدَّ دَائِي

۱۹۲) پہ خپلہ رائے پہ دین کن دزیاتئی نہ خان سائل، او دسنت تعلیم ورکول ددیلی فی الی انابہ بد ورا سا فورا صراح

جنت اودوزخ

داهل السنّت والجماعت په دے عقیدہ اتفاق دے، چه جنت اودوزخ پیدا دی، امام ابوالحسن اشعری په مقالات الاسلامیین و اختلاف المضلین کن ر یلفظ ما اجمع علیه اصحاب الحدیث و اهل السنّة، مطلب دا چه اهل حدیث او اهل سنّت په کوم عقائد او چه متفق دی د هغه په تفصیل کن فرمائی: **وَأَنَّ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ مَخْلُوقَتَانِ** د جنت اودوزخ پیدا شویدی

امام ابن قیم رحمہ صحابہ کرام و تابعینو تبع تابعینو اهل السنّة والحدیث فقہاء و اهل تصوف په دے عقیدہ اجماع نقل کړید (هادی الارواح د معتزله و داوینا غلطه ده چه اُس جنت اودوزخ نه دی پیدا د قیامت په ورځ به پیدا کیری چه ضرورت به ئے هغه وخت وی، غلطه حکم ده چه اُس د دواړو موجود والے عبث نه دے بلکه په دے کن فائدے دی،

د جنت اودوزخ د اُسنی موجود والی دلیلونه

- ۱) **تولوا نبیاء و علیهم السلام** د جنت زیرے ورکړیدے او ویر و لو تاثیر هله قوی وی چه د دواړو، اُس موجودی،
- ۲) په صحیح احادیثو کن: د مرگ په رخت او په قبر کن د جنت دوزخ لیدل او د هغه اثرات محسوسول ثابت دی چه دا د دے د اُس موجود والی دلیل دے، په صحیح احادیثو کن دا هم ذکر دی، چه د بعضی نیکانو

لکه شهیدانو، صدیقینو، انبیاء و بعضی مؤمنانو و خو پین له مرگ د جنت د نعمتونو د فائدے آخله او بدکاره خلق د دوزخ تکلیفونو تیروی د قیامت نه ورا ندے د نیکانو او بدانو د جنت اودوزخ سره بطا و ارتباط دا بنائی چه اُس هم د دواړو موجودی او د قیامت نه ورا ندے د دے پیدا کیدل و اقسام فائدے لری

د جنت اودوزخ د وجود نقلی دلایل

په قرآن کریم کن د آدم علیه السلام په جنت کن آستوگنه او بیازمکه نه را تلل ذکر دی، دا جنت آخرت واله هغه دارالثواب دے، دا صحیح قول دے د امام رازی رحمه الله د اقوال د ابوالقاسم بنی معتزلی او د ابو مسلم اصفهانی نقل کول رچه د آدم علیه السلام د کیز و خائے د زمکه یو باغ وو، او پخپله د امام رازی په دے کن خپله رائے نه بنکاره کول، یا د جنائی داوینا چه دا د آدم آسمان جنت وو، یا د بعضی صوفیانو رچه داوینا چه د جبل یا قوت یو باغ وو، یا د یهود و نصاری و د باغ عدنان یا فلسطین یا اصفهان متعین کول، ټول د عقل او نقل نه خلاف دی.

وجوهات دادی

د آدم علیه السلام د کیز و خائے آسمان د جنت وو، هر کله چه د جنت لفظ په لام د تعریف سره ذکر شی او په الفاظو کن زمکه د یو باغ مراد کولو خه قرینه هم نه وی نو جنت نه به مطلب هلته دارالثوابی باخصوص په دے صورت کن چه د قرآن الفاظ په دوو فرینو دا کوا هی کوی چه د آدم علیه السلام د کیز و خائے آسمانی جنت وو، یو خو پین سورت طه کن چه کوم صفتونه د جنت بیان دی هغه هم آسمانی کیدے شی کوم چه دارا لجزاء دے زمینی نشی کیدے، هغه داسه چه الله تعالی آدم علیه

کچھ قیامت نہ ورنہ دے دوزخ وے نودوی شے تہ داخل کرے شوم
 ک آدم علیہ السلام د کبر حائے جنت وویہ دے د شہبوازل
 ک آدم علیہ السلام د کبر و خاکے جنت الخلد نہ منلو شیہی دادی
 ک جنت کین داخلہ بہ قیامت پہ ورخر وی، خواد م علیہ السلام د قیامت
 نہ ورنہ دے جنت کین خنگہ داخل شو
 ک جنت کین بہ بر بند تیا اوغیو نہ رائلل نہ وی، کہ دا جنت الخلد وے نو
 آدم علیہ السلام تہ دا دوارہ ہلتہ خنگہ پلین شوکن۔
 ک جنت پہ آسمان کین دے چرتہ چہ امر او نہی نشتہ او نہ مکلف کیدال
 نو آدم علیہ السلام تہ د صغ رہی حکم خنگہ ہلتہ راغلو،
 ک آسمانی جنت تہ داخل نہ ہی ہلتہ نہ و تل نشتہ، نو بیا آدم علیہ السلام
 ہلتہ نہ و لے اویستے شو۔
 د دے خلو روارہ جواب ہم یو دے، ہفتہ دا دے چہ داخلور وارہ خبر
 ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے او دوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی او دے تانید د قوائی آیتونو سیاق او سباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا تو او دھغوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہفتہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنگہ لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اورینزار ارسولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

نہ وے، دریم دا چہ د شیطان بندیز قاتونی دو قاتونی بندیز
 ک جرمات د بندیز خلتے نہ پہ پتہ اوغلا غلتیا تے شی، دا اللہ د پت
 ک مکیکن نہ دی لیکن اللہ د خہ حکمت د وے نہ ددہ پہ دغہ قسم
 ک کین خہ دخل ا نکرو۔
 ک مہ شبہ دادہ چہ آدم علیہ السلام پہ زمکہ خلیفہ جوہر شوہ و
 ک آسمان جنت تہ و لے بو تے شو، د دے جواب دا دے، چہ د اللہ
 کت ددہ پہ دغہ بو تلو کین د ایسے و لکے چہ د عیسیٰ علیہ السلام
 ک آسمان تہ پہ خیز و لو او بیا پہ زمکہ را کوز و لو کین خہ حکمت دے،
 ک آسمانی جنت کین د آدم علیہ السلام د استوگنے او د ارفے د خوراک
 ک وجہ د ہفتہ را کوز و لو کین د اللہ تعالیٰ حکمت
 ک دے حکمت دا وجہ د آدم علیہ السلام پہ اولاد کین
 د اشعور مضبوط کریشی چہ د دوی اصل وطن
 د ہفتہ وخت د پارہ دی چہ د قیامت پہ ورخر بہ مؤمنان د نیک اعمالو مکہ نہ بلکہ آسمانی جنت دے او دوی زمینہ ژوند کین د دے حاصلو
 پہ نتیجہ کین داخل شی او دے تانید د قوائی آیتونو سیاق او سباق د ہارہ د انبیاء علیہم السلام د ہدایا تو او دھغوی د تعلیماتو مکمل پیروی
 دے کوم کین چہ داخلور وارہ خبرے پہ جنت کین د قیامت د داخلہ سرتی
 ہفتہ دا شبہ چہ د جنت نہ ریستے شوے شیطان بیا جنت تہ
 د سوسے اچولو د پارہ خنگہ لارو،
 نو اول جواب دا دے چہ و سوسے اچولو د پارہ جنت تہ دا خلیل ضرور
 نہ دی دا بھر نہ ہم کیدے شی نکہ نمرچہ کرور و نومیلہ لریہ
 موہن تہ گرمی اورینزار ارسولے شی، حالا نکہ نمرچیم کشیف دے
 جسم لطیف ر شیطان خود دے نہ زیات ہم لریہ نہ دتو د نہ
 زیات مضبوط اثر خورد وے شی، دویم جواب دا چہ شیطان پہ جنت
 کینے د استوگنے نہ بند و د ہسے پینید واد امتحان او زمینت کول

دویم حکمت

لکہ خنکہ چہ دے واقع نہ معلومیزی، دویم حکمت پہ دے کین د الله دنا فرمانی دانسی خطر ناگو نتیجیونہ د انسانانو ریکورل دی، آدم علیہ السلام د انسانا پلاسا او د خدا کے تعالی محبوب او مقبول بندہ او هرکله چہ هغه په دایه کار (هغه اونے نه خورل) چہ گناه هم نه وه روکم بخدا که عزمان د نه خارج کړی شو نو د گناه نتیجی خوبه دے نه هم نایسته خدا بے وی گناه هغه نافرمانی د الله ده کوه سره چہ قصدا او اراده شامله وی قتل گواه دے چہ د آدم علیہ السلام دے فعل کین اراده دنا فرمانی نه وه خنکہ چہ جنت د شرعی احکامو مخائے نده چہ د هغه خلاف کول گناه ا بولی نو دا حکم تشریحی نه وو بلکه تشفیوی وو، د حکم تشفیوی د مطلب وی، چہ مثلاً یوم الکفر بخورتنه د پر هیز کولو مشوره په دے عرض کړی، چہ د دے په خلاف کولو کین د رغور نقصان دے هرکله چہ بد هیزی ا کړی نو د الکتر هیز لقصان ا نشور دے حکم عدلی ا نقصان د رغور ا شوچر نفع یه نریات شو یا بل نفع بر پیدا یا دا حکم عام وو د هذی الشجره، نه مقصد د الله تعالی دغه قس بولو او نونه بند بزو او آدم علیہ السلام دیوسه خاچه ارنه بند تریه مطلب واغستو دا غلطی اجتهادی وه او په اجتهادی غلطی عذاب نشسته سوال پیدا کیزی چہ هرکله د گناه نه وه، نو قرا فرمائی، وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى (چ د دے جواب داد دے چہ حقیقت کین عصیان او غوایت نه وو بلکه په صورت د دے رو د دے ژ بے د قواعد و په لحاظ هغه نیکی نه هم بدی و پیله شی کوم چہ د بدی هم شکله وی، لکه د جزو سَبَّیة سَبَّیة مَثَلَهَا سورة الشوری ا عت اَوْفَمِنْ اَعْتَدَى عَلَیْكُمْ فَاَنْتُمْ فَاَعْتَدْتُمْ عَلَیْهِ بِمِثْلِ مَا اَعْتَدَى عَلَیْكُمْ

وره البقرة آیه ۱۹، و مبی آیت کین دے داشکلنی په وجه د بدی د لے ته بدی او نیله حالانکه بدله اغستل جائز دی، دغه رنگ د دویم آیت کین د زور ظلم بدل اغستلو ته د هه شکلی په وجه زور او نیله شو، حالانکه بدله اغستل خه بدله د گناه خبره نه ده د طور د اے خلق وائی چہ د سپیره بدل لے په سپیره واغستو سپیره د واره یوشان دی مگر د مبی سپیره ناجائز او دویمه سپیره جائز صرف شکل کین د واره سپیره یوشان دی، خلاصه د بولو هر ودا چہ دے واقع کین د الله دا حکمت بنودل وو چہ هرکله آدم علیہ السلام د اے یوکار ا کړ وو چہ صرف شکل او صورت د گناه وو د حقیقت گناه نه وه (مگر په نتیجه کین دے د جنت نه را ا بشکلو د هغه آرام او پایان نعمتو نه تر واغسته شو او د دنیا په تکلیف د ژوند اغستونو سرگردانو کین دے مبتلا کړ وو او کار هم یووونو هغه کسانو ته عبرت کول وو کوم چہ حقیقی گناه کوی او یوه مرغه بلکه بتول عمر په گناه هونو ا هم وی نو د هغه به خه حال وی خورسه خطر نا کے نتیجه بهمه د باصت په ورخ را ا وزی، او هغه همیشه ژوند به خه خورسه خراب وی،

دریم حکمت

دریم حکمت داد دے چہ جنت دار د راحت اوزمکه دار د محنت دے لهدا په دے دار د محنت کین دین پاره محنت کول د حقیقی راحت یعنی د جنت د حاصل کولو ا کی یوه ذریعه وه، په دے وجه زمکه کین تکلیف تیر کړی مشقت ا کړی چہ د جنت حجت مو نصیب شی،
 بهراختی نرسید آنکه محنت نه کشید،
 د دنیا نظام هم د اے جور دے چہ شوک محنت کوی تو هغه راحت بیا موی،

خلوہم حکمت

آدم علیہ السلام اور دابلیس کے واقعہ انسان تہہ ثابت و رکوع
 چہ شیطان کا انسان دہتو لو نہ لوئے دشمن دے دہغہ کار د اللہ
 نابعداری نہ لے کول اوپہ خواہش نفسانی کین لے اب مکل دی
 انسانیت او بلیسیت کین بہ جاری عداوت وی، خود انسانی کامیابی
 بہ دے کین پت دے چہ ہغہ دابلیسی خویند ارکونہ خان انسان
 اودہ نہ دخیل پلار مقام او خیل وطن اصلی بہ کورتورشی کون
 د اصلی وطن نہ بہ لاس وینچلے وی،

پنجم حکمت

جنتی ژوند نہ دہر مکے شہوند نہ د آدم علیہ السلام لا بد تو لو
 حکمت دا ہم ووجہ د جنت د خوشحالو د ک ژوند د دنیا د غم
 چک ژوند سرہ مقابلہ کوی اود اتاریخی حقیقت د بہ اولاد آدم
 السلام کین برابر جاری وی چہ غوریزش وند د آخرت دے حکم
 دوی د دنیا بہ جنجالو نو کین اکرمید و سرہ آخرت او د جنت حقیقی
 شانہ اند غور زوی اود د الا حق خیر و ابغی را علی آیت
 دائصوم چہ د آخرت او د جنت بقول عمری او ہیشہ ژوند دیر
 د اولاد آدم بہ ہغہ کوششو نو کین د بچلٹی چہ پیدا کوی کوم
 د جنتی ژوند گتلو د پارہ کوی،

شپروم حکمت

آدم علیہ السلام قصہ دابلیسی عداوت ہنکارہ کولو د پارہ یوا
 پہ دے کین د اللہ تعالیٰ دا پتہ حکمت ہنکارہ کول دی چہ انسان د ہا
 دابلیسی عداوت وجود لہ دے وجہ ضروری دے چہ ہغہ دے دے
 خان محفوظ کولو د پارہ ہر دخت تیار سیری او د دین دے دے حفظ

غیب دشمن د دشمنی خیال پہ انسان کین د دین د حفاظت خیال
 او چند بہ پیدا کوی، انسانی وجود یوور کولے حکومت اگنرہ دے
 اندامونہ د رعیت پشان او روح دے دیو بادشاہ پشادے، قانون الہی
 و شریعت دے ورکوتی حکومت آئین او دستور دے شیطان او
 بلیسیت لگی شی دغہ اندامونہ بہ بغاوت کولو آمادہ کوی، چہ دغہ
 دستور نہ مہی کچرے د انسان روح د خپل دے حکومت پہ بچ کولو
 او بہ حفاظت کین پاتے راشی نو دشمن بہ پر خیتہ و اچوی او دے
 انسانی اندرونی مہلکت بقول انتظام بہ گنہ و کمبری (کہ من صبا لبنان
 کین چہ اسرا نیلو کر لہ) او کچرے د دشمن د چالو نو ہر دخت یگرافی
 کوی، د حکومت د حفاظت خیال ساتی اودغہ انتظام بہ مضبوط وی
 نو بلیسی چلو نہ بہ بقول ہیکارہ شی، دے ہنکارہ مثال د پاکستان
 حکومت دے چہ بہ خوا کین د بہارت یومکارہ دشمن حکومت موجود
 کچرے دا دشمن نہ وے نو حکومت او عوام د پاکستان دواہ بہ بے فکرہ
 ناست و د خپل ملک د بچ کولو او د حفاظت د جوش د ک انتظام بہ نہ
 کولو او د پاکستان بری، پوری او فضائی فوج بہ د نیشٹ برابر و جکی
 وسلہ او جنگی قوت نہ بہ ہنکارہ نہ راستل، دا خود غیب دشمن بہارت
 صدقہ دہ چہ پاکستان کین د فاعی ساز و سامان مخ پہ ترقی دے،
 مطلب دا چہ د انسانیت د تکمیل دا دابلیس پہ دشمنی کین پت دے
 لکہ چہ حضرت علی ہجویری مشہور بہ داتا گنج بخش، خپل ہغہ سرید
 دا بے پورا کوی کوم چہ د دشمنان د ضرور نو شکایت کوی، دا وقعا
 علامہ اقبال بہ خپلو شعرو نو کینے دا بے بیاباوی ع

ہستی اور رونق با ناز است	راست عیونم مگر ہم یار است
فضل حق داندا گزین قوی است	برکہ دانائے مقامات خودی است

کشت انسان را عیب باشد صحاب

مکنانش را بر انگیزد ز خاک

د جنت د ژوند حقیقت

د جنت حقیقت او نعمتونه دو سره اوجت دی، چه که انسان په خیال کپنه هم نه شی را تله :-

فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً لِّمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۱۰۰﴾ سورة السجدة آیه ۱۰۰ پیژنی کوم چه ما پت ساتلی دی دوی دپاره د سترگو یخواله دے، چه ددوی د عملونو بدله به وی،

په بخاری او مسلم کین دا ابو هریره رده په روایت د حضور علیه السلام ارشاد منقول دے، چه الله پاک فرمائی چه ما په جنت کین هغه نعمتونه تیار کړیدی چه نه خو کومو سترگو لیدلی دی او نه کومو غوړو لو د دے تعریف آوری دے، او نه کوم یوزره د دے خیال را وستے شی، د د نیا نعمتونو سره د دے نعمتونو هیخ مناسبت نشته، ځکه د دے اصل حقیقت بغیر د لید او استعماله مهکن نه دے خود انسان پوهولو د پاره د دے اجمالی پیژندگلی د علوم آخرت په ضمن کین ضروری وه لیکن د انسان پوهه د د نیاوی څیزونو د پورته د پاره ځکه د د په دغه رنگ کین قرآن شریف او حدیث بیان اگړه،

ابن عباس رضی الله فرمائی، چه د جنت نعمتونو د پاره د د نپوی شپولو کوم الفاظ چه استعمال شویدی داصر د کسسی او تعبیری مناسبت په وجه دی گوندی د آخرت د نعمتونو حقیقت د د نیا ک نعمتونو نه بالکل مختلف دے، ځه وایم چه جنت کین به هم اوبه وی، او په د نیا کین هم اوبه شته لیکن په دواړو کین د آسپان او زمکے فرق دے کچر دے د توله د نیا

دولت ا لگولے شی او په هغه یو کلاس شربت تیار کړی شی نو دا به د جنت د اوبو په مقابله کین د ا سس وی چه په لید و به د هغه چانه سرخون ورځی چاچه د جنت اوبه خنبلی وی ځکه چه د جنت په اوبو کین موندونکی خوند و نه بدنی او روحانی اثرات هغه دی کوم چه د د نیا په هغه خنجاک کین نشته،

د آخرت د ژوند اجمالی نقشه

قرآن حکیم د جنت د ژوند په منفی انداز کین دا نقشه را بیکله ده، لَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿۱۰۱﴾ هغه ژوند د ویر د اوجم نه بیخی پاک د دے، او په مثبت انداز کین د دے بیان کړی دے،

وَلَكُمْ فِيهَا مَا نَشْتَهُیْ اَنْفُسِكُمْ ﴿۱۰۲﴾ ترجمه: یعن د جنت په ژوند کین به هغه و لکم فیها ما تاند غون (ط) نزلآ شی ملا ویری کوم چه په زره کین تیر مِّنْ غَفْوٍ رَّبْرِحِمْ ﴿۱۰۳﴾ رسوره حکم شی او هغه شی به هم ملا ویری کوم چه السجده آیه ۱۰۳ او پخپله د انتظام کولو

ضرورت ځکه نشته چه هلته به خلق د الله پاک ټول عمری میلان د وی، ټول عمری انتظام به هم د الله پاک وی، په بدو ویر السافر به مذكور ا حاد یثو کین د دے پاک ژوند دا تفصیل بیان دے،

غَنَاءٌ لَا فُقْرٌ ﴿۱۰۴﴾ صَحَّةٌ لَا مَرَضٌ ﴿۱۰۵﴾ یعن د جنت په ژوند کین بې نیازی شبات لا همر حیات لا موت : او غنی ټوب دے، فقیری او محتاجی پکین نشته، ظاهری او باطنی تندرستی به وی اور څی پکین نشته ځوانی شته بو د ا ټوب نشته، ژوند شته، مرگ نشته دا هغه لنډه نقشه ده، چه د هغه مطابق یومینت ژوند به په د نیا کین ټولو د لوه باد شاه ته ندری نصیب شوه په د دجه د الله ارشاد دے: وَرَأَىٰ الدَّارَ الْآخِرَةَ لِهِيَ الْحَيْرَانُ ﴿۱۰۶﴾ سورة عنکبوت آیه ۱۰۶

چه یوازے دآخرت ژوند حقیقی دے، په حدیث شریف کینے راخی چه دیو جنتی سرری طاقت به دیوسلو مضبوطو خورانا نو هومره وی هیشه دپاره او هیز کموت پر یکنی نه راخی دهغه بنائست به بیمثاله وی ادپه هغه کین به زیات ولے راخی، لکه چه په صحیح احادیثو مبارکوکین ثابت دی، ددے نه ملاوه داچه ددیدار الهی خوند به دومره وی چه بل هیز دجنت خوند به دے ته نه رسی :

دقیامت په نینوکین دحضرت عیسی علیه السلام اسمان نه راکوزیدال په بحث کین شامل دی :

دحضرت عیسی علیه السلام اسمان ته خیزول داوخت دهغوی ژوند او په آخره زمانه کین په زمکه راکوزیدل دمسلمانانو اتفاق عقیده ده حکمچه په تیر شوو خوارلس سووکالوکین په دے کین هیز یومسلمان عالم اختلاف په دے نه دے کرپه چه دا دتولونه داعی صفا مسئله ده چه اسلام او ددے انکار نشی جمع کیدد په بحرالمحیط تفسیر جلد ۲ ص ۶۶ کین دامام ابن عطیه نه دا جماع الفاظ منقول دی ۶۶

حَيَاةَ اِسْمٰى بِجِسْمِهِ اِلَى الْيَوْمِ وَ نَزَّلَهُ : تر دے وخت دمسیم علیه السلام مِنْ السَّمَاءِ بِجِسْمِهِ الْعَنْصَرِيِّ فَمَا اجْتَمَعَ : ژوند سره دجسمه او جسم عنصري عَلَيْهِ الْأُمَّةُ وَ تَوَاتُرُ بِهِ الْأَحَادِيثُ : سره دآسمان نه دده راکوزیدال داعی یو عقیده ده چه په دے امن متفق دے ، اوله متواتر و احادیثو ثابت دپه جامع البیان تفسیر کین د ابي متوفی نه : تفسیر تفسیر و جزیه نقل شویده وَ الْاِجْمَاعُ عَلَى أَنَّهُ حَيٌّ فِي السَّمَاءِ يَنْزِلُ يَقْتُلُ : په دے اجماع ده چه الدَّجَالُ وَ يُؤَيِّدُ الدِّيَّيْنِ : حضرت عیسی علیه السلام پر اسمان کین ژوند دے ، راکوزیږی به دجال به قتل کوی او دین اسلام به مضبوط دارینگ دامام شوکانی رح په ۸ ساله را لثَوْرِيَّةِ فِيْمَا تَوَاتَرَ فِي

الْمُنْتَظَرِ وَالْاَجْمَاعُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، کین هم تواتر او اجماع مذکور ده ، صحیح الکرامت ص ۲۳ کین امام شوکانی رح یوکم دیرش احادیث دعیسی علیه السلام د نزول په باره کین ذکر کولو نه پس دتواتر او اجماع ذکر شویده ، دغه ربک حافظ ابن حجر په تلخیص الخیر ، کتاب الطلاق کین لیکلی دی ، الْاِجْمَاعُ عَلَى أَنَّهُ رُفِعَ بِدَلِيلِهِ حَيًّا ، یعنی په دے اجماع ده چه هغه سره د بدن نه ژوند دے پورته کرپه شویده .

دارینگ په رفیع الباری کین دادریس علیه السلام د ذکر سره دحضرت مسیم علیه السلام په نزول اجماع منقول ده ، دغه رنگ په تفسیر ابن کثیر کین د نزول تواتر صفا بنکاره کرپه شویده ، د ائشان را مرزا غلام احمد ، براهین احمدیه ص ۶۶ دحضرت مسیم علیه السلام داسی ژوندون او د دوباره راتلونصریح کیدد او دا کتاب دده د اقرار مطابق هغه وخت لیکل شوه دے چه هغه پخپل خیال کین بنی وودایام الصلح ص ۶۶

۶۷ مرزا غلام احمد براهین احمدیه حاشیه ص ۶۶ کین د ائ غلام غدا ، په تفسیر کین لیکلی ، چه په دے کین د مسیم علیه السلام په جلالت اندازا تلونه اشاره ده ، کچرے نرمی نه قبله ، نو هغه زمانه هم دا تلونک ده چه مسیم علیه السلام به سره دجلالت په دنیا راکوزشی و جلالت الهی به گداهی نیست او نا بود کوی ، کما زمانه دغه زمانه دپاره د ادهاص په توگه واقع شویده :

۶۸ مرزا غلام احمد براهین ص ۶۶ کین ، د هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ تفسیر داسی بیا نوی چه هر کله حضرت مسیم علیه السلام دویم ځلی دے دنیاته تشریف را وړی نو د هغوی په لاس به دین اسلام

پہ بتولوا فاتوا و آقطار و کین خورشى، رهم، مرزا غلام احمد پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کہنے لیکي چه آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم عمرہ ک قتل نہ
 منع کرواوسے فرمائیل کچرے دا دجال وی نوہدہ صاحب عیسیٰ علیہ
 السلام بن مریم دے ہفہ بہ کے قتلوی صوبزہ دے نشو قتلوالے
 د مسیح علیہ السلام ک ژوندون او ک ہفہ ک نزل پہ مسئلہ بہ مو بنز
 دقرآن، حدیث، تاریخ، او عقل پہ رنرا کین مختصر بحث کوڑ۔ د اجماع
 پہ رنرا کین مو بنز پہ دے مسئلہ بحث ا کرو

د مسیح علیہ السلام ژوندون دقرآن پہ رنرا کین

را، و مکروا و مکرا اللہ، و اللہ خیر: یهود و ک حضرت مسیح علیہ السلام
 المکیرین آل عمران آیت عک: پہ خلاف چل ا کرو او اللہ د ہفہ
 د بیچ کولو چل ا کرو، د اللہ چل د بتولو چلو نو و الیہ نہ دیر بنہ دے
 مرزا صاحب ددے آیت دامطلب بیان کدی دے ر یهود یا نو د حضرت
 مسیح علیہ السلام د پارہ د قتل او سولئی چل چو پ کرے وو، خو دا
 خدائے تعالیٰ مسیح علیہ السلام نو وعدہ و رکڑہ اووے وئیل چه تا بہ زہ
 خیل ٹان تہ ما پور تہ کرم، راربعین جلد دریم ص ۷

بیایہ آئینہ کمالات ص ۱۰۰ کین لیکي چه د وعدے الفاظ دلالت
 کوی چه ہفہ دیرہ زر پورہ کیدو یکھ دکہ) بیامرزا صاحب پہ ازالہ
 او هام ص ۲۵۵ کین لیکي چه بیاد دے نہ پس کے ہفہ علیہ السلام د ہغوی
 ر یهودو) پہ حوالہ کپور۔ پہ چا بکونو ا دھلے شو، کٹھل آوری دل سپیرے
 خونزل توتے مسخرے و پورے کیدل ہفہ ا لیدل آخر کے پہ سولئی
 اخیڑ لو، دامرزا فی تفسیر یوازے بے دلیلہ او تحریف دقرآن ندے ،
 بلکہ یولو تے بہتان دے او ک ذات الہی د شان ہم خلاف دے د مرزا پہ
 قول یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو او اللہ پاک د

د ہفہ د بیچ کولو چل ا کرو او بیایہود د ہفہ پہ بکونو او کپور و اوہلو
 کٹھل کے ہم ورتہ ا کرل توتے مسخرے کے ہم و رپورے ا کرے پہ
 سولئی ہم اخیڑ لو، او بیاهم قرآن دا اذیل چه اللہ خیر المکیرین
 دے، ددہ چل دیر بنہ او کامیاب شو، کچرے دمرزا فی تحریف دا دغانہ
 جو بہے کرے بتوتے ہم ا خطے شی چه د سولئی نہ را کوز لو پہ وخت
 یهود و ہفہ صرا کٹرو لو، لیکن آخری سلگئی کے پاتے وے چه پہ علاج
 کولو بنہ شو بیاکشہر تہ لاپ و او دیرہ مودہ ک پس پچیل مرگ مرشو
 خوبیا ہم ددہ ک مرگ پہ لارہ کین د یهود و غلط فہمی یو بتد جو رنشو
 او نہ خہ ہجیبہ واقعہ اشوہ۔

پہ ذکر شوی آیت کین د روح اللہ د حفاظتی تدبیر د یهودی چلی سرہ ۶
 مقابلہ کولو کین د اللہ د تدبیر د پورہ کامیابی اولوئی بیانول مقصود
 دی، لیکن د مرزا پہ تفسیر کین ددے وعدے الہی سرہ ہم یهودی پختو
 حضرت مسیح علیہ السلام سرہ ہر ہفہ خہ ا کرل کوم چه ہغوی غوختل
 او بیاهم د مرزا پہ قول تدبیر الہی او د ہفہ وعدہ بلندہ او کامیاب
 شو، مرزا پردے شان د حضرت مسیح علیہ السلام او دقرآن والا خدا
 د یهود و پہ مقابلہ کین توہین او تذلیل ا کرو،

کچرے د ماغون کپور و لے او اتحاد نہ وے نو د آیت مطلب سفادے چه
 یهود و د حضرت مسیح علیہ السلام خلاف چل ا کرو چه ہفہ بیغزتہ
 شی او سولئی تہ اخیڑ و لے شی، لیکن د اللہ تدبیر د ہفہ د بیچ کولو و،
 لہذا د اللہ پاک تدبیر غالب شو ہفہ کے آسان تہ پور تہ کرو او یهود
 د ہفہ یو وینتہ ہم کور نکرو، غوالس سوو کالونہ خود قرآنی علوم
 ماہرا نو صعا بہرہ او تابیینورح وغیرہ د آیت نہ دامطلب واعستو
 لیکن پہ خوارلسی صدی کین د مسیحت د کان پراستو والا دانا معقول

مطلب دحاً مذکور کرو :

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ لِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ خُذْ هَذَا فِي يَمِينِكَ
 وَارْتَمِكْ بِهَا إِلَى الْوَحْيِ وَمُطَهِّرًا كَمَا كَانَ الْإِسْلَامُ
 كَفَرُوا أَوْ جَاءَ عَلَى الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوَيْلٌ
 لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّهُمْ
 إِلَى مَرْجِعِهِمْ فَأَحْكُم بَيْنَكُمْ فِيهَا
 كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ رسورہ ال عمران

ایہ عہد دے بیابہ زہ فیصلہ اکر دے چہ کور تا سو جگرے کرے .

در توفی، یہ بارہ کنی دابوالقیامہ پہ کلیات کنی دی
 التَّوْفِيقُ الْأَمَاتُ وَقَبْضُ الرُّوحِ وَعَيْبَةُ دَنُوْفِي مَعْنَى مَرْكُولِ أَوْ رُوحِ
 اسْتِعْمَالُ الْعَامَّةِ وَالْإِسْتِغْنَاءُ أَخْبَارُ قَبْضِ كَوْلِ دِي أَوْ دَابَّهِ اسْتِعْمَالُ
 الْحَقِّ وَعَيْبَةُ اسْتِعْمَالُ الْبَلْغَاءِ عَوَامُ كَيْنَ لِيَكُنْ دَبْلُغًا وَبِهِ نَزْد
 دے سے یعنی پورے وصولوں اور صحیح اغستل دی گویا کہ دھغوی پہ نزد پہ
 مرگ دتوفی اطلاق پہ دے حیثیت سے دے چہ پہ دے کنی دیو خاص اندام
 نہ بلکہ دہول بدن نہ روح آغستے شی، نو کچرے خدائے پاک دچا روح
 سرکہ د بدنہ واغستونو ہفہ تہ پہ طریق اولی توفی ویلے شی، حکمچہ کہ
 توفی پہ مفہوم کنی روح سرکہ د بدنہ اغستل پورا تہ دی، عیو ما روح بغیر
 بدنہ قبض کرے بنی ٹو حکم پہ مرگ دتوفی اطلاق دیر کیبزی اور دلہ
 داراز دے، چہ د عیسیٰ علیہ السلام حالت دہا مو حال تو لہ مختلف و،
 اور ہولونہ زیات، ہم ضرورت پہ موقفہ ہم اللہ تعالیٰ د عیسیٰ علیہ السلام
 دصوت، لفظ استعمال گھرو، بلکہ دتوفی، لفظ سے استعمال کرو چہ
 ہفہ دروح یوازے قبض کو لو یا روح سرکہ د بدنہ قبض کو لو نہ شامل چہ

داخبر ظلمہ دکا کہ ٹوک اوائی چہ حن ائے فاعل وی اوی روح مقبول وی نور توفی معنی بہ مرگ وی
 ہا لغوی کہ موثر دادر مرگ پہ معنی اُمنون دابن عباس شاکر و ضحاک پہ معام کنی و تقدیم اور تاخر قول
 چہ د متتوقینک، معنی بہ داعی وی، چہ زہ بہ تاصر کویم پہ زمکہ راکو
 ولونہ پس او دلیل ہے دا آیت دے، اللہ یتوفی الانفس حیث موتیہا
 و الی کم تمت فی متامیہا، دلہ فاعل اللہ پاک دے او مفعول
 ذی روح دے، خود خوب پہ وخت دتوفی، معنی بیابہ مرگ نہ
 نو دے حقیقت نہ پس پہ تیر شوی آیت کنی د عیسیٰ علیہ السلام
 دتوفی، معنی مرگ نہ دے، بلکہ ددے معنی پورے خیزول وی،
 لکہ چہ دامطلب تر ابن عباس رضہم پہ صحیح قول کنی اغستے کہ چہ دا
 روح المعانی کنی ذکر دے، او د عیسیٰ علیہ السلام د حال مناسب ہم
 دہم حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ چہ د یهودی گیرے پہ وخت کوے
 پریشانئی وے نو ہفہ پہ دے وجموے،
 را، چہ زہ بہ د یهود دے تہ نے اور ظلم نہ پچ شم کہ، نہ ہتو ہفہ پہ جواب
 کنی اللہ تعالیٰ افرمائیل ریعسیٰ ابی متوقینک، زہ بہ ناوا خلم او د
 ہغوی د نیچے نہ بہ د خلاص کر مر، لکہ چہ بل آیت کنی فرمائی
 وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنْكَ، زہ بہ تانہ دہر رسیدونہ بنی
 اسرائیل بند کریم :-
 (۲) دویم فکر نو سرکہ داؤو چہ زہ بہ د زمکہ پہ کپڑخہ کنی پچ کیبزم
 چہ یهود بہ مانہ نشی رار سیدے کہ بل شہ صورت بہ وی ۲۹
 نو دے پہ جواب کنی اللہ پاک افرمائیل چہ زہ بہ د خپل طرف
 آسمان تہ را پور نہ کریم :-
 (۳) د خپل موربی بی اور خاندان د پارہ پریشا نہور، چہ د خلقو
 د تہنو ٹو گلو پہ وجہ بہ د ہغوی شہ حال وی لہا اللہ افرمائیل،

توفی کنی ہفہ دامطلب تر ابن عباس

وَمَطَّهْرَكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ
 یعنی زہا بہ دمکراؤ نہ تا او ستامور بی بی پاکہ کرم، لکہ چہ کلام نظام
 دقرآن او د محمد رسول اللہ پہ ذریعہ اکرے شو، د عیسیٰ علیہ
 السلام او د ہغوی د والدے ژوند بے داغہ وے،
 (۴) یو پریشانی داہم وہ چہ خما د پور تہ کولو پس بہ خما د تابعدار
 بچہ حال وی ہوا اللہ تعالیٰ ا فرمائل، وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ
 فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ آيَةَ عَمَّهُ چہ تر
 قیامتہ بہ ستا تابعداران ستا پہ مکرانو غالب وی، دا وعدہ
 نہ ہم حقیقت دے، د اسرائیل و جود پہ دے وعدے حکم اثر نہ
 آچوی چہ قرآن پچہلہ د یہرود د ذلت او مسکنت د وہ استثنائی صورت
 بیان کریدی، یو دا چہ یہود مسلمانان شی او د اسلام پہ پناہ کن
 راشی، او د ربیم دا چہ د یومر عیسائی پہ پناہ کن راشی، اَلَا بِحَبْلِ مِّنْ
 اللّٰهِ وَحَبْلِ مِّنَ النَّاسِ سورہ ال عمران اُس کہ اسرائیل مرجعہ دی
 نو پہ دویم استثنائی صورت کن حکم چہ دوی د برطانیہ امریکہ آؤ نورہ
 عیسائی قوم نو پناہ آغستویہ و جا صوبہ جود دی د یہود و اقتدار
 او قوت د عیسایانو پہ آسرا قائم دے لیکن د مسلمانان افاقتمدار د
 عیسایانو د آسرے حاجتمند نہ دے خواہ امریکہ وی او کہ روس وغیرہ
 دوی کہ محتاج دی نو خپل منہ کن د اتفاق لکہ اللہ تعالیٰ فرمائی،
 وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا رَسُوهُ أَلِ عِمْرَانَ،
 او بل د سامان قوت تیا آؤلو، لکہ چہ فرمائی وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ
 اسْتَطَعْتُمْ مِّنْ قُوَّتِهِ ط هر کله چہ مسلمانان متحد شی او خپل مشترک
 دولت پہ قوت جمع کولو، کن صرف کرے، نو مسلمانانہ بیا ہچوک نیکت
 نشی و رکولے، خوہلہ چہ پہ حبل اللہ او اسلام بانندے عمل

کوی نہ چہ مغربیت تہ کچکول اُنسی او پہ اسلام کنس تخریف اکرے
 دیورپ د قوت راز ہم اسلامی اجزاؤ بانندے عمل کول دی، لکہ
 سامان د قوت جمع کول گوندی ہسے خو پہ غیر اسلامی اجزاؤ بانندے
 عمل کولو پہ بوجہ دوی د بیکزوری شویدی، غیر اسلامی اجزاؤ دادی
 چہ دوی خدائے او آخرت ہیر کر بیگز، د پیغمبرانوح علیہم السلام اخلاقی
 قدرونہ تے د خپل ژوند او تہذیبہ تمدن نہ خارج کریدی، د نسل
 او وطن غوندے بتا نو عبادت کوی، بزنا، لواطت، جوارئ شراب
 نوشی، سود، عیاشی مغربی طاقتورہ دومہ کمزوری کریدی چہ دوی
 بوجہ ہم برطانت د کور یا اوویٹ کانگ غوندے دیر معمولی طاقتور
 دلا سہ و ہلے کیری اُس خوتوہ تہ جور شویدی خوتوہ تہ نہ قبلین
 داد مغرب زدہ مسلمانان نو بد قسمتی وہ چہ دوی کمزوری زہنوں
 دوی لہر د سامان قوت پہ پرینود و چہ اسلامی جزء دے، او د
 ہغوی اخلاقی کمزوری پہ خان کن پہ داد ستور چہ غیر اسلامی جزوہ
 مجبورہ کرے، او پہ خپل لوہے قوت ر اسلام کن تے تخریفونہ اکرل او
 کوی، او د یورپ خطرناک شیطانی تہذیب پہ خان کن راؤی،

۳- وَ يَكْفُرْ هُمُ وَقَوْلِهِمْ عَلَىٰ مَرْيَمَ
 بَهْتَانًا عَظِيمًا وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا
 الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ
 وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ
 لَهُمْ ط وَاِنَّ الَّذِينَ اٰخْتَلَفُوا فِيهِ
 لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ
 اِلَّا اِتِّبَاعَ الْظُلْمِ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِيْنًا
 بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِ ط وَكَانَ اللّٰهُ
 دے دے او نہ تے پہ سولگی کریدے صرف

دیہود وہ زہونود ہدایت د بندیز
 مہر کید لے دے دوی د کفر پہ وجہ
 او پہ حضرت مریم بانندے د غبت بہتان
 تر لولہ تور پورے کولو، پہ وجہ او پہ دے
 وجہ چہ دوی وائی چہ مرید خدائے
 رسول عیسیٰ خوتے د مریم بی بی و تے
 دے حالانکہ نہ دوی ہغہ قتل کرے

عَزِيزًا حَكِيمًا وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ
 إِلَّا لَتُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِمْ وَكَيَوْمَ
 الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ سَهْيَدًا
 النساء آیه ۱۵۷ تا ۱۵۹

نه دے قتل کرے، بلکہ اللہ تعالیٰ ہفتہ خپل طرف نہ پورے کہے دے، ہفتہ غالب اور حکمت والا دے، ڈا اہل کتاب بو ہنچر بو پورے بہ دا سے نئی خرابان بہ پورے، دہفتہ دمرگ نہ بروچے را وری اوک قیامت بہ ورخ بہ ہفتہ بہ دوی گواہی بہ دے آیت کہنے خوشیزونہ بیان شویدی،

را بودا چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نہ قتل شوے دے او نہ بہ سولی خیزوے شوے دے، خاک چہ دقتل او دسولی قائل دی، ہفتہ بنکارہ غلط دی، حکمہ چہ قرآن شریف بنکارہ ددے ردا کہو، دمرنا یا نو یاد متیرزا داوینا چہ بہ سولی خیزوے شویدے، لیکن هلنت نہ دے مر شوے نو دا خبرہ ہم کہہ دیہود و انصاری و دقرآن نہ خلاف دہ و ماصلبوک، دامعنی کول چہ بہ سولی اخیڑوے شوخو بہ سولی مرشو دعر بود لغت نہ خلاف دہ، دصلب) معنی بہ سولی خیزول اوک ماصلب) معنی بہ سولی نہ خیزول دی دا خو قطعاً دقرآن تحریف دے چہ دماصلبوک، دامعنی اُشی چہ یہود و حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی اخیڑو لوخر هلنت مر شوے

رس) پہ آیت کہن دما قتلو کہ یقیناً، نہ پس افرما تیل، بل رقعہ اللہ اکیہ طبعے حضرت عیسیٰ علیہ السلام قتل نشوار اللہ پاک خپل طرف تہ پور تہ کہو، پہ ما قتلو کہ، او بل رقعہ اللہ، دوارو کہن ضمیر (کہ) حضرت عیسیٰ علیہ السلام تہ مراجع دے او عیسیٰ دروچ او جسم دوارو نوم دے مطلب دا چہ روغ روح سرہ دجسہ پور تہ اخیڑوے شی حکمہ چہ د

پہ نتیجہ کہن جسم بے روح پانے شی نو دعدم قتل مطلب بہ جسہ سرہ دروچہ پور تہ کول وی، علاوہ لہ دے (رفع) دعیسیٰ علیہ السلام نہ مطلب ہفتہ قتل دروچہ او جسہ دوارو (اجتول) دی فرخوچہ ددے خلاف بلہ قرینہ نہ وی، لکہ دوزرغ ابویہ علی العرش، دامطلب دے چہ حضرت یوسف علیہ السلام خپل والدین (روح سرہ دجسہ) تحت تہ پور تہ کول نہ دا چہ یوازے روح نہ دہغوی تے پور تہ کول، (م) کچرے دعیسیٰ علیہ السلام روحانی پور تہ کول مراد واغٹے شی، نو دا پہ خو و جو غلط دی،

۱) یوجہ دادا چہ بے قرینے مجاز مطلب اغتسل قلط دی، -
 يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ، كُنْ كَرِ
 دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ دینی پور تہ کول مراد دی جسامی پور تہ کول نہ دی مراد لکہ خشک چہ بہ رقعنا بعضہم کون بعض دَرَجَاتٍ، کُنْ دَرَجَاتٍ، پہ قرینہ رفع مجازی مراد دہ،

بلہ وجہ پہ و ما قتلو کہ یقیناً بل رقعہ اللہ اکیہ، کُنْ دَرَجَاتٍ روحانی رفع بہ دے معنی مراد اغتسل چہ یہود و قتل نہ کر و خود خدائے دہفتہ درجہ بلند کرے غلطہ حکمہ دہ چہ عیسیٰ علیہ السلام دے نور اندے مخلوبیت کالہ پیغبر و او د پیغمبری نہ بلہ اوچتہ درجہ نشتہ نو ددرجے او کچتو دل تہ بیا ہنچ مطلب نہ را وری او د اللہ کلام دے نہ پاک دے،

ددے نہ علاوہ پہ عربی ژ بہ کین ریل، دہہ مقابل خیزو نو د پارہ استعبالیری، کچرے دا معنی دل تہ دا خلوچہ عیسیٰ علیہ السلام بہ سولی نکرے شوخو مرتبہ تے اللہ تعالیٰ بلند کرے نو مقابلہ رانغلہ او د ریل، استعمال بہ غلط دی چہ د اللہ کلام لہ دے پاک دے مقابلہ بہ ہل داتلہ چہ دا سے ویلے شوے دے چہ یہود و بہ سولی کر و خوا اللہ تعالیٰ تے

درجه بلند کرده که چه یوم مؤمن یا پیغمبر قتل شی نوالله تعالی هند
 له و شهادت رتبه ورکری، او په داسه به د بیل استعمال هم صحیح شوی
 و په دلتنه د مرزایانو د انوکړه په یه کچه دی بلکه تحریف ده، چه د
 ربانیل (په موجب) په سولئی موے سرے ملعون وی، نو د بیل په
 تقاضا مقابلده داسه جوړیږی چه الله تعالی د سولئی د قتل نه بچ
 کړو کوم چه لعنت وواو د هغه په مقابلده کین له وړله درجه بلنده کړه
 نو مقابلده هم راغله او مراد هم پوره شو، زه وایم چه دا حواله بیا کله در وړ
 او غلطه حکم ده چه بانیل کین له هغه سولئی شوی سړی ته ملعون وی
 دی کوم چه خه جریم کین په سولئی شی او کوم چه ناحق سولئی شی نو هغه شهید
 وی، نو د مرزایانو د غلط خیال مطابق په دے کین بیا مقابلده قوت کیږی
 او هغه آری نو تر جوړیږی او داسه نسبت د الله کلام تر کول د هغه
 توهمین دے «اعاذنا الله»

دویمه وجه د داسه چه روحانی رفیع الله تعالی هر نبی نذر کړی
 و، خصوصاً د تولو نوزیا تر رفیع خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته ور
 کړی شوی و، نو د عیسی علیه السلام خصوصیت په دے صورت کین نه
 ووا دلتنه خصوصیت د رفیع صفا بنکاره کوی چه رفیع نه مگر د رفیع جسمانی
 کومه چه خاص ده عیسی علیه السلام سره یا چه د چار رفیع جسمانی شری
 وی، خلورمه وجه د داسه چه د رفیع نه پس په قرآن کین «وکان اللہ»
 عزیزاً حکیماً الفاظ راغلی دی کوم چه د بیل نه پیاره په دے انداز
 کین نه دی راغلی نو دے نه هم معلومیږی چه رفیع جسمانی مکرده په کومه
 کین چه قدرت او قوت بنکاره کول هم مکرده دی چه لفظ که عزیزاً
 پیر دلالیت کوی او د حکمت اظهار هم دے چه لفظ د عزیزاً پیر
 دلالیت کوی، او د بیان په اُس مؤنن بز وخت پس کوو:

دویمه خبره چه آیت نه معلومیږی هغه د داسه چه د اهل کتابو توی
 فرستی په عیسی علیه السلام د وفات نه وپانده په هغه ایمان راوړی
 کوم په چه د نزول قرآن نه پس زمانه کین هغه وخت وی چه هغه دوباره
 له آسمانه را کوز کړیږی، بل رفیع الله، نه صعوذ ثابت شوی په دے آیت
 کین دواړه (صعود او نزول) ثابتیږی، تشریح د داسه د رواقی من
 اهل الکتاب الا لیومینن په قبل موتیه، نه دا ثابتیږی چه هر فرقه
 د اهل کتابو په پرا ایمان راوړی، د هغه د وفات نه وپانده، حکم چه د
 ربی (د موتیه) دواړه ضمیرونه (د حضرت عیسی علیه السلام ته
 راجع دی رکیومینن، کین نون تاکید ثقیله دے چه هغه د مضارح
 صیغه مستقبله د پاره مخصوص کوی، نو مطلب به دے داشی چه د اهل
 کتابو توی فرستی به د قرآن د نزول نه پس هغه وخت په عیسی علیه
 السلام ایمان راوړی کله به چه هغه د آسمان نه را کوز کړی شی.

هم دا وجه ده چه صحیحینو کین د حضرت عیسی علیه السلام د نزول حدیث
 مرفوع روایت کولو نه پس پخپله راوی ابو هریره رض فرمائی رخا قرءوا
 ان یشکروا ان من اهل الکتاب الا لیومینن به دمنه دا بنود له
 مقصود دی چه اهل کتاب به په عیسی علیه السلام د هغه د آسمان نه
 نازلیدو نه پس په هغه ایمان راوړی، د امستله خالص نقلی ده په عقل نه
 معلومیږی په دے وجه د ابو هریره رض موقوف حدیث د مرفوع حکم
 لری مطلب دا چه حضور علیه السلام نه به ابو هریره رض ضرور او ربی
 وی، چه بتول اهل کتاب به خاغا په عیسی علیه السلام د هغه د نزول آسمانی
 نه پس ایمان راوړی، د موتیه (ضمیر) کتابی ته راجع کول صحیح حکم
 نه دی چه انتشار د ضمائرو د بلاغت له شا نه خلاف دے، دویم (موتیه)
 قین به عیث او د بلاغت له شا نه خلاف حکم وی اچه معنی به دے دارنگه

چه هر کتبی به په عیسی علیه السلام دخل مرگ نه ویرانندے ایمان راوری، ایمان را اول خودی د مرگ نه ویرانندے، نو دا قید لگول بیعت شوی، او که خوگ پر زور لگوی، نو دا بنکار لگول به ضروری شوی چه چیز دایه وینا نه خوینری، چه ماد و دئی د مرگ نه ویرانندے ا خوریه او ما او د مرگ نه ویرانندے ا خینیل) حکم چه ددے قید لگول ضرورت په د نشته چه هر کس پوهیږی چه خوراک غینا ک د مرگ نه ویرانندے کبیری د مرگ نه د سنو خود و دئی چا نه ده خورلے، که خوگ بیا هم زور لگوی او وائی چه د خنکدن په حالت کس به ایمان راوری نو دا ایمان منظور ندے، هر کله د خنکدن په وخت کس ایمان راوری خو منظور بیری نو تخصیص د عیسی علیه السلام پاته نشو او د داسے نا منظور ایمان ذکر د قرآن او د الله د شان سره مناسب نه دے داسے تا ویلا تو قیامت

سائل پکاری الله د توفیق را کړی

(۲۰) وَإِنَّهُ لَعَلَّمَ الْبَشَاةَ فَلَا تُفْقِرُونَ
بِهَا وَأَتَّبَعُونَ طَهْرًا مَسْتَقِيمًا
وَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكَا
عَدُوٌّ مُّبِينٌ ط الزخرف آیه ۶۲

مطلوبه بند بکړی بیشک هغه ستا سو بنکاره دشمن دے، د دوو وچو نه د عیسی علیه السلام د قیامت نېشه او بیل، یو د هغه بغیر پلاره پیدا نشی چه د سرو دو باره ژوندی کولو دلیل کیدے شی دویم قیامت سره نژدے داسهانه د هغه نزول چه د قرب قیامت نېشه ده، د سیاق سباق مطابق درانه ضمیر را عیسی علیه السلام نه راجع دے نه بغیر هر یو بله لاسه ضعیفه ده، ابن ماجه ص ۳۹

در باب فتنه الدجال، کس د حدیث اسراء په تشریح کس حضرت عیسی

د قیامت سوال شو شونو هغوی افرمائیل، چه د هغه واقع کیدو وخت بسوا د الله نه بل خوگ نه پیژنی او شه وخت چه د دجال ذکر شونو دے فرمائیل چه هغه به را کولیزم او هغه به وژنم، د دے آیت په تفسیر کس ابن جریر د حضرت عیسی علیه السلام د قیامت نه ویرانندے نزول د ابن عباس رضی، ابی مالک رضی، عوف رضی، مجاهد رضی، قتاده رضی، سدی رضی، ضحاک رضی او ابن زید رضی د روایاتو نه نقل کړیدے چه د هغوی علیه السلام د نزول دلیل دے، او د دے نزول په وجه په دے آیت کس ده نه د قیامت نېشه و نیلے شویده او دا صحیح معنی ده، کچرے بغیر پلاره، پیدا نشی نېشه د قیامت د دے حقدار دیتولونه زیادت حضرت آدم علیه السلام و چه د هغوی پیدا نشی دمور او پلار د وارو نه بغیر شری وو، معلومه شو که چه دلته په آیت کس قیامت مطلب قیامت نه نژدے د حضرت عیسی علیه السلام د اسمانه نازلیدل دی، او که خوگ په دے عقیده کس خندا ن پیدا کوی نو هغه شیطان دے.

(فَلَا يَصُدُّكُمْ الشَّيْطَانُ، دے دلیل دے

(۲۱) إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ بِكُلِّ صَالِحٍ فَاذْبُرِي لِحُبْلِ الْإِيسَى الَّذِي يَمْشِي عَلَى الْخُرْقَانِ ذَلِكَ نَبِئُ ابْنِكِ وَرَسُولِ اللَّهِ يَخُوضُ فِي الْغَوْيِ وَالْجَرَانِ
إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ بِكُلِّ صَالِحٍ فَاذْبُرِي لِحُبْلِ الْإِيسَى الَّذِي يَمْشِي عَلَى الْخُرْقَانِ ذَلِكَ نَبِئُ ابْنِكِ وَرَسُولِ اللَّهِ يَخُوضُ فِي الْغَوْيِ وَالْجَرَانِ
له تویی به وی، آیت کس دا ویلے شوی دی چه عیسی علیه السلام د مقربین د لوی نه به وی، په بل خائے رسو د واقع کس د جنتیا نو په باره کس داسے بیان دے، ا وَتِلْكَ الْمَقَرَّةُ الْبُورُ فِي جَدَّتِ النَّعِيمِ په دریم خائے د ملا لگو په باره کس داسے راغلی دی

لَنْ يَسْتَنْكفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا: مسیح علیہ السلام کا اللہ پر بند
 لِلَّهِ وَلَا الْمَلِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ ○: کید و نہ شرمیری اور نہ مقربے فریضے
 شرمیری، دے دے وار و خایر نو کین و قرب نہ مراد جسمی جسی او
 آسانی قرب مراد دے ہمد اوجہ دے دے آیت پہ تفسیر کین امام
 رازی رحمہ اللہ تعالیٰ پہ تفسیر کیر کین او ابو السعود رم پہ خیل تفسیر کین د
 حضرت عیسیٰ علیہ السلام آسمان تہ پور تہ کیدال د جسم سرہ ذکر کیری
 اومدارک خائرن، سراج المنیر او کشف کین دی، کَلُوْنَهُ مِنَ الْمُقَرَّبِيْنَ
 د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د مقرب کید و مطلب د ہمد آسمان تہ پور تہ
 کول د فریضے مگر تیا ورتہ حاصلیدل او بیا دنور او امور و تکیل د پارہ
 د ہمد علیہ السلام زمکے تہ نا زلیدل لکہ نکاح، حج، جہاد کولو او د
 مسیحی قوم نو فتنہ ختم کولو د پارہ:

د مسیح ژوندون او نازلیدل د حدیث پر رنپا کین

بخاری کین ابو ہریرہ رض د حضور علیہ السلام نہ حدیث نقل کوی،
 فرمائی د قسم م د پہ خدائے وی چہ علیہ السلام بہ د پور تہ نہ پہ
 ناسو کین نازلیدن د حضرت مریم خوسے چہ حاکم بہ وی، انصاف دار
 صلیبی قوت بہ مات کیری او د خنزیر د قتل حکم بہ ورکوی او د بتولو
 خلق د مسلمانید و پہ وجہ بہ د جہاد ضرورت پاتے نشی، او خلق تہ
 تہ بہ دومرہ مال ورکیری چہ خوک قبلو لوالا بہ نہ دی، او دعبادت شوق
 بہ دومرہ زیات شی چہ خلق تہ بہ یوہ سجد د توتے د تیا د دولت نہ دیو
 بنہ ہنکاری، بیا ابو ہریرہ رض دے تصدیق د پارہ دے آیت آرخ
 تہ کوجہ ورکرا چہ د ہمد معنی دادہ د پہ دے وخت کین بہ داعیہ یونانی
 پاتے نشی چہ پہ عیسیٰ علیہ السلام بہ ایمان نا نوری د مرنا د قول مطابق
 قرآن نہ پس د بتولو نہ د صحیح کتاب بخاری حدیث دی،

دویم حدیث دادے، چہ حضور علیہ السلام ابرمائل د خبا و د چینی
 علیہ السلام پہ مینخ کین نہی نشتہ او د ہمد بہ را کوزیری، چہ خد وخت تے
 او بیئ نو وے پیتر نی، د ہمد قد در مینا نہ سور سپین دے، دو و
 زیر و جامو کین بہ را کوزیری د سرو بینتر بہ فی معلومیری چہ گویا کین
 او پہ ترے لاخاشی اگر چہ او بہ نہ تہ وی رسیدے، نو پہ اسلام بہ خلق سورہ
 جہاد کوی، صلیبی قوت بہ مات کیری، د خنزیر د قتل و حکم بہ ورکوی
 جز یہ بہ بند کیری، پہ دے وخت کین بہ د اسلام نہ بغیر جول د یئو نہ
 ختم وی، دجال بہ قتل کیری، پہ زمکہ بہ غلوینت کالہ اسیری او بیا بہ
 وفات شی او مسلمانان بہ پور د جنازے توشخ اکیری (ابوداؤد عن ابی
 ہریرہ رض مرفوعاً جلد ۳ ص ۳۳)

(۳) پہ مشکوٰۃ باب نزول عیسیٰ م کین عبد اللہ بن عمرو د حضور علیہ السلام
 نہ نقل کیری چہ ابن مریم بہ پہ زمکہ را کوزیری وادہ بہ کوی اولاد بہ
 کیزی پہ زمکہ بہ پنچہ غلوینت کالہ پاتے کیری او بیا بہ قوت کیزی او دفن
 کیری بہ خما پہ مقبرہ کین نو قیامت کین بہ زکا او عیسیٰ علیہ السلام د یو
 مقبرے نہ پاسو چہ د ابو بکر رض او عمر رض پہ مینخ کین بہ وی،

(۴) پہ صحیح مسلم کین روایت دے حضور علیہ السلام فرمائی، چہ حضرت
 عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ مشرق کین پہ سپینہ منارہ پہ دو و جامو
 کین دو و فریبتو پہ مینخ کین را کوزیری، دوارہ دلا سو تو تکی بہ کپہ فریبتو
 ایینی وی، دجال پہ رگدح دروازہ بیاموی او وے بہ و تری:

د مسیح علیہ السلام پہ ژوندون آیتونہ دیردی او احادیث د تواتر
 حد تہ کینی چہ د یو کم دیر شو صحابہ کرامونہ منقول دی لیکن موبد د بہ
 اختصا پہ غرض پہ پنچو آیتونو او خلو روا حدیثو اکتفا کرہ، حضور علیہ السلام
 پہ دے اصل دینو کین د ایمانی د تحفظ او د گمراہی نہ د بچ کولو د پارہ د حضرت

صیغہ علیہ السلام چہ کوئے فیہ نبتانے ذکر کریدی ہفہ کافی شافی دی۔
او کومر گمراہانچہ کہ استعزاز او او مجازا تو پیرور پورہ تاریخ او بود نیا بکلوئے
شی: نو ہغوی د پارہ د قرآن او حدیث پورہ دفتر ہم بیکارہ دے، پہ دے
احاد بشو کین د حضرت صیغہ موعود علیہ السلام کہ پیژند لوچہ کوئے بنکارہ
فیہ نبتانے دی ہفہ پہ منبر دادی،

۱) د صیغہ موعود علیہ السلام بہ پلار نہ وی، نو د عامے ضابطے خلاف بہ
ہفہ خیلے مور بی بی صریح مانہ منسوب وی۔ د مرزا غلام احمد پلار مرزا
غلام مرتضی و داد مورثی ممتاز بی بی وو۔ کہ ہفہ نسبت بہ پلار نہ
کید او مور نہ

۲) ہفہ بہ حاکم وی لیکن مرزا غلام احمد د انگریزا نو غلام وو،
۳) ہفہ بہ عادل وی، د اللہ تعالیٰ قانون چکول عدال دے، د مرزا
پہ وخت کین شرعی قانون بند وو، او د انگریزا نو قانون پہ دکا اوددہ
پہ مریدا انوجاری وو،

۴) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ صلیبی قوت ما اتوی خود مرزا پہ
وخت کین صلیبی قوت دومرہ زور اگرو کوم چہ دے نہ وپا ندے
چوے ہم نہ وو، پخپلہ دکا اقدار دے چہ پلار نہ تے پخچو د آسونو سوارہ
درگرے شوی ووا دہفہ د سکنہء پہ نظریک د آزادئ کین پہ ہندستان
د صلیبی قوت مسند کولو د پارہ جنگ کرسکو، او پہ تحفہ قیصہ بہ کین مرزا
پخپلہ د خپلورا او ہفہ قصد د بنکارہ کرے دے، چہ زہ د انگریز صلیبی
حکومت د پارہ بود اسے فوٹ تیار کریم چہ د انگریز حکومت وفادار وی،
۵) د حضرت عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ د خنزیر خوراک ختم شی
لیکن د مرزا پہ وخت کین داریات شو بہ

۶) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ پخپلو دومرہ مال وروی چہ شوک بہ

قبلو نیک نوی، مرزا خوہیچالہ مال ورنکرو، بلکہ پخپلہ تے اغستو
چندہ اغستل تے عام کرہ او د بہشتی مقبرے د پارہ تے چندہ غونپل
د ایمان یو شرط اُتیا کلو بہ۔

۷) د عبادت خوند بہ د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین دومرہ زیات
شی چہ دیوے سجدے قیمت بہ د خلقو پہ نظر کین د توتے
دنیانہ زیات وی لیکن د مرزا پہ وخت کین عیسیا نو مسلمانان د
لکھونو پہ شہر کین مورتدان کرل بہ

۸) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ د آسان نہ پہ زمکہ راگوزیری
لیکن مرزا پہ زمکہ پیدا او ہم پہ زمکہ پاتے شو بہ۔

۹) پہ فربتو بہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام لا سونہ ایینی وی
لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو فرشتے لیدل ہم نہ وو،

۱۰) عیسیٰ علیہ السلام بہ د دمشق پہ سپینہ منارہ راگوزیری،
لیکن د مرزا پہ نصیب کین دیو عرب زمکہ لیدل ہم نہ وو،

۱۱) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ لگی شی پہ دنگل دے، بہ یهو دی
د جال قتل کری، لیکن د مرزا پہ قسمت کین نہ خورنگل لیدل وو او
نہ د جال، البتہ ددہ روحانی اولاد د جال قوم یهو دوسرہ تعلق پہ
دے وخت پیدا کرو، چہ د عالم اسلام نہ دوی تعلق ختم دے، خبرہ
د اسے معلومیزی چہ د جال پہ ظاہریدو بہ دوی د ہفہ مدد
د پارہ د غلتہ د اسے موجود وی،

۱۲) د عیسیٰ علیہ السلام پہ وخت کین بہ یو باطل دین ہم پاتے نشی
لیکن د مرزا پہ وخت کین باطل دینو نہ پہ جوین وو

او د اسلام خلاف نور نوی دینو نہ را برسیرہ شوچہ پہ ہفہ کین
د ہفہ د مرزائیت ہفہ دین ہم دے کوم چہ د اسلامی یوالی پہاچت

ایتم ہم دے (۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ حج کوی، لیکن ترکہ
دے مرزا حج نصیب نشو:

(۱۳) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ آسمان تہ پور تہ کید و نہ ویرا ندے
نہ وادے وی او نہ تے اولاد بلکہ تے نزول نہ پس بہ وادے کوی اولاد تے
کیزی، لیکن دے میرزا کہ نبوت دے دعویٰ نہ ویرا ندے وادے ہم ویرا اولاد
ہم وو۔

(۱۵) حضرت عیسیٰ علیہ السلام بہ جہاد کوی او جز یہ بہ بندہ کپی لیکن
میرزا دے جہاد کولو بہ خائے جہاد کولو نہ حرام اکیلے۔
او دے نضارے و دے استعمار لارے صفا کرے او کجری تے بند و لوہے سوال
پاتے نشو۔

(۱۶) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کینے دے تہ لو خلقو بودین یعنی اسلام
بہ وی، نو بہ دے وچہ اسلام سرے دے ہیچ یوم مذہب جنگ بہ نشی کینے
لیکن دے مرزا بہ وخت کین گنرو باطلومذہب نو دے ہندوستان
ترکی، فلسطین او شمالی افریقہ بہ مسلمانانو کوم ظلمونہ چہ اکرل
دے ہنہ مثال بہ تاریخ کین نشنہ اودا دے مرزا برکت کیدے شی۔

(۱۷) دے عیسیٰ علیہ السلام بہ وخت کین بہ امن قائم شی او جنگ بہ ختم
لیکن دے مرزا بہ وخت کین خہ چہ دے ہنہ نہ پس دے امن و امن نوم لو
نہ پاتے نشو او جنگ دے پارے ہنہ دے سلعے او سامان جو بہ شو
چہ دے مرزا دے وخت او دے ہنہ نہ پس دیو جنگ بر بادی دے تیر شو سو سو نو
جنگو نو دے بر بادی نہ زیانہ دے۔

دے تہ لو بنو بنیا نو بہ رنرا کین داوینا بہ حقہ دے چہ مرزا دے مسیح
موجود نہ دے، لیکن دے مجازا نو استعمار انا و تانا ویرا تو پہ نورقرآن
حدیث تاریخ او واقعہ تو پورے چہ مرزا کو ہنہ اگانے او تہ تے اکرے

دے ہنہ بہ موجب ہیچ یو حقیقت حقیقت نشی پاتے کیدے داخو مرہ
دانوس خبر دے چہ دے مسیح موعود علیہ السلام تہ تے بنیے بنیے پہ
دایے یوسری ریرزا ویرا ویرا۔ اکیلے شی چہ نہ تے خیل نوم نہ تے دمور
نور نہ دے ہنہ مکان نہ دے نزول مقاصد مسیح موعود علیہ السلام سرے
سمون خوری، پہ دایے بے سرے او پینوتا ویلو نو خود تہ لو بادی شا
ہیچ یو نظام دے کار او فائدے نشی پاتے کیدے۔

شیخ الکبرج او دے عیسیٰ علیہ السلام ژوندون

شیخ الکبرج بہ فتوحات مکہ باب ص ۳۶ کین لیکن

دے معراج بہ حدیث کین دی چہ ہنوی
داخل شو نو عیسیٰ علیہ السلام سرے
دے جو تے ورسہ ملاقات اکرے و خکہ
چہ ہنوی علیہ السلام لامر ندے بلکہ
اللہ تعالیٰ ہنوی علیہ السلام دے آسمان
تہ پور دے کپی دی دے کین تے اسیوی
او پہ دے کین تے دے دوی حکم چلوے دے
داخو بندہ تہ جیسے عزت متد دے چہ دے
اللہ تعالیٰ

دے ہنہ بہ موبز لو یہ مہربانی دے او مہربانہ یو گہری ہنہ غفلت نہ کوی خما امید
کہ خدائے پاک اے غوبنتہ توخہ بہ دے ہنہ دے نازید ورنہ تہ تہ زمانہ بیبا
موم۔

پہ تاریخی لحاظ سرے دے مسیح علیہ السلام ژوندون

حضرت مسیح علیہ السلام حضور علیہ السلام سرے دے تہ لو نہ زیات نزد
پہ خبر دے او تہ نضاری او مسلمانان دے ہنوی لو تے او شخصیت معنی

آسمانی ژوند و فریب توپه شان دے هلته هغه د زمکے د بشری ضرر باتو
 محتاج نه دے ، بلکه داسے خوبه زمکه هم کیده شی چه الله اغوا بی .
 (۱) طبقات شافیه جلد ۱ ص ۲۰۰ کبیر د شیخ عزیزالدین فاروقی دروایت
 دے ، چه هغه په عراق کبیر داسے سر په لیدله و وچه خوراک جنک لے
 نه کولو .

(۲) امام ذهبی فرمائی ربه اندلس کبیر یوه داسے بنخا واک چه د شلوکالونه
 لے خوراک خبنا ک نه کولو (دا واقعہ مشهوره ده)

(۳) حاکم تاریخ نیشاپور کبیر د عیسی بن محمد الطهمانی نه نقل کوی ، چه د
 رحمت په نوم د یوه شکر خاوند شهید شوه وو. هغه دغه خاوند خوب
 کبیر داسے لیدو چه د جنت طعام لے خورلو یو تکبر لے خپله بنکته ته هم
 ورکړه هغه چه نه خوبه راوینه شوه نو نول عمر لے خوراک ته مامت پینښور
 د ذکر سوی طبقات په حواله دویم جواب داد دے چه د آسمان اوزو لکه
 نسبت په خپل منبج کبیر لکه د غزل آسمان او د اوری د داسے (د زمکے) دے
 هرکله چه خداسے پاک په دے و یوکی زمکه د آر بو نو مخلوقاتی د
 خوراک انتظام فرماییل دے نو په آسمان د یوکس د ضرور یا توان نظام
 کول هغه نه گران دی خدای هجره نه دی گران !

۲۰۰ د ختم نبوت په لحاظ د حضرت عیسی د نزول حکمت
 وَإِذَا خَدَّ اللَّهُ مِيثَاقَ الْبَنِي إِسْرَائِيلَ
 كَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ
 ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا
 مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنْصُرُنَّهُ
 قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَىٰ
 ذَلِكُمْ إِصْرِي ط قَالَُوا أَقْرَرْنَا
 وَخَوَّعْتُمْ بِهِ قُلُوبَنَا وَحَدِّثْ
 فِي الْآيَاتِ كَذِبًا

قَالَ فَاشْهَدُوا وَإِنَّا مَعَكُمْ مِنَ
 الشَّاهِدِينَ (ط) سورة آل عمران : موخا عهد قبول کړو ؛ هغوی او پیل
 آیه علیه : چه موخا اقرار کړو ، نو دے فرماییل تا سوس کوا له اسی
 اوزه به هم تا سوس سره کوا له نیم .

د حضرت علی او عبد الله بن عباس رضی الله عنهم د تفسیر مطابق د انبیاء و
 علیهم السلام نه دا وعدا د خاتم الانبیاء علیه السلام په باره کبیر اغسته
 شوه و لکه یو کبیر حضور علیه السلام (نبی الامم) او (نبی الانبیاء) هم
 دے د ذکر شوی آیت په موجب انبیاء و علیهم السلام د خاتم الانبیاء
 علیه السلام نبوت اعتقاد او اقرار او د هغه نصرت (امداد
 بالواسطه) منلو ، بتولوا انبیاء و علیهم السلام د حضور علیه السلام
 د نبوت تصدیق کړو او خپلو امتونو ته د هغه د نبوت منلو
 اومد د کولو تاکید فرماییلو لکه چه موسی علیه السلام د تورات
 کتاب استثناء و باب عا او باب عا کبیر داود علیه السلام په زبور باب
 عا کبیر ، حضرت سلیمان علیه السلام په (غزل الغزلات) کبیر حضرت
 عیسی علیه السلام په انجیل یوحنا باب عا آیت ع تراثت علیه
 کبیر اعلان کړیدے ، ا س د دے خبره ضرورت و وچه د د
 نبی الانبیاء ، عملی بالذات ظهور اوشی ، لکه په حدیث د معراج یو
 صورت د دے دا شو چه بتولو پیغمبرانو علیهم السلام ته د مامت
 ا کړو او بل عملی صورت لے دا شو چه که د نزد د پیغمبر حضرت
 عیسی علیه السلام تر آخره زمانه ژوند دے ا سلفه شواو بیا دغه
 نبی د حضور علیه السلام د یواختی په شکل د دین همدی د خدا ممت
 د آسمانه را کوز کړی شو ، چه حضرت عیسی علیه السلام د بتولو پیغمبرانو

انبیاء و علیہم السلام دیونمائندہ پہ دول د شریعت محمدی خدمت
 اوصاف ادا کری او پہ دے دول د حضور علیہ السلام د پیغمبرانود
 پیغمبری عہدہ واضحہ کری۔ د پیغمبرانود پیغمبری دا عہدہ د حضور
 علیہ السلام دیو پیغمبریہ دربعہ عملاً مکمل کول حکم ناممکن ووجہ د حضور
 علیہ السلام نہ پس د نبوت دروازہ بندہ دہ د ختم نبوت او د پیغمبرانو
 د پیغمبری عہدہ د حضور علیہ السلام بنہ بنکارہ کولو د پارہ دیو پیغمبر
 رالبریل پہ دول دا قہتی ضروری ووجہ پہ نزول د عیسیٰ علیہ السلام دا
 حکمت الہی مکمل شو۔

نو داخیرہ یقیناً صحیح شوہ چہ د عیسیٰ علیہ السلام نزول د حضور علیہ
 السلام د ختم نبوت پہ حیثیت دی۔

۳۔ د عالیٰ فننواو د عمومی اصلاح پہ لحاظ د مسیح د نزول حکمت
 پہ دے بارہ کنی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د نزول حکمتونہ دا دی
 (۱) دوی د نزول یوم مقصد د دجال قتلہ کول او د جال قتلول دی
 د جال بہ د خدا ایئی د عوبداروی، نو عیسیٰ علیہ السلام بہ د توحید
 الہی قائم کولو پہ غرض د جال پہ دے جرم کنی او ژنی چہ ہغہ بہ د اللہ
 نہ سوا د بل چا خدا ایئی تہ خلق را بلی د دے بل حکمت بہ د عیسیٰ علیہ
 السلام خپل امت د نصاریٰ و تہ د ابنکارہ کول وی چہ د اللہ نہ
 بغیر د بل چا د خدا ایئی عقیدہ لڑنکے گمراہ د قتل حق ار دے، حکم چہ
 نصاریٰ چیلہ ہم د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د خدا ایئی دعویٰ لوی
 لوی د حضرت عیسیٰ علیہ السلام د لاسہ د ر یهودی د جال او د یهودیا
 کولیا تو قتل کیدل د هغوی ر یهودی د دے دعوے تروید کول
 او سزور کول دی د کوی د ختم چہ هغوی حضرت عیسیٰ ہم خپل
 مقتول او مصلوب کنری۔

رس دیور رحمتی مسیح (علیہ السلام) پہ لاس د بل (لعنتی مسیح)
 (دجال) او د هغہ د مریدانوتباہی چیرہ مناسب معلومیزی،
 مو بزروران دے بیان کری دی، چہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام مسیح
 ہدایت دے او بل پہ دے وچہ مسیح دے چہ د هغہ خاص خانے د
 او سیاحت پہ لے کولو او دا بل مسیح ضلالت دے او بل پہ دے وچہ
 مسیح دے چہ د هغہ کینرہ ستریزہ دا سے رنگا لکہ چہ هوار لیوور
 کرے شوے وی۔

۴۔ نوی تمدن او د سائنس ترقی د تباہی پہ غارہ ا درولے دہ،
 دا تباہی ویضے بیول او غت فسادونہ پہ مادی قوت ہجرے نشی
 ختمیدے، کہ یونیک حکومت کارخانے جورے کری و سلعے راجع
 کری نو خدا تے دشمن، فسادیان، دنیا تہاہ کونکی مشرقی او مغربی
 غت طاقتونہ پہ سائنسی، ایٹمی، بلکہ ہر قسم سامان جنگ او تباہی
 پہ چلونونکی دوسرہ ورا ندے دی چہ پہ مادی طاقت تے دغہ صالح
 طاقت (حکومت) نہ شی رالاندے کولے دے د پارہ دا سے یو لور
 روحانی طاقت پکار ووجہ د هغہ پہ یو شف او د دعا پہ یو جملہ دا قول
 ہر خہ تباہ شی او د امن دورہ دور شی، دے کار د پارہ حضرت عیسیٰ
 علیہ السلام حکم مناسب دے چہ هغہ کنی خلور غت خلافت عادت
 روحانی تونہ جمع دی، هغہ د روح القدس کہ پوکی پیدا دے د ذمے
 پہ ژوند کنی روح القدس ورسرہ وو، و آید نہ بروح القدس،
 آسمان تہ د روح القدس پہ ذریعہ اوچت کریشو، د آسمانہ راکوزید
 پروخت بہ تی دوارہ لاسونہ د د و فرشتو پہ او بزو ایئی وی و اوضعا
 گفیرہ علیٰ آجنجہ مکین، دا حدیث دلواس بن سمان پہ روایت
 د مسلم شریف دے، دے خلور و خاص روحانی تونہ اثر بہ داوی

چه دده ددعا په یو جمله به نول یا جوجی ما جوجی فسادی فو توند
 په خپل خپل خاڼه تباہ شی بوله زمکه به ددوی د مردارو نه بدو
 بونیہ شی، په مسلم شریف کین د نواس بن سمان په روایت حدیث
 شریف دے، چه یا جوج ما جوج به حضرت عیسیٰ علیه السلام او د
 هغه ملگری را گیر کری رفیکر عب نبی اللہ عیسیٰ و اصحابه فی رسل
 اللہ علیهم التّعاف، الحدیث،

حضرت عیسیٰ علیه السلام او هغه ملگری به دعا کری نو الله به د هغوی
 په ختو نو رگر د تونو یورنخ را ولی، فیصیبون فرسی کموت نفس
 و احدی، نو تونو به د مردارو د ابعه د یوسه شی لکه چه یوسه
 مرشوه وی یولیشتم زمکه به هم ددوی نه نشه نروى د بد بو نشی
 نه به که پکه وی نو الله تعالی د جنتی او بنا نو پشان غن غن مارغان
 را لبرزی هغوی به د غم مردار په چرته بل خوا یوسی،

د دنیا و را تونو کی غن خدای د شن طاق توند و جالی نسته ده د کوم
 متعلق چه د عمران بن حصین په روایت په مسلم شریف کین حدیث ذکر د
 ما بین خلق آدم الی قیام الساعة په ادم علیه السلام د پیدا نش نه تر
 اصرا لبر من الدجال، قیامت پور د دجال د فتنه نه
 بله غننه فتنه نشته:

دیا جوج ما جوج په باره کین ذکر پکار دے چه دا خسته دے
 یا جوج ما جوج ته په عبرانی ژبه کین رغوغ ما غوغ (او په انگریزی ژبه
 کین د کاک میگاگ) وائی (عقیده الاسلام ص ۱۰۷ روس او چین
 یا جوج دی، او برطانیه او امریکه ما جوج دی چه بعضی د ستر کاس
 میکان) او بعضی د رچین ما جوج (اگرنا سخ التواریخ د آدم علیه السلام
 د جنت کوزین د نونو تاریخ د و القونین پور د ستر کاک تاریخ

هبطی لیکل دے او کله یا جوج ما جوج هر کافر ته و بیله شی، لکه د ختر
 په حدیث کین وی،

مَنْ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ أَلْفٌ مِنْكُمْ رَجُلٌ، یعنی په دوزخ کین به یا جوج
 ما جوج زر کسان او تا سو یوکس ر یوکس په زر و کین) حافظ ابن حجر رح او
 قرطبی رح د دے شریح کپیدا، «أَيُّ مِنْهُمْ وَمِمَّنْ كَانَ عَلَى الشِّرْكِ
 مِثْلَهُمْ وَرَجُلٌ مِنْكُمْ أَيُّ مِنْ وَمِمَّنْ كَانَ مِثْلَهُمْ» گویا
 کین د زر و نه مطلب مطلق کافر او د منکر، نه مطلب مطلق مؤمن
 دے (سیدین جوکار ایهور، دیهودو په عقیده کین د حدیث درجه لری
 په (خزائن الروم» کین عبرانی خط سره موجود دے، په دے کین نقل
 دی، چه «عالم به د ششکه نه پس یتیم شی او د هغه نه پس به در کوک
 ما کوک) جنکو نروى او پانے زمانه به د ما شیخ وی صاحب ناسخ
 «ما شیخ مبارک، خاتم الانبیاء صلی الله علیه وسلم ته و بیلی دی او په
 رعبری کمار کین در ما شیخ) نه پس لیکلی دی چه د دے نه پس به دنیا
 یتیمه به محافظه پانے شی، یعنی نبوت به ختم شی،

پنجم حکمت

پنجم حکمت دادے چه د موجوده دور د عالی فتنو او د ایٹمی تبا هو
 با نیان یهود او نصاری دی، د اشتراکیت با نی کارل مارکس یهودی دے
 روجے ایٹم بم جوړونکے شوپن هار» یهودی دے د نوی تهدیب خدای
 هیروونکے د فاسقانہ معاشرے او انسان کن سامراجیت بنیاد مسیحی طاقتور
 قائم کپیدا دے او د تو زومند هبونو خصوصاً د مسلمانانو عقیده او عملو نه
 خرابوونکی قومونه هم عیسایان دی، په دے وجه ضروری و که چه د یو
 اسرائیلی پیغمبر چه عیسائی قوم نے خپل پیشوا عیسی د دلاسه دده د امت
 پیدا کری فساد و نه ختم شی، غرض دا چه د عیسی علیه السلام امت ما دی

سائنسی، ایٹمی ذریعہ سوسرہ کومر فساد چہ داپور تہ کریدے، ک
 آسمانی تدبیر نہ بغیر۔ کذمکے طاقتونہ کھنے ک مقابلے توان
 نہ لری پہ دس وجہ عقل، دعیسی علیہ السلام را کوزیدال ضروری گنری
 دکوم چہ تند بیر الہی پہ زرگونہ کالہ ورا بندے فیصلہ کریدے ک دسے
 کجالی قوتونو تالی ستہ دال صلاح ہجرے نشی کولیکوم چہ عیسائی او
 مسیحی دکان چلوو دیارہ کجالی قوتونو کتے مضبوط کرے او ک
 اسلام بتولہ گنہ (کخور لسوسو وکالو مسلمانان کافران کریم
 تباہ کری:

فائدہ

کذوالقرنین کبند متعلق

پہ دنیا کئے داوخت دیر بند ونہ
 دی ٹوڈچین دیوال چہ دیروڈ
 او پکن دے او ہفتہ پہ منگولی ژبہ کین (نکو دے) او پرتگی ژبہ کین
 د بو قور قہ و ییلے شی،
 ڈویم: کبخارا او ترمذ پہ منیخ کین چہ ورتہ (دربند) و ییلے شی، دا دتیر
 پہ وخت کین موجود ہو۔
 دریم: کدراغستان، بند۔ ددے نؤم رباب ابواب دسے اولد
 ہم ورتہ و ییلے شی، بستانی پیردا لکڑا المعارف، کین ددے تفصیل
 بیان کریدے:-

خالورم، ہغہ بند دسے کوم چہ رکابیشیار قفقازم سرہ پیر دا ڈیال کڈرہ
 کین مے ریاقوت پہ رمعجم البلدان، کین لیکلی دی چہ دا کویلی شوے تانے
 نہ جوہ دسے اودا نور دسے دکا شو دی بنا پہ دسے، کڈقرآن کتشریح
 مطابق کذوالقرنین بندہم داخلورم دسے، پہ رناسخ التواریخ کتدا
 بنکارہ بیان شویدے ددے تائید داسے ہر کبیری، چہ رخر دار
 پہ کتاب المسالک، کین لیکلی دی چہ عباسی خلیفہ واثق باللہ کذوالقرنین

دبند کتحقیق کپارہ کما ہرانو بولکیشن لیر لونو ہغوی ہم دا بند کڈقرآن
 مطابق کذوالقرنین بند کپاکلو کذوالقرنین دسے بند تہ پہ فارسی ژبہ کین
 دترہ آہنی،، ترکی ژبہ کین، و امریکیو، او پچینی ژبہ کین رو پچاگ کورائی، وائی
 یعنی ککور، دترہ ککور، مطلب کگورس سائوس، دسے چہ دا کویکھسرو
 نؤم دسے،

ذوالقرنین

کذوالقرنین دسے سفر پہ قرآن کین ذکر دی، یومغربی، بل مشرقی او
 دریم غالباً شمالی دسے، ذوالقرنین خوک وو، امام رازی رح پہ تفسیر کبیر
 سورہ کہف کین لیکلی چہ دا کمدقذونے سکندر کفیلقوس خوسے ک
 کرسطو شاگرد وو، امام رازی ارسطو تہ بنکارہ کافرو شیئی دی، بعضو
 ذوالقرنین کیقباد تہ و نیلی دی، او بعضو مغربی چین تہ، بعضو کین بادشاہ
 ذونواس حمیری تہ، او بعضو حضرت ابراہیم علیہ السلام کزمانے سائی بادشاہ
 تہ۔ ذوالقرنین و نیلی دی، بعضو وائی چہ دامصعب بن عبد اللہ وو کچہ
 ابن عبد البر لیکلی دی، بعضو عبد اللہ بن ضحاک بنائی او بعضو داسائوس
 (گورس) گنری دا اخیر صحیح دسے نور بتول غلط دی نور اقول ہم
 شتہ خو ہغہ ہم غلط دی، کمصعب بن عبد اللہ او کعبد اللہ بن ضحاک
 سند صحیح نہ دسے حافظ بن حجر کدسے تردید کریدے، او دابراہیم
 علیہ السلام کزمانے مصعب او عبد اللہ بن ضحاک (پہ تاریخ تائیت
 تہ دی چہ دوی کابراہیم علیہ السلام کزمانے وواو اہم تہ دی ثابت
 دوی دا بند جوہ کریدے، نور بادشاہان مؤمنان ندو، سائوس
 ذوالقرنین چہ مؤمن صالح وواو ۵۹ھ قبل از مسیح کین تیرشویدے
 صحیح خبر ددہ چہ دا بند ہم کڈ جوہ کریدے چکد چہ قرآن کم ناکم دہ
 تہ نیک سرے خو شیئی دی او ددسے بند نسبت کولی کڈ تہ درست

بنائی داسنگ پہ تاریخ کن ددہ دہ سے سفر و نہ ہم ثابت دی، سکندر
 کد فقار سفر ندے کرے او نہ نور و ذکر شو و گساوسفر کریدے
 کد ذوالقرنین مغربی سفر دایشیا لے کوچک وو، او د نمر و و بیدال پہ
 عین حیمہ، کن د سمرنا د سمندر پہ اوبو کن وو کوے چہ تورے
 دی، سائرس بابل فتح کر و بتی اسرائیل لے خلاص کرے، د بیت
 المقدس تعمیر لے کر و او یسعیاہ علیہ السلام آتہ بشلے کالہ روہیہ
 د بیت المقدس د تعمیر پیشن گوئی کرے وہ، چہ بابل کن بہ آویا کالہ
 یہودی ان قیدوی بیا بہ بیت المقدس آباد شی، امام رازی چہ یہ تفسیر
 کبیر کن بنکاره و بیلی دی چہ دابند سائرس جو کر کریدے او د
 چہ ذوالقرنین یقیناً سائرس د دانیال علیہ السلام پہ دین وو، د تحقیق
 د تاریخ نہ علاوہ د یسعیاہ علیہ السلام صحیفے باب ۵۷ عتاک او د
 دانیال علیہ السلام مکاشفے باب ۵۷ آیت ۱۸ د ذکر یاعلیہ السلام کتاب
 باب ۵۷ آیت ۱۸ او د عزرا باب ۷ آیت ۱۸ د ماہیتے شویدے
 کوم چہ د قدیم تاریخ اہم ترین بنیا دونه دی، ابراہیم زردشت
 ہم د دانیال علیہ السلام شاگرد او مؤجد و و خک چہ د ہفت اوستاد
 اعود باللہ او بسم اللہ نہ شروع کیری د ابن کثیر تحقیق ہم داسے د
 رکنہات اصطرک کن د الہامہ ہم مؤمن او د مجوسیت د شن و بیلی
 شویدے، سائرس ذوالقرنین د دارا نہ و ہاندے نیر شویدے، د
 یا جوج ماجوج پہ بارے کنے د ہغوی د لور والی واقعات غلط دی، ابن
 کثیر چہ خپل تاریخ کن او بخاری رح پہ باب د یا جوج ماجوج کن دے
 تردید کریدے، دغدرنگ پہ ترمذی کن د ابوہریرہ رض ہفت روایت چہ
 ہغوی بند کنی او بیا وائی چہ صبا بہ نور کنو خوا نشاء اللہ و بیلی ہیر
 کرے نو بیا بند پہ خپل حال شی او خہ وخت چہ دوی انشاء اللہ اوائی

نودغہ بند پہ مات کہی او نوز بہ سرا وزی، داہم ضعیف روایت
 دے، امام احمد بن حنبل رح ابن کثیر رح پہ خپل تفسیر جلد ۳ ص ۱۷۰
 کن نقل کریدے چہ داخلاف قرآن دی،
 فَمَا اسْتَطَعُوا أَنْ يَظْهَرُوا وَمَا اسْتَطَعُوا يَا جُوحَ مَا جُوحُ نَهْ بِبِنْدِ خَلْطِ شَى
 لَكَ نَقْبًا (سورہ الکہف آیت ۷۷) : او نہ بکن مورئ کو لے شی،
 ابن کثیر رح لیکے چہ داروایت ابوہریرہ رض د کعب الاحبار نہ را غتے دے
 او خلق و غلطی نہ ورتہ مرفوع و بیلی دی د عقیدۃ الاسلام پہ مطابق
 یا جوج ماجوج بہ پہ بند بھرتہ نہ را پورے اوزی بلکہ د تجیرہ کیسین
 نہ تر منجور یا پورے بہ، دیو خائے را اوزی، قرآن د دے بند مضبوط
 والے بیان کریدے او د ہفے ماتول لے د قیامت غلامہ بنو د لے دہ
 مکر د یا جوج ماجوج ذکر چہ نہ چہ را غلے دے ہلتہ د بند ذکر شنتہ دے
 نہ معلومیزی چہ یا جوج ماجوج بہ د بند پہ لارہ نہ بلکہ پہ بلہ لارہ را
 اوزی رح حدیث شریف متفق علیہم د بیل للعباب قدا اقتراب من فتح روم
 یا جوج و ماجوج مثل ہذا، عمدة القاری جلد ۷ کن د کرمانی
 نہ منقول دی چہ دا استعارہ دہ مطلب لے فتنے خورمایدال دی، لکہ چہ
 د گوتے د کرئی پہ اندازہ یوونکے اشی او فتنے تررا بر سیرہ شی، لیکن مطلب
 لے ہرگز داندے چہ دغہ د ذوالقرنین بند بہ ماتیزی او یا جوج ماجوج
 بہ پررا اوزی، پہ عقیدۃ الاسلام کن د ذوالقرنین تشریح پہ مختلفوا قولوس
 شویدے لیکن د اصطرک لہ آثار قدیمہ د ذوالقرنین کومہ مجسمہ چہ برآمد
 شویدے پہ ہفے کن د ذوالقرنین د اسپنے د توپئی کینرے او چہ غارے
 تہ لہ مینخہ تش د اسپنے بنکرونہ غوندے جو لہ شویدی د دے نوم
 داوچہ بنو دل صحیح بنکاری :

تتمہ

دکفار و عذاب ہمیش والے

وَدَخَّرَ اللَّهُ آيَاتِ تَفْسِيرِ بَيَانِ
پہ وخت امام رازی رحمہ تعالیٰ

کبیر کینی دکفار و پہ دائمی عذاب اشکالوں نہ پیش کریدی، احقر بہ ک اللہ
پہ فضل دغہ شبہ نقل کو او جواب بہ کے ورکوی۔

رُومِ بِنِي شَبَه

پہ سے مسئلہ غیب اشکال دادی چہ داد خدا
ڈانصاف نہ خلاف دہ، ددہ جواب دادہ
چہ دکفار و ہمیش والے ظلم نہ دے بلکہ انصاف دے، دک ظلم مطلب داد
چہ دہ بل پہ ملکیت کنی تصرف اکریشی او کفار خود خدا ائے ملک دی
خدا ائے پہ خپل ملک کنی تصرف کوی دہ بل چاہہ ملک کنی نہ کوی۔

دویمہ شبہ

ہمیشہ عذاب دک خدا ائے رختہ خلاف دے
دے جواب دادہ چہ دک مجرم سزا عین رحمت
دے حکمہ کوم حکومت کنی چہ سزا نہ وی ہغہ بقول خلق د رحمت نہ خلا کبری
دہ ایچہ شبہ دک مجرم وخت لبز دے یعنی دک بلوغ نہ تو صرگہ
او دک عذاب وخت ختمید و نیکے نہ دے دامنا سب

نہ بنکاری، ددے،

اول جواب دادہ، چہ دک مجرم و سزا پہ وخت کنی برابرے ضروری نہ
د کے مار دہ کہ دک یو گھنٹے یا کنگے غور نہی لیکن سزا پہ کالو نو خوری
اصلی خبرہ دادہ چہ سزا د مجرم دک نوعیت پہ مطابق ورکولے شی د ہغہ
دہ وخت پہ مطابق نہ، دک کفر دک مجرم نوعیت سخت دے، نو حکمہ سزا ہم
سختہ پکار دہ، دویم جواب دادہ چہ دکفار و مجرم دک کفر ہم نہ
ختمید و نیکے دے پہ مرگ ختمید ددہ پہ اختیار کنی نہ وی دائرہ بلے

اختیار، پاتے شوگہ دے ژوندے دے نو پہ خپل اختیار دہ کفر
بتول عمر نہا پرینو دکہ گریدا او مجبوری پہ حالت کنی مجرم پاتے
کیدل مخلوق او خالق دوارہ نہ منی، مطلب دا چہ دک کفر مجرم ہم
نہ ختمید و نیکے دے او عذاب ائے ہم نہ ختمید و نیکے مناسب دے۔

دریم، جواب دادہ، چہ کفار و اللہ تعالیٰ دلا محدود و او بے پایا نہ
انعاما تو او کمالاتونہ انکار او بغاوت اکر و نو حکمہ سزا ہم لا محظ
او بے پایا نہ مناسبہ دہ۔

خلویم جواب دادہ، چہ دکفار و سزا دک طبی تاثیر پہ دول دہ، لکہ
د سرطان جراثیم چہ دک عمر سرہ سم وی بتول عمر تیر بخور بے آرامہ
او تکلیف کنی وی، دک کفر جراثیم ہم دائمی اثرات او نتیجے لری یعنی دجسم
پہ اور کنی ہمیشہ پاتے کیدل فرق او بیلٹون چرف دومرہ دے چہ
د جسمانی رفح (سرطان) اثرات او نتیجے د جسم پہ ختمید پہ مرگ
ختہ شی او ددو حانی رفح دک کفر) اثرات او نتیجے د روح سرہ تہلی دی کوم چہ
ختمیزی نہ خومرہ پورے چہ دک روح ژونداری چہ پہ آخرت کنی ختمیزی
نہ مناسب دی چہ عذاب دک کفر د ہم پہ آخرت کنی ہمیشہ وی۔

پنجم جواب دادہ، چہ دہر تکلیف سبب ترخو چہ وی نو تکلیف
بہ ہم وی لکہ پینتورگی کنی چہ کانپے ترخو وی تر ہغہ بہ پینکن دہر
ہم وی یاد اور کامی پہ شیشہ کنی دنہ دنارنہ ویستون ریلوے
حروف تر ہغہ وخت موجود وی ترکومہ چہ دا شیشہ موجود وی،
ہرکله چہ کانپے دک پینتورگی نہ او تو یا شیشہ چپ چور شوہ، نو ہلہ بہ
دہر دا دغہ حروف ختم شی، دغہ رنگ دک کفر نہ ہر خد پورے چہ روح
کنی موجود وی نو عذاب بہ ہم تر ہغہ وخت وی مگر دادا سے
پہ روح کنی ورنہوتے دے چہ دک بیلید و امکان ائے ہدی و شستہ نہ

کہ اللہ تعالیٰ ہر مائی

وَلَوْ رَدُّوا عَاذُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ : کچھ بے کفارتہ آخرت نہ دینیاتہ راوستے
دوسرے انعام : شی نبیابہ ہم دغہ کفر کوی کومہ نہ چہ منع کر شوی
مطلب داچہ سبب یعنی کفر تریخوجہ موجود وی، نوعذاب بہ تے
ہم ترہغ وختہ پورے وی، لیکن کفر بہ روح کین داسے نونے دے
چہ ترجد اکیدے نشی اور روح ختم پری نہ چہ دے ہفے پہ ختمیداددغہ
سبب کفر ہم ختم شی نوٹکے ورنہ دا ہی عذاب مناسب دے :

تَمَّتْ بِالْخَيْرِ

یوہ نادرہ تحفہ

عصمت انبیاء علیہم الصلوٰۃ والسلام
(اردو)

از افادات

علامہ شمس الحق افغانی رحمۃ اللہ علیہ

جمع و ترتیب : شیخ فتح الرحمن بیچر شعبہ عربی پشاور یونیورسٹی

ناش

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

دلاویدو پتہ

کتب خانہ رشیدیہ محلہ جنکی قصہ خوانی پشاور بنار

کدین تبلیغ پہ ہر مسلمان تراویتہ باندے فرض دے، خوشگنہ چہ دچہا
دپارہ وسلہ ضروری دے۔ ہم داسٹان د تبلیغ دپارہ کدین علم ضروری دے۔ او
کدین د زد کرے دپارہ بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل او بیاباوستل پکاری دے۔ ددے
مقصد دپارہ تاج کتب خانے تاسوا دپارہ بناستہ علمی مکتبے دکتا پوہ شکل
کینے چاہ کرے دی، چہ پہ ہر کر، جہرہ او جومات کینے د ہفے نہ یوہ بناستہ تبلیغ
جوہریدے شی، بنہ کتابونہ خان سورہ ساتل کار ثواب دے او مرکز پس تیز صدقہ جاریہ جوہر

د مفتی اعظم پاکستان مولانا مفتی شفیع دیوبندی مشہور تفسیر

معارف القرآن

پہ پینتوڑ بہ کینے یو اہم مقام لری۔ پہ پینتوڑ بہ کینے دومرہ مفصل اور مستند تفسیر
ہل نشہ چہ پہ ہفے کینے د قرآن کریم شاین نزول تفسیری بحثونہ، د پخوانو تفسیرونو
خلاصہ او موجودہ زمانے د ہر قسمہ مسائل و ضاحت د قرآن مجید پہ کرا کینے د پینتوڑ
شوع دے۔ د قرآن مجید د طالبانو، عالمانو او پہ کورونو کینے د زمانو دپارہ عظیمہ تحفہ
دے۔ ہر چا سورہ چہ دا تفسیر موجود وی ہفوی تہ پکاری دی چہ نور خلق خان سورہ کینی
او ہفوی تہ د ددے درس اوردی۔ انشا اللہ د زہونو او عملونو اصلاح پہ پینتوڑ سونگین
دا تفسیر پہ (۳۰) جلدونو کینے چاہ شوع دے

د شاہ ولی اللہ اوشاہ عبد القادر د فارسی اورد و تفسیر د نواسان پینتوڑی

آسان تفسیر

پہ یو جلد کینے د قرآن مجید بہترین پینتوڑ تفسیر دے۔ چہ پہ دے کینے د
قرآن مجید د لفظی ترجمہ سورہ سورہ پینتوڑ ہمارے خیال ہم سکتے شوع دے۔
او پہ حاشیو باندے دیر قیمتی معلومات بیکے شوی دی۔ د قرآن پاک د ترجمہ
د زد کرے دپارہ دا پہ موجودہ زمانہ کینے یو لڑے نعمت دے۔ پہ مکت خط کینے
ہم چاہ شوع دے، اوہہ وروکی سائز کینے ہم تر لاسہ کیدے شی۔

تاج کتب خانہ محلہ جنکی نزد قصہ خوانی پشاور

ہدایہ شریف د اسلامی حنفی فقہی یو جامع او مستند کتاب دے چہ پہ تولو اسلامی مدرسہ کینے لوستے شی. پہ پینتو ژبه کینے تر اوسه پوره دے دے کتاب شروح نژادہ. تاج کتب خانہ پینتو ته الله پاک توفیق ورکړو چہ د ستر مالو حضرت مولانا حنیف گنگوڅی "غایة السعایة فی شرح مافی الهدایة" د پینتو ترجمه انتظام او کړو او فقیر داعظم الشان زبور:

تاج الهدایة پینتو شرح هدایة

په نوم په دیر بناشته د ول چاپ شویته د دے کتاب په لوستلو مو په اسلامی فقہ کینے مهارت حاصل کیدی شي.

د احادیث رسول صلی الله علیه وسلم اہمیت هر چا ته څرگند دے. دا هغه څه او څوړه چینه ده چہ تر قیامتہ به مسلمانان پر څپله تنده ماتوی. د احادیثو په ذخیره کینے

مشکوٰۃ شریف

ته نور مقام حاصل دے. مونږ به د پینتو لوستونکو دیکړه د مشکوٰۃ شریف یوه دا سے نسخه تیاره کړه دے د پاشر په یو طرف مکمل عربی متن سره د اعرابو چاپ شوه دے. او مخامخ ورته آسانه پینتو ترجمه ټکی په ټکی لیکل دلا. د دے کتاب په لوستلو سره د څوړنځی صلی الله علیه وسلم ټول مبارک ژوند او حکمونه د سترگو په وړاندے او کړی. ایسان پر مضبوطی او د نیک عمل شوق زېږون کینے پیدا کیری او غلط عادونو او عمنو نه پر د بچنه ورکیری. د علم دین د طالبانو ته علاوه په کورونو کینے زانانے هم په آسانه لوستل شي. مشکوٰۃ شریف پینتو په پخو بناشته جلدونو کینے چاپ شوه دے.

* د حدیث شریف یو بل اہم کتاب سکن ترمدی دے. علماء وای چہ د چاپه کور کینے ترمدی شریف موجود وی نو هغوی د دے دا سے اوکټری لکه چہ د دوو جلدونو مو د حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د هغه په کور کینے خبره کوی د دے سعادت د حاصلولو دپاره تاج کتب خانے ترمدی شریف (پینتو) په دا سے انداز کینے چاپ کړه دے چہ د پاشر په یو نیم طرف مکمل عربی متن دے او مخامخ ورته ټکی په ټکی آسانه پینتو ترجمه دے. (زیر طبع)

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

په پینتو ژبه کینے د تاج کتب خانے علمی تحفے

چہ د دین د علم د پارو د هر کور مدرسے او کتب خانے دپاره څوړو کوی

تفسیر معرف شریف

د مفسر اعظم پاکستان مولانا محمد شفیع د پینتو د مشهور تفسیر پینتو ترجمه. په پینتو ژبه کینے دا ټولونه لویه تفسیری ذخیره ده چہ د عوامو او علماء د پاره یوشان اہمیت لری.

مشکوٰۃ شریف

د احادیثو مشهور او مستند کتاب په دیر بناشته انداز او آسانه پینتو ترجمه سره دیر لور چاپ کیدو کک دے چہ په لوستلو کینے سترگه پخیری.

تاریخ اسلام

د حضور پاک صلی الله علیه وسلم او هغوی د څوړو پارو د پکړنې ژوند حالات په دیر تفصیل سره علمی انداز کینے. دے کتاب کینے بیان شوی وی. د سین د وسیلې سند وی او د نورو علمو د تصدیق دے.

مکمل موعظ

د مانع په پار کینے په پینتو ژبه کینے ټول د نورو مستند کتاب چہ هر قسم مسائل پکینے په دیر تفصیل او وضاحت سره بیان شوی وی. په پینتو ژبه کینے د موعظ په پار کینے د ووره مفصل کتاب د ستاسو نظر ته وی شیر شوه.

د دود مستند

د کورنی ژوند متعلق هر قسم ضروری او نازک مسله په دے بنائت کتاب کینے بیان شوه وی. چہ د هر باج نارینه او زنانه دپاره د ښه زده کول دیر ضروری وی.

د خلاصہ منیب او قدرتی پینتو شریف

د مدرسو د طالبانو او ماسلمانانو دپاره د فطرت او کتبات په اړه د څوړنځی د پینتو شرحو دپاره چاپ شوی وی په دے دیر مطالب او د دین د پرمختیا دپاره د پراختیا شوی.

تاج کتب خانہ

د عربی ژبه د طالبانو او استادانو دپاره یوه نوره تحفہ ده. د مولانا محمد میاں صاحب مشهور تصنیف "تاریخ اسلام" سره لږ لږ تاسو ته د رخصت دے چہ د دے کتابونو د اشاعت او لوستو هر مسلمان ته ترغیب ورکوی د ستاسو د اکثر ترغیب.

تاج کتب خانہ - محلہ جنکی، قصه خوانی پینتو

سیرت النبی ﷺ

سید ابوالحسن ندوی

ذہبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم رجسٹرڈ مینہ ایمان تھے۔ وہ۔ یہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندے رحمت اور درود و میل۔ ذہنی تعلیمات زوہ کول ذہنیہ و ژوند حالات معلوموں ذہر مؤمن نرا و بیٹے دپارکہ چیر ضروری دی۔

دا دپیتون خوش قسمتی دلا چہ ذہ سیرت النبی پہ ذخیرہ کتبہ یوبہترین کتاب "نبی الرحمة" پہ پیتوڑہ کتبہ ذہ "سیرت النبی" پہ نوم چاپ شو۔ دا موجودہ زمانے دیوستر عالم اور مجتہد "سید ابوالحسن علی ندوی" تالیف دے۔ دا کتاب سیرت و عربی، فارسی، اردو اور انگریزی کتابوں پر پور اور خلاصہ دے۔ ذہ نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم د ژوند تفصیلی حالات و سیرت پہ بارہ کتبہ ذہ دنیا د لوید لوید علما و تحقیقی معلومات، د مسلمانانہ علاوہ د غیر مسلم علما و خراج عقیدت، حضور صلی اللہ علیہ وسلم ذہ تعلیمات و بہترینہ خلاصہ اور ذہنیہ د مبارک ژوند ہر آرخ پہ دے کتاب کتبہ چیر پہ وضاحت مہرہ جمع کرے شوے دے۔

دا کتاب ضرور پہ چنپ کوڑ کتبہ اوساتی

ذہ وادہ مسئلہ

ہر بالغ نارینہ اور نانہ لہ پکار دی چہ دکورنی ژوند پہ بارہ کتبہ ذہ اللہ اور رسول د حکونونہ حآن خیر کری۔ ذہ دے غرض دپارکہ مونہر یو چا شستہ اور آسان کتاب "ذہ وادہ مسئلہ" چاپ کرے دے، چہ پہ ہنے کتبہ ذہ بیٹے علون ترمینتہ د تعلقاتو، نکاح، طلاق، عدت اور نور ہر قسم ضروری مسائل جمع کرے شوے دی۔ ذہ کتاب پہ نو تاتو ستر کے پرا بیٹے شی اور بکارہ شی چہ زمونہر نا پورہ خلق و چل چہالت پہ وجہ شرمی کتاہوڑ کتبہ مبتلا دی اور خانہ خبر نہ دی۔ کتاب پہ ظاہرہ دہوکے دے، ولے پہ "کوڑہ کتبہ مستدر" ہر دے سے کتاب تہ دیکھ شی۔

کتاب

• اسلامی فقہ علم دھر مسلمان دعملی زندگی دپارہ دیر ضروری دے۔ پ پنتو
 ژوبہ کتبه د قفے درسی کتابونو ترجمے لوگنہ دے دی کتہ خلاصہ، مکتبه، قدوری، کتہ
 وغیرہ۔ ولے دا سے یو کتاب چہ پہ آسان انداز کتہ د ژوندن تولے اٹھے مکٹے کتہ ذکر
 شری دے، تراوسہ تہ دو چاپ شری۔ ددے ضرورت د پوره کونو دپارہ مونہ دکتہ
 دستر عالم مولانا مجیب اللہ ندوی صاحب مشهور کتاب |

اسلامی فقہ

- پنتو ژبه کتہ چاپ کرو۔ ددے کتاب یو شو خصوصیات دادی |
- د قفے دھر یو اہم بحث نہ ورا تہ د قرآن مجید د آیتونو اد احادیثو پہ رنہ کتہ پہ زینبور
 مسئلہ بحث شری دے۔
- بیا پہ آسان ترتیب سرہ متعلقہ مسائل پیرلہ پے بیان شری دے۔
- د یو عام مسلمان پہ ژوند کتہ روزمرہ پینید وکتہ هر قسم مسائل د موجودہ حالاتو د
 تقاضا مطابق بیان شری دے۔
- دکھارت، مونہ، ورشرے، حج، طلاق، نکاح، میراث، رضاعت، تیارت، مضاربت وغیرا
 اود موجودہ زمانے د نوے نوے مسئلو جوابونہ د قرآن وحدیث پہ رنہ کتہ
 ورا تہ شری دے۔ کہ حقوک د کتاب اولولی نو د قفے پہ درسی کتابونو پورہہ پہ
 ورتہ د پیرہ آسانہ شی۔ او د خپل خان نہ علاوه د نورو خلقو رهنائی پہ ہم کولے شی۔
- د قیامت علائے : ژوندن د یاد نشان تیریدنی، هرہ شپہ او هرہ وچ موندن
 قبرتہ ورنژدے کوی۔ ولے موندنہ پہ غفلت کتہ پراتہ یو۔ پہ قرآن مجید اولعادیثو
 کتہ بیابیا د قبر او آخرت د ژوندن بیان ہم پہ دے غرض شری دے چہ انسان
 د غفلت د خوب نہ رابید اری او آخرت دپارہ تیار شی۔ پہ دے غرض موندنہ د

مستند کتاب تلکرة المعاد پنتو ترجمہ د قیامت علائے او آخرت احوال

پہ نوم چاپ کتہ دے۔ چہ پہ لوکسارے ژوندن د یلے کیری اوینتہ اودریدنی
 سترگے د اویکونہ د کے شی او انسان خپل خالق او مالک تہ متوجہ شی۔ د وعظ
 او نصیحت دپارہ دیر بنائشہ کتاب دے۔ یکونکے، مولانا سید روح اللہ د مازاہ

تاج کتب خانہ۔ عملہ جنکی، قصہ خوانی پینبور
 فرن ۰۰۱۳۳۵۲

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**